

ရပ်ရွာလူထု ပူးပေါင်းပါဝင်သော သုတေသန နည်းလမ်းများ ကွင်းဆင်းရာမှာ ရပ်ရွာလူထုရဲ့ ပညာကိုရှာ

နွဲ့ကေခိုင် စီစဉ်တည်းဖြတ်သည်။

ရပ်ရွာလူထုပူးပေါင်းပါဝင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများ

ရပ်ရွာနှင့်အတူဆောင်ရွက်မှုဖြင့် ပညာကိုရှာဖွေခြင်း

Dr. Maria Angelica Salas နှင့် Dr. Hermann J. Tillmann.

ပုံနှိပ်မှတ်တမ်း

ထုတ်ဝေသည့်အကြိမ်

ပထမအကြိမ်၊ ၂၀၁၄ မတ်

ထုတ်ဝေသူ

HEINRICH BÖLL STIFTUNG

ပုံနှိပ်သူ

ဦးဖော်မြင့်ဝင်း၊ ကာလာဇုံပုံနှိပ်တိုက်
၁၈၄ ဘီ၊ ၃၁ လမ်း၊ ရန်ကုန်မြို့။

စီစဉ်တည်းဖြတ်သူ

နွဲ့ကေခိုင်

မျက်နှာဖုံးနှင့်အတွင်းဒီဇိုင်း

ရဲဝင်းဌေး(ယော)

မာတိကာ

စကားချိုး

၅

မိတ်ဆက်

၈

အပိုင်း (၁)

- အသိပညာကိုအဆင့်ဆင့်ပြောင်းလဲမှုမြင်လာပုံများ ၁၁
- အသိပညာ (သို့မဟုတ်) လူမှုဘဝအတွက်အသုံးဝင်သော စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များ ၁၁
- သိပုံသိနည်းကို ဆင်ခြင်ခြင်း ၁၂
- ကာလကြာရှည်စုဆောင်းထားသော အသိပညာနှင့် ရိုးရာဓလေ့များမှာ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် အသုံးတည့်နိုင်ခြင်း ၁၃
- ပညာဖြစ်တည်လာခြင်း ၁၃
- အသိပညာတည်ဆောက်ပုံ ၁၄
- အသိပညာနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ၁၅
- တိုင်းရင်းပညာနှင့်ပတ်သက်သော အငြင်းအခုံများ ၁၆
- အတွေးအခေါ်ဘောင်တစ်ခုထဲထည့်ပြီး IK ကိုသုံးသပ်ခြင်း ၁၉
- ၁။ စကြာဝဠာအမြင် ၂၀
- ၂။ စာ၊ စကားများ ၂၀
- ၃။ ထုံးတမ်းစဉ်လာများ ၂၃
- ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ပညာကို တစေ့တစောင်းလေ့လာခြင်း ၂၅
- The Yunnan Initiative ၂၉
- ဆက်လက်လေ့လာရန် ရည်ညွှန်းလိုသော စာအုပ်စာတမ်းများ ၃၄

အပိုင်း (၂)

- သုတေသနလုပ်ထုံးများ ၃၅
- PAR ၏ စည်းကမ်းများ ၃၇
- PAR အခြေခံစည်းမျဉ်းလေးရပ် ၃၇
- သုတေသီအဖြစ်မှသည် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးပေးသူအဖြစ်သို့ ပါရာဒိုင်းအရွှေ့ ၃၈
- PAR ၏ ပေါ်ထွက်လာနိုင်သည့် လုပ်ဆောင်ဖွယ်များ ၄၀
- ကွင်းဆင်းလေ့လာရာတွင်သုံးနိုင်သော PAR စက်ဝိုင်း ၄၇
- မေးမြန်းခြင်း အနုပညာ ၅၂
- မှတ်တမ်းတင်ခြင်း ၅၄
- အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆင်ခြင်ခြင်း (ဘာသာပြန်ခြင်း) ၅၅
- ပြခန်းနှင့် ရပ်ရွာအခြေပြု အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ ၅၆
- ရပ်ရွာအခြေပြုစီမံကိန်းရေးဆွဲခြင်း ၅၉
- PAR ကိုတလွဲအသုံးပြုခြင်းနှင့် အန္တရာယ်များ ၆၀
- သင့်တင့်မျှတသည့်သက်မွေးဝမ်းကျင်- ဘဝကိုရှင်သန်စေခြင်း ၆၁
- ဆက်လက်လေ့လာရန် ရည်ညွှန်းလိုသောစာအုပ်စာတမ်းများ ၇၁

အပိုင်း (၃)

- The PAR-Tools: အသေးစိတ်ဖော်ပြခြင်း ၇၃
- တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများနှင့် ဇီဝမျိုးစုံထိန်းသိမ်းရေးနှင့် ပတ်သက်၍ ဒေသခံများပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော (PAR) သုတေသနတွင် အသုံးပြုသည့် လုပ်ထုံးများ ၇၃
- ၁။ ဖြတ်လျှောက်ခြင်းနှင့် ဇယားကွက်ပါပုံများအသုံးပြုခြင်း ၇၅
- ၂။ မြေယာအသုံးချမှုနှင့် သယံဇာတမြေပုံများ ၇၈
- ၃။ လူမှုဘဝပြမြေပုံ ၈၂
- ၄။ အရင်းအမြစ်များစီးဆင်းမှုပြမြေပုံ ၈၃
- ၅။ ကာလရွေ့လျားမှုပြမြေပုံ (ကျေးရွာသမိုင်းပြပုံကြမ်း) ၈၅
- ၆။ ရာသီခွင်ပြကွဲဒီဇိုင်း ၈၉
- ၇။ နေ့စဉ်စက်ဝန်း ၉၂

၈။ ကောက်ပဲသီးနှံများ၊ သစ်သီးနှင့် သစ်ပင်များပါဝင်သော အကွက်ချဇယား	၉၃
၉။ Diagram သရုပ်ဖော်ပုံများ	၉၄
၁၀။ ပန်းချီပုံများရေးဆွဲခြင်း-အချိုးအစားကျနစွာ အပြင်တွင်ရှိသည့်အတိုင်း အသေးစားပုံဖော်ခြင်း	၉၆
၁၁။ ဒေသခံပညာရှင်၏ ကိုယ်ရေးအတ္ထုပ္ပတ္တိ	၉၉
၁၂။ နယ်ပယ်တစ်ခုတွင် အထူးကျွမ်းကျင်သူ လယ်သမားတစ်ဦးကိုတွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း	၁၀၀
၁၃။ Venn Diagram	၁၀၁
၁၄။ Tree Diagram - သစ်ပင်ပုံစံဇယား	၁၀၁
၁၅။ ဒေသမျိုးရင်းများကိုပြန်လည်ဖော်ထုတ်ခြင်း	၁၀၂
၁၆။ အုပ်စုတူ သီးပင်စားပင်အမျိုးအစားသုံးခုကိုနှိုင်းယှဉ်ခြင်း	၁၀၄
၁၇။ တိုင်းရင်းပညာ အခြေပြု အမျိုးအစား ခွဲခြားပုံစနစ်	၁၀၅
၁၈။ ရပ်ရွာအတွင်းအမျိုးသမီးနှင့်အမျိုးသားတို့ကြား ဆက်ဆံရေးနှင့် ကွဲပြားသောတာဝန်များ	၁၀၇
၁၉။ အနာဂတ်အတွက်ရည်မှန်းချက်	၁၀၇
၂၀။ စိတ်ကူးမြေပုံနှင့် ငါးအရိုးပုံသဏ္ဍာန်	၁၀၉
- ပညာဖလှယ်ရန် စုဝေးကြခြင်း	၁၁၂
Wisdom Dialogue	
- ဆက်လက်လေ့လာရန် ရည်ညွှန်းလိုသောစာအုပ်စာတမ်းများ	၁၁၆

အပိုင်း (၄)

- ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှ အမျိုးသမီးများပါဝင်သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲနှင့် မြန်မာနိုင်ငံမှ PINRM ကွင်းဆင်းလေ့ကျင့်သည့် အတွေ့အကြုံများ	၁၁၇
--	-----

အပိုင်း (၅)

- ရပ်ရွာလူထု ပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော သုတေသနနှင့် တိုင်းရင်းနည်းများဖြင့် သဘာဝသယံဇာတများ စီမံခန့်ခွဲရေးဆိုင်ရာ စွမ်းရည်မြှင့်သင်တန်း	၁၃၅
--	-----

စကားချီး

သက်ဝင်လှုပ်ရှားနေသော ဒီမိုကရေစီနိုင်ငံတစ်ခု တည်ဆောက်ရာတွင် ပြည်သူ လူထုက နိုင်ငံအရေးတွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ နိုင်ငံသားတို့၏ အခွင့်အရေးနှင့် တာဝန်ကို အပြည့်အဝ ထမ်းဆောင်နိုင်သည့် အခွင့်အရေးများရှိခြင်းမှာ အရေးအကြီးဆုံးအချက် များပင်ဖြစ်သည်။ နိုင်ငံအရေးအတွက် တက်ကြွစွာ ပါဝင်လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်ခွင့်ဟု ဆိုရာတွင် နိုင်ငံသားတို့အနေဖြင့် နိုင်ငံတော်အဆင့် ကျင်းပသော ရွေးကောက်ပွဲများနှင့် ဒေသန္တရ ရွေးကောက်ပွဲများတွင် ပါဝင်နိုင်ရုံသာမကဘဲ မိမိမြို့နှင့်ရပ်ရွာများတွင် ဒီမိုကရေစီ အလေ့အကျင့်များ ဖွံ့ဖြိုးလာစေရေးတွင်လည်း ပါဝင်လှုပ်ရှားနိုင်ခွင့် ရှိရမည်ဖြစ်သည်။ အများစုပေါင်းကာ လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ကြသော သုတေသန (PAR) သည် ရပ်ရွာတို့၏ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် ဒီမိုကရေစီနည်းဖြင့် ဆုံးဖြတ်လုပ်ကိုင်မှုများကို ထည့်သွင်းနိုင်သည့် စနစ်တစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။ PAR ကို တစ်ကျောင်းတစ်ဂါထာ တစ်ရွာ တစ်ပုဒ်ဆန်း ဆိုသလို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုချက်များစွာဖြင့် ခေါ်ဆိုကြသော်လည်း အကျဉ်းအားဖြင့် PAR သည်

ဒီမိုကရေစီနည်းလမ်းကိုသုံးလျက် ရပ်ရွာက ရင်ဆိုင်နေရသော အရေးကိစ္စများကို အဖြေရှာရန်နှင့် လက်တွေ့ဖြေရှင်းဆောင်ရွက်ကြရန် ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် လက်တွေ့နှင့် စာတွေ့ကိုပေါင်းစပ်ခြင်းများပါဝင်ကြပြီး ရပ်သူရွာသား အပေါင်းစုစည်းလျက် အတူဆောင်ရွက်ခြင်း၊ ဆောင်ရွက်ပြီးသည်များကို အတူတကွ ပြန်လည်သုံးသပ်ကြခြင်း တို့ဖြင့် ရပ်ရွာအကျိုးကို တည်ဆောက်ယူကြရန်ဖြစ်သည်။

ဖြစ်လေ့ရှိသော ထုံးစံတစ်ခုမှာ ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကို လေ့လာကြသော သမားရိုးကျ သုတေသီတို့သည် ရပ်ထဲရွာထဲကို လာရောက်ကြရာတွင် ရပ်ရွာမှ အချက်အလက်များနှင့် ရပ်ထဲရွာထဲမှ အသိအမြင်ကို တူးဖော်လေ့လာသူအဖြစ်သာ ရောက်လာတတ်ကြသည်။ ထိုသို့သော သုတေသနမျိုးတွင် ရပ်ရွာသည် ပြင်ပမှလာရောက်သော သုတေသနပညာရှင်က နွေးချယ်လိုက်သည့် စောင့်ကြည့်လေ့လာစရာသုတေသနပစ္စည်းတစ်ခု၏ အနေအထားထက် မပိုပေ။ သုတေသနပညာရှင်ဘက်မှလည်း ရပ်ရွာနှင့်တစ်သားတည်း ဖြစ်မနေပေ။

PAR ဖြင့် ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ပညာရပ်ဆိုင်ရာ သုတေသနများ ဆောင်ရွက်သည့် ပုံစံနှင့်မတူဘဲ ရပ်ရွာကို အဓိကလှုပ်ရှားသူနေရာတွင်ထားပြီး ရပ်ရွာအနေဖြင့် ဖြစ်စေလိုသော ဖွံ့ဖြိုးရေးအလေ့အထများကို မိမိတို့ဘာသာ ဆုံးဖြတ်ဆောင်ရွက်နိုင်ပြီး ပေါ်ပေါက် လာသောအသီးအပွင့်များကိုလည်း မိမိတို့ဘာသာ ပြန်လည်သုံးသပ်နိုင်လာစေရန်၊ ရပ်ရွာကို ပိုင်းဝန်းကူညီပေးသော ပြင်ပမှ သုတေသီတို့က ရည်သန်ကြပေသည်။ ယခုနည်းမှာ ရပ်ရွာကို အင်အားရှိစေပြီး အပြုခံသဘောမှလည်း လွတ်မြောက်စေလိုခြင်းဖြစ်သည်။ ရပ်ရွာလူထု သည် မိမိတို့လက်ဝယ်ရှိ အသိအတတ်ပညာကို မိမိတို့ဘာသာပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရှိပြီး မိမိတို့အနာဂတ် တိုးတက်လာရန် အကြံအစည်များကို မိမိတို့ဘာသာ အစီအစဉ်ရေးဆွဲနိုင်ကြရမည်ဖြစ်သည်။ PAR ကို ကျင့်သုံးကြသူ သုတေသီနှင့်ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်သားများသည် အခြားတစ်နေရာမှ အသင့်ပြုလုပ်ပြီးသား ပုံသေကားကျဖြစ်နေသော ကာလံ ဒေသံနှင့်မညီညွတ်သည့် ဖွံ့ဖြိုးရေး မော်ဒယ်များကို လွယ်လင့်တကူ ရပ်ရွာထဲတွင် ချသုံးနိုင်ရန် ယူဆောင်လာခြင်းမျိုး မဟုတ်ပေ။ ပုံနှိုင်းရသော် ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်သားတို့သည် ဝမ်းဆွဲလက်သည်များနှင့်သာတူပြီး ရပ်ရွာက မီးဖွားရမည့် ကိုယ်ဝန်ဆောင်သဘောသာဖြစ်သည်။ ရပ်ရွာ၏ အရောက်သွားလိုသည့် ပန်းတိုင်ကို ရောက်နိုင်ရန် လက်တွေ့ကျသော နည်းလမ်းဖြင့် ကူညီဆောင်ရွက်ရမည့် သူများဖြစ်သည်။ ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် ရပ်ရွာ၏ အခြေအနေတို့နှင့် လိုက်လျော ညီထွေ သော နည်းလမ်းများရှိခဲ့လျှင် ရပ်ရွာကသိရှိအောင် ပြင်ပနှင့် အဆက်အသွယ် ပြုပေးရသူများ အဖြစ်လည်း ကူညီနိုင်ကြသည်။

PAR ဖွံ့ဖြိုးရေးအကျိုးဆောင်များနှင့် ရပ်ရွာတို့ အတူပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ကြရာ တွင် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် ပညာပိုင်းတွင် အထင်သေးအမြင်သေးမရှိဘဲ ဆောင်ရွက်နိုင်ကြ ဖို့ရာ အရေးကြီးလှသည်။ ရပ်ရွာများတွင် တွင်ကျယ်သော ဌာနေတိုင်းရင်းပညာရပ်များကို ပြင်ပကမ္ဘာတွင် အရေးပါသော သိပ္ပံပညာရပ်များနှင့် နှိုင်းယှဉ်ကာ အထင်မသေးသင့်ပေ။ တန်းတူညီတူ လေးစားမှုရှိစေလျက် ရပ်ရွာတွင် ရပ်သူရွာသားတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် လျော်ညီသော ကုစားချက်များကိုရှာဖွေရန် ကူညီနိုင်သူများသာ ဖြစ်သင့်ပေသည်။ မူလ တိုင်းရင်းအသိပညာများနှင့် တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှု အဖုံဖုံတို့ကို ရှာဖွေမှတ်တမ်းပြုရန်၊ ကျယ်ပြန့်လာစေရန် များပြားစုံလင်လှသော PAR နည်းစနစ်များက ကူညီနိုင်ပေသည်။ PAR ဖွံ့ဖြိုးရေးအကျိုးဆောင်များနှင့် ရပ်ရွာလူထုနှင့် အပြန်အလှန် လေ့လာဆွေးနွေးကြချိန်တွင် လည်းကောင်း၊ ရပ်ရွာနှင့် အတူတကွ အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ရင်း-ပြန်လှန် သုံးသပ်ရင်း- တစ်ဖန်ပြန်လည်လုပ်ဆောင်ကြခြင်း Action-Reflection-Action ဖြစ်စဉ် အတွင်း၌လည်းကောင်း ဌာနေတိုင်းရင်းအသိပညာများ၏ တန်ဖိုးကို ရပ်ရွာအနေဖြင့် ပိုမိုသတိထား သိရှိလာနိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်။ PAR နည်းလမ်းများသည် သိပ္ပံပညာနှင့် မူလတိုင်းရင်းပညာများကိုပေါင်းကူးဖလှယ်ပေးနိုင်ယုံသာမကပေ။ PAR သည် မြင်သာ ထင်သာရှိအောင် ဆွေးနွေးချက်များကို ပုံများ၊ သရုပ်ဖော်များဖြင့် ဖော်ပြနိုင်ခြင်းကြောင့် ဘာသာစကား အမျိုးမျိုးကွဲပြားကြသော ရပ်ရွာများတွင် ဘာသာစကားအခက်အခဲကြောင့် အချင်းချင်း နားမလည်နိုင်ခြင်းကိုလည်း အထိုက်အလျောက် ပြေလည်စေသည်။ မြန်မာနိုင်ငံ ကဲ့သို့ တိုင်းရင်းသားအမျိုးအနွယ်စုံလင်ပြီး ဘာသာစကားလည်း ကြွယ်ဝစုံလင်သော နေရာတွင် PAR မှာ အကျိုးစေမည့် စနစ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ဟိန်းနရစ်ချ်ဘော ဖောင်ဒေးရှင်း မှာ နိုင်ငံတကာတွင် တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေး၊ ဒီမိုကရေစီအရေး၊ လူ့အခွင့်အရေးနှင့် တရား မျှတမှုကို ဖော်ဆောင်ရေးတို့ကို ဆောင်ရွက်နေသည့် အဖွဲ့အစည်းဖြစ်ရာ ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းအသွယ်သွယ်တွင် ရပ်သူရွာသားတို့နှင့် ရပ်ရွာအခြေစိုက် အဖွဲ့အစည်းများ၏ ထိရောက်သော ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်မှုကို အမြဲတစေ အလေးထားခဲ့ပေသည်။ လွန်ခဲ့သော နှစ်အတော်ကြာကပင် ဟိန်းနရစ်ချ်ဘောဖောင်ဒေးရှင်းအနေဖြင့် အများ ပါဝင်ဆောင်ရွက် နိုင်သော အသုံးချသုတေသနများ မြန်မာနိုင်ငံနှင့်တကွ အခြားနေရာများတွင်ပါ ထွန်းကား လာစေရေး အားပေးဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီး ကိုယ်တိုင်ကျင့်သုံးနိုင်ရန်လည်း အားထုတ်ခဲ့ပေသည်။ ထိုသို့ PAR ကိုတွင်ကျယ်လာစေရေးအတွက် ဟိန်းနရစ်ချ်ဘောဖောင်ဒေးရှင်းအနေဖြင့် နိုင်ငံတကာတွင် PAR နည်းစနစ်များကို ပို့ချသူများအဖြစ် လူသိများသော ဒေါက်တာ မာရီယာ

အင်ဂလိကာ ဆယ်လွှာနှင့် ဒေါက်တာ ဟာမန် ဂျေ တေးမန်းတို့နှင့် လက်တွဲဆောင်ရွက် ခဲ့ပါသည်။ ထို PAR ဆိုင်ရာ ပညာရှင်နှစ်ဦးသည် ယခင်အင်္ဂလိပ်ဘာသာဖြင့် ချင်းမိုင် တက္ကသိုလ် ဒေသတွင်းလူမှုရေးသိပ္ပံနှင့် တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေး ဌာန (Regional Center for Social Science and Sustainable Development) ထုတ်ဝေခဲ့သောမူလ PAR လမ်းညွှန် စာအုပ်ကို ရေးသားခဲ့သူများလည်း ဖြစ်ကြသည်။ မူလစာအုပ်ကိုမြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုရန် နှင့် မြန်မာ ရေခဲမြေခဲနှင့် လိုက်လျောညီထွေဖြစ်သည့် အစိတ်အပိုင်းများကို ထည့်သွင်းရန် အတွက် အစီအစဉ်ကို ECODEV//ALARM နှင့်အတူ တစ်နှစ်တာ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ခဲ့ သော Participatory Indigenous Natural Resource Management ခေါ် စွမ်းရည် မြှင့်ရေးသင်တန်းမှ ပေါ်ထွက်လာခဲ့ပေသည်။ အဆိုပါ သင်တန်းတစ်လျှောက် သင်တန်းသား များအနေဖြင့် ရပ်ရွာနှင့်အတူ လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ရာမှ ပေါ်ထွက်လာသော အတွေ့အကြုံ များနှင့် ရလဒ်များကို ယခုစာအုပ်အတွင်း စုံစုံလင်လင်ထည့်သွင်းနိုင်ခဲ့ပေသည်။ ယခု PAR လမ်းညွှန်စာအုပ်မှာ အရေအတွက် များပြားလာနေသည့် ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးအကျိုးဆောင်များ အတွက် အသုံးဝင်ပြီး ရပ်ရွာလူထုက စိတ်အားထက်သန်စွာ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှု၏ တန်ဖိုးကို အသိအမှတ်ပြု အားပေးသည့် စာအုပ်တစ်အုပ်ဖြစ်လာရန် မျှော်လင့်ရပေသည်။ ယခုစာအုပ်ပါ အများ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းဆိုင်ရာ သဘောတရားများကို ဖြန့်ချိခြင်းကြောင့် မြန်မာနိုင်ငံ ပြုပြင် ပြောင်းလဲရေးတွင် ရပ်ရွာအဆင့်မှ ပြည်သူများက အထက်သို့ အကြံပြုဆွေးနွေး ပါဝင်နိုင်သည့် မော်ဒယ်ကို တစ်နည်းတစ်ဖုံ အားပေးကူညီရာရောက်မည်ဟုလည်း မျှော်လင့်ရ ပါသည်။

ဤစာအုပ်ရေးသားခဲ့ကြသော ဒေါက်တာ တေးမန်းနှင့် ဒေါက်တာ ဆယ်လွှာတို့ကို လည်းကောင်း၊ အင်္ဂလိပ်ဘာသာမှသည် မြန်မာဘာသာသို့ ပြန်ဆိုခွင့်ပြုရန် သဘောတူညီခဲ့ ကြသော ယခင်ထုတ်ဝေသူများကိုလည်းကောင်း၊ မြန်မာနိုင်ငံနှင့် အခြားကမ္ဘာအရပ်ရပ်တွင် ရပ်ရွာမှ စုပေါင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် ဖွံ့ဖြိုးရေးအစဉ်အလာကို သင်ကြားအားထုတ်ခဲ့ကြ သော ပညာရှင်များကိုလည်းကောင်း ကျေးဇူးဥပကာရ အထူးတင်ရှိပါသည်။

ထို့ပြင် မြန်မာနိုင်ငံဖွံ့ဖြိုးရေးဆောင်ရွက်သူများကြားတွင် ရပ်ရွာ၏ တစ်သားတည်း ပူးပေါင်း ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုများ ထွန်းကားလာရန်အရေးကို တစဉ်တစိုက်အားထုတ်ခဲ့သော ECODEV/Alarm အမှုဆောင်ဒါရိုက်တာ ဦးဝင်းမျိုးသူ ကိုလည်းကောင်း၊ တစ်နှစ်အတွင်း သုံးကြိမ်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော သင်တန်းကာလအတွင်း အစစအကူအညီပေးခဲ့သော ပရိဂရမ် မန်နေဂျာ ဦးလွင်မောင်မောင်ဆွေ ကိုလည်းကောင်း၊ ထို့ပြင် အစီအစဉ်တွင် ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ

ပါဝင်ခဲ့ကြသော အဖွဲ့အစည်းများနှင့် သင်တန်းသားများကိုလည်းကောင်း အထူးကျေးဇူး တင်ရှိပါသည်။ ထို့ပြင် သင်တန်းသားတို့ ကွင်းဆင်းလေ့လာရာတွင် လှိုက်လှဲစွာကြိုဆိုပြီး အတူလက်တွဲဆောင်ရွက်ကာ ၎င်းတို့၏ အတွေ့အကြုံများကိုဝေမျှခဲ့ကြသော၊ တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် အပြန်အလှန် လေးစားစွာဖြင့် ပညာရပ်များကိုဖလှယ်ခဲ့ကြသော ကျေးလက်များမှ ဒေသခံ အသီးသီးကိုလည်းကောင်း ကျေးဇူးမှတ်တမ်းတွင် တင်ပြအပ်ပါသည်။

ဤစာအုပ်ဖြင့် ပထမအကြိမ် ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း နောင်ခမ်းတွင်ကျင်းပသော သင်တန်းကာလအပြီး ၂၀၁၃ ခုနှစ်၊ မတ်လအတွင်း ရုတ်တရက် ကွယ်လွန်သွားသော သင်တန်းသားတစ်ဦးဖြစ်သည့် မေတ္တာဖွံ့ဖြိုးရေးဖောင်ဒေးရှင်းမှ ဦးကျော်ဇောလင်း အတွက်လည်း ကြေကွဲဝမ်းနည်းကြောင်း မှတ်တမ်းတင်အပ်ပါသည်။

Rainer Einzenberger
Program Coordinator Myanmar
Heinrich Boell Stiftung Southeast Asia
January, 2014

မိတ်ဆက်

အများပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဖြင့် သုတေသနပြုနည်း (PAR) မှာ သုတေသနလုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်နေစဉ်တစ်လျှောက်လုံးတွင် ရပ်ရွာဒေသခံများ၏ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုကို တတ်နိုင်သမျှ အများဆုံးရရှိနိုင်အောင် အားထုတ်သည့်နည်းလမ်းဖြစ်သည်။ ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် သုတေသီ၏ အခန်းကဏ္ဍမှာ ရပ်ရွာနှင့်ပတ်သက်သောကိစ္စများကို ဧည့်သည်သုတေသီအဖြစ် လာရောက်ကြည့်ရှုလေ့လာပြီး ရပ်ရွာ၏ လူမှုဘဝများထဲမှ မိမိလိုရာ အချက်အလက်ကို ကောက်ယူကာ ပြန်ထွက်သွားသော အနေအထားမှသည် ရပ်ရွာ၏ အသိပညာများကို ဖွံ့ဖြိုးစေပြီး ရပ်ရွာကို အင်အားရှိစေသူအဖြစ်သို့ အသွင်ပြောင်းစေသော ဖြစ်စဉ်လည်း ဖြစ်သည်။

ယခုနည်းလမ်းတွင် ရပ်ရွာလူထုသည် ရွာသို့ရောက်လာသော သုတေသီတို့နှင့် အတူပူးပေါင်းလုပ်ကိုင်ကာ ၎င်းတို့၏ ဝိုင်းဝန်းရှေ့ဆောင် ဆွေးနွေးပေးမှုဖြင့် မိမိတို့ဘာသာ အင်အားရှိလာအောင် မိမိတို့ဘာသာ ကမကထပြုနိုင်မည့် နည်းလမ်းဟုဆိုရပေမည်။ ယခု လမ်းညွှန်စာအုပ်မှာ ရပ်ရွာလူထုအတွင်းတည်ရှိနေသော ကြွယ်ဝလှသည့် အသိပညာတို့နှင့် ပတ်သက်၍ ထဲထဲဝင်ဝင် ဆောင်ရွက်ရန် စိတ်ဝင်စားသော သုတေသနကျောင်းသားများ နှင့်သုတေသီများ အတွက်ရည်ရွယ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော သုတေသီများအနေဖြင့် ရပ်ထဲရွာထဲမှ အသိပညာများကို နည်းမျိုးစုံဖြင့် ဖော်ထုတ်ကာ ထိုပညာများကို ရပ်ရွာအင်အားရှိစေရေး လုပ်ငန်းများအတွက် လက်တွေ့အသုံးချနိုင်မည့် နည်းလမ်းအဖုံဖုံကို ရှာဖွေနိုင်သည့် အခြေအနေများကိုလည်း ဤစာအုပ်တွင် ဖန်တီးပေးထားသည်ကို တွေ့ရမည်။

ရပ်သူရွာသားများ၏ အင်အားရှိသောအသံမှာ အရေးကြီးလှကြောင်းကို ၁၉၇၀ ကျော်မှာ Andean လယ်သမားများ နှင့်ဆောင်ရွက်ခဲ့သောအတွေ့အကြုံများအရ စာရေးသူတို့ သဘောပေါက်ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ နားလည်ရန်ခက်ခဲလှသော စကြာဝဠာနှင့်ကမ္ဘာလောကကို တိုင်းရင်းသား ဒေသခံများက လက်ခံမှတ်ယူထားသော အယူအဆများတွင် လူသားများ၊ တောင်တန်းများ၊ အပင်များ၊ တိရစ္ဆာန်များ၊ ရေအရင်းအမြစ်များနှင့် ပထဝီမြေကြီး အစရှိသည့် အရာအားလုံးသည် အသက်ဇီဝဖြစ်စဉ်ဖြင့် လှုပ်ရှားနေကြသည်ဟု မှတ်ယူထားကြသည်။ ၎င်းတို့၏ လောကအမြင်သည် ကျွန်ုပ်တို့၏ သုတေသနဉာဏ်ကို ပို၍ပင် လှုံ့ဆော်ပေး လေသည်။ ရိုးရိုးသုတေသန နည်းလမ်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်ခြင်းက လောကတစ်ခုကို ဧည့်သည်အဖြစ် သွားရောက် လေ့လာရသကဲ့သို့ပင်ဖြစ်ပြီး အကန့်အသတ်ရှိကြောင်းကိုလည်း စာရေးသူတို့အနေဖြင့် သဘောပေါက်လာခဲ့သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ကမ္ဘာလောကကို ချဉ်းကပ်ရာတွင် ထိုသူတို့နှင့်ပိုမိုနီးစပ်နိုင်မည့် နည်းလမ်းများ၊ ထိုသူတို့နှင့် တစ်သားတည်း

ရှိသောအမြင်မှ လောကကိုချဉ်းကပ်ရန်လိုကြောင်းကိုလည်း နားလည်ခဲ့ရသည်။ ရပ်ရွာနှင့် တစ်သားတည်းဖြစ်ခြင်းကြောင့် တိုင်းရင်းသားတို့၏ နက်နဲသော၊ အမျိုးစုံလင် ကွဲပြားသော အမြင်အတွေးကို ဖော်ပြရာတွင် တိတိကျကျ တင်ပြနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

၎င်းတို့၏ နေ့စဉ်ဘဝလှုပ်ရှားမှုများကိုကောင်းစွာ နားလည်နိုင်ရန်၊ နေ့စဉ် လုပ်ငန်း ဆောင်တာများ၊ ကျင့်သုံးနေသော ဓလေ့များ၏ နောက်ကွယ်တွင် တည်ရှိနေသော အဓိပ္ပာယ် များကို ဖွင့်ဆိုနိုင်ရန်၊ ၎င်းတို့၏ တောင့်တမျှော်လင့်မှုများနှင့် ရိုးရာကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများ၊ အနာဂတ်အတွက် အားထုတ်မှုများကို နားလည်ရန်မှာ ပြင်ပမှဧည့်သည် အနေအထားဖြင့် လေ့လာလျှင် မထိရောက်နိုင်ပေ။

တောင်ယာလယ်လုပ် တိုင်းရင်းသားများနှင့် ကျွန်ုပ်တို့အကြား အတွေးအမြင်များ ကွာခြားပုံကို ရိပ်မိသည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက်၊ လုပ်နေကျ ရိုးရိုးသုတေသန နည်းလမ်းများတွင် ရှိသည့် ပျော့ကွက်ဟာကွက်ကို ဖြေရှင်းနိုင်သည့် နည်းလမ်းသစ်များ လိုအပ်လာနေပြီဟု ခံစားလာရသည်။ ထိုနည်းသည် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာပညာများနှင့် လုပ်ငန်းအဝဝကို နားလည်ရန်အတွက် အထောက်အကူပြုသော နည်းလမ်းလည်း ဖြစ်ရပေမည်။ တိုင်းရင်းသား တို့ထံ သွားရောက်ကာ အချက်အလက်များကို ကောက်ယူရှုမူကောက်ယူလျက် တစ်ဖက်သတ် အမြင်ဖြင့် ကောက်ချက်ဆွဲသော သုတေသနမျိုးကို စွန့်လွှတ်ကာ တောင်ယာလယ်လုပ် တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် အတူတကွ အပြန်အလှန် လေ့လာသင်ယူရသော အတွေ့အကြုံကို စတင်ခဲ့သည့် အချိန်မှစတင်ပြီး စာရေးသူတို့၏ သုတေသနလုပ်ထုံးများသည် အပြောင်းလဲကြီး ပြောင်းလဲခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ သုတေသီနှင့်တိုင်းရင်းသားတို့ကြားဆက်ဆံရေးသည် လေ့လာသူနှင့် လေ့လာခြင်းခံရသော အကြောင်းအရာဟူသော ပြုသူနှင့်အပြုခံ ဆက်ဆံရေးမှသည် မိမိတို့ သိရှိသောပညာရပ်အချင်းချင်း တန်းတူရည်တူဖလှယ်ကြခြင်း ဟူသောဖြစ်စဉ်သို့ ပြောင်းလဲ သွားခဲ့သည်။ ဤနည်းအားဖြင့် အတူတကွ စိတ်ကူးဉာဏ်ကွန့်မြူးကြပြီး အချင်းချင်း အပြန် အလှန်ဆွေးနွေးကာ ကြံစည်မှုမှသည်လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ခြင်းဆီသို့ အရောက်သွားကြခြင်း ဖြစ်သည်။ ဤသို့ဖြင့် PAR ဟုခေါ်ဆိုသော လက်တွေ့ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုနှင့် သီအိုရီတို့ကို တွဲစပ်ထားခြင်းဖြင့် ကျွန်ုပ်တို့ သုတေသီများအနေဖြင့် မိမိတို့လုပ်ရပ်က ပါဝင်သူ အဖက်ဖက် အတွက် အကျိုးရှိစေမည်ဟု ပိုမိုစိတ်ချယုံကြည်လာလျက် ရပ်ရွာနှင့်အပြန်အလှန် လေ့လာ ဆောင်ရွက်ကြခြင်းတွင် ရှေးကထက် စိတ်ထက်သန်လာကြတော့သည်။

သို့ဖြစ်ရာ မိမိတို့၏ သုတေသနကို လူ့သဘာဝအား ထိတွေ့ခြင်းအဖြစ် မှတ်ယူ ကြရန် ဤစာအုပ်ဖြင့် သုတေသီတို့အား တိုက်တွန်းသည်။ ထိုသို့ထိတွေ့ခြင်းတွင် ပါဝင်သူ

အားလုံး၏ အာရုံခံစားမှု၊ စိတ်နေစိတ်ထား၊ ခံစားချက်တို့ အလုံးစုံ ပြောင်းလဲလာခြင်း တစ်ရပ်ကိုဖြစ်စေသည်။ ထိုပြောင်းလဲခြင်းမှာ မည်သည့် အသိအတတ်ပညာမျိုးမဆို သူတန်ဖိုးနှင့်သူပင်ဖြစ်သည်ဟု နားလည်သွားခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ မည်သူပိုင်ဆိုင်သည့် အသိအတတ်ပညာမဆို ယှက်နွယ်ပေါင်းစည်းနေသော ကမ္ဘာကြီးပေါ်တွင် အတူတကွ တည်ရှိနေနိုင်ကြောင်းကို လက်ခံလိုက်ခြင်းပင်။

ရပ်ရွာဒေသခံနှင့် သုတေသီတို့ အတူပူးပေါင်းပါဝင်ကြသည့် သုတေသနများ ဆောင်ရွက်ရေး လက်စွဲစာအုပ်တွင် မည်သည့်အခန်းများ ပါဝင်သနည်း။

ယခုစာအုပ်တွင် အပိုင်း (၆)ပိုင်း ပါရှိသည်။

အပိုင်း (၁) မှာ အသိပညာကို ရှုမြင်သုံးသပ်ပုံ သီအိုရီများနှင့်အတူ ဇီဝမျိုးကွဲများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုကို ချိတ်ဆက်ထားသည့် တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများအကြောင်းကို ရေးသားထားသည်။

အပိုင်း (၂)မှာ သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝန်းကျင်ဟူသော သီအိုရီနှင့် အတူ PAR ပညာရပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အယူအဆများနှင့် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ရာတွင် ရှိအပ်သည့် စည်းကမ်းများကို တင်ပြထားသည်။

အပိုင်း (၃) တွင် PAR ကို မည်သို့အသုံးပြုရမည်ကို ဆွေးနွေးထားပြီး လုပ်ထုံး လုပ်နည်းများ (methods and tools) များပါဝင်သည်။ ထိုအခန်းတွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ နေရာနှင့် ပတ်သက်၍ အမျိုးအစားခွဲခြားပုံ၊ အချိန်ကိုမှတ်သားပုံ၊ ဓလေ့များနှင့် ၎င်းတို့၏ အမြော်အမြင် ကြီးမှုများကို လေ့လာနိုင်သည့် နည်းလမ်းများကို တင်ပြထားသည်။

အပိုင်း (၄) တွင် ထိုင်းနိုင်ငံတောင်ပိုင်းတွင် တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုအမျိုးမျိုးတို့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲနှင့် မြန်မာနိုင်ငံ အနှံ့အပြားတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သော PINRM လက်တွေ့ဆင့်ပွား အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများ၏ အတွေ့အကြုံများဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းပညာ၏ အရေးပါပုံနှင့် ထိုပညာများကို ရွာခံလူထုအတွက် သင့်တင့်သော သက်မွေးဝန်းကျင်တစ်ခု ဖန်တီးရာတွင် အားကိုးအားထားပြုနိုင်မည့် အခြေအနေများကို ဒေသခံများနှင့် အတူဆွေးနွေးကြသည့် အတွေ့အကြုံများကို ဖော်ပြ ထားသည်။ ထိုအခန်းတွင် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ၌ ပါဝင်ခဲ့သော အမျိုးသမီးနှင့် အမျိုးသားများက တင်ပြလိုသော အရေး

အရာများ အဆင်ပြေစွာတင်ပြနိုင်ရန် အသုံးပြုခဲ့သော မတူညီသည့် နည်းလမ်းအဖုံဖုံကို တွေ့မြင်ရမည်ဖြစ်သည်။

အပိုင်း (၅) သည် မြန်မာနိုင်ငံ ဖွံ့ဖြိုးရေးတွင် တတပ်တအား ဆောင်ရွက်နေကြသည့် ဖွံ့ဖြိုးရေးအဖွဲ့အစည်း အသီးသီး ပါဝင်ခဲ့ကြသော Participatory & Indigenous Natural Resource Management Trainer Pool က PAR ဖြင့် လေ့လာခဲ့ရာမှ ရရှိခဲ့သော အတွေ့အကြုံများကို ဖော်ပြထားသည်။

ဤစာအုပ်ကိုဖတ်ရှုရာ၌ မိမိနှစ်သက်သည့်အခန်းကိုရွေးချယ်ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။ အကယ်၍ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အမြော်အမြင်အသိဉာဏ်နှင့်ပတ်သက်၍ ပေါ်ပေါက်ခဲ့သော သီအိုရီများ၊ ပညာရှင်အမျိုးမျိုး၏ ရှုထောင့်အဖုံဖုံကို လေ့လာလိုလျှင် အခန်း (၁) ကိုဖတ်ရန် ရည်ညွှန်းလိုသည်။ အကယ်၍ သင်တန်းဆရာတစ်ဦးအနေဖြင့် PARကို မည်သို့အသုံးပြုနိုင် သနည်းဟု သိလိုသော် အခန်း (၃) နှင့်တကွ ယခင်အတွေ့အကြုံများကို ဝေမျှထားသော သာဓကများကို ဖတ်ရှုနိုင်သည်။ PAR ကို လက်တွေ့ အသုံးပြုရန်စီစဉ်နေသူများအတွက် လုပ်နည်းကိုင်နည်းကို အကြံပြုထားသော အခန်းများကို ဦးစွာဖတ်ရှုပြီး သီအိုရီများကို နောင်တွင် ပြန်လှန်လေ့လာခြင်းဖြင့်လည်း အဆင်ပြေနိုင်သည်။ မည်သည့်အခန်းမှ စတင် ဖတ်ရှုသည်ဖြစ်စေ ဤစာအုပ်ကို ဖတ်ရှုခြင်းဖြင့် ဗဟုသုတတိုးပွားရန်သာ အဓိကဖြစ်ပါသည်။

အပိုင်း (၁)

အသိပညာကို အဆင့်ဆင့် ပြောင်းလဲရှုမြင်လာပုံများ

အသိပညာကို စိတ်ဖြင့် ခံစားနားလည်နိုင်ကြသည်။ ပညာဟုဆိုရာတွင် လူတို့က စိတ်ကူးတည်ဆောက်ထားသော အတွေးအမြင်များ ပါ၏။ ဉာဏ်ကွန့်မြူးခြင်းများပါ၏။ ဒဿနများ ပါ၏။ ခံစားချက်များ ပါ၏။ မိမိတို့၏ လက်တွေ့ဘဝ လုပ်ဆောင်ချက်များ မည်သည့်အရပ်သို့ ဦးတည်နေသည်ကို ရှာဖွေကြံစည်နိုင်ကြသည်။ ဤလောကတွင် အယူအဆတစ်ခု၊ အတွေးအမြင်တစ်ခုကို အကြွင်းမဲ့ သိမြင်နားလည်သူဟူ၍ မရှိပေ။ သိထားသမျှကို လက်တွေ့ဘဝ လုပ်ငန်းဆောင်တာများနှင့် ချိန်ဆကာ အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုကြခြင်းဖြစ်သည်။ အသိပညာကို ဖန်တီးနိုင်သူ၊ ဖြန့်ဖြူးနိုင်သူ၊ လက်တွေ့ လူ့ဘဝရေးရာများတွင် အသုံးချနိုင်သူတို့ အချင်းချင်းကြား မျှဝေကြသည်။ အသိပညာဟုဆိုရာတွင် မည်သူတို့၏ အသိပညာက ပိုမြင့်သည်၊ မည်သူတို့၏ အသိပညာက အဆင့်အတန်းမမီ ဟူသော သဘောမရှိပေ။ မည်သို့သော အသိပညာမျိုးမဆို သူတန်းဖိုးနှင့်သူ၊ သူ့အလှနှင့် သူပင်ဖြစ်သည်။ မျိုးဆက်တစ်ခုမှတစ်ခုသို့ အသိပညာ လွှဲပြောင်းပေးရာတွင်လည်းကောင်း၊ အသိပညာဖြန့်ဖြူးကြရာတွင်လည်းကောင်း ထိုအလှတရားများ ကိန်းဝပ်နေပေသည်။

အသိပညာ (သို့မဟုတ်) လူမှုဘဝအတွက် အသုံးဝင်သော စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များ

အသိပညာ၏ ဖြစ်ထွန်းတိုးတက်လာပုံ အဆင့်ဆင့်ကို သမိုင်းရှုထောင့်မှသုံးသပ်လိုလျှင် ဗြိတိသျှ ရှေးဟောင်း သုတေသီ Gordon Childe ၏စာများကိုဖတ်ရန် စာရေးသူက ရည်ညွှန်းလိုသည်။ ပုဆိန်နှင့် ဓားကဲ့သို့သော ကိရိယာများ၌ပင်လျှင် လူသားတို့၏ စဉ်းစားတွေးခေါ်ပုံ၊ တီထွင်ကြံဆပုံများ စုဝေးဖော်ပြနေသည်ဟု သူက ဆိုသည်။ ဥပမာ-

ရေခဲခေတ်က ရှေးဆင်ဟိုင်းကြီးများကိုဖမ်းသော မုဆိုး၏ ကျောက်ဓားလက်နက်များပင်လျှင် ထိုခေတ်၏ အသိဉာဏ်ပညာကိုဖော်ကျူးနေသည်။ ဆင်ဖမ်းရာတွင် အသုံးပြုသင့်သော ကျောက်တုံးအမျိုးအစားကိုရွေးချယ်ပုံ၊ ထိုကျောက်သား၏ ဖွဲ့စည်းပုံ၊ ကျောက်ချပ်ပြားများအဖြစ် အချပ်လိုက်ခွဲထုတ်ရန် ကျောက်ပြားကို ထုခွဲရာတွင် လိုအပ်သော အချိန်အဆကိုရွေးချယ်ပုံ၊ ထိုခွဲလွှာပြီးသော ကျောက်ချပ်ပြားကို အသုံးချပုံ၊ အသုံးဝင်မည့် ကျောက်လက်နက် ပုံစံကို တီထွင်ကြပုံ၊ သို့မဟုတ် စုဆောင်းထားသော ရပ်စလေ့၊ ရွာစလေ့နည်းနာများကို ရှေးလူကြီးသူမများထံမှ မေးမြန်းပုံတို့ကို ထိုကျောက်ဓားတစ်လက်တွင် တွေ့မြင်နိုင်ကြသည်။ လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုအတွင်း တည်ရှိသော အသိပညာ၏ အဓိပ္ပာယ်ကို ထိုလူ့အဖွဲ့အစည်း၏ အနေအထားပေါ်မူတည်ပြီး Childe ကဆန်းစစ်သည်။ စိတ်ကူးများနှင့် အတွေးအကြံများကို အသိပညာဟု အမည်တပ်ပြီး ခေါ်တွင်ကြဖို့ရာ လိုအပ်ချက်မှာ ထိုစိတ်ကူးအကြံများအကြောင်း တစ်ယောက်နှင့် တစ်ယောက်ကြား ပြောဆိုဆွေးနွေးနိုင်မှုဖြစ်မည်။ သို့မဟုတ် ထိုစိတ်ကူးအကြံများကို လက်တွေ့ဘဝနှင့် ဆက်စပ်သုံးစွဲနိုင်ကြရမည်။ အသိပညာဟူသည် ထိုအသိပညာကို ပိုင်ဆိုင်သူတစ်ဦးတည်းအတွက် မဖြစ်ရပေ။ အများအတွက် အသုံးဝင်ကြောင်း သက်သေပြနိုင်ရမည်။ ရှာဖွေဖော်ထုတ်ပြီးနောက် လက်တွေ့အသုံးချနိုင်ကြောင်း အများသိစေရမည်။ အသိပညာသည် ရပ်ရွာ၏ သိမှတ်ပုံများတွင် ယုံတမ်းစကားများ၊ ဒဏ္ဍာရီများ၊ ပုံပြင်ဇာတ်လမ်းများ၊ မိရိုးဖလာစည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ၊ သီချင်းများနှင့် စကားပုံများ အစရှိသည်ဖြင့် ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့်တည်ရှိနိုင်သည်။ Childe က ရှေးလူများ စာရေးစာဖတ်မတတ်မီက ထိန်းသိမ်းလာသော အသိပညာတို့မှာ နှောင်းလူတို့အနေဖြင့်

ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ရန်နှင့် လေ့လာရန်ဆန္ဒရှိသောသူများ ဖြစ်မှသာလျှင် ယခုခေတ်၌ ထိုအသိပညာတို့၏ လက်တွေ့ အသုံးကျပုံများကို ပြန်လည်သိရှိနိုင်ကြသည်။ ထိုသို့ အသစ် ပြန်လည်ပေါ်ပေါက်လာလျှင်မူ ရှေးရှေးအသိပညာတို့သည် ပျောက်ပျက်ခြင်းမရှိဘဲ ပုံစံသစ်ဖြင့် ပြန်လည်တည်ရှိနိုင်ကြ ပေသည်။

လူသားတို့သည် မိမိတို့အတွေ့အကြုံမှ တစ်ဆင့် ရရှိသော အသိပညာများကို မိမိတို့ဘဝတူ လူသားများထံ ကူးလူးဖြန့်ချိနိုင်သည့် တစ်ခုတည်းသောသတ္တဝါဖြစ်သည်ဟု Childe က ပြောဆိုသည်။ အသိပညာ (Knowledge) ကို သတင်းအချက်အလက် (Information) ဟူ၍ ဘာသာပြန်ဆို လျှင် လုံးဝ မှန်ကန်မည်မဟုတ်ပေ။ ဥပမာ- မီးရထား ဘူတာရုံသို့ မည်သည့်လမ်းမှ သွားရောက်နိုင်သည်ကို လမ်းညွှန်ရာ၌ တစ်စုံတစ်ယောက်၏ အတွေ့အကြုံများ၊ ယခင်က မှတ်သားထားမှုများ၊ မည်သည့်ဘက်သို့ ဦးတည် သွားပါ။ ဘူတာမှာ ယခုနေရာမှ မည်မျှအကွာအဝေးတွင် ရှိသည် အစရှိသည်ဖြင့် အချက်အလက်များကို ပြောပြရန် ဘာသာစကားကို အသုံးပြုခြင်းများ လိုအပ်သေးသည်။ ခြုံငုံ၍ မစဉ်းစားသောအခါ ထိုအရာများအားလုံးသည် သတင်းအချက်အလက်များသာဖြစ်ကြလျက် အသိပညာ ဟူ၍ခေါ်တွင်ကြမည်မဟုတ်ပေ။ Childe က မူ အတွေ့ အကြုံမှ ရသော အသိပညာကို အချင်းချင်းကြား အပြန် အလှန် သုံးစွဲဝေငှကြခြင်းဖြင့် လူသားတို့၏ ကမ္ဘာကြီးမှာ ဆက်လက်ရှင်သန်နိုင်သည်ဟုဆိုသည်။ သို့သော် အသိ ပညာဖြင့် အလုပ်လုပ်ပုံသည် တစ်နေရာနှင့်တစ်နေရာ ထပ်တူကျမည်မဟုတ်ပေ။ လောက၏နေရာအရပ်ရပ်တွင် တစ်သဘောတည်းထားလျက် အကြွင်းမဲ့ မပြောင်းမလဲဘဲ ထပ်တူထပ်မျှ လက်ခံထားကြသော အသိပညာဟူ၍ မရှိပေ။

အသိပညာဟူသည် ဝမ်းတွင်းပါ ဇာတိစိတ်လည်း မဟုတ်ပေ။ လူတို့၏ အတွေ့အကြုံများမှစုဆောင်းထုတ်ယူ ခဲ့ရသော၊ အချိန်ကာလအတော်ကြာ အထပ်ထပ် လေ့လာ ကျက်မှတ်ခဲ့ရသော ဘဝထဲမှ အသိများပင် ဖြစ်သည်။ လူတို့ အသိုက်အမြို့တွင် လက်ရှိတည်ရှိနေသော အသိပညာသည် အနည်းဆုံး လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း လေးသိန်းခန့်ကပင် စတင်ကာ တစ်စတစ်စများပြားလာသော အသိပညာ အသိုက်အမြို့ဖြစ်သည်။ မီးကိုအသုံးပြုရန်၊ ပစ္စည်းကိရိယာ များ တီထွင်ရန်၊ အဝတ်အထည်နှင့် နေအိမ်များ ဖန်တီးရန် အစရှိသည့် အသိပညာများကို လူသားမျိုးဆက်တစ်ခုမှ တစ်ခုသို့ အစဉ်အလာများ လက်ဆင့်ကမ်းကာ လွှဲပြောင်း ပေးခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။

သိပ္ပံနည်းကို ဆင်ခြင်ခြင်း

သက်ရှိထင်ရှား ရှိနေသေးသော Structuralist မနုဿဗေဒပညာရှင်တစ်ဦးဖြစ်သော ပြင်သစ်ပညာရှင် Claude Levi - Strauss ၏ အဆိုကိုလေ့လာကြရန်လည်း တိုက်တွန်းလိုပေသည်။

အသိပညာသည် လူတို့၏ နှလုံးရည်နှင့် တွေးတော ဆင်ခြင်နိုင်စွမ်းတို့က ဖန်တီးသည့်အရာ ဖြစ်သည်ဟု Levi - Strauss တင်ပြထားပြီး သူ၏ ကျမ်းမှာဂန္ထဝင်မြောက်သည့် မနုဿဗေဒကျမ်း တစ်စောင်လည်းဖြစ်သည်။ လူတို့၏ တွေးခေါ်ပုံများတွင် တွေ့ရလေ့ရှိသော စရိုက်လက္ခဏာ၊ အတွေးနယ်ပယ်ချဲ့ထွင်ပုံနှင့် ဆင်ခြင်ဉာဏ်၏ စွမ်းအားကို အဓိကဆွေးနွေးသွားသည်။ အထူးသဖြင့် စာပေရေးသား ခြင်းဖြင့် မဟုတ်ဘဲ နှုတ်ပြောများဖြင့် လက်ဆင့်ကမ်းခဲ့ကြ သည့် လူမျိုးစုများ၏ အသိပညာအကြောင်းဖြစ်သည်။ ကျေးလက်တောနယ်များတွင် နေထိုင်သူတို့၏ သိမှတ်

ကြပုံကို ဆင်ခြင်ကြည့်သောအခါ မယဉ်ကျေးသေးဟု နှောင်း လူတို့သတ်မှတ်ကြသော ကျေးလက်တောသူတောင်သား တို့၏ ဗဟုသုတစုဆောင်းပုံတို့သည် ကပျက်ကချော်မဟုတ် သလို ရှုပ်ရှုပ်ထွေးထွေးလည်း ဖြစ်လေ့မရှိပေ။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အား လေ့လာမှတ်သားပုံနှင့် ပတ်သက်ပြီး ၎င်းတို့၏ တိတိကျကျ ရှိလှပြီး အသေးစိတ်မှတ်သားဖော်ပြနိုင်သော သဘာဝနှင့် ပတ်သက်၍ Levi - Strauss က ဥပမာများစွာ ပြောပြခဲ့ သည်။ လူတို့အကြောင်း၊ တိရစ္ဆာန်တို့အကြောင်း၊ အပင်များ အကြောင်း၊ ဓာတ်သတ္တုများအကြောင်းတို့ကို မူလတိုင်းရင်း အနွယ်တို့ ဖော်ပြတိုင်း တိတိကျကျ မှတ်မှတ်သားသား ရှိလှသည်။ ၎င်းတို့သည် သဘာဝတရားနှင့် အတူ နေထိုင် ရာတွင် သဘာဝကို သုံးသပ်ရသည်၊ ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာရသည်။ အမျိုးအစားခွဲခြားရသည်။ အမျိုးအစားများကို ပေါင်းစပ်ကြ ရပြန်သည်။ တစ်ခုနှင့် တစ်ခုမတူကြောင်းကိုလည်း နားလည် ရပြန်သည်။ ထိုသုံးသပ်ဆင်ခြင်မှုများ အားလုံးကို လူသားတို့ အသုံးပြုသည့် ဒဏ္ဍာရီများ၊ ရိုးရာပူဇော်မှုများ၊ ယုံကြည် ကိုးကွယ်မှုနှင့် ယဉ်ကျေးမှု အနုပညာများတွင် တွေ့မြင်နိုင် ကြသည်။

ထိုမဖွံ့ဖြိုး မယဉ်ကျေးသေးဟု အချို့က ယူဆထား ကြသော ထိုလူသားများ၏ စွမ်းဆောင်ရည်တွင် လက်ဆုပ် လက်ကိုင်မပြနိုင်သော စိတ်ကူးများ၊ မှတ်သားထားသည် များနှင့် သိရှိထားသော အမည်များကို ထပ်မံချဲ့ထွင် လေ့လာ သိမှတ်နိုင်သော အစွမ်းရှိကြောင်း၊ လူသားတို့အနေဖြင့် မိမိပတ်ဝန်းကျင်မှ ပစ္စည်းများကို သုံးတတ်သည်ဆိုရုံမျှထက် များစွာကျော်လွန်နားလည်ကြောင်းကို Levi-Strauss က ထပ်လောင်းအတည်ပြုခဲ့ပေသည်။

ထိုကဲ့သို့ အပင်များ၊ တိရစ္ဆာန်များနှင့် လူသားတို့နှင့်

ဆက်စပ်ရာများကို အမျိုးအစားခွဲခြားပြီး အစီအစဉ်တကျ ဖွဲ့စည်းထားသော ကြွယ်ဝသည့် အတွေးအမြင် လောက သည် မနုဿဗေဒပညာရှင်တို့၏ အဓိက ကိုင်းညွှတ်ရာ လေ့လာရာ ဧရိယာပင် ဖြစ်သည်။

အပင်များနှင့် တိရစ္ဆာန်များကို ငှာနေတိုင်းရင်းသား တို့၏ မိခင်ဘာသာစကားတွင် ခေါ်ဝေါ်သုံးစွဲပုံများကို စနစ်တကျ ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာကြည့်ပါက မူလတိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာကို ရက်လုပ်ထားသည့် အဆောက်အုံကို တွေ့မြင်ကြရ မည်။ ထိုပညာအဆောက်အုံကိုမြင်သောအခါ ၎င်းတို့၏ အသိအမြင်ရှုထောင့်မှ ကမ္ဘာကြီးအပေါ် သုံးသပ်နိုင်ကြသော သီအိုရီ များကို တွေ့မြင်နိုင်ကြသည်။ သူတို့ ကမ္ဘာလောကကို ရှုမြင်ရာတွင် လက်တွေ့လောကထဲမှ အချက်အလက်များကို မှတ်သားကြသလို စကြာဝဠာကြီး၏ ဖွဲ့စည်းပုံအစီအစဉ်ကို သက်ဝင်ယုံကြည်မှုပိုင်းဆိုင်ရာ ရှုထောင့်မှ မှတ်သားလေ့ ရှိကြလေ့ရှိသည်။

ကာလကြာရှည် စုဆောင်းထားသော အသိပညာနှင့် ရိုးရာ ဓလေ့များမှာ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် အသုံးတည့်နိုင်ခြင်း။

Brokensha, Warren နှင့် Werner တို့ကို ငှာနေ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာများဖြစ်တည်ပုံ Indigenous Knowledge System (IKS) ကို ဖွံ့ဖြိုးရေး ဆောင်ရွက်ရန် နည်းလမ်းတစ်ခုအဖြစ် အသုံးပြုနိုင်ကြောင်း ပထမဦးဆုံး ဆွေးနွေးခဲ့ကြသူများအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုရပေမည်။ ၎င်းတို့ ထုတ်ဝေခဲ့သော စာအုပ်သည် တစ်ကမ္ဘာလုံးမှ ကျေးလက်နေ ငှာနေတိုင်းရင်းသားတို့ စုဆောင်းလာ ခဲ့သော အသိပညာ များနှင့် ရိုးရာဓလေ့များ၊ ကျွမ်းကျင်မှုများနှင့် နည်းပညာများ အကြောင်း ရေးသားထားသည်။ ထိုစာအုပ်၌ ပါဝင်

ရေးသားသူများတွင် မနုဿဗေဒပညာရှင် ပါသလို၊ ပထဝီရေးရာပညာရှင်များ၊ စိုက်ပျိုးစီးပွားပညာရှင်များ၊ စီးပွားရေးပညာရှင်များ၊ နိုင်ငံရေးသိပ္ပံပညာရှင်များနှင့် နိုင်ငံရေးပညာပေးသူများ ပါဝင်ကြသည်။ ရိုးရာဓလေ့ အမျိုးမျိုးကိုပိုင်ဆိုင်သော လူမျိုးများ၏ သာဓကများကို စာရေးသူများက ၎င်းတို့၏ ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ရှုထောင့် အသီးသီးမှ ကောက်နုတ်တင်ပြကြရာ ထိုလေ့လာချက်များ တွင် ငှာနေတိုင်းရင်းသားတို့က ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ခန္ဓာကို ရှုမြင်ပုံမှသည်၊ အာလူးကို အမျိုးအစားခွဲခြားပုံ၊ အချိန်၊ နေရာတို့နှင့် ပတ်သက်သော အယူအဆများ၊ ကျွဲနွားများနှင့် အခြားပစ္စည်းများကို အချင်းချင်း ဝေမျှသုံးစွဲကြပုံအထိ ပါဝင်ခဲ့သည်။

ထိုစာအုပ်တွင် ပါဝင်ရေးသားသူများသည် သာဓက များစွာကို စုဆောင်းတင်ပြကာ ငှာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာကြွယ်ဝပုံကို တင်ပြခဲ့ကြပြီး ထိုကြွယ်ဝမှုကို ဖွံ့ဖြိုးရေးကဏ္ဍတွင် ထည့်သွင်းစဉ်းစားကာ အသုံးတည့် အောင် ဆောင်ရွက်ကြပါရန် တိုက်တွန်းထားသည်။ ပြင်ပမှ ဝင်ရောက်လာသော နည်းပညာသည် ဒေသ၏ လိုအပ်ချက် နှင့် ကိုက်ညီနိုင်အောင် သင့်တော်သလို ပြုပြင်ဆောင်ရွက် နိုင်မှ ဖွံ့ဖြိုးရေးပို၍ ထိရောက်နိုင်မည်ဟု ထိုပညာရှင်များက ဆော်ကြသည်။ ထိုသို့ အကြံပြုခြင်းသည် အနောက် ကမ္ဘာ၏ အသိပညာရှာဖွေရာမှ တွေ့ရှိမှုများကို ဖွံ့ဖြိုးဆဲနိုင်ငံ များသို့ ပြန်လည်လွှဲပြောင်းပေးခြင်း တည်းဟူသော သုတေ သနနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေး သီအိုရီနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများနှင့် ဆန့် ကျင်နေမည်ဖြစ်သည်။

ငှာနေတိုင်းရင်းသားတို့ထံမှ တိုင်းရင်းအသိပညာကို ဖွံ့ဖြိုးရေးနည်းလမ်းတစ်ခုအဖြစ် ပေါ်ပေါက်လာရေးနှင့် ပတ်သက်ပြီး သီအိုရီဆိုင်ရာ အငြင်းပွားမှုများ ကျယ်ကျယ်

ပြန့်ပြန့်ဖြစ်နေခဲ့သည်။ ဖွံ့ဖြိုးရေးတွင် လုပ်ထုံးလုပ်နည်း များနှင့် စဉ်းစားသုံးသပ်ပုံများ မတူညီသောကြောင့် သိပ္ပံ နည်းကျ အသိပညာနှင့် ငှာနေတိုင်းရင်းပညာကြား တစ်ခုနှင့် တစ်ခု မည်သို့ချိတ်ဆက်ကြရမည်ကို အငြင်းပွားနေကြဆဲပင်။ ပညာရပ်နှစ်ခုစလုံးမှာ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် ရည်ရွယ်ချက် တူညီကြသော်လည်း သဘောထားမတူညီစရာများ ရှိနေ ပေသေးသည်။ ထိုအငြင်းအခုံများကြောင့်လည်း ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုး အတွက် အသုံးချသုတေသနနှင့် ရပ်ရွာနှင့်အတူ လုပ်ငန်း ဆောင်ရွက်ရေးနည်းသစ်များ ဖြစ်ကြသော Rapid Rural Appraisal (RRA), Participatory Rural Appraisal (PRA) နှင့် Participatory Learning and Action (PLA) အစရှိသည်တို့ ပိုမိုကျယ်ပွံ့လာပြီး ငှာနေတိုင်းရင်းသား တို့၏ အသိပညာများကို ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးတွင် ထည့်သွင်း စဉ်းစားရန် အာရုံစိုက်လာကြသည်။

ပညာဖြစ်တည်လာခြင်း

Havelock သည် Sociology လူမှုဗေဒဘက်မှ အသိပညာကို အခြေတည်စဉ်းစားသော အတွေးအခေါ်ကို စတင်ခဲ့သူတို့၏ ဖခင်ကြီးဟု ဆိုရမည်။ သူက လူတို့၏ အသိပညာ ဖြစ်ပေါ်လာပုံကို လေ့လာသည်။ ငှာနေ တိုင်း ရင်းသားတို့သည် အသိပညာများကို မည်သို့ရရှိခဲ့သနည်း၊ မည်သို့ဖလှယ်ကြသနည်း၊ မည်သို့သုံးစွဲကြသနည်း အစရှိ သည်တို့ကို Havelock က အထူးပြု လေ့လာခဲ့သည်။ Havelock က အသိပညာကို ဖီလော်ဆော်ဖီရှုထောင့်မှ သာမက လူမှုဗေဒရှုထောင့်မှလည်း နားလည်နိုင်အောင် ကြိုးစားကြရန် တိုက်တွန်းသည်။ လူ့အဖွဲ့အစည်းတွင် လူသားတို့၏ ဉာဏ်ပညာပစ္စည်းများ တဖြည်းဖြည်း များပြား ခိုင်မာလာပြီး လက်ဆင့်ကမ်း လွှဲပြောင်းထိန်းသိမ်းခြင်းများ

လည်း ရှိလာခဲ့ကြသည်။ အချို့ကို မျိုးဆက်တစ်ခုမှ တစ်ခုသို့ လက်ဆင့်ကမ်းကြသည်။ မျိုးဆက်ဟောင်းတို့၏ တတ်သိမှုကို မျိုးဆက်သစ်တို့က နောင်တွင် တွေးတော ကြံဆခြင်းဖြင့် လည်းကောင်း၊ ဖော်ထုတ်လေ့လာကြရာမှ လည်းကောင်း ပြန်လည် ပေါ်ပေါက်လာခြင်းမျိုးလည်း ရှိသည်။

တတ်သိမှုများကို ပညာဟုလည်းကောင်း၊ အဖြစ် အပျက်ဟုလည်းကောင်း၊ စိတ်ကူးစိတ်သန်းဟုလည်း ကောင်း၊ ဝါဒဟူ၍လည်းကောင်း၊ သတင်းအချက်အလက် ဟူ၍ လည်းကောင်း ရှင်းလင်းခဲ့ခြား သတ်မှတ်ပြီးနောက် တစ်ဖန် ဘာသာရပ် နယ်နိမိတ်ဘောင်များထဲသို့ ထည့်သွင်း သုံးသပ်ပြန်သည်။ ပညာကို အမျိုးအစား ခွဲခြားရာတွင် ဘာသာရေးစာပေ၊ အနုပညာ ဗိသုကာ၊ ဥပဒေ၊ ရိုးရာဓလေ့ များ၊ ဒဏ္ဍာရီများနှင့် ရိုးရာယုံကြည်မှုများဟူ၍ နယ်နိမိတ် ခွဲခြားလိုက်ပြန်သည်။

အသိပညာ၏ ဖြစ်ပေါ်တိုးတက်မှုဖြစ်စဉ်ကို လေ့လာ ရန် Havelock က စိတ်ကို လေ့လာသော သိပ္ပံပညာကို အခြေခံကာ မော်ဒယ်တစ်ခုဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။ အသိပညာ ဖြစ်စဉ် အမျိုးမျိုးကို ခေါင်းစဉ်ကြီးများနှင့် ၎င်းတို့နှင့် ပတ်သက်ဆက်နွယ်ရာ ခေါင်းစဉ်ငယ်များဖြင့် အမျိုးအစား ခွဲခြားလိုက်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာ အသိပညာကို ဖန်တီးပုံ ဟူသော ခေါင်းစဉ်အောက်တွင် အသိပညာ ဖြစ်တည်မှု (ဖန်တီးမှု)၊ အသွင်ပြောင်းမှု၊ ဆက်စပ်ပေါင်းစည်းမှု၊ နဂို မဟုတ်သော အစီအစဉ်ဖြင့် ပြန်လည်နေရာချမှု၊ မှန် မမှန် စစ်ကြောမှုနှင့် အရေအတွက်အားဖြင့် သတ်မှတ်မှု အစရှိ သည်တို့ ပါဝင်ခဲ့သည်။

အသိပညာ၏ တိုးတက်ပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ် မော်ဒယ် များကို ဆွေးနွေးသောအခါ Havelock က ဖီလော်ဆော်ဖီ ဘက်မှ ဆွေးနွေးပြန်သည်။ အသိပညာများသည် ယဉ်ကျေးမှု

နှင့် တစ်ခုခုမှ သော်လည်းကောင်း၊ သမိုင်းအဖြစ်အပျက် တစ်ခုနှင့် သော်လည်းကောင်း ဆင်းသက်လာကြသည်ဟု Havelock ကယူဆခဲ့ကြောင်း Havelock ၏စာများကို သုံးသပ်သော Mannherm က ပြောကြားသည်။

အသိပညာတစ်ရပ်ကို ဆန်းစစ်ကြရာတွင် ထိုပညာ ရပ်၏ ကျိုးကြောင်းဆီလျော်မှုကို သိပ္ပံစမ်းသပ်ချက်ဖြင့် စမ်းသပ် သက်သေပြနိုင်သည့်တိုင်အောင် ထိုပညာမှာ အခြေအနေတိုင်းအတွက် ဆီလျော်နိုင်ခြင်း ရှိမရှိ Havelock က မေးခွန်းထုတ်သည်။ ပထမကမ္ဘာမှ တတိယကမ္ဘာသို့ လက်တွေ့အသုံးချနိုင်သော ပညာများကို လွှဲပြောင်းပေး ရာတွင် လည်းကောင်း၊ ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခုမှအခြားတစ်ခုသို့ ပညာတစ်ရပ်ရပ်ကို လွှဲပြောင်းပေးရာတွင်လည်းကောင်း ထိုပညာများသည် သိပ္ပံနည်းကျစမ်းသပ်ပြီးဖြစ်သောကြောင့် လက်မခံနိုင်စရာမရှိဟူသော အချက်နှင့်ပတ်သက်ပြီး အငြင်း ပွားစရာများ ရှိနေခဲ့သည်။ နည်းပညာများကို လွှဲပြောင်း ပေးခြင်းဟူသော သီအိုရီသည် ပိုမိုဖွံ့ဖြိုးသော နေရာက အသိပညာကို ဖွံ့ဖြိုးမှုနည်းပါးသော တိုင်းပြည်များသို့ ပေးပို့ရန် လိုအပ်သည်ဟူသော အချက်ကို အခြေခံသည်။ အကယ်၍ တစ်စုံတစ်ခုသော အသိပညာသည် ထိုအသိ ပညာ ဖြစ်ထွန်းရာ ပတ်ဝန်းကျင်တွင်သာရှိသော ယဉ်ကျေးမှု၊ သမိုင်းအဆက်အစပ်တို့မှ သီးသန့် ထွက်ပေါ်လာခြင်း ဖြစ်သည်ဆိုလျှင် ဖွံ့ဖြိုးပြီးကမ္ဘာမှ ပေးပို့လိုက်သော နည်း ပညာသည် ဖွံ့ဖြိုးဆဲနိုင်ငံတို့၏ သမိုင်းကြောင်း၊ ဖွံ့ဖြိုးဆဲ နိုင်ငံတို့၏ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဆက်စပ်၍ ရ မရ မေးခွန်း ထုတ်စရာဖြစ်လာပေသည်။

ထို့ပြင် Havelock သည် တဖြည်းဖြည်း ပြောင်းလဲ လာသည့် ပညာဓေတီရေးစီးကြောင်းပေါ်မှ ပညာအပေါ် ရှုမြင်သုံးသပ်ပုံများကို သုံးသပ်သည်။ သူ၏သုံးသပ်ပုံများ

တွင် ယဉ်ကျေးမှုများ တိုးတက်လာခြင်းနှင့် မတူညီသော ယဉ်ကျေးမှုများကြား ကူးလူးဆက်ဆံကြခြင်းတို့မှာ အငြင်း အခုံများဖြင့် ပြည့်နှက်နေသော်လည်း စိတ်ဝင်စားစရာ အကောင်းဆုံးဖြစ်သည်။

အသိပညာတည်ဆောက်ပုံ

အသိပညာနှင့် ပတ်သက်သော ဒဿနရေးရာများကို နောက်ထပ် အားပြည့်ပေးသူမှာ ဟားဗတ်တက္ကသိုလ်ရှိ မြောက်အမေရိကားမှ စီးပွားရေးပညာရှင် Stephen Marglin ပင်ဖြစ်သည်။ သူ၏ စာများတွင် စက်မှုလုပ်ငန်းရှိ လုပ်သားများ၏ အသိပညာဟူသော အခန်းတစ်ခုက အသိပညာဆိုင်ရာ ဒဿနနယ်ပယ်တွင် နောက်ထပ်ရှုမြင်ပုံ အသစ် တစ်ရပ်တိုးစေခဲ့သည်။

လုပ်သားတို့၏အသိပညာနှင့် တန်ဖိုးထားမှုများက မိမိအကျိုးကို ကာကွယ်နိုင်ရေးအတွက် အားထုတ်လိုမှုနှင့် အဆက်အစပ်ရှိသည်ဟု Marglin က ဆိုသည်။ စက်ရုံ အလုပ်သမားတို့ ကျင်လည်ရသော ဘဝသည် အရင်းရှင် စီးပွားရေးစနစ်၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု ဖြစ်သည်။ အရင်းရှင် စနစ်၏ လုပ်ငန်းလည်ပတ်မှုတွင် အလုပ်သမား တစ်ဦး၏ အသိဉာဏ်တန်ဖိုးသည် အလွှာများစွာ၏ အောက်ခြေတွင် ရှိသည်။ အရင်းရှင်တို့သည် ၎င်းတို့က အလုပ်သမားများ အပေါ် လွှမ်းမိုးနိုင်အောင် ကြိုးစားကြရာ လုပ်ငန်းတစ်ခုလုံး အစအဆုံးတွင် ကိုယ်ပိုင်ဉာဏ်ပညာနှင့် ကျွမ်းကျင်မှုတို့ကို ထည့်သွင်း အသုံးပြုခွင့်မရှိအောင် ဆောင်ရွက်ထားသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အလုပ်သမားတို့သည် သူတို့နှင့်ပတ်သက်ရသော လုပ်ငန်းခွင် တစ်ခုလုံးကို အစအဆုံးသို့ခွင့်မရဘဲ တစ်စိတ် တစ်ပိုင်းကိုသာ သိရှိကြရာ အရင်းရှင်များကဲ့သို့ လုပ်ငန်းကို ခြုံငုံသုံးသပ် နိုင်အား မရှိနိုင်တော့ပေ။

လုပ်ငန်းသဘောကို မိမိနှင့်ဆိုင်သည့် အပိုင်းကိုသာ အကန့်အသတ်ဖြင့် သိရှိသည်ဖြစ်စေ၊ အစအဆုံး ခြုံငုံ သိရှိသည်ဖြစ်စေ ထိုသို့မူသည် ဘဝအဓိပ္ပာယ်နှင့် ဆက်စပ် နေပေသည်။ အနောက်ကမ္ဘာတွင် အလုပ်ကို ဝင်ငွေရရန် အတွက်လုပ်ရသော စီးပွားရေး အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု အဖြစ် သာ ယူဆထားပြီး အလုပ်ကို လူမှုရေး၊ နိုင်ငံရေးနှင့် သီလ စောင့်ထိန်းရေးတို့နှင့် သီးခြားစီဖြစ်တည်စေမှုအလေ့သည် ဂရိနှင့် ရဟူဒီ ခရစ်ယာန်တို့၏ အလုပ်အပေါ်ထားရှိသော အယူအဆမှ မြစ်ဖျားခံလာသည်ဟု Marglin ဆိုသည်။ လူသားတို့၏ လှုပ်ရှားအားထုတ်မှုများ ထည့်ရသော အလုပ် ဟူသည် ဘဝကို အဓိပ္ပာယ်ရှိရှိ ရှင်သန်အောင် ပြုပေးသော အရာဖြစ်သည်။ လူသားတို့သည် လုပ်အားကို ကုန်ကြမ်း ကဲ့သို့ ပုံသွင်းချိန်မှစ၍ ကုန်ချောတစ်ခုဖြစ်လာရန် လုပ်အား နှင့် ဉာဏ်အားကို သုံးရသည်ဖြစ်ရာ ကုန်ချောသည်သူတို့၏ ပညာနှင့်ကျွမ်းကျင်မှုကို ဖော်ကျူးသည့် ပြယုဒဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့ မိမိတို့၏ ကျွမ်းကျင်မှုနှင့် ပညာတို့၏ ရလဒ်ကို မပြသနိုင်ဘဲ ကုန်ချောထုတ်သည့် ဖြစ်စဉ်တစ်လျှောက် တစ်စိတ်တစ်ဒေသကို သာသိရှိသူဖြစ်ခဲ့လျှင် အလုပ်သမား တို့၏စိတ်တွင် နှစ်ထောင်းအားရမှု၊ အားတက်သရောဖြစ်မှု တို့ ဖြစ်ပေါ်မလာပေ။ ကုန်ထုတ်စွမ်းအားတိုးမြှင့်ရန်ဟူသော အကြောင်းပြချက်ဖြင့် မန်နေဂျာနှင့် လုပ်ငန်းကြီးကြပ်သူတို့ ဘက်ကမူ ထိုသို့ လုပ်ငန်း တစ်စိတ်တစ်ဒေသတွင်သာ အလုပ်သမားတို့ကို တာဝန်ပေးကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ အလုပ်သမားတို့သည် မိမိလုပ်အားပေါ်တွင် တရားမျှတ သော လုပ်ခကို မရကြသလို အဆင့်အတန်း ခွဲခံရခြင်း၊ သိမ်ငယ်စိတ်ဝင်ခြင်းတို့ ခံစားကြရသည်။ အလုပ်လုပ်ခြင်း ကြောင့် စိတ်ကျေနပ်မှုနှင့် ဘဝအဓိပ္ပာယ်ကို မရစေဘဲ အလုပ်ကိုပင်ပန်းရုံသက်သက်ဟု ထင်မြင်လာတတ်သည်။

Marglin က အသိပညာဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ပုံကို ရှင်းပြသည်။ အသိပညာ အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုကို ပညာ၏ အလှပေ၊ ပညာ၏ပြန့်ပွားပုံ၊ ပညာ၏တီထွင်ဆန်းသစ်ပုံနှင့် ပညာ၏အင်အားတို့ဖြင့် ရှင်းပြသည်။ သူ၏ ဆွေးနွေးခန်း များသည် ဂရိအတွေးအခေါ်များမှ Techne နှင့် Episteme ဟူသော အယူအဆနှစ်ခုပေါ်တွင် အခြေခံသည်။

Techne သည် အလိုအလျောက်ထိုးထွင်းသိမြင်သည့် ဉာဏ်နှင့် လုပ်ပိုင်ခွင့်အာဏာကို ရည်ညွှန်းပြီး မပြိုကွဲသွား နိုင်ခြင်း၊ မမြင်သာခြင်း၊ ရှေ့နောက်အစီအစဉ်ကျခြင်း၊ တို့ထိ စမ်းသပ်နိုင်ခြင်းနှင့် စိတ်လှုပ်ရှားခြင်းတို့ကို ရည်ညွှန်းသည်။ ထို့ပြင် Techne သဘော၌ လက်တွေ့ရှာဖွေတွေ့ရှိသည့် သဘောရှိခြင်း၊ တီထွင်ဖန်တီးခြင်းသဘော၊ တစ်ဦး တစ်ယောက်နှင့်သာ ဆိုင်သည့်သဘော၊ အဆင့်အတန်း အထက်အောက်ရှိသည့်သဘော၊ အတွင်းရော အပြင်ပါ ဗဟုဆန်သော သဘောကို ဆောင်သည့် လက္ခဏာများ ရှိကြသည်။

Episteme သည် အကျိုးအကြောင်းပြဆင်ခြင်ကို လျှော့လိုက်ပြီး ကိုယ်တွေ့ခံစားရခြင်းကိုရည်ညွှန်းသည်။ Episteme ဟုဆိုရာတွင် ခြုံငုံဆန်းစစ်သော၊ တစ်ပိုင်းနှင့် တစ်ပိုင်း ဆက်စပ်ပေးသော၊ နေရာမရွေးမှန်ကန်သော၊ ဦးနှောက်နှင့်ဆိုင်သော၊ သီအိုရီဆန်သော၊ မှန်ကန်ကြောင်း သက်သေပြရန်လိုအပ်သော လက္ခဏာရပ်များကို ဖော်ကျူး သည်။ Episteme သဘောသည် တစ်ဦးတစ်ယောက်တည်း နှင့် မသက်ဆိုင်သော၊ အညီအမျှဖြစ်သော၊ အတွင်းအပြင်ပါ အထက်အောက် အဆင့်အတန်းရှိသည့် သဘောဟု သိနိုင် သည်။

ထို ဂရိမှ ဆင်းသက်လာသည့် သဘောတရား နှစ်ရပ်သည် အချင်းချင်း ဆန့်ကျင်နေကြသော်လည်း

တစ်ဖက်ကို တစ်ဖက် အချင်းချင်း အားဖြည့်ပေးကြသည်။ ထိုသဘောတရားများကို အကျယ်ချဲ့လျှင် အသိပညာတို့၏ အကန့်အသတ်မရှိသော သဘာဝကိုလည်းကောင်း၊ အသိ ပညာတည်ဆောက်ပုံ စနစ်အမျိုးအစားများနှင့် ၎င်းတို့ အချင်းချင်းကြား တုံ့ပြန်ဆက်ဆံကြပုံများကိုလည်းကောင်း၊ အနောက်ကမ္ဘာ၏ အသိပညာပေါ်ထွန်းလာသည့် သမိုင်း နောက်ခံနှင့် သီအိုရီဆိုင်ရာ ဥပမာမြောက်မြားစွာကို လည်းကောင်း Marglin ၏ စာတမ်းတွင် တွေ့ရှိနိုင်ပေသည်။

အသိပညာနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်

ကမ္ဘာအရပ်ရပ်တွင် ၁၉၈၀ နှင့် ၁၉၉၀ နှစ်များ အတွင်း ဌာနေမူလတိုင်းရင်းသားတို့၏ နည်းပညာနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အသိပညာများ (ITK)ကို အသုံးပြုကြရန် အယူအဆများပြန်လည်ခေတ်စားလာခဲ့ပြီး အနယ်နယ်မှ သာဓကများကိုလည်း စတင်ပြောဆိုလာကြ သည်။ ထိုသာဓကများသည် မည်မျှပင် အမျိုးအမည် ကွဲပြားသည့်တိုင်အောင် တူညီသော လက္ခဏာတစ်ရပ် ရှိခဲ့ကြသည်။ ထိုနေရာအားလုံးတွင် တွေ့နိုင်သော လက္ခဏာ မှာ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများနှင့် အယူအဆများသည် ၎င်းတို့၏သဘာဝကို နက်ရှိုင်းစွာ နားလည်မှုက စ၍ ပေါ်ပေါက်လာခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ထိုတွေးတောယူဆပုံများကို Martha Johnson က စာအုပ် တစ်အုပ်အဖြစ် ရေးသားခဲ့သည်။

ရိုးရာအစဉ်အလာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အသိပညာ (TEK) သည် ကမ္ဘာတစ်လွှားတွင် နေထိုင်သော ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတို့က မိမိဘဝ အသက်ရှင်နေထိုင်နိုင်ရေး အတွက် မိမိ၏ ဒေသပတ်ဝန်းကျင်ကို အသုံးပြုခြင်း၊ မိမိတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုအမှတ်အသားများကို တည်ဆောက်ထိန်းသိမ်း

ခြင်း၊ ပတ်ဝန်းကျင်ရှိ သယံဇာတများကို ထိထိရောက်ရောက် အသုံးပြုနိုင်ရေးအတွက် မည်သို့အသုံးပြုရမည်ဟူသော မဟာဗျူဟာ ရှိခြင်းတို့ကို ဆိုလိုသည်ဟု Johnson က အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုသည်။

ဌာနေမူလတိုင်းရင်းသားတို့၏ သဘာဝ သယံဇာတ အရင်းအမြစ်များကို အကောင်းဆုံး အသုံးပြုနိုင်စေရေး အတွက် ကျင့်သုံးကြသော နည်းလမ်းအဖြာဖြာကို ခေတ်သစ် သိပ္ပံတွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာဂေဟအမြင်၊ ရိုးရာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဂေဟဗေဒ၊ တိုင်းရင်းပညာ၊ ရိုးရာ ထုံးတမ်းဥပဒေများ၊ ရိုးရာအစဉ်အလာဖြင့်ကမ္ဘာမြေကို သိရှိခြင်း အစရှိသဖြင့် အမျိုးမျိုးခေါ်ဝေါ်နေကြကြောင်း ဂျွန်ဆင်က ပြောကြားသည်။

ဂျွန်ဆင်က (TEK) သည် တိုင်းရင်းပညာများသည် အနောက်ကမ္ဘာ၏ သိပ္ပံပညာများနှင့် ဖြစ်တည်မှုမိုင်း မတူကြောင်း၊ ကွဲပြားသော မှတ်တမ်းတင်ပုံများဖြင့် ထိန်း သိမ်းခဲ့ကြကြောင်းနှင့် ပညာကို ပြန့်ပွားအောင် လုပ်ကြပုံ လည်း မတူကြောင်း ဟောပြောသည်။ သိပ္ပံပညာနှင့် TEK တို့ကို နှိုင်းယှဉ်လေ့လာရာတွင် ယေဘုယျသုံးသပ်ချက်များ အပေါ် အခြေခံခြင်းဖြစ်သော်လည်း ထိုပညာရပ်နှစ်ခုစလုံး သည် တစ်ခုကိုသုံးလျှင် နောက်တစ်ခုကို သုံး၍မရနိုင် ဟူသည့် သဘောမရှိဟုလည်း ဂျွန်ဆင်က တင်ပြခဲ့သည်။ နှစ်ခုစလုံးသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ပြဿနာ ဖြေရှင်းရာ တွင် နှစ်ခုစလုံး၌ ချို့ယွင်းချက်များရှိသလို နှစ်ခုစလုံးတွင် ကောင်းမွန်သော အလားအလာများရှိလေသည်။

သို့ဖြစ်ရာ ထိုပညာရပ်နယ်ပယ်နှစ်ခု စလုံးကို လူသား တို့၏ ကမ္ဘာကြီးအတွက် အကျိုးရှိအောင် အသုံးပြုကြရ ပေမည်။ Johnson ကမူ TEK သည် မည်သည့်နည်းနှင့်မျှ ကွယ်ပျောက်မသွားသင့်ဟုဆိုသည်။ အကယ်၍လိုအပ်လျှင်

တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ်တွင်သုံးစွဲနေသော TEK အိုင်ဒီယာနှင့်အယူအဆများကို အခြားယဉ်ကျေးမှုတစ်ရပ် သို့လည်း ဖလှယ်သုံးစွဲသင့်ပေသည်။ တိုင်းရင်းပညာနှင့် သိပ္ပံပညာတို့သည် တစ်ဖက်၏ အသုံးဝင်ပုံကို တစ်ဖက်က အပြန်အလှန် အသိအမှတ်ပြုကြရမည်။ ယင်း ပညာရပ် နှစ်ခုစလုံးအနက် မည်သည့်ပညာကို ပိုမိုအင်အားကြီးသည် ဟူသော အယူအဆကိုလည်း ဖယ်ရှားကြရမည်ဖြစ်သည်။ TEK သည် ခေတ်သစ်သိပ္ပံပညာထက် တစ်ဆင့်နိမ့်သည် ဟူ၍ လုံးလုံး မတွေးသင့်ပေ။ ထိုပညာရပ်ကြီးနှစ်ခုကို ပေါင်းစည်းကာ လက်တွေ့ကျကျ အသုံးပြုနိုင်ကြရန်မှာကား သုံးစွဲသူတို့က ထိုနှစ်ခုစလုံးကို နေသားတကျ စီစဉ်နေရာ ချနိုင်ရန် လိုအပ်လေသည်။ ထိုကဲ့သို့သော ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်မှုမျိုးကို International Union for the Conseruation of Nature (IUCN) ကဲ့သို့သော အဖွဲ့ အစည်းများက ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အကောင်အထည်ဖော် နေကြသည်။

တိုင်းရင်းပညာနှင့်ပတ်သက်သော အငြင်းအခုံများ

အနောက်ကမ္ဘာ၏ သိပ္ပံပညာနှင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသား တို့၏ အသိပညာနှစ်ခုစလုံးတွင်ရှိနေသော အလွယ်တကူပင် တွေ့နိုင်သည့် အကန့်အသတ်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး အငြင်း ပွားစရာများကို Ellen နှင့် Harris တို့၏ လေ့လာချက်တွင် တွေ့ရှိနိုင်သည်။ ထိုဆောင်းပါးတွင် IK ကို လက်ခံသင့် လက်မခံသင့်ဆိုသည်ကို ကျော်လွန်၍ ပိုပြီးရှုပ်ထွေးသော အကြောင်းအရာများပါဝင်သည်။ ပြီးခဲ့သည့် ဆယ်စုနှစ်များ အတွင်း ကုန်သွယ်ရေး၊ စက်မှုလုပ်ငန်းနှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်း များတွင် IK ကို အသုံးပြုနိုင်ရန် စီစဉ်ရာမှ ပေါ်ပေါက်လာ သော ပြဿနာများကို ဆွေးနွေးထားသည်။ IKသည်

‘ဥရောပတိုက်သားတို့အဖို့ ဆုံးရှုံးခဲ့ပြီးသော ကမ္ဘာ’ဟူ၍ တွင်တွင်ကျယ်ကျယ် သုံးစွဲနေကြသည့် အယူအဆသည် မမှန်ကန်ကြောင်း Ellen နှင့် Harris တို့က ငြင်းချက် ထုတ်သည်။

Ellen နှင့် Harris တို့သည် တိုင်းရင်းဖြစ် ဖြစ်ခြင်း တည်းဟူသော လက္ခဏာကိုပေါ်လွင်စေသော မော်ဒယ် များကို တည်ဆောက်ကာ အသုံးပြုပုံအလိုက် အမည် အမျိုးမျိုးပေးကာ တိုင်းရင်းပညာကို ပေါ်လွင်စေအောင် အားထုတ်ခဲ့သည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ စက်မှုလက်မှု နည်းပညာ - Indigenous Technical Knowledge ဟုလည်းကောင်း၊ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အသိပညာများ - Traditional Environmental Knowledge ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ဌာနေတိုင်းရင်းပညာများ (Indigenous Knowledge) ဟူ၍လည်းကောင်း တိုင်းရင်းမျိုးနွယ်စုများ၏ ဂေဟဗေဒ (Ethnoecology) ဟုလည်းကောင်း၊ ဒေသိယပညာ (Local Knowledge) ဟူ၍လည်းကောင်း၊ ရှေးထုံးစဉ်လာ သိမှတ် စရာများ (Traditional Knowledge) ဟုလည်းကောင်း၊ ပြည်သူ့ကြားမှသိပ္ပံ (People’s science)ဟူ၍လည်းကောင်း အစရှိသည့် ဝေါဟာရများ တွင်ကျယ်လာကြသည်။ ထို ပညာရှင်နှစ်ဦးသည် ဌာနေတိုင်းရင်းပညာများကို တိုင်း ရင်းသားတို့က မည်သို့မှတ်သားခဲ့ကြသည်၊ အသိပညာများကို မည်သို့တည်ဆောက်ယူခဲ့သည်တို့နှင့် ပတ်သက်၍လည်း ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာလေ့လာခဲ့ကြသည်။

ထိုစာရေးသူနှစ်ဦး၏ ဌာနေမူလတိုင်းရင်းဖြစ် ဖြစ်ခြင်း ဟူသည် အဘယ်နည်းဟူသော မေးခွန်းကို အတော်ပင် အချိန်ယူ စဉ်းစားခဲ့ကြသည်။ သူတို့၏ ကြိုးပမ်းမှုက တွေးစရာ အချို့ကိုပေးသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားဟူသော အခေါ်

အပေါ်၌ လူမျိုးတစ်ခု၏ မိမိတို့ကိုယ်ကိုသိမှတ်ပုံ (Identity) ကို ဆိုခြင်းလည်း မဟုတ်၊ ကျင့်ဝတ်သီလကိုဆိုခြင်းလည်း မဟုတ်၊ နိုင်ငံရေးဝေါဟာရလည်းမဟုတ်၊ သိပ္ပံပညာအခေါ်အဝေါ် တစ်ခုလည်းမဟုတ်ဟု ဆိုသည်။ ဌာနေ တိုင်းရင်းသားဟုဆိုရာတွင် နေရာဒေသတစ်ခုကို ကာလအပိုင်းအခြားတစ်ခု၌ ပိုင်ဆိုင်ခြင်းဟူသည့် အဓိပ္ပာယ်ကို အလိုအလျောက် သက်ဝင်နေပေသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားဟူသော ဝေါဟာရတွင် အချုပ်အခြာပိုင် နယ်မြေများနှင့် ထိုဒေသမှ ပြည်သူများကြား အပြန်အလှန်ဆက်ဆံရေးကိုလည်း ဖော်ညွှန်းနေသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားဟူသော အစိတ်အပိုင်းတွင် ဒေသခံတို့က မိမိတို့နှင့်ဆိုင်သောနယ်မြေများကို မိမိတို့ကာကွယ်ခွင့်ရရှိရေးနှင့် မိမိကိုယ်ကို မိမိတို့ သိမှတ်ထားပုံ (Identity) များမှ မိမိတို့ဘဝ ဆက်လက်ရှင်သန်မှုအတွက် မဖြစ်မနေ အရေးပါလှသဖြင့် အစိုးရက အသိအမှတ်ပြုရေးတို့ကို တောင်းဆိုရမည်ဟူ၍ နှိုးကြားမှုရှိနေသော အခြေအနေကိုလည်း ရည်ညွှန်းသည်။

စာရေးသူများသည် တိုင်းရင်းပညာများ၏ ထင်ရှားသော စရိုက်လက္ခဏာများကို လေ့လာခဲ့ရာ ယင်းတို့သည် နှုတ်အားဖြင့်သာ တစ်ဦးနှင့် တစ်ဦးကြား ပြန့်ပွားစေပုံ၊ နေ့စဉ်လူမှုဘဝ၏ တစ်စိတ်တစ်ဒေသ ဖြစ်နေကြပုံ၊ သီအိုရီသဘောဖြင့် စာတွေ့စဉ်းစား ကျင့်သုံးကြခြင်းမဟုတ်ဘဲ လက်တွေ့သဘောဆန်လှပုံ၊ ထပ်ခါထပ်ခါ အသုံးပြုကြပုံနှင့် မိရိုးဖလာ အစဉ်အလာဖြစ်ပုံ၊ အချိန်ကာလနှင့် အခြေအနေကို လိုက်ပြီး ပြောင်းလဲတတ်ပုံ၊ ထိုအသိပညာကို အများက ဝေငှသုံးစွဲကြသော်လည်း တစ်ခါတစ်ရံတွင် လူတိုင်းသိနိုင်သော ပညာများမဟုတ်ကြပုံတို့ကို တွေ့ရှိကြရသည်။ ထို့ပြင် ထိုတိုင်းရင်းပညာများကို လက်တွေ့အသုံးပြုခြင်းနှင့် ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကိုးကွယ်ပသမှုများ၊ အခြား

အထိမ်းအမှတ်များကြားတွင် အဆက်အစပ်ရှိနေကြပြန်သည်။ မိမိတို့ နေ့စဉ်ဘဝအတွက် အရေးကြီးသော အသိအတတ်ပညာအရပ်ရပ်ကို ရိုးရာနှင့်ယဉ်ကျေးမှု အစဉ်အလာများတွင် ထည့်သွင်းမြှုပ်နှံထားပုံကိုလည်း တွေ့ကြရပြန်သည်။

Ellen နှင့် Harris တို့၏ ဆောင်းပါးတွင် အာရှ၏ အစဉ်အလာနှင့်ကွဲပြားသော အနောက်ကမ္ဘာ၌ ဌာနေတိုင်းရင်းပညာကို ဖွင့်ဆိုပုံကို အထူးပြုလေ့လာထားသေးသည်။ ဥရောပတွင် ဌာနေတိုင်းရင်းပညာသည် လူတို့အတွက် တဖြည်းဖြည်း အသုံးဝင်မှုမရှိတော့ဘဲ ပပျောက်သွားခြင်းသမိုင်းကို ၎င်းတို့နောက်ကြောင်းပြန်လေ့လာခဲ့သည်။ သူတို့ ယနေ့တွေ့မြင်ရသော သိပ္ပံနှင့် နည်းပညာသည် ဥရောပသားတို့အတွက် အသွင်ပြောင်းသွားသော တိုင်းရင်းပညာ ဖြစ်လာဟန်တူသည်ဟု ဆိုသည်။ ရှေးရှေးက ရှိခဲ့ဟန်ရှိသော ဗိန္နောကျမ်းများအစား ဥယျာဉ်စိုက်ပျိုးသော နည်းများ၊ ခွေးမွေးနည်းများ၊ ပျားမွေးမြူခြင်း၊ ရှားပါးသော သိုးအမျိုးအစားများကို မျိုးမတုံးအောင် ဆက်ထိန်းထားခြင်းများ အစရှိသော ပညာများသည် ပုံစံတစ်မျိုးဖြင့် ဆက်လက်တည်ရှိသော ဥရောပ၏တိုင်းရင်းပညာများ ဖြစ်ဟန်တူသည်။ လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ် အနည်းငယ်က လူမျိုးစု ရိုးရာဓလေ့များမှာ ပြတိုက်များတွင် လည်းကောင်း၊ တန်ဖိုးကြီးသော လက်မှုပစ္စည်းများအဖြစ် ဈေးကွက်ထဲတွင် လည်းကောင်း၊ တက္ကသိုလ်များ၏ ကျမ်းစာအုပ်များထဲတွင် လည်းကောင်း မှတ်တမ်းအဖြစ် ကျန်ရစ်ကြသည်။

တစ်ဖန် ၁၆ ရာစုမှစ၍ အာရှ၏ တိုင်းရင်းဆေးပညာသည် အနောက်တိုင်းဆေးဝါးများ သိပ္ပံနည်းကျဖွံ့ဖြိုးလာသည့် ဖြစ်စဉ်တွင် အထောက်အကူဖြစ်ခဲ့သည်ကို တွေ့ရသည်။ ဥပမာ အိန္ဒိယမှ နတ်ဘုရားတို့၏ ကုထုံးများဟု

ယူဆသော ဆေးဝါးဗေဒများနှင့် အာယုဗေဒဆေးကျမ်းများ ကပ်ရောဂါကုထုံးများအစရှိသည်တို့သည် အနောက်တိုင်း၏ ခေတ်သစ်ဆေးသိပ္ပံ ရုက္ခဗေဒနှင့် ဆေးဖော်စပ်ပုံနည်းများတွင် ပေါင်းစည်း ဝင်ရောက်လာခဲ့သည်။

ကိုလိုနီခေတ်နှောင်း ဥရောပတွင်မူ ခေတ်မီစေရန် ဟူသော အကြောင်းပြချက်ဖြင့် ရိုးရာကို ပစ်ပယ်သည့် အလေ့အထများ စတင်ဝင်ရောက်လာပြီး မိရိုးဖလာနည်းလမ်းများကို အားပေးရမည့်အစား အယူအဆဟောင်းများကို ကျော်လွှားကြရမည်ဟူသော အယူအဆများ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။ ထိုအယူအဆသည် လက်ရှိနိုင်ငံတကာ ဖွံ့ဖြိုးရေးမော်ဒယ်တွင် အင်အားကောင်းကောင်းဖြင့် လွှမ်းမိုးနိုင်ခဲ့ပြီး ဓာတ်ခွဲစမ်းသပ်ခန်းမှ ထွက်ပေါ်လာသော တက္ကသိုလ်များနှင့် သုတေသနများမှ ထွက်ပေါ်လာသော အယူအဆများကသာ အဆင့်အတန်းမီသော ပညာစာရင်းဝင်များ ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာပညာများမှာ လျစ်လျူရှုခြင်း၊ ပစ်ပယ်ခြင်းကို ခံလာကြရသည်။

၁၉၅၀ ကျော်တွင် တန်ဖိုးမထားခဲ့ခြင်းကြောင့် တိမ်မြုပ်ခဲ့ရသည့် ဒေသီယတန်ဖိုးများကို ပြန်လည်တူးဖော်လာကြပြီး ပြန်လည်ဆန်းသစ်လာကြသည်။ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွေးအခေါ်များတွင်လည်း ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများကို ပြန်လည်ထည့်သွင်းကြရန် နိုင်ငံတကာနှင့် အမျိုးသားဖွံ့ဖြိုးရေးအေဂျင်စီများက စဉ်းစားလာကြသည်။ ထိုအချိန်မှစကာ Indigenous Knowledge (IK) သည် စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းစီမံကိန်းများ၊ ပညာရေး၊ သစ်တောများ စီမံခန့်ခွဲရေးနှင့် ရေအရင်းအမြစ် ထိန်းသိမ်းရေး အစရှိသည့် လုပ်ငန်းကြီးများတွင် ကြိုလျှင် ကြိုသလို ပေါ်ပေါ်ထင်ထင် မဟုတ်ဘဲ ကျောရိုးအဖြစ် ထည့်သွင်းအသုံးပြုလာကြသည်။

သို့ဖြစ်ရာ ထိုအချိန်က IK ကို ခပ်လွယ်လွယ် ယျေဘုယျ ဆန်ဆန်အပြောဖြင့် အကောင်းဆုံး နည်းစနစ်များဟူသော အမည်မျိုးဖြင့် စာအုပ်စာတမ်းများ အသွင် ပေါ်လာခဲ့သည်။ ထိုနည်းစနစ်များကို တစ်ကမ္ဘာလုံး နေရာအရပ်ရပ်တွင် အသုံးဝင်နိုင်သည့်အလားပင်ဖြစ်သည်။

ထိုကဲ့သို့ အပြောင်းအလဲများသည် အားရစရာ ကောင်းသလောက် ထိတ်လန့်စရာလည်းကောင်းသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော သိပ္ပံနှင့်နည်းပညာတို့ ကြီးစိုးသော ခေတ်မီ ဆန်းသစ်ရေး စီမံကိန်းများ နာမည်ပျက်လာချိန်တွင် IK ကိုဆေးတော်ကြီးသဖွယ် ပြန်လည်ပွဲထုတ်လာရန် အာသီသ ပြင်းပြလာကြသောကြောင့်လည်းဖြစ်သည်။ ဒေသိယဖြစ်ခြင်း၊ ရှေးကျခြင်း၊ မျိုးနွယ်စုတိုင်းရင်းသားများနှင့် ဆက်နွယ်ခြင်းတို့သည်သဘာဝနှင့် သဟဇာတအဖြစ်ဆုံး သူများအဖြစ် စံပြုကြပြန်သည်။ တိုင်းရင်းပညာနှင့်ပတ် သက်၍ အဆိုးမြင် အထင်မှားခြင်းသည်လည်းကောင်း ၊ အကောင်းဆုံးအဖြစ် ပုံဖော်မှု မှားယွင်းခြင်းသည်လည်း ကောင်း ထိုဆေးတော်ကြီးအဖြစ် ပြန်လည် ပွဲထုတ်ကြသူ တို့၏ ပြဿနာပင်ဖြစ်သည်။ ထို အယူအဆရေးရာ ရှုပ်ထွေးမှု များ ရှိလင့်ကစား ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် သိပ္ပံသီအိုရီများ နယ်ပယ်တွင် ဒေသခံတို့ ပါဝင်နိုင်ခွင့် ဖန်တီးပေးရန် ဌာနတိုင်းရင်း သားတို့ ပို၍ စွမ်းအားရှိစေရေးတို့ကို ဦးစားပေးလာခဲ့ကြ သည်။ အသိ ပညာတစ်ရပ်သည် ယင်းတို့ ရှင်သန်ထွန်းကား ရာ အရပ်ဒေသမှ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ချိတ်ဆက်နေကြောင်းကို အသိအမှတ်ပြုသည်နှင့် တစ်ပြိုင်နက် တစ်ဖက်တွင်လည်း IK အသိနှင့် သိပ္ပံအသိတို့ ပေါင်းစပ်ကာ နည်းပညာအသစ် များအား တည်ဆောက်ရန် စိတ်အားထက်သန်လာခဲ့ကြ ကြောင်း စာရေးသူက သုံးသပ်သည်။

Ellen နှင့် Harris တို့အဆိုအရ IK နှင့် သိပ္ပံပညာကို

ပေါင်းကူးဆက်စပ်၍ မရဟူသော အယူအဆများလည်း ရှိကြောင်းသိရသည်။ IK နှင့် သိပ္ပံတို့သည် လက်တွေ့ အသုံးချနယ်ပယ်တွင်လည်းကောင်း၊ ပင်ရင်းအတွေးအခေါ် အားဖြင့်လည်းကောင်း များစွာကွာခြားကြကြောင်း အချို့က ဆိုသည်။ သို့ဖြစ်ရာ IK နှင့်ပတ်သက်၍ အောက်ပါအမှား များကို မလုပ်ရန် သတိချပ်သင့်ကြသည်။

- IKအား မမှန်မကန် တင်ပြထားသော သီအိုရီများကို အမှီပြုကာ ဒေသန္တရ အနေအထားများကို လျစ်လျူ ရှုခြင်း
- အနောက်တိုင်းအယူအဆများနှင့် IK ကို ချိန်ထိုး ကြည့်ရာတွင် အနောက်တိုင်းအယူအဆကို ထည့် သွင်းသုံးသပ်ခြင်းမပြုဘဲဖယ်ထုတ်ထားခြင်း
- IK ကိုနားလည်အောင် ကြိုးစားကြရာတွင် အနောက် တိုင်း ပညာ၏ပေတံများကို တရားသေသုံးမိနေခြင်း
- ဘာသာရပ်နယ်ပယ် တစ်ခုခုအတွင်းသို့ အတင်း သွပ်သွင်းရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် IKခေါင်းစဉ်အောက် တွင် အကျုံးဝင်သော အကြောင်းအရာအားလုံးကို မထည့်သွင်းဘဲ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းကို ချန်လှပ်ထား ခြင်း၊ လုံးစေ့ပတ်စေ့ မပါဝင်သော IKကို ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများတွင် အသုံးတည့်ရန်အတွက် လှီးဖြတ် လိုက်ခြင်းဖြင့် IK ၏တန်ဖိုးများကို ယိုင်နဲ့စေခြင်း။ သာဓကမှာ-ရိုးရာယုံကြည်မှုနှင့် ဝိညာဉ်ပိုင်း ဆိုင်ရာ IK အယူအဆများကို ချန်လှပ်ထားခြင်း မျိုးဖြစ်သည်။
- IKကို တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် အသုံးတည့်မည့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ အယူအဆတစ်ရပ် အနေဖြင့် ဆော်ဩခြင်းဖြင့် အမှားတစ်ရပ် ကျူးလွန်ခြင်း။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် မတူညီသော လူ့အဖွဲ့

အစည်း နှစ်ခုသည် IK ကို အမြင်တစ်ခုတည်းဖြင့် လက်ခံနိုင်မည်မဟုတ် သောကြောင့်ဖြစ်သည်။

- IK ကို သိပ္ပံပညာအဖြစ် ဥပဒေသများ ထုတ်၍ မဖြစ် ပေ။ ထိုသို့ ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် IK၏ယဉ်ကျေးမှု နောက်ခံကို ဖယ်ထုတ်ခြင်းဖြစ်၏။ ထိုသို့ သိပ္ပံဘာသာ ရပ်တစ်ခုသဖွယ် သဘောထားခြင်းကြောင့် IK နှင့် သိပ္ပံတို့ကြားတွင်ရှိသော ခြားနားချက်များကို မထင် ရှားအောင် ဖျောက်ဖျက်ပစ်ခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ IK ကိုသုံးစွဲကြသူတို့၏ ကဏ္ဍကို အသိအမှတ်မပြုခြင်း ပင်ဖြစ်သည်။

သို့ဖြစ်ရာ သိပ္ပံနှင့် IK တို့ကို အသုံးပြုကြခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ မည်သည်က ကောင်းသည် မည်သည်က ဆိုးသည်ဟူ၍ အကျိုးမဖြစ်ထွန်းသော အငြင်းအခုံများဖြင့် အချိန်မကုန်သင့်ကြကြောင်း သတိချပ်ကြရပေမည်။ တစ် ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အငြင်းအခုံတို့သည် ပညာနှင့်တကွ ၎င်းတို့၏ အသုံးတည့်ပုံများကို ဘောင်ခတ်မိစေသည့်အပြင် အသုံးတည့်နိုးနိုး၊ ပစ်ပယ်ရနိုးနိုးဖြင့် ဇဝေဇဝါဖြစ်စေသည်။ ဘဝအတွေ့အကြုံအမျိုးမျိုးအပေါ် တုံ့ပြန်ပုံအမျိုးမျိုးရှိ တတ်ကြသည်ကိုလည်း အသိအမှတ်မပြုရာ ရောက်ပေ သည်။

Ellen နှင့် Harris တို့ကမူ ဖွံ့ဖြိုးရေး သီအိုရီနှင့် လက်တွေ့လုပ်ငန်းများတွင် ကဏ္ဍအထွေထွေ အသုံးပြုရန် ဌာနတိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာအရပ်ရပ်ကို မှတ်တမ်း တင်ခြင်း၊ ရေးသားပြုစုခြင်းများကို အထူးအားပေးသည်။ ထိုသို့မှတ်တမ်းတင်ရာတွင်လည်း ကောက်ချက်အလွဲမချရန် နှင့် အခြားပညာရပ်နယ်ပယ်များနှင့် IK ကို အမှတ်မထင် တစ်သားတည်းဖြစ်အောင် လုပ်မပစ်ရန် လည်းသတိထားရ

ပေမည်။ IK တို့မည်သည် နောက်ခံအဓိပ္ပာယ်များစွာနှင့် ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်ထားခြင်းဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့၏ သက်တမ်း မှာလည်း လူတို့၏နေ့စဉ်ဘဝနှင့် နက်ရှိုင်းစွာ ပတ်သက်နေ ပေသည်။ ထို့ပြင် သိပ္ပံနှင့်မတူကွဲပြားသည်မှာ သိပ္ပံက လူတစ်စုတစ်ဖွဲ့အတွက် အသုံးတည့်သောပညာသည် အခြား မည်သည့်နေရာတွင်မဆိုရှိသော အခြားလူတစ်စုတစ်ဖွဲ့ အတွက်လည်း အသုံးတည့်ခြင်း ဖြစ်သည်။ IK ကမူ ဤနေရာတွင် သိပ္ပံ၏သဘာဝနှင့် ဆန့်ကျင်ပေသည်။

ထို့ပြင် IK ကို မှတ်တမ်းပြုရာတွင် တွေ့ရသော အခက်အခဲတစ်ခုမှာ IK ၏ ဖြစ်ပေါ်ပြောင်းလဲပုံကို မှတ်တမ်း တင်ရန်ခက်ခဲခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ IK ကိုလေ့လာခြင်းသည် ဂီတကို လေ့လာခြင်းကဲ့သို့ပင်ဖြစ်သည်။ ဂီတဖြင့် တေးသွား ကို သီကျုံးရာတွင် ဂီတ၏အနှစ်သာရ၊ ဂီတ၏ တန်ဖိုး၊ တီးခတ်သူ၏ခံစားချက်၊ တီးသူ၏အယူအဆနှင့် အတိတ်ကို ပြန်ပြောင်းအောက်မေ့ခြင်းများက စိမ့်ဝင်နေလေသည်။ ထိုအရသာများ အားလုံးကို ဂီတကို ဖန်တီးသူကသာ ဖော်ကျူးနိုင်ပြီး နားထောင်သူက တီးခတ်သူ၏ အာရုံတွင် ဖြစ်ပျက်သမျှကို အတိအကျမသိနိုင်ပေ။ အချိန်နှင့်အမျှ အတွင်းကျပြောင်းလဲနေသော အာရုံများအချိတ်အဆက် မိမိလှုပ်ရှားနေမှုများသည် တစ်ဦးတည်းသာ သိနိုင်သော အရာများဖြစ်သည်။ IK သည်လည်း ထိုသဘောနှင့်နှင် ဖြစ်ရာ မည်သို့ အပြည့်အဝ တိတိကျကျ မှတ်တမ်းယူနိုင်ပါ မည်နည်း။ အဆုံးတွင် ထိုသို့မှတ်တမ်းမတင်နိုင်ခြင်းကြောင့် ပညာရပ်၏တန်ဖိုးသည် မူလရှိရင်းစွဲအတိုင်းမဟုတ်ဘဲ ပုံပန်းမကျသော အသိတစ်ခုအဖြစ်သာ လူတို့ကသိရှိကြမည် လော စဉ်းစားစရာပင်။

မည်သို့ပင်ဖြစ်စေကာမူ IK ကိုမှတ်တမ်းပြုခြင်းဖြင့် IK ကို မည်သူမျှမသုံးစွဲနိုင်၊ မထိမတွေ့နိုင်သော ပညာရပ်

တစ်ခုအဖြစ် အမေ့လျော့ခံအဖြစ်မျိုးကို ရှောင်ကွင်းနိုင်မည် ဖြစ်သည်။ မှတ်တမ်းတင်မှသာ IK ကို ယဉ်ကျေးမှုအသိုင်း အဝိုင်းတစ်ခုနှင့် မကင်းသည့် စိတ်ကူးစိတ်သန်း မော်ဒယ် တစ်ခုအဖြစ် (သို့မဟုတ်) ကျမ်းတစ်စောင်အဖြစ်ကို လည်းကောင်း၊ ထိုကျမ်းသည် ပါဝါနှင့်ကင်းလွတ်နေခြင်းမရှိ သည်ကိုလည်းကောင်း၊ အချိန်နှင့်နေရာသဘောမှ မကင်း ကြောင်းကိုလည်းကောင်း၊ ပြောင်းလဲတတ်သည့်သဘော ရှိသည့် အဖြစ်ကိုလည်းကောင်း အများသူငါသိရှိကြပေမည်။ ထို့ပြင် IK ကို အသုံးပြုသူလူတစ်ဦးချင်းစီ၏ ရှုထောင့်မှ လည်းကောင်း၊ အသိုင်းအဝိုင်းတစ်ခု၏ ရှုထောင့်မှလည်း ကောင်း၊ အခြားရှုထောင့်တစ်ခုမှလည်းကောင်း လေ့လာ မှတ်တမ်းပြုရာတွင် သူတေသီကျင့်ဝတ်နှင့် တာဝန်ကို စွဲမြဲစွာလက်ကိုင်ထားရမည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် ရပ်ရွာနေ ပြည်သူများ၏ ဉာဏပစ္စည်းဆိုင်ရာ အခွင့်အရေးကို အလေးမထားသော၊ မိမိတို့ ရှာဖွေတွေ့ရှိနိုင်မည့် အကျိုး အမြတ်ကိုသာကြည့်သော အစိုးရများ၊ ခရီးသွားလုပ်ငန်းများ၊ ဆေးဝါးကုမ္ပဏီကြီးများ၊ စီမံကိန်းကြီးများနှင့်သူတေသီများ၏ သားကောင်အဖြစ် ပြည်သူတို့၏ အသိပညာအရင်းအမြစ်များ မကျရောက်သွားသင့်ပေ။

IK သည် အနောက်တိုင်း အတွေးအခေါ်ဘက်မှ ကြည့်သော် နားလည်ရခက်သော ပညာရပ်တစ်ခုဟုမြင်လျှင် အာရှတွင်လည်း ထိုအမြင်နှင့် မကွဲပြားလှဟု Ellen နှင့် Harris တို့ကနားလည်ကြသည်။ ဥပမာ-အာယုဗေဒကျမ်း များနှင့် တရုတ်ဆေးကျမ်းများ၏ အခြေခံသဘောတရား များသည် နက်နဲသိမ်မွေ့လှပြီး ရှေးဟောင်းဆေးကျမ်းများကို လိုက်စားသူများဖြစ်ကြသော ထောင်သောင်းချီသည့် မိရိုး ဖလာ ရိုးရာဓလေ့ပေါင်းများစွာကို ညက်ညက်ကြေအောင် လေ့လာထားကြသူ ဆေးဆရာတို့၏ အစွမ်းကိုလိုက်၍

ပညာခန်းကျယ်ပြန့်သည်။

ယနေ့ခေတ်အခါတွင် အာရှပညာရှင်များ၊ အုပ်ချုပ် သူများ၊ မူဝါဒရေးရာချမှတ်သူများအနေဖြင့် မိမိတို့နိုင်ငံများရှိ အသိပညာဖွံ့ဖြိုးရေး လက်ရှိအခြေအနေများကို ပြန်လည် သုံးသပ်ကြည့်ကြရန် များစွာအရေးကြီးသည်။ ၎င်းတို့၏ အသိပညာဖွံ့ဖြိုးရေး အစီအစဉ်များတွင် အနောက်တိုင်း သိပ္ပံပညာ၏ ဩဇာနောက်သို့သာ လုံးလုံးလျားလျား ဝင်ရောက်ကြပြီး ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် စက်မှုသိပ္ပံကို အားကိုး လွန်းခြင်း၊ IK ကိုခေတ်နောက်ပြန်ဆွဲသော ဓလေ့များဟု အောက်မေ့ခြင်း၊ သို့မဟုတ် IK ပတ်သက်ပြီး ကျင့်ဝတ်များ ကို စောင့်စည်းနိုင်ခြင်းမရှိဘဲ ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများအတွက် အဓိကထားပြီး ပညာကိုငွေဖြင့် ရောင်းစားခြင်းများ မရှိ သင့်ပေ။ လူသားတို့ အသက်ရှင်နေထိုင်ရန်အတွက် အမျိုးမျိုးသောပုံစံဖြင့် တည်ရှိနေသော အသိပညာကို အား လုံးကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းကသာ လိုရင်းဖြစ်ပေသည်။

အတွေးအခေါ်ဘောင်တစ်ခုထဲထည့်ပြီး

IK ကိုသုံးသပ်ခြင်း

မက္ကဆီကိုသည် ဇီဝပဒေသာတို့နှင့်အတူ ယဉ်ကျေးမှု လည်းကြွယ်ဝလှသည်။ ထိုနေရာမျိုးမှာ ပညာရှင်ဖြစ်သော Victor M. Toledo က သူ၏စာတမ်းတွင် IK ကို တိုင်းရင်း ပညာကို လူမျိုးစုများနှင့် ဂေဟဗေဒ အဆက်အစပ်ရှုထောင့်မှ အမြင်သစ်တစ်မျိုးဖြင့်တင်ပြသည်။ တိုင်းရင်းနွယ်ဖွားတို့နှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် မှဇီဝအထွေထွေတို့ ဆက်စပ်နေကြ ပုံကို တိုင်းရင်းသားတို့၏ စကြာဝဠာအမြင်၊ စာပေနှင့် ထုံးတမ်းစဉ်လာများကို အခြေခံလျက် သူကစဉ်းစားသည်။ လူတို့က သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အပေါ် မည်သို့မြင်သနည်း

ဆိုသည်ကို လူသားတို့၏ ရိုးရာယုံကြည်ကိုးကွယ်မှု အဖြာဖြာ သို့မဟုတ် စကြာဝဠာအပေါ်ထားရှိသော လူသားတို့၏ အမြင်၊ သဘာဝနှင့်ပတ်သက်၍ လူသားတို့၏ စဉ်းစား တွေးခေါ်မှု အစုစုနှင့် အလေ့အကျင့်မှန်သမျှတို့ကို လေ့လာ ခြင်းအားဖြင့်လိုက်စားကြရန် Toledo က တိုက်တွန်းသည်။

Ethno-Ecology ကို သိပ္ပံဘာသာရပ်တစ်ခုအဖြစ် အသိအမှတ်ပြုရန် ၎င်းကအားပေးပြီး အနောက်ကမ္ဘာ၏ ယဉ်ကျေးမှု နယ်ပယ်ချဲ့ထွင်လာခြင်းကြောင့် ဖြစ်ရသော မျက်မှောက်ခေတ် အကျိုးဆက်များကို Ethno-Ecology လေ့လာခြင်းဖြင့် ကုစားနိုင်မည်ဟု မျှော်လင့်သည်။ လက်ရှိ တွင် အနောက်ယဉ်ကျေးမှုသည် ကမ္ဘာမြေ၏ ရေရှည် ရပ်တည်နိုင်စွမ်းကို အကြီးအကျယ် ခြိမ်းခြောက်နေသည် ဖြစ်ရာ ထိုအဖြစ်ဆိုးကို ကုစားကြရန်မှာ တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးမှုကို ဦးတည်သော အပြောင်းအလဲ(ပါရာဒိုင်း)သစ်တစ်ရပ်ကို တည်ဆောက်နိုင်ကြမှဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ရာ ကုန်ထုတ်လုပ်မှု ပုံစံအမျိုးမျိုးသည် ဂေဟစနစ်၏ အလုပ်လုပ်ပုံကို မပျက်စီး စေဘဲ သယံဇာတများကို ထုတ်ယူသုံးစွဲသည့် မော်ဒယ်မျိုးကို ဦးတည်ကြရမည်။ ဥပမာ-စိုက်ပျိုးရေး၊ ကျွဲနွားမွေးမြူရေး၊ သစ်တောများ ခုတ်ထွင်ခြင်းနှင့် ငါးဖမ်းခြင်း အစရှိသည် တို့သည် သဘာဝ၏တာရှည်ခံမှုကို မဖျက်ဆီးသင့်ပေ။

Toledo က ရှာဖွေခဲ့သော ပါရာဒိုင်းအသစ်သည် အခြေခံအားဖြင့် ဇီဝသက်ရှိများနှင့် လူတို့၏ယဉ်ကျေးမှု အဆက်အစပ်ကို အသိအမှတ်ပြုသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် သက်ရှိဇီဝ (အပင်၊ တိရစ္ဆာန်နှင့် ရှုမျှော်ခင်း)များ ကြွယ်ဝ သောမည်သည့်နေရာမဆို ဘာသာစကား ကြွယ်ဝသော နေရာများအဖြစ် တွေ့ရှိရသည်ဟု သူက ဆိုသည်။ ထူးခြားချက်တစ်ခုမှာ ဤမြေဤရေတွင် မွေးဖွားပြီး မူလ ဘူတ မိခင်ဘာသာစကားကို ပြောဆိုကာ မိရိုးဖလာ

ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများကိုဆက်ခံသူ၊ ရိုးရာလေ့များကို ထိမ်းသိမ်းကြသူများ နေထိုင်ရာအရပ်တွင် ဇီဝမျိုးကွဲ များစွာသည် အလိုလို ထိန်းသိမ်းပြီးသား ဖြစ်သည်ကို တွေ့ရှိရခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ကမ္ဘာပေါ်၌ ပြောဆိုနေကြသော ဘာသာစကားများအပေါ် အခြေခံကာ ခွဲခြားကြည့်လျှင် ယဉ်ကျေးမှုအမျိုးပေါင်း ၅၀၀၀ မှ ၇၀၀၀ ကြားရှိသည်ကို တွေ့ရသည်။ တစ်ဖန် သန်း ၃၀၀ မှ သန်း ၇၀၀ ကြားတွင် ရှိသော ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့သည် ဘာသာစကားပေါင်း ၄၀၀၀ မှ ၅၀၀၀ အကြားရှိသော ဘာသာစကားအမျိုးမျိုးကို ပြောဆိုကြသည်။ ထိုသူတို့၏ နေထိုင်မှုပုံစံကို လေ့လာ ကြည့်လျှင် ဂေဟစနစ်ကို အထိအခိုက်အနည်းဆုံးပုံစံ များဖြင့် နေထိုင်ကြသည်ကို တွေ့ရှိရသည်။

Toledo က ဇီဝမျိုးစုံ၏ ရှင်သန်မှုသည် လူသားတို့ ယဉ်ကျေးမှုမှ ပေါ်ပေါက်လာသော အရာတစ်ခုဖြစ်ပြီး ဇီဝမျိုးစုံ တည်ရှိမှုကလည်း လူတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုကို မွေးဖွား ပေးသဖြင့် ထိုအဆက်အစပ်ကို အရေးကြီးသည့် ကိစ္စတစ်ရပ် အဖြစ် ကိုင်တွယ်ကြရန် လိုအပ်နေပြီဟုဆိုသည်။ ဌာနေ တိုင်းရင်းသားအစုအဖွဲ့များတွင် ကွဲပြားသော ဘာသာစကား မျိုးစုံ၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုမျိုးစုံ၊ နေထိုင်မှုပုံစံမျိုးစုံ၊ အဝတ် အစား ပုံစံမျိုးစုံ၊ အစားအသောက်ပုံစံမျိုးစုံ၊ လိင်နှင့်ပတ်သက် သော ဓလေ့မျိုးစုံ၊ အကျိုးရှိစေသည့် အဖွဲ့အစည်းပုံစံမျိုးစုံ၊ အနုပညာမျိုးစုံ၊ သဘာဝကိုသိမှတ်ပုံမျိုးစုံတို့ ရှိကြသည်ကို Toledo က အသိအမှတ်ပြုသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ သိမှတ်ပုံ အမျိုးမျိုးကို အသေးစိတ် လေ့လာနိုင်ရန် Toledo က ကဏ္ဍသုံးခုကို ချပြခဲ့သည်။

စကြာဝဠာအမြင် - ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ စကြာဝဠာကို ရှုမြင်သုံးသပ်ပုံက ၎င်းတို့က သဘာဝအပေါ် မည်သို့

သဘောထားကြောင်း လှစ်ပြသည်။

ဉာဏပစ္စည်းအမွေ - စိတ်ကူးဉာဏ် ကွန့်မြူးခြင်းများ၊ သဘာဝကို ထင်ထင်ရှားရှား သရုပ်ဖော်ခြင်းများကို စကား နှင့် စာပေကဲ့သို့သော ဉာဏပစ္စည်းအမွေများမှ တစ်ဆင့် မြင်နိုင်သည်။

ထုံးတမ်းစဉ်လာများ - လုပ်ထုံးလုပ်နည်း အဆင့်ဆင့်များ အားရှုခြင်းအားဖြင့် သဘာဝကို ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့က မည်သို့ ထိန်းသိမ်းကြကြောင်း သိနိုင်သည်။

၁။ စကြာဝဠာအမြင်

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ စကြာဝဠာနှင့်ပတ်သက် သော အယူအဆများတွင် မြင်နိုင်သော၊ မမြင်နိုင်သော သယံဇာတဟူသည့် သဘာဝ၏ ဆုလဒ်ပေါင်းစုံကို ၎င်းတို့ ဘာသာလေ့ဖြင့် မည်သို့ လက်ခံထားကြသည်ကို တွေ့ရှိ နိုင်သည်။ သဘာဝတရားသည် ၎င်းတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု အသွယ်သွယ်တွင် အဓိပ္ပာယ် ကျယ်ပြန့်စွာဖြင့် နက်နက် ရှိုင်းရှိုင်း တည်ရှိသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသား အုပ်စုအမျိုးမျိုးတွင် ယဉ်ကျေးမှု အထွေထွေစုံလင်သည့်တိုင်အောင် သဘာဝတရားကို တိုင်း ရင်းသားတို့၏ တောသိတောင်သိက နားလည်လက်ခံထားပုံ တွင် တူညီသော စရိုက်လက္ခဏာများ ရှိနေသည်ကိုလည်း တွေ့ရှိနိုင်သည်။

- သဘာဝသည် ရိုသေလေးမြတ်ဖွယ်ဖြစ်၏။ ထို့ကြောင့် ပူဇော်ကြရမည်။ အလေးအမြတ်ထားရမည်။ ဂုဏ်ပြု ကြရမည်။
- မည်သူတစ်စုံတစ်ယောက်က သို့မဟုတ် စီးပွားရေး လုပ်ငန်းတစ်ခုက လွှဲပြောင်းပေးခြင်း မပြုနိုင်၊ အမြတ်

အစွန်းရရန် ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် သဘာဝကို အလွန် အကျွံ အသုံးပြုလျှင် ကုန်ခမ်းသွားသည့် ဘေးကို ခံစားကြရမည်သာဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ရာ ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတို့က သဘာဝကို ဆက်ဆံရာတွင် အပြန်အလှန် စောင့်ရှောက်မှုကို ယုံကြည်သည်။ သဘာဝနှင့်လူတို့သည် ကိုင်းကျွန်းမှီ ကျွန်းကိုင်းမှီ သဘောဖြစ်ပြီး တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန် ကျေးဇူးပြုကြရမည်။

- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ပြုစုပျိုးထောင်ကြရမည်။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်မရှိလျှင် လူတို့ရှင်သန်မှုအတွက် အဓိကအကျဆုံး အရာဖြစ်ပြီး လူတို့ကိုမည်သို့ အသက်ရှင်နိုင်ကြောင်းကိုလည်း သင်ကြားပေးသည်။
- မိမိနေထိုင်ရာ အရပ်သည် စကြာဝဠာတစ်ခုလုံးတွင် အရေးအကြီးဆုံးဖြစ်သည်။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် သည် လူတို့၏ မိမိကိုယ်ကို သိမှတ်ပုံ (Identity) ကိုအထောက်အပံ့ပြုသည်။ အသက်ရှင်ရန် လိုအပ် သောအရာများကိုလည်း ပံ့ပိုးသည်။
- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်သည် သက်ရှိအရာတစ်ခု ဖြစ် သည်။ လူများ၊ တိရစ္ဆာန်များ၊ ကျောက်တုံးများနှင့် အခြားသက်ရှိအားလုံးတို့သည် လူ့အသိုင်းအဝိုင်း၏ အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်ကြပြီး အချင်းချင်း အပြန် အလှန် ထာဝရ ဆက်ဆံကြရသည်။

သူတို့၏ စကြာဝဠာအမြင်မှသည် သူတို့၏ လူနေမှု ဘဝအတွက် စည်းကမ်းများ ပေါ်ထွက်လာသည်။ မိရိုးဖလာ

လိုက်နာကြသည့်ပဒေများ ပေါ်ထွက်လာသည်။ သဘာဝ ကို မည်သို့ချဉ်းကပ်ကြမည် မည်သို့အသုံးပြုမည်ဟူသော စည်းကမ်းများကို ရိုးရာယဉ်ကျေးမှုတွင် ထည့်သွင်းသတ်မှတ် ကြသည်။ ထို့ကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိ ပညာကိုလေ့လာရာတွင် ဒဏ္ဍာရီများ၊ ရိုးရာပူဇော်မှုများ၊ အခမ်းအနားများနှင့် ပွဲတော်များမည်သို့ ပေါ်ပေါက်လာပုံကို အလေးပေး လေ့လာသင့်သည်။ ထိုအရာများတွင် လူသား တို့ အပါအဝင် သက်ရှိများအချင်းချင်း အပေးအယူ တည့်အောင် ညှိနှိုင်းစီမံမှုများ ပါဝင်နေလေ့ရှိသည်။ ထိုအစဉ် အလာများထဲတွင် လူသားများအပါအဝင် ဝိညာဉ်လောက သားများပါ ပါဝင်အကောင်အထည်ဖော်ရသော စည်း ကမ်းများပါ ပါဝင်နေလေ့ရှိသည်။ သို့သော် ယခုအခါ ထိုအစဉ်အလာများသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ နေရာ များသို့ အခြားအသစ်ဝင်ရောက်လာသူများကို နေရာချထား ပေးခြင်းကြောင့် ပျက်စီးနေကြပြီဖြစ်သည်။ နိုင်ငံအများစုတွင် တိုင်းရင်းသားတို့သည် သဘာဝကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက် ကာ နေထိုင်သူများဖြစ်ကြသော်လည်း အစိုးရတို့သည် အခြားအရပ်သားများကို တိုင်းရင်းသားနယ်မြေများတွင် ပြောင်းရွှေ့နေထိုင်နိုင်ရေး စီမံကိန်းများ ရေးဆွဲ ကြသည်။ ထိုအသစ်ဝင်ရောက်လာသူတို့သည် ဒေသတွင်း ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိမျိုး မရှိသောအခါ သဘာဝ သယံဇာတများကို အထိန်းအကွပ်မရှိသုံးစွဲပြီး မူလကရှိနေ သော သဘာဝနှင့်လူသားတို့ကြား အပြန်အလှန် စောင့် ရှောက်မှုစနစ်ကို ပျက်စီးစေတော့သည်။ ထိုအဖြစ်အပျက် အတွက် ခေတ်သစ်သိပ္ပံလည်းကောင်း ဌာနေတိုင်းရင်းသား တို့ထံတွင်လည်းကောင်း ဖြေဆေးမရှိပေ။ ထိုကဲ့သို့သော အဖြစ်မျိုးကို အာဖရိကရှိ ဆာဟယ်ဟူသော အရပ်တွင် လည်းကောင်း၊ ဘရာဇီးရှိ အမေဇုန်တောကြီးတွင်လည်း

ကောင်း ကြုံတွေ့ခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် ပိုမို ပူဇွန်လာမှုနှင့် ညစ်ညမ်းသော ဓာတုပစ္စည်းများကြောင့် မြို့ပြလူနေမှုနှင့် မိုင်ထောင်ချီဝေးကွာသော ဝင်ရိုးစွန်းဒေသ တွင်နေထိုင်သူ လူမျိုးစုများ မှီခိုရာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ပျက်စီးလာခြင်းကို ကြုံတွေ့နေရပြီဖြစ်သည်။

၂။ စာ၊ စကားများ

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့သည် ရှေးရှေးကပင် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ကို သုံးရုံသာသုံးစွဲသူများဖြစ်ကြပြီး ဖျက်ဆီးသူ များ မဟုတ်ကြ။ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်သူများ ဖြစ်ခဲ့ကြ သည်။ ပတ်ဝန်းကျင်ကို စောင့်ရှောက်ရေးသည် ၎င်းတို့၏ စကြာဝဠာအမြင်တွင် ခိုင်မြဲစွာ အမြစ်တွယ်လျက်ရှိသည်။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် အပြန်အလှန် ဆက်ဆံနိုင်ကြရန် အထွေထွေသော စည်းကမ်းတို့ကို တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်။ ထိုစည်းကမ်းတို့ကပင် ယဉ်ကျေးမှုကြွယ်ဝခြင်းနှင့် ဇီဝ ပဒေသာ မပျက်သုဉ်းခြင်း၏ အခြေခံအုတ်မြစ် ဖြစ်သည်။ (ထိုသူတို့သည် ကမ္ဘာပေါ်တွင်ရှိသော ဇီဝမျိုးစုံ၏ ၉၀ %ကို ထိန်းသိမ်းထားကြသည်)

သယံဇာတသုံးစွဲရေးနှင့်ပတ်သက်ပြီး ထူးခြားသော နားလည်ရခက်သော ၎င်းတို့၏ယုံကြည်မှုများ၊ အယူအဆ များကို တည်ဆောက်ပုံများ၊ အမှတ်အသားဖြင့် တင်စားချက် များကို ၎င်းတို့၏ စာနှင့်စကားများတွင် တွေ့နိုင်သည်။ ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတိုင်း၏ စာ၊ စကားများတွင် သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင်ထိန်းသိမ်းရေးနှင့်ပတ်သက်ပြီး မည်သို့ ဆောင်ရွက်ရ မည်ကို လမ်းညွှန်ထားသည်များ ကြွယ်ဝစွာ တွေ့ရသည်။ ဇီဝစုံလင်မှုကို ထိန်းသိမ်းရန်သင်ကြားပေးသည့် အတွေး အခေါ်များအနက် အချို့ကို အောက်ပါအတိုင်း တွေ့မြင် နိုင်သည်။

- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ထိန်းသိမ်းခြင်းကို အလေးပေးသော တိုင်းရင်းသားတို့၏ စာစကားများသည် ကမ္ဘာကြီး၏ ဂေဟစနစ်နှင့်ဆက်စပ်သည်။ ရေ၊ လေ၊ ကျောက်တုံးများ၊ တောင်တန်းများ၊ သစ်ပင်များ၊ မှိုများ အစရှိသည့် လူသားတို့ အသက်ရှင်နေထိုင်ရာ ပတ်ဝန်းကျင် အစိတ်အပိုင်းအားလုံးတွင် ထူးခြားသည့် ဝိသေသများ ရှိနေကြသည်။
- သဘာဝကိုထိန်းသိမ်းရေးအတွေးအခေါ်များသည် သမိုင်းကြောင်းနှင့်လည်း သက်ဆိုင်သည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ သဘာဝ ထိန်းသိမ်းရေးနှင့် စပ်ဆိုင်သော စာ၊ စကားများသည် ရပ်ရွာက စုပေါင်းထိန်းသိမ်းကြခြင်းအားဖြင့် မျိုးဆက်တစ်ခုမှ နောက်မျိုးဆက်တစ်ခုသို့ အမွေပေးထားရစ်ကြသည်။ ထိုအမွေသည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့အတွက် အလွန် အရေးကြီးသော ဉာဏပစ္စည်းအမွေဖြစ်ပြီး တီထွင်ဆန်းသစ်မှု အပြည့်ပါသော တိုင်းရင်းသားတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု အစုအဝေးလည်း ဖြစ်သည်။
- ထိုစာ ထိုစကားတို့သည် စည်းစနစ် ကျနကြသည်။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့သည် အသိပညာများကို ဖြန့်ဖြူးကြရာတွင် အလွန်စည်းစနစ်ရှိသည်။ ဥပမာ- အပင်များ၊ တိရစ္ဆာန်များ၊ မြစ်များ၊ ရေကန်ကြီးများ၊ တောင်တန်းများ အစရှိသည်တို့ကို အမျိုးအစားခွဲခြား သတ်မှတ်ပုံများတွင် အလွန် ထူးခြားပြီး အစီအစဉ်တကျဖြစ်သည်။ ထိုသို့ခွဲခြား သတ်မှတ်ကြရာတွင် အသုံးတည့်ပုံပေါ် မူတည်၍ အမျိုးအစား သတ်မှတ်ခြင်းရှိသလို ဝိဉာဉ်ဆိုင်ရာ အမှတ်အသား

များ ပေါ်မူတည်၍ သတ်မှတ်ခြင်းလည်း ရှိကြောင်း တွေ့ရသည်။

- တိုင်းရင်း အသိပညာတို့သည် အချိန်ကိုလည်း အလေးထားတွက်ချက်သည်။ အချိန်ကို အလေးထားခြင်း၏ အကောင်းဆုံးနမူနာများကို ၎င်းတို့၏ ရာသီအလိုက် သယံဇာတများကို အသုံးချခြင်း၊ သီးနှံများ စိုက်ပျိုးခြင်းတို့တွင် တွေ့ရှိရသည်။ တစ်ကြိမ် အသုံးချပြီးသည့် သယံဇာတကို မျိုးသုဉ်းပြုန်းတီး မသွားရန်အတွက် သတ်မှတ်ထားသည့် အချိန်ကာလ တစ်ပတ်လည်အောင် စောင့်ပြီးမှ နောက်တစ်ကြိမ် ပြန်လည်သုံးစွဲခြင်းကြောင့် လူသားတို့ လိုအပ်ချက်ကိုသဘာဝက အချိန်မီ ပြန်လည် ဖြည့်ဆည်းပေးသည်။ လူသားတို့ကလည်း သဘာဝကို ယုံကြည်ကိုးကွယ်ဆည်းကပ်လျက် အလေးအမြတ်ပြုကာ အလွန်အကျွံ သုံးစွဲခြင်းအားဖြင့် ဒုက္ခမပေးပေ။ လက်တွေ့ဘဝတွင် အသုံးချနေသော နည်းစနစ်များ အားဖြင့်လည်း သဘာဝက တစ်ကျော့ပြန် ဖြည့်စွမ်းပေးချိန်အထိ စောင့်ဆိုင်းကြသည်။
- တိုင်းရင်းအသိပညာတို့သည် စုဗူးသဖွယ်ဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့ စုဆောင်းထားသော အသိပညာများသည် အတွေ့အကြုံ ကြွယ်ဝသူ၊ ဉာဏ်ကြီးသူတို့က စုဆောင်းထားခြင်းဖြစ်သည်။ လူသားတို့၏ တစ်ယောက်ချင်းနှင့် အစုအဖွဲ့အလိုက် ကြုံတွေ့ခဲ့ရသည်များမှ မှတ်လောက်သားလောက်သော တီထွင်ဆန်းသစ်မှုများ၊ ပြောင်မြောက်မှုများကို လူသမိုင်းတစ်လျှောက် မှတ်သားထားကြခြင်းဖြစ်သည်။

အဆက်ဆက် သယ်ဆောင်လာကြသော ပညာအချို့သည် သက်တမ်းရှည်လှပြီဖြစ်သည်။ ဥပမာ- Bimo ဟူသော Yishaman တစ်ဦးသည် ၎င်း၏ ဘိုးဘွားများအမည်ကို မျိုးဆက် ၆ ဆက်စာမျှ မှတ်သားထားသည်ကို တွေ့ရသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများကို လေ့လာမည်ဆိုပါက ရပ်ရွာအတွင်းမှာ ဉာဏ်ကြီးသူရပ်မိရပ်ဖများနှင့် တွေ့ဆုံမေးမြန်းရန် လိုအပ်ပေသည်။ ထိုသူတို့သည် လက်ရှိ ထိန်းသိမ်းထားသော စာ၊ စကားနှင့် အမှတ်အသားများ မည်သို့မည်ပုံ ဖြစ်ပေါ်လာသည်ဆိုသည်ကို သမိုင်းနှင့်ချိပြီး ပြောပြနိုင်သူများ ဖြစ်ကြသည်။ ရွာထဲမှ အသက် ၆၀ ကျော် ပညာရှိတစ်ဦးသည် မိဘများ၏ လက်ထက်က ရရှိခဲ့သော ပညာများကို ပြန်လည်ဝေငှနိုင်သည်ဖြစ်ရာ သူ့လက်ထက် မတိုင်မီနှစ် ၇၀ တွင် ဖြစ်ပျက်ခဲ့သော အတွေ့အကြုံများကို သူ့ထံမှ လေ့လာနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထိုသူသည် ၎င်းနှင့် မျိုးဆက်တစ်ခုတည်း နေထိုင်ခဲ့ကြသူများနှင့် ဝေမျှခံစားခွင့် ရှိခဲ့သော အရာများကို အမှတ်ရသူဖြစ်ပြီး နောက်မျိုးဆက် တစ်ခုအား သူသိထားသမျှကို ပြန်လည် ဝေငှရမည်ဟု နားလည်ထားသူဖြစ်သည်။ နောက်မျိုးဆက်တစ်ခုက အနည်းဆုံး နောက် နှစ်သုံးဆယ်ကြာ မတိမ်ကောအောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြရန် မျှော်လင့်ပေမည်။ သို့သော်လည်း ထိုသို့ မတိမ်ကောရန်မှာ ထိုသူတို့သည် မျိုးရိုးဗီဇပြုပြင်ထားသော အစေ့များဖြင့်စိုက်ပျိုးခြင်း၊ မြို့ပြလေ့စရိုက်များကို အတုယူ အားကျခြင်း နှင့် ရှိရှိသမျှ သယံဇာတများကို ကုန်အောင် သုံးပစ်ခြင်း အစရှိသည့် ခေတ်သစ်၏ လှည့်ဖျားမှု၊ ခြိမ်းခြောက်မှုများကို ကြံကြံခံနိုင်မှသာဖြစ်နိုင်ပေသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေကာမူ အသက် ၆၀ အရွယ်ရှိသော ပညာရှိ

တစ်ဦးကိုချဉ်းကပ်လျှင် အနည်းဆုံး နှစ်တစ်ရာခန့်ရှိသော သမိုင်း အဖြစ်အပျက်များကို ပြောပြနိုင်ပေလိမ့်မည်။ ထိုသူသည် အတိတ်ကို အနည်းဆုံး နှစ် ၇၀ လောက် ပြန်ပြောင်းအောက်မေ့နိုင်ပြီး အနာဂတ် နှစ် ၃၀ လောက်ကို တွက်ဆနိုင်သောကြောင့် ဖြစ်သည်။

၃။ ထုံးတမ်းစဉ်လာများ

ဌာနေတိုင်းရင်းသားများသည် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် နှင့် ဟန်ချက်မျှအောင် နေထိုင်ခြင်းဖြင့် အသက်ရှင်နေထိုင် ကြသူများ ဖြစ်သော်လည်း ဈေးကွက်နှင့်အပေးအယူပြုကာ စီးပွားရေးလောကကို မှီခိုနေထိုင်သူများ မဟုတ်ကြပေ။ ထိုသဘာဝလောကနှင့် သင့်တင့်လျောက်ပတ်အောင် နေထိုင် နိုင်ရေးအတွက် မျိုးကွဲများပြားစုံလင်မှုကို ဦးညွှတ်သော မိရိုး ဖလာလေ့လာသင်ကြားမှုများလည်း ရှိကြသည်။ သဘာဝနှင့် အပေးအယူညီညွတ်အောင် ထိန်းသိမ်းမှုများကို အောက်ပါ လက်တွေ့အမှုအကျင့်များတွင် တွေ့မြင်နိုင်ကြသည်။

သယံဇာတကို ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် အသုံးချခြင်း

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့သည် သယံဇာတသုံးစွဲရာ၌ လုပ်ငန်းအမျိုးမျိုးအတွက် အသုံးတည့်အောင် ဆောင်ရွက် တတ်ကြသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ဥပမာအားဖြင့် သဘာဝပတ် ဝန်းကျင်ကိုအသုံးပြုရာတွင် လယ်ယာစိုက်ပျိုးရန် ရပ်သူ ရွာသားတို့ စုဝေးရန်၊ ကျွဲနွားများကို အသေးစားမွေးမြူရန်၊ သစ်တောများထိန်းသိမ်းရန်၊ သစ်တောထွက်ပစ္စည်းများကို စုဆောင်းရယူရန်၊ သစ်တောထိန်းသိမ်းရေးနှင့် စိုက်ပျိုးရေးကို တွဲဖက်ဆောင်ရွက်ရန်၊ ငါးဖမ်းရန်၊ အမဲလိုက်ရန်နှင့် လက်မှု ပစ္စည်းများထုတ်လုပ်ရန် အစရှိသည့် လုပ်ငန်းအမျိုးမျိုး အတွက် သုံးလေ့ရှိကြသည်။ သို့သော် ထိုသို့သုံးစွဲရာတွင်

မျိုးကွဲမျိုးစိတ်များစုံစုံလင်လင် ထိန်းသိမ်းရေးကို အရေးထား ဦးတည် ဆောင်ရွက်ကြသည်ကိုတွေ့ရသည်။ ထို့ကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ရပ်ရွာများကိုကြည့်လျှင် ၎င်းတို့၏ နယ်နိမိတ်အတွင်း၌ မြေကိုစိုက်ပျိုးရန် ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် အသုံးပြုသည်ကို တွေ့နိုင်သည်။ ဥပမာ-အလှည့်ကျ လုပ် ထားသော မြေရိုင်းများရှိသလို ကျွဲနွားများအတွက် မြက်ခင်း လည်း ရှိသည်။ ငါးကန်များရှိသလို ဥယျာဉ်များလည်း ရှိ သည်။ အိမ်များတွင် သီးပင်စားပင်များ စိုက်ပျိုးထားကြ သည်။

ထို့ကြောင့် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ရပ်ရွာများကို ကြည့်လျှင် ထိုသို့ လုပ်ငန်းအဖုံဖုံအတွက်နေရာကို ရည်ရွယ် တည်ဆောက်ထားသည်ကို တွေ့ရသည်။ နေ့စဉ်လုပ်ငန်း ခွင်၊ စိုက်ပျိုးရေးရာသီခွင်နှင့် မွေးသေ ဖြစ်စဉ်များတွင် သယံဇာတများကို ရည်ရွယ်ချက် အမျိုးမျိုးဖြင့် သုံးစွဲခြင်းနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် နည်းပေါင်းစုံဖြင့်ထိတွေ့ ဆက်ဆံ ခြင်းမှာ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့အတွက် အဆင်ပြေသည်။

သူတို့၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင်ကို အမျိုးမျိုးဖန်တီးကာ သဘာဝနှင့် အပေးအယူမျှတခြင်းသည်လည်း လူသားတို့ အနေဖြင့် ဇီဝမျိုးကွဲများ ရှင်သန်နိုင်ရေးကို အထူးအလေး ထားကြောင်း ဖော်ပြနေသည်။ ထိုသို့ ဌာနေတိုင်းရင်းသား တို့က ထိန်းသိမ်းသည့် ထုံးတမ်းစဉ်လာများကြောင့် ၎င်းတို့၏ အနီးပတ်ဝန်းကျင်တွင်ရှိသော တောတွင်း စိုက်ခင်းများ၊ မျိုးစိတ်မျိုးကွဲများစွာ ပါဝင်သောစိုက်ခင်းများ၊ ပန်းခြံများ အစရှိသည်တို့သည် လူသားတို့အတွက်မျိုးစေ့များ သိုလှောင် ထားနိုင်သည့် မျိုးစေ့ဘဏ်များသဖွယ် တည်ရှိကြသည်။

သဘာဝတောတောင်ကို တိုင်းရင်းသားတို့က နည်း လမ်းအသွယ်သွယ်ဖြင့် အသုံးလည်းပြု၊ စောင့်လည်း စောင့် ရှောက်ကြကာ အသီးအနှံမျိုးစုံကို နည်းလမ်းပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့်

ထုတ်လုပ်သည့် ဓလေ့သည် ယနေ့ခေတ်အစိုးရနှင့် လုပ်ငန်း ရှင်များက နှစ်သက်သည့် မူဝါဒဖြစ်သော လယ်ယာထွက် ကုန်များ စီးပွားဖြစ်ရောင်းချနိုင်ရေးအတွက် တစ်သီးစား စိုက်ခင်းများကိုစိုက်ကြသည့် ဓလေ့နှင့် များစွာကွဲပြားလှ သည်။ ထိုတစ်သီးစားစိုက်ခင်းများ၏ မြေလွှာကိုမညာမတာ စေခိုင်းမှု၊ တစ်သီးပြီး တစ်သီး စီမံကိန်းချစိုက်ပျိုးမှုနှင့် ဓာတ်မြေဩဇာအစရှိသည့် ဓာတုပစ္စည်းများသုံးစွဲမှု အစရှိ သည်တို့သည် တိုင်းရင်းသားတို့၏ အလေ့အထများနှင့် လားလားမျှမဆိုင်ရာ တိုင်းရင်းသားတို့အနေဖြင့် ခေတ်မီ စီးပွားဖြစ်စိုက်ပျိုးရေးကို ထွေးပိုက်ရန် ခက်ခဲလှသည်။

သယံဇာတများကို အလေအလွင့်မရှိ အသုံးချခြင်း

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ထုတ်ကုန်များနှင့် စွမ်းအင် များသည် သုံးပြီးနောက် ပစ်လိုက်ရခြင်းမရှိဘဲ ပြန်လည် ဆန်းသစ်သုံးစွဲနိုင်သည်။ သူတို့၏ နေအိမ်များသည် စား စရာနှင့် အိမ်အသုံးအဆောင်များကို တစ်သုတ်ပြီး တစ်သုတ် ထုတ်လုပ်သိုမှီးရာ ဂိုထောင်များဖြစ်ကြသည်။ ဆန်၊ အာလူး၊ ဘာလီ၊ ဟင်းသီးဟင်းရွက်၊ မြို့ စသည့် အစားအသောက်မှ စကာ တိရစ္ဆာန်များ၊ အိမ်ထောင်ပစ္စည်းများ၊ အသုံး အဆောင်များ၊ သစ်ဥသစ်ဖုများဖြင့်ဖော်စပ်သည့် တိုင်းရင်း ဆေးများ၊ အဝတ်အထည် ရက်လုပ်နိုင်သည့် အပင်ထွက် ပစ္စည်းများ၊ သိုးမွေးများနှင့် သစ်နှင့်ကျောက်ပြားအစရှိသည့် အိမ်ဆောက်ပစ္စည်းများ အစရှိသည်တို့ကို အိမ်တွင်သိုမှီး ကြသည်။ တိုင်းရင်းသားတို့သည် မိမိပတ်ဝန်းကျင်တွင် ရရှိနိုင်သော ပစ္စည်းများကိုအကောင်းဆုံး အထိရောက်ဆုံး အသုံးပြုကြသည်။ တစ်ခါသုံးပြီး ပစ်လိုက်သည်ဟူ၍မရှိပဲ ပုံစံပြောင်း ဆန်းသစ်၍လည်း သုံးကြသည်။ ထိုနည်းမှာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကိုလည်း အထိအခိုက်နည်းသည်။

ထိုကဲ့သို့သော ပတ်ဝန်းကျင်မျိုးကို အနှောင့်အယှက် ပေးနေသည်မှာ စီးပွားဖြစ်သီးနှံ တစ်မျိုးတည်းထားသော စိုက်ခင်းများ၊ စီးပွားဖြစ် တိရစ္ဆာန်မွေးမြူရေးလုပ်ငန်းများနှင့် ဈေးကွက်အခြေပြုထုတ်လုပ်ရေးလုပ်ငန်းများ ဝင်ရောက် လာခြင်းဖြစ်ကြသည်။

ပြင်ပကိုမမီခဲ့ရသော ထုတ်လုပ်မှုစနစ်ရှိခြင်း

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ကုန်ထုတ်လုပ်မှုစနစ်များ ကိုကြည့်လျှင် မိမိအိတ်မှ စိုက်ထုတ်ရသော အရင်းအနှီးမှာ နည်းပါးပြီး မိမိရရှိသော အကျိုးရလဒ်က ပိုများကြောင်း တွေ့ရသည်။ ထိုသို့ ပြင်ပအားကို များစွာမှီခိုရန်မလိုသော လူနေမှုစနစ်မှာ စီးပွားဖြစ် စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်းကို စတင် မိတ်ဆက်လိုက်သည်နှင့်တစ်ပြိုင်နက် ဟန်ချက်ပျက်ရတော့ သည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ နေ့စဉ်လှုပ်ရှားမှုများတွင် ၎င်းတို့၏ စကြာဝဠာအမြင်၊ စာ-စကားများနှင့် ထုံးတမ်း စဉ်လာများသည် နက်ရှိုင်းစွာ စိမ့်ဝင်နေကြသည်။ ၎င်းတို့ နေ့စဉ်အသုံးပြုနေသော ပညာများတွင် ဖော်ပြနေကြသော နားလည်ရခက်ခဲသည့် အဓိပ္ပာယ်များကို နားလည်ရန်နှင့် ၎င်းတို့၏ ဘဝကိုသုတေသနပြုရန် ထို စကြာဝဠာအမြင်၊ စာ-စကားများနှင့် ထုံးတမ်းစဉ်လာများနှင့် ရင်းနှီးရန် လိုအပ်သည်။ လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၃၀ တွင် တိုင်းရင်းသား တို့ကိုလေ့လာခဲ့ကြသော ရုက္ခဗေဒပညာရှင်များ၊ ဂေဟဗေဒ ပညာရှင်များ၊ မနုဿဗေဒပညာရှင်များနှင့် ဘာသာဗေဒ ပညာရှင်များသည် သုတေသနပြုရာတွင် အချက်အလက် ကောက်ယူရန်သက်သက်မဟုတ်ဘဲ ထိုအချက်အလက်များ နောက်ကွယ်တွင် တည်ရှိနေသည့် ဘဝအတွက် စောင့်ထိန်း ရမည့် အကြောင်းတရားများ၊ ရွာသားတို့၏ လုပ်ဆောင်ချက်

များ နောက်ကွယ်မှ တွန်းအားပေးနေသည့် အကြောင်းများ ကိုပါ သိရှိနိုင်အောင်ကြိုးစားလာကြသည်။ အကျိုးဆက်မှာ နောင်တွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ဓလေ့များနှင့် သိပ္ပံကို ပေါင်းစည်းထားကြသော သုတေသနဓရိယာအသစ်များ ပေါ်ပေါက်လာပေသည်။ ဥပမာ- တိုင်းရင်းသား ဓလေ့ စရိုက်နှင့်စပ်ဆိုင်သော ရုက္ခဗေဒ၊ တိုင်းရင်းသား ဓလေ့ စရိုက်နှင့် စပ်ဆိုင်သော အမျိုးအစား ခွဲခြားလေ့လာသည့် ပညာ၊ တိုင်းရင်းသားဓလေ့စရိုက်နှင့် စပ်ဆိုင်သော ဇီဝဗေဒ၊ တိုင်းရင်းသား ဓလေ့စရိုက်နှင့် စပ်ဆိုင်သော ဂေဟဗေဒ၊ တိုင်းရင်းသားဓလေ့စရိုက်နှင့် စပ်ဆိုင်သော ပထဝီဝင် အစရှိသဖြင့် တိုင်းရင်းသားတို့ကို အထူးပြုသော ဘာသာရပ် များပေါ်ထွက်လာခဲ့သည်။ ထိုတိုင်းရင်းသားများကို အထူး ပြုသော ဘာသာရပ်များအားလုံးတွင် ၎င်းတို့အနေဖြင့် သဘာဝတရားကို (အပင်များ၊ ရှုမျှော်ခင်းများ၊ လူနေမှု ဘဝများ၊ ပထဝီဝင်များ၊ အမျိုးအစားအဆင့်အတန်း ခွဲခြား သတ်မှတ်ပုံများ၊ ဆေးဝါးဖော်စပ်နည်းများ) အတွေးပုံရိပ် တွင် မည်သို့ဖော်ကျူးလေ့ရှိသည်ကို လေ့လာနိုင်ကြသည်။ ထို့ပြင် တိုင်းရင်းသားတို့အနေဖြင့် သဘာဝတရားအား မှီခိုစားသုံးနေရပုံကို ၎င်းတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုပုံရိပ်များနှင့် အမှတ်လက္ခဏာများတွင် မည်သို့ ထည့်သွင်းအသုံးပြုထားပုံ ကိုလည်း အထူးပြုလေ့လာကြသည်။

လူသားဘဝထဲမှ ပညာနှင့် အစဉ်အဆက်ရှင်သန်မှု

Rist, Zimmermann နှင့် Wisemann တို့သုံးဦးကမူ အနောက်တိုင်းသိပ္ပံပညာ၏ အတွေးအခေါ်ပိုင်းနှင့် ပညာရပ် ပိုင်းဆိုင်ရာ အခြေခံများကို စစ်ကြောမေးခွန်းထုတ်သူများ ဖြစ်သည်။ အနောက်တိုင်းမှဆင်းသက်လာသော ပညာရပ် များ သည်လက်ရှိဖြစ်ပျက်နေသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်

ပြဿနာ၊ လူမှုရေးပြဿနာ၊ စီးပွားရေးပြဿနာများ၏ အရင်းအမြစ်ဖြစ်သည်။ သို့ဖြစ်ရာ ထိုပညာရှင်များသည် လူတို့၏ အရေးကြီးသော ကိစ္စများကို ဖြေရှင်းရန် အနောက် တိုင်းသိပ္ပံပညာကို အားကိုးမျှော်လင့်၍ ရပါဦးမည်လော ဟူသော ခွဲဟုတ်မှုကို ဆွေးနွေးသူများလည်း ဖြစ်သည်။

ကမ္ဘာ့သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးကော်မရှင် အဖွဲ့ကြီးနှင့် ကမ္ဘာ့ကုလသမဂ္ဂ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးကော်မတီတို့က ကမ္ဘာကြီး၏ တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဦးတည်ကြရန် ဆော်ဩနေသည်မှာ နှစ်ပေါင်း ၂၀ ကျော်ခဲ့ပြီ ဖြစ်သော်လည်း သိပ္ပံပညာသည် ကမ္ဘာ့သုက္ကမ္ဘာသားများ၏ လက်ငင်းကောင်းရာကောင်းကျိုးနှင့် အနာဂတ်လုံခြုံမှုကို အလုံအလောက် ပေးစွမ်းနိုင်ခြင်းရှိမရှိကို မေးခွန်းထုတ်နေ ရဆဲ ဖြစ်သည်။ ဖွံ့ဖြိုးရေးကို တွေးရိုးတွေးစဉ် မဟုတ်ဘဲ ဂေဟအဆက်အစပ်ကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားသော ဖွံ့ဖြိုးရေး၊ လူမှုရေး အကျိုးအကြောင်းများကိုပါ ကြည့်သော ဖွံ့ဖြိုးရေး၊ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများအပါအဝင် လူတို့ ထားရှိအပ်သော တန်ဖိုးများကို လျစ်လျူမရှုသော ဖွံ့ဖြိုးရေး မျိုးဖြစ်စေရေးအတွက် Agenda 21 က ဆော်ဩသည်။

Rist, Zimmermann နှင့် Wisemannတို့က ရာသီ ဥတုပြောင်းလဲခြင်း၊ ဇီဝမျိုးကွဲများ အကြီးအကျယ် ဆုံးရှုံး နေခြင်းနှင့် မျိုးရိုးဗီဇပြုပြင်ထားသော ကုန်ပစ္စည်းများ၏ လွှမ်းမိုးမှုကို တန်ပြန်နိုင်ရေးအတွက် အခြားနည်းလမ်းများ အရေးတကြီး လိုအပ်နေပြီဖြစ်ကြောင်း သတိပေးခဲ့ကြသည်။ သိပ္ပံနည်းပညာများနှင့် တိုင်းရင်းပညာများ အချင်းချင်း ယှက်နှယ်မှုများကို ဥရောပ၏ ဉာဏ်အလင်းခေတ်တွင် စတင်တွေ့ရှိခဲ့ရပြီး ၁၉ ရာစုတွင် အထွတ်အထိပ်သို့ ရောက်ရှိ လာခဲ့သည်။ သို့သော် ထိုဆက်နွယ်မှုများတွင် သိပ္ပံပညာ၏ အပေါ်စီးရမှု၊ အသုံးဝင်မှု၊ ထိန်းချုပ်နိုင်မှု၊ မရှိမဖြစ်

လိုအပ်မှုတို့ကြောင့် တိုင်းရင်းပညာများမျက်နှာငယ်ခဲ့ရပြီး ထိုဆက်ဆံရေးတွင် ကျင့်ဝတ်ပိုင်းအရလည်းကောင်း၊ အင်အားကြီးသူက ငယ်သူအပေါ် ထားရှိသော သဘောထားများကလည်းကောင်း၊ တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန် မှီခိုခြင်းများနှင့် တစ်ဖက်စောင်းနင်း အဆက်အဆံပြုခြင်းများကလည်းကောင်း မေးခွန်းထုတ်စရာဖြစ်ခဲ့သည်။

ပညာရပ်ကို သုံးသပ်သည့်ဘက်မှကြည့်သော် မည်သည့် အသိပညာမဆို လူတို့က စိတ်ကူးပုံဖော်တည်ဆောက်ထားခြင်းသာဖြစ်ရာ လူ့အဖွဲ့အစည်းတစ်ခု၏ အယူအဆတစ်ခုမှာ နောက်တစ်ခုနှင့် ထပ်တူကျလေ့မရှိပေ။ ဥပမာ ပေးရန် စာရေးဆရာများက မိုးသီးကြွေခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍ သိပ္ပံအယူအဆနှင့် တောင်အမေရိကမှ Andena တို့၏ မိုးသီးအယူအဆ ကွဲပြားပုံကိုနှိုင်းယှဉ်ပြသည်။ သိပ္ပံပညာသည် အဘယ်ကဲ့သို့ မိုးသီးဖြစ်ပေါ်လာပုံကို ရှင်းပြပြီး Andean တို့ကမူ မိုးသီးအဘယ်ကြောင့် ဖြစ်လာရသည်ကို လူသဘာဝ၊ ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူ့အဖွဲ့အစည်းကိုပါ ဆက်စပ်ပြီး အဖြေရှာသည်။ ထိုသို့ အယူအဆများ ကွဲပြားကြသည့် တိုင်အောင်ထိုပညာရပ်များကို လေ့လာခြင်းဖြင့် အခြေခံသဘောမတူသော ပညာရပ်များကြား ပေါင်းစည်းညီညွတ်နိုင်သည့် သဘောကို စောကြောကြည့်ရန် စာရေးသူများက အားထုတ်ထားလေသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာကို တစေ့တစောင်း လေ့လာခြင်း

IK သည် ဒေသန္တရ အသိပညာဖြစ်ရာ နေရာဒေသတစ်ခုမှလူသားတစ်စု၏ အတွေ့အကြုံများနှင့် သက်ဆိုင်သည်။ ထိုဒေသခံတို့သည် ပညာကို သယ်ဆောင်သူ လူတစ်စု ဖြစ်လာရသည်။

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းရှိ လူအာ လူမျိုးတို့သည် ရွာတည်ရာတွင် ရွာများကို တောရိပ်တောင်ရိပ်တွင်ထားပြီး စပါးခင်းများကို အနီးရှိ တောင်ခါးပန်းများတွင် တည်ဆောက်သည်။

နေ့စဉ် လူနေမှုဘဝထဲမှ ဆွဲထုတ်ထားသည့် ဘိုးစဉ်ဘောင်ဆက် ဉာဏ်ကြီးရှင်များ၏ အတွေ့အကြုံများမှ ဆွဲထုတ်ထားသော အသိပညာများသည် အစမ်းသပ်ခံကြောင်း သိခဲ့ကြပြီးဖြစ်သည်။ ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှ လူအာတို့သည် ၎င်းတို့၏ တစ်နှစ်လုံးရာသီအလိုက် စိုက်ပျိုးရေးအတွက် အချိန်နှင့် နေရာသဘောကို ကောင်းစွာ အသုံးချသည်။

IK ကို နှုတ်အားဖြင့် ဖြန့်ဖြူးခြင်း၊ ရှေးလူတို့ထံမှ အတုယူကြခြင်း၊ မျိုးဆက်ဟောင်းများက မျိုးဆက်သစ်ကို သရုပ်ပြခြင်းတို့အားဖြင့် ထိန်းသိမ်းသည်။

IKကိုဆင့်ပွားကြရာတွင် ရှေးဆောင်ရှေ့ရွက် သရုပ်ပြခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ အတုလိုက်ခိုးခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ အိပ်မက်များအရသော်လည်းကောင်း ဆောင်ရွက်ကြသည်။

ကရင်အမျိုးသမီးတို့ သားဖွားပညာရပ်ကို လေ့ကျင့်နေကြစဉ်။

ကရင်လူမျိုးတို့၏ သားဖွားအတတ်သည် သီအိုရီအရ နားလည်ရခက်ပြီး ကရင်ယဉ်ကျေးမှု၏ ဆန်းကြယ်သော ရိုးရာအမှတ်အသားများဖြင့် စီရင်ဆောင်ရွက်အပ်၏။

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းတွင် နေထိုင်သော ကရင်လူမျိုး တို့သည် စပါးစိုက်ရာသီတွင် မိုးကောင်းကင်ကို အစိုးရသူ တို့အား ပူဇော်ပသသည်။ ဆင်ပြောင်ကြီးကြယ် (Pleiades) ကို ဆန်စပါး၏ ဝိညာဉ်အဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။ အချို့သော လယ်များတွင် မျိုးစပါး အိုးခုနှစ်လုံး အလှည့်ကျထားခြင်းကို စပါးကိုစောင့်ရှောက်သော နတ်သမီးကိုပူဇော်ပသမှုအဖြစ် တွေ့ရသည်။ မိုး လေ မှန်စေရန်နှင့် ရပ်ရွာအေးချမ်းရန် ဖြစ်သည်။

ပူတာအိုအနီး ရွာတစ်ရွာထဲ၌ပင် အမျိုးစုံလင်လှသော ဆေးပင်များကို စုဆောင်းတင်ပြနိုင်ခဲ့ကြသည်။

နှုတ်ပြောအား ထိန်းသိမ်းလာခဲ့သော ဓလေ့များသည် စိတ်ကူးအသစ်အဆန်းများကို ထပ်ပေါင်းထည့်ပြီး ထပ်ခါတလဲလဲ အသုံးပြုနိုင်သော်လည်း တိမ်ကောလွယ်သော မှတ်ဉာဏ်တစ်ခုတည်းကို အားပြုရသည့် ဓလေ့များဖြစ်သည်။ IK သည် တစ်နေရာတွင် ပြီးဆုံးသွားသည်ဟူ၍ မရှိပေ။ အချိန်နှင့်အမျှ ပြောင်းလဲနေသေးသည်။ စိတ်ကူးအသစ် များလည်း ထည့်သွင်းပေါင်းစပ်နိုင်ကြသည်။ ရိုးရာဓလေ့များကို ဖြစ်စေသည်။ အဖန်ဖန်လည်း ပြန်လည် ဆန်းသစ်စေသည်။ ပြန်လည်ဖော်ထုတ်နိုင်ကြသလို အမေလျော့ခံလည်း ဖြစ်နိုင် သည်။ မလှုပ်ရှားဘဲ တန့်နေသည့်သဘောသည် IK တွင်မရှိ။ အခြား ပြင်ပဓလေ့များ ဝင်ရောက်လာသောအခါတွင်လည်း IK အပေါ်တွင် အကျိုးသက် ရောက်တတ်သည်။

အသိပညာတို့ကို လူတိုင်းထံသို့ တညီတညာ ဖြန့်ဖြူးလျှင်ပင် ထိုအသိကို လူတိုင်းက တညီတညာတည်း ရသွားခြင်းမျိုး မဖြစ်နိုင်ပေ။ မျိုးဆက်တစ်ခုနှင့် တစ်ခု အသိပညာကို လက်ခံပုံကွာခြားနိုင်သလို ကျား မ ဖြစ်တည်မှုကို လိုက်၍ လည်း အသိပညာကိုလက်ခံပုံ ကွာခြားနိုင်သည်။ ရပ်ရွာထဲတွင် လူတိုင်း မိမိတို့ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်းအတွက် IK ကို အခြေခံမျှသင်ကြားခံရသည်မှာ တူညီလျှင်ပင် ပရဆေးပင်များနှင့်ပတ်သက်၍လည်းကောင်း၊ ကြယ်များကို လေ့လာရာ၌လည်းကောင်း၊ ဝမ်းဆွဲလုပ်ငန်းတွင် ဖြစ်မြောက်တတ် ကျွမ်းရာ၌ လည်းကောင်း၊ မျိုးစေ့တို့ကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရာတွင်လည်းကောင်း တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး သိလိုစိတ်ကို အခြေခံကာ ကျွမ်းကျင်မှုလည်း ကွာခြားနိုင်သည်။ ယေဘုယျအားဖြင့် မျိုးဆက်တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ပညာဖြန့်ဖြူးကြရာတွင် အိုမင်းသွား သော မျိုးဆက်သည် အချို့သော ပညာရပ်များတွင် အလွန်တရာကျွမ်းကျင်သူများ ဖြစ်ပြီး ဗဟုသုတရော အမြော်အမြင်ပါ ကြီးမားသူများဖြစ်ကြသည်။ ဥပမာ- ပုံပြောခြင်းအတတ်ပညာ၊ သင်္ကေတများဖြင့် အဓိပ္ပာယ်ကို ဖော်ကျူးနိုင်သော ရိုးရာအဝတ်အထည်များကို ရက်လုပ်ရာတွင်လည်းကောင်း၊ စုပေါင်းလုပ်အားဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်သည့် အစွမ်းတွင်လည်းကောင်း၊ မိုးလေဝသကို ခန့်မှန်းနိုင်သည့် ပညာတွင်လည်းကောင်း လူကြီးပိုင်းကသာ ပို၍စွမ်းဆောင်နိုင်ကြသည်ကို တွေ့ရသည်။

ယီအမျိုးသမီးတစ်ဦး ကြက်ကို အစာကျွေးနေစဉ်

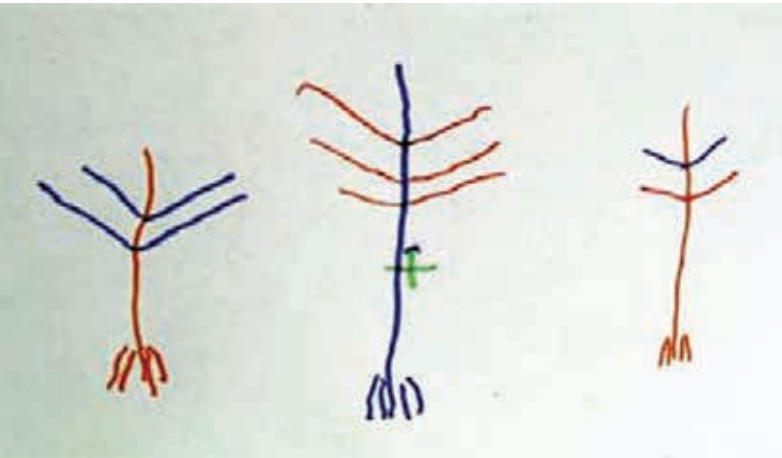
IK သည် တိုင်းရင်းသားများ၏ အထွတ်အမြတ် ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများနှင့် ချိတ်ဆက်သည်။ အချို့တိုင်းရင်း သားတို့က ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ရိုးရာတင်မြောက်မှုများကို အခြားဘဝအစိတ်အပိုင်းများနှင့် သိပ်သည်းစွာ စည်းနှောင် ချိတ်ဆက်ထားသော်လည်း အချို့သော ပုဂ္ဂိုလ်များအတွက်မူ ရိုးရာတင်မြောက်မှုမှာ မိရိုးဖလာထုံးစံကို လိုက်နာသည် ဆိုယုံမျှ လိုက်နာကြခြင်းဖြစ်သည်။ အချို့ပုဂ္ဂိုလ်တို့သည် လူ့လောကနှင့် မမြင်နိုင်သောပုဂ္ဂိုလ်များကြားရှိ ပြော ဆိုဆက်သွယ်မှုများအတွက် ကြားခံများအဖြစ် ဆောင်ရွက် ကြသည်။ ထိုကြားခံပုဂ္ဂိုလ်တို့ကို အရာခပ်သိမ်းနှင့်ပတ် သက်၍ အကြားအမြင်ရနေသူများဟု ယုံကြည်ကြခြင်းမျိုး တော့ မဟုတ်ပေ။

ခေတ်အဆက်ဆက် ပန်းထိုးထားခဲ့သော အဝတ်အထည်များပေါ်မှာ အဓိပ္ပာယ်တို့ကို ဘာသာပြန်နိုင်ကြသည်။

IK တွင် မြင်သာထင်သာမဟုတ်ဘဲ စိတ်ဖြင့်သာ ခံစားနားလည်နိုင်သည့် ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့သတ်မှတ် ပြဋ္ဌာန်း မှုများ ရှိသည်။ ထိုပြဋ္ဌာန်းမှုများကိုထားရှိသည်မှာ အမြဲတစေ လက်တွေ့ဘဝတွင် အသုံးချနိုင်သောကြောင့်လည်းမဟုတ်၊ လုပ်ငန်းဆောင်တာများ၏ အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သောကြောင့် လည်း မဟုတ်ပေ။

Yao သို့မဟုတ် မီယန်တို့၏ စိတ်တွင် တွေးထင်မှု များကို အဝတ်အထည်များပေါ်တွင် ပန်းထိုးထားခြင်းဖြင့် ဖော်ပြကြသည်။ အမျိုးသမီးတို့သည် ခေတ်အဆက်ဆက် ပန်းထိုးထားခဲ့သော အဝတ်အထည်များပေါ်မှာ အဓိပ္ပာယ် တို့ကိုဘာသာပြန်နိုင်ကြသည်။ မီယန်တို့၏ကမ္ဘာလောက အပေါ် ရှုမြင်ပုံကို အတတ် ပညာအားဖြင့် ရောနှော ဖော်ပြထားသည်ဖြစ်ရာ အချို့ကိစ္စများတွင် မည် သည်မှာ စက်မှုလက်မှု အတတ်ပညာ သက်သက် သာဖြစ်သည်ဟု ခွဲခြား၍ မရစကောင်းပေ။

ကရင်တို့သည် မွေးကင်းစကလေး၏ ချက်ကြိုးကို ထိုကလေးအတွက် သတ်မှတ်ထားသော သစ်ပင်ပေါ်တွင် ချိတ်ထားကြရသည်။ ထိုသစ်ပင်တွင် မှတ်သားခြင်းအားဖြင့် နောက်ဘဝတွင် လူ့အဖြစ်ပြန်လည်မွေးဖွားလာသောအခါ ထိုသစ်ပင်ကို ပြန်လည်တွေ့ရှိ မှတ်မိမည်ဟု ယုံကြည်ကြ သည်။ ထို့ကြောင့်ထိုသစ်ပင်ကို မြင့်မြတ်သော အမှတ် အသား တစ်ခုအဖြစ် မှတ်ယူကြသည်။ သစ်ပင်ကိုခတ်လိုက် သောအခါ လူတစ်ဦး၏ ဘဝသံသရာ တစ်ပိုင်းတစကို ဖျောက်ဖျက်ပစ်လိုက်ခြင်းဟု ယုံကြည်ကြသည်။

IK သည် ယဉ်ကျေးမှုဘဝအဖုံဖုံနှင့် ဇီဝမျိုးစုံကို ထိန်းသိမ်းရန်အတွက် ကမ္ဘာပေါ်တွင်ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် နေရာယူနေဦးမည်ဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာ ဓလေ့များနှင့် လုပ်နည်းကိုင်နည်းများကသာ ၎င်းတို့ဘဝကို ၎င်းတို့ပိုင်ပိုင်နိုင်နိုင် စီမံနိုင်ခွင့်၊ ဒေသငြိမ်းချမ်းရေး၊ လုံခြုံရေး နှင့် မိမိတို့၏ အနေအထား မလဲမပြု မပျောက်မပျက် တည်ရှိ နေရေးတို့ကို ဖန်တီးပေးနိုင်မည်ဖြစ်သည်။

The Yunnan Initiative

ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်ရေးနှင့်ယဉ်ကျေးမှုအထွေထွေ ရှင်သန် တိုးတက်စေရေးအတွက် ရည်ရွယ်ချက်နှင့် လုပ်ဆောင် ချက်များ

ပဏာမ

၂၀၀၀ ခုနှစ်တွင် ကျင်းပသော **ယူနန်အင်နေသျှီ ရေးတစ်စ်** သည် တိုင်းရင်းသားဒေသခံများ မှီခိုနေရသော သဘာဝလောကကို ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းရန်၊ တိုင်းရင်း သားတို့နေထိုင်ရာ စုံလင်ကြွယ်ဝသည့် ရေမြေတောင် တောင်အနေအထားများ မူလအတိုင်းဆက်လက်တည်ရှိရန် အတွက် မသေချာမရေရာမှုများ၊ ၎င်းတို့ကို ခြိမ်းခြောက် နေသည်များကို ဂရုပြုနိုင်ကြစေရန် သတိပေးသည့် အစီ အစဉ်တစ်ခုဖြစ်သည်။ ယနေ့ကာလတွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာဓလေ့များ၊ ယဉ်ကျေးမှုများနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်မှ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများကို အကြီးမားဆုံး ခြိမ်းခြောက်နေ သည်မှာ အစိုးရများ၏ မူဝါဒများနှင့် မဆုံးနိုင်အောင်ချဲ့ထွင် နေကြသော ပြည်နယ်နှင့်တိုင်းစုများ၊ ဒေသတွင်း စေ့ကွက်များနှင့် နိုင်ငံတကာစေ့ကွက်များ ဖြစ်သည်။

အောက်ပါစာပိုဒ်များတွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာ ဓလေ့များမှာ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများကို ပေါက်ပွားစေရန်နှင့် ထိန်းသိမ်းရန်အတွက် အဓိကကျသည်ဟု ယူနန်အင်နေသျှီ ရေးတစ်စ်က အဆိုပြုထားသည်။ သို့သော်တိုင်းရင်းသား တို့၏ ရိုးရာဓလေ့များရှိနေခြင်းကြောင့် ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများ စည်ပင်နေသည့်အဖြစ်ကို ခြိမ်းခြောက်နေသူများ ရှိလာကြ သည်။ အစိုးရ၏ မူဝါဒများနှင့်လုပ်ငန်းစဉ်များ၊ ဒေသခံ ပြည်သူတို့၏ အခွင့်အရေးကို စေ့ကွက်စီးပွားရေးသမား

များက ချိုးဖောက်နေမှုများ၊ စေ့ကွက်စီးပွားရေးစနစ်ကြောင့် ဒေသခံတိုင်းရင်းသားတို့က ၎င်းတို့၏ သဘာဝလောက အပေါ် ရိုသေမြဲ မရိုသေနိုင်တော့ခြင်းများကို The Yunnan Initiative အလေးထား သတိပေးထားသည်။ တိုင်းရင်းသား များအနက် အချို့သော အုပ်စုများ၏ ရိုးရာဓလေ့များသည် ပြန်လည်ရှင်သန်ရန်ပိုမိုလွယ်ကူသည်။ သို့ဖြစ်ရာ သက်ဆိုင် ရာအစိုးရများ၊ အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများ၊ စီးပွား ရေးသမားများ၏ လိုအပ်လျှင် လိုအပ်သလို ကူညီထောက်ပံ့ ခြင်းအားဖြင့် တိုင်းရင်းသားတို့သည် ၎င်းတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု ဓလေ့များနှင့်အတူ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့်ဇီဝမျိုးကွဲ စုံလင်မှု များကို ပြန်ပွားစည်ပင်ရန်၊ စောင့်ရှောက်ထိန်းသိမ်းလာ နိုင်မည်ဟု ယူနန်အင်နေသျှီရေးတစ်စ်က အဆိုပြုသည်။ သို့မှသာ တိုင်းရင်းသားတို့ အနေဖြင့် နစ်နာခြင်းမရှိဘဲ ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးမှု၏ အကျိုးစီးပွား များကို လူ့အဖွဲ့အစည်းမှ အခြားသူများနှင့်တန်းတူ ခံစားခွင့် ရရှိလာမည်ဖြစ်သည်။

တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် လက်တွဲဆောင်ရွက်ရာတွင် အများပါဝင်ဆောင်ရွက်ခွင့်ရရှိစေသည့် နည်းလမ်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်ကြရမည်ဖြစ်ပြီး သိပ္ပံနှင့်အတူ ရိုးရာပညာနှင့် ဘာသာစကားများကိုလည်း မပါမဖြစ် အသုံးပြုကြရပေမည်။

ဥပဒေသများ

၁။ နေထိုင်ရာ ရေမြေတောတောင်ဒေသတို့တွင် နှစ် ပေါင်းရှည်ကြာစွာဆောက်တည်လာခဲ့ကြသော ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာစကားနှင့်ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုတို့ကြားတွင် တစ်ခုနှင့် တစ်ခု အချိတ်အဆက်မှာခိုင်မြဲလှသည်။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ မိမိကိုယ်ကိုသိမှတ်ပုံ (Identity) နှင့် သာယာဝပြောမှုတို့ အတွက်အချက်အချာကျသော ရိုးရာသဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ဆိုင်ရာ အသိပညာများကို တစ်ဦးမှတစ်ဦးသို့ လွှဲပြောင်း

ပေးရန်မှာ ဘာသာစကားမပါဘဲ မဖြစ်နိုင်ပေ။ အသိပညာနှင့် ယဉ်ကျေးမှုတို့သည် နေထိုင်ရာရေမြေတောတောင်တို့နှင့် ချိတ်ဆက်နေကြသည်။ ရိုသေလေးစားရာ နေရာများ၊ ရပ်ရွာ၏သမိုင်းတွင် အရေးပါခဲ့သောနေရာများ၊ အမွေအနှစ် အဖြစ် ထိန်းသိမ်းသင့်သော နေရာများ အစရှိသဖြင့် ရပ်ရွာတို့၏ သိမှတ်ပုံတွင်နေရာသည် အလွန်အရေးကြီး သည်။ နေရာနှင့်ပတ်သက်ပြီးတိုင်းရင်းသားတို့၏ မှတ်ယူပုံမှာ ပစ္စုပ္ပန်ဘဝ ရှင်သန်ရန် အသုံးဝင်နေသည့် အတွက် ရိုသေ လေးစားသော သဘောထက်ပင်ပိုသည်။ အခါ များစွာ၌ နေရာအသီးသီးတွင် သူတို့၏ ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ယုံကြည်မှု များနှင့် ရောယှက်နေသော အသိများခိုအောင်း နေတတ် သည်။

၂။ လူသားတို့ သုံးစွဲရန်အလို့ငှာ အရာခပ်သိမ်းကို အရောင်းအဝယ်လုပ်ရန် ကုန်စည်နှင့်ဝန်ဆောင်မှုများဟု သတ်မှတ်လိုက်သောအခါ ဘဝ၏အဓိပ္ပာယ်သည် ပေါ့ပျက် ပျက် ဖြစ်လာရတော့သည်။ ဘိုးဘွားစဉ်ဆက် ထိန်းသိမ်းလာ ခဲ့သော အမွေများ၊ အသိပညာများသည် ခေတ်သစ်ဈေး ကွက်၏ စနက်ကြောင့် ပျောက်ပျက်သွားခဲ့ရသော် ထို ပျောက်ပျက်မှုကြောင့် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရေမြေအပေါ် ထားရှိသော ရိုးရာနာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ယုံကြည်မှုများနှင့် ဂေဟ စနစ်နှင့်လူသားတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုကြား အညမည သဘော ဖြင့် တည်ရှိသော ကွင်းဆက်များကို ပြုလဲထိခိုက်ရတော့ သည်။

၃။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ဒေသများနှင့်ကျေးလက်များ တွင် သုံးလေ့ရှိကြသောနည်းပညာများ၊ တီထွင်ဆန်းသစ်မှု များနှင့် လုပ်နည်းကိုင်နည်းများသည် ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုကို

ထိန်းသိမ်းရာတွင် ထိရောက်သည့်အတွက် မဖြစ်မနေ ထိန်းသိမ်းကြရမည့် အရာများဖြစ်သည်။

ရိုးရာပညာများသည် အခြေခံအားဖြင့် သဘာဝနှင့် အချိတ်အဆက်မိမိ အသုံးတည့်နေကြပြီး ဆန်းသစ်တီထွင်ခြင်းသဘောလည်း ပါဝင်သည်။ ထိုအချက်ကို ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှု ထိန်းသိမ်းရေးနိုင်ငံတကာ စာချုပ်တစ်ခုဖြစ်သော the Convention on Biological Diversity (CBD) ၏ ပိုဒ်ခွဲ ၈ (ည)တွင် ဖော်ပြထားသည်။ ထိုစာချုပ်က ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများကို ထိန်းသိမ်းရေးနှင့်ဆက်စပ်နေသော တိုင်းရင်းသား ဒေသခံတို့၏ အသိပညာများ၊ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုများနှင့် လုပ်နည်းကိုင်နည်းများကို ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် အသုံးပြုကြရန် လိုအပ်သည်ဟု တိုက်တွန်းထားသည်။ ထိုစာချုပ်သည် လိုသလိုဆွဲတွေးလျှင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ အစဉ်အလာကြွယ်ဝမှုများမှာ သူတို့၏အသိုင်းအဝိုင်းမှသည် ပြင်ပသို့ ယူထုတ်သွားနိုင်သည့်အရာများအဖြစ် အဓိပ္ပာယ်ရောက်သော်လည်း နိုင်ငံရေးသဘောတရားအရ တိုင်းရင်းသားများနှင့် ဒေသခံရပ်ရွာလူထုများကို အင်အား ရှိအောင် ဆောင်ရွက်ပေးရမည်ဟူသော အချက်ကို အပြည့်အဝ ထောက်ခံသည့် စာချုပ်တစ်စောင်ဖြစ်သည်။

၄။ တိုင်းရင်းသားတို့၏အသိပညာများ
တိုင်းရင်းပညာများ၊ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ရပ်ရွာအစုအဖွဲ့လိုက်သော်လည်းကောင်း၊ ကျား မ အလိုက်သော်လည်းကောင်း၊ မျိုးရိုးစဉ်ဆက်အလိုက်သော်လည်းကောင်း၊ လူမျိုးစုဝယ်တစ်စုအနေဖြင့်လည်းကောင်း စုစည်းထိန်းသိမ်းထားကြပြီး ထိုအရာများအားလုံးသည် ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ယုံကြည်မှုများနှင့် ဘိုးစဉ်ဘောင်ဆက် အမွေအနှစ်များအဖြစ် တန်ဖိုးကြီးမားလှသည်။

အသိပညာကို ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ကြရာတွင် အခါများစွာ၌ ရွာလုံးကျွတ် ပါဝင်ကြခြင်းမျိုးရှိသလို ထိန်းသိမ်းထားသူတို့သည် ကျေးရွာတစ်ခုမှ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခု၊ သို့မဟုတ် တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုကြီး တစ်ခုထဲမှ မျိုးနွယ်စု ငယ်တစ်ခုလည်းဖြစ်နေနိုင်သည်။ ထိုသို့ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ထားသူတို့သည် ရွာ၏အမွေကိုထိန်းရသော ဘဏ္ဍာထိန်း သဘောသာဖြစ်ပြီး ထိုအမွေအနှစ်များကို ရောင်းချခြင်းလွှဲပြောင်းခြင်းတို့ကို ပြုချင်တိုင်းပြု၍ မရစေကောင်းပေ။

၅။ တိုင်းရင်းပညာများ၊ တီထွင်မှုများနှင့် လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို ထိရောက်စွာ အသုံးချနိုင်ခြင်းအလို့ငှာ တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရာတွင်လည်းကောင်း၊ အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးကြရာတွင်လည်းကောင်း၊ တန်းတူညီတူ မိတ်ဖက်သဘောကို ဦးစွာတည်ဆောက်ရပေမည်။ အစစ်အမှန် ဆွေးနွေးဖလှယ်မှုသည် တန်းတူညီမျှမှုမရှိဘဲ မဖြစ်နိုင်ပေ။ ဆွေးနွေးသူနှစ်ဖက်အင်အား ချိန်ခွင်လျှာမျှနေသော ဆက်ဆံရေးမျိုး ဦးစွာဖန်တီးကြရမည်။ ထိုအခြေအနေကိုရောက်ရှိရန် တိုင်းရင်းသားတို့၏ မြေယာနှင့် သယံဇာတပိုင်ဆိုင်ခွင့်ကို တရားမျှတစွာ ပြဋ္ဌာန်းရမည်ဖြစ်ပြီး တိုင်းရင်းသားတို့အနေဖြင့် ဥပဒေကြောင်းအရလည်းကောင်း၊ နိုင်ငံရေးအရလည်းကောင်း ကျွမ်းကျင်စွာ ကိုင်တွယ်နိုင်ရန် စွမ်းရည်မြှင့်တင်ရေးလုပ်ငန်းများ၊ သင်တန်းများ၊ ပညာရေးအခွင့်အလမ်းများ လိုအပ်သည်။

၆။ တိုင်းရင်းသားတို့သည် ပြင်ပအင်အားစုများနှင့် ဆက်ဆံဆောင်ရွက်ကြရာတွင် အကျိုးအမြတ်ကို အတူရရှိခံစားကြရာ၌လည်းကောင်း၊ စွမ်းရည်မြှင့်တင်ရေးလုပ်ငန်းများကို အတူဆောင်ရွက်ရာ၌လည်းကောင်း အကျိုးစီးပွားကို

ကာကွယ်ကြရာ၌လည်းကောင်း၊ ပြင်ပအင်အားစုနှင့် တန်းတူအခွင့်အရေးရှိရန် လိုအပ်သည်။

တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် ပြင်ပ အင်အားစုများကြား တူမျှသော အင်အားချိန်ခွင်လျှာကို တိုင်းရင်းသားတို့၏ နိုင်ငံရေးနှင့် တရားဥပဒေရေးရာများတွင် နားလည်တတ်ကျွမ်းမှုနှင့် အတွေ့အကြုံများအားဖြင့် တည်ဆောက်နိုင်ကြမည်။ သို့မှသာ ပြင်ပအဖွဲ့အစည်းများ၊ အေဂျင်စီများနှင့် လူပုဂ္ဂိုလ် တစ်ဦးချင်းတို့နှင့် ဆက်ဆံရသောအခါ တိုင်းရင်းသားများမနစ်နာစေမည့် ရှင်းလင်းသော ရပိုင်ခွင့်များကို ရလာအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ကြမည်။

ကမ္ဘာကြီးကို အပျက်အစီးများမှ ကယ်တင်ရန် လူသားတို့၏ ထိရောက်သော ဆောင်ရွက်မှုများ ချက်ချင်းလက်ငင်း လိုအပ်သည်။ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုစုံလင်မှုများ လျင်မြန်စွာ တိုက်စားခံရပြီး ပြုလဲလာနေခြင်းက ရေရှည်တွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကိုလည်းကောင်း၊ စီးပွားရေးအရလည်းကောင်း၊ လူမှုဘဝ တည်ငြိမ်မှုကိုလည်းကောင်း ထိခိုက်စေသည်။

ထို့ကြောင့် ဤယူနန်အင်နေသျှီရေးတစ်ပင်၏ မဟာဗျူဟာများကို လက်ခံသူတို့အဖို့ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုပဒေသာနှင့်ဇီဝပဒေသာကို ထိန်းသိမ်းရန် အထောက်အကူပြုမည့် စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ၊ လုပ်ငန်းဆောင်တာများကို မိမိတို့၏ နိုင်ငံအခြေအနေ၊ မိမိတို့ဒေသ အခြေအနေ၊ ရပ်ရွာလူထုအခြေအနေတို့နှင့်လိုက်လျောညီထွေ စဉ်းစားကာ အကောင်အထည်ဖော် ဆောင်ရွက်ကြရမည်။

အထွေထွေဆောင်ရွက်ချက်

၁။ တိုင်းရင်းသားတို့ကို အပြည့်အဝအသိပေးခြင်းနှင့် ရပ်ရွာလူထုအနေဖြင့် ကောင်းစွာနားလည်သဘောပေါက်

ခြင်းကြောင့် လက်ခံကြသော သဘောတူညီမှုမျိုးကိုသာ ရယူခြင်း

ဇီဝဒေသထိန်းသိမ်းရေးကွန်ဗန်းရှင်း (CBD) နှင့် အခြားသောနိုင်ငံတကာစာချုပ်များက တိုင်းရင်းသားများနှင့် ဒေသခံလူထုအနေဖြင့် ၎င်းတို့ရပ်ရွာကို သက်ရောက်စေသည့် ကောင်းကျိုးဆိုးကျိုးများ၊ လုပ်ရပ်များအားလုံးနှင့် ပတ်သက်ပြီး ကောင်းစွာ သိရှိနားလည်ထားရမည်ဟု ဆိုသည်။ ထိုလုပ်ငန်းနှင့် လုပ်ရပ်များ၏ ရည်ရွယ်ချက်၊ ယင်းတို့ထံမှပေါ်ထွက်လာမည့်အကျိုးဆက်များကို နားလည်ထားသည့်အပြင် လုပ်ခွင့်ပြုသင့်မပြုသင့်ကို အရေးဆိုနိုင်သည့် အခွင့်အရေးလည်း ရှိရမည်။

၂။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ဒေသတွင် ဆောင်ရွက်နေသော လုပ်ငန်းများ၊ အကျိုးသက်ရောက်စေသော မူဝါဒများသည် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရိုးရာယုံကြည်မှုများနှင့် ဇီဝဒေသကို ထိန်းသိမ်းနိုင်သည့် အခြေအနေ နှစ်ခုစလုံးကို အထောက်အကူပြုရမည်။ ဇီဝဒေသပြန်ပေးရေးဟူသော ရည်ရွယ်ချက်ဖြင့် ချမှတ်လိုက်သောမူဝါဒများ နှင့်ဆောင်ရွက်ကြမည့် လုပ်ငန်းများသည် တိုင်းရင်းသားတို့ ယုံကြည်မှုများနှင့် ဖီလာဆန့်ကျင်မဖြစ်စေရန် အစဉ်အလာအရ ၎င်းတို့၏ ယုံကြည်လက်ခံမှုများကို အသိအမှတ်ပြုကြရမည်။

၃။ ဇီဝဒေသထိန်းသိမ်းခြင်း
ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုအခြေအနေကို ဖန်တီးနေသည့် အချက်များတွင် မျိုးရိုးဗီဇ (Gene)အရ စုံလင်ကွဲပြားမှုသည် လည်းကောင်း၊ မျိုးစိတ်မျိုးကွဲအရေအတွက်အားဖြင့် ကြွယ်ဝမှုသည်လည်းကောင်း၊ ရပ်ရွာ၏အခြေအနေကိုလည်းကောင်း၊ ဂေဟစနစ်၏ကြွယ်ဝမှုသည်လည်းကောင်း၊ မြေမျက်နှာ

သွင်ပြင် အမျိုးမျိုးတည်ရှိခြင်းသည်လည်းကောင်း၊ ကမ္ဘာလုံးဆိုင်ရာ အခြေအနေများသည်လည်းကောင်း ပါဝင်နေပေသည်။

ဇီဝဒေသဟုဆိုရာတွင် သစ်တောများ၊ စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းများ၊ ကျေးငှက်သားရိုင်းတိရစ္ဆာန်များနှင့်အတူ အဏ္ဏဝါဇီဝမျိုးကွဲများ၊ အပင်များနှင့် အခြားပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် တည်ရှိသော မျိုးစိတ်မျိုးကွဲ စုံလင်ကြွယ်ဝမှုများကို ဆိုလိုသည်။

ဇီဝဒေသ ဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် အလွှာအသီးသီးတွင် ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် ဆောင်ရွက်သောလုပ်ငန်းများသည် တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ချိတ်ဆက်ထားရမည်ဖြစ်ပြီး ဇီဝမျိုးကွဲတို့ ဖြစ်ထွန်းပေါ်ပေါက်လာမှုကလည်း တစ်နေရာနှင့်တစ်နေရာ ချိတ်ဆက်လည်ပတ်နေသည်သာဖြစ်သည်။

၄။ ဇီဝဒေသထိန်းသိမ်းရေး၊ ယဉ်ကျေးမှုများ မပျောက်စေရေးနှင့် ဉာဏပစ္စည်း မူပိုင်ခွင့်များဖြင့် အကာအကွယ်ပေးရေးတို့အတွက် စည်းမျဉ်းဥပဒေများ ဖော်ထုတ်ကြရေး တိုင်းရင်းသားတို့၏ ပိုင်နက်နယ်မြေ၊ မှီခိုရာမြေကြီး၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကြား ချိတ်ဆက်လှုပ်ရှားပုံများကို ကာကွယ်ရန်၊ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်နိုင်ရန်အတွက် နိုင်ငံရေးအရသော်လည်းကောင်း၊ ဥပဒေရေးအရသော်လည်းကောင်း၊ စည်းမျဉ်းစည်းကမ်းများ ခိုင်ခိုင်မာမာ မပေါ်ပေါက်သရွေ့ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာများ၊ အရင်းအမြစ်သယံဇာတများကို သူတစ်ပါးတို့က ဝင်ရောက်ယူငင်ခွင့် မပြုသင့်ပေ။ ထိုသို့ အကာအကွယ်ပေးနိုင်ရန်အတွက် တည်ဆဲ ပြည်တွင်းပြည်ပဥပဒေများတွင် ကြီးကြီးမားမားပြုပြင်ရန် အကြောင်းအရာများစွာ တည်ရှိနေပေသည်။

၅။ အကျိုးအမြတ်ခွဲဝေခြင်းနှင့် သတင်းအချက်အလက်များ အညီအမျှ ဖြန့်ဝေခြင်းတို့အတွက် နည်းလမ်းများ ရှာဖွေခြင်း။

တိုင်းရင်းသားများအတွက် ရရှိလာသော အကျိုးအမြတ်များအားမည်သို့မျှတစွာ ခွဲဝေခံစားခွင့်ရရှိသည်ကို နမူနာကောင်းများ ဖော်ထုတ်လျက် အခြားနေရာဒေသများသို့လည်း ထိနမူနာများကို ဖြန့်ချိအသိပေးသင့်သည်။

ထိုနမူနာများအကြောင်းကိုဝေငှရန် ဆက်သွယ်ရေးကွန်ရက်များချိတ်ဆက် ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ ထိုကွန်ရက်များသည် တိုင်းရင်းသားများနှင့် ဒေသခံလူထု၏အကျိုးကို ရည်ရွယ်လျက် အချင်းချင်းကြားတွင်လည်းကောင်း၊ တိုင်းရင်းသားဒေသခံများနှင့် အတူဆက်ဆံနေကြသော အဖွဲ့အစည်းများကြားတွင်လည်းကောင်း ဆက်သွယ်ရေးလမ်းကြောင်းများ ဖြန့်ကျက်ထားသင့်သည်။

၆။ တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် ဒေသခံရပ်ရွာတို့၏ စွမ်းဆောင်ရည် မြှင့်တင်ပေးကာ အင်အားရှိစေခြင်းဖြင့် ၎င်းတို့၏ ပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်မှု ပြည့်ပြည့်ဝဝ ရရှိစေခြင်း။

ယဉ်ကျေးမှုထိန်းသိမ်းရေး၊ ဇီဝဒေသ ထိန်းသိမ်းရေးတို့ကို အင်အားကောင်းစေမည့် မည်သည့်လုပ်ငန်းမျိုးအတွက်မဆို စွမ်းဆောင်ရည်မြှင့်တင်မှုပါဝင်အောင် တည်ဆောက်ယူနိုင်သည်။ ရပ်သူရွာသားများ၊ NGO များနှင့် အစိုးရဝန်ထမ်းများ သည်မိမိတို့ အနေအထားအလျောက် တတ်မြောက်ကျွမ်းကျင်ကြရမည်။ နည်းပညာနှင့်မဟာဗျူဟာ အသစ်များကို ထိရောက်သောသင်တန်းများပေးခြင်း၊ ရလဒ်စစ်ဆေးမှုများဆောင်ရွက်ခြင်း၊ နောက်ဆက်တွဲ အားပေးထောက်ပံ့မှုများ ဆောင်ရွက်ခြင်းတို့ဖြင့် တတ်ကျွမ်းနားလည်စေနိုင်သည်။ ပြင်ပအဖွဲ့အစည်းများ အနေဖြင့် ရပ်ရွာ

လူထု၏ ကျွမ်းကျင်နားလည်မှုကိုဖွံ့ဖြိုးစေအောင် ဆောင်ရွက် ရာတွင် မိမိတို့၏ စွမ်းရည်ကို ဦးစွာ မြှင့်တင်ထားရမည်။

၇။ ရပ်ရွာအခြေပြုဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် ရပ်ထဲရွာထဲမှတန်ဖိုးများ အပြောင်းအလဲကို ဖော်ဆောင်ခြင်း (သို့မဟုတ်) ဖွံ့ဖြိုးစေခြင်းတွင်ရပ်ရွာ၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် နာမ်ပိုင်းဆိုင်ရာ တန်ဖိုးထားမှုများ၊ ရပ်ရွာက တလေးတစား အရေးကြီး သည်ဟု ယူဆထားသည့် အရာများကို ထည့်သွင်းစဉ်းစား ရန် လွန်စွာအရေးကြီးသည်။ ဒေသခံရပ်ရွာလူထုနှင့် တိုင်း ရင်းသားများသည် မိမိတို့၏အပြောင်းအလဲအတွက်၊ မိမိ တို့၏ ဆင်းရဲမှုလျော့ချနိုင်ရေးအတွက် မိမိတို့ဘာသာ ဦးစား ပေးလိုသည့် အရာများကို သတ်မှတ်ကြရန်၊ မူဝါဒများ ပြဋ္ဌာန်းကြရန် လိုအပ်သည်။ ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်း၏ မည်သည့် အဆင့်တွင်မဆို ရပ်ရွာလူထုကသာ ဦးဆောင်သင့်သည်။

၈။ ရပ်ရွာများနှင့်အေဂျင်စီများ အချင်းချင်းကြားတွင် လည်းကောင်း၊ ရပ်ရွာအစုံအဖွဲ့အစည်းအစုံပါဝင်၍ လည်း ကောင်း ယဉ်ကျေးမှု၊ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုနှင့် ဂေဟစနစ်တို့ကို အခြေပြုသော မြေမျက်နှာသွင်ပြင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက် ခြင်းနှင့် စီမံခန့်ခွဲခြင်းတို့ကို စုပေါင်းဆောင်ရွက်ကြရမည်။

ဂေဟစနစ်တစ်ခုကို ဝေမျှနေရသူများသည်လည်း ကောင်း၊ ရေဝေရေလဲဒေသတစ်ခုကို အတူတကွ မှီခိုနေရ သူများကြားတွင်လည်းကောင်း၊ တရားမျှတသည့် ဒေသတွင်း နေထိုင်သူများကိုယ်တိုင် တညီတညွတ် ပြဋ္ဌာန်းထားသော သယံဇာတစွဲစွဲရေးမူဝါဒများချမှတ်နိုင်ရန် အချင်းချင်း စုပေါင်း တိုင်ပင်ဆောင်ရွက်ကြရန် လိုအပ်သည်။ ယုံကြည်လောက် သော အဖွဲ့အစည်းများသည် ရပ်ရွာများအချင်းချင်း ဆက်

သွယ်ဆွေးနှေးနိုင်သော လမ်းကြောင်းများကို ဖော်ထုတ်ပေး နိုင်ပြီး အစိုးရအေဂျင်စီများ၊ ပုဂ္ဂလိကလုပ်ငန်းများနှင့်ရပ်သူ ရွာသားများကြားတွင် ပေါင်းကူးသဖွယ် ဆောင်ရွက်ပြီး ရပ်ရွာက မနစ်နာအောင် အချင်းချင်း စုပေါင်းဆောင်ရွက် ခွင့်များ ဖန်တီးပေးရမည်။

၉။ မြေယာပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရရှိရေး ရပ်ရွာလူထုသည် မိမိတို့၏ ရှင်သန်မှုများ၊ ယုံကြည် ကိုးကွယ်ရာများပေါ် ထွန်းခဲ့ရာ အရပ်ဒေသများ၊ မိမိတို့၏ ပညာရပ်များ အမှီပြုဖွံ့ဖြိုးရာ အရပ်များကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့် ရှိစေရ မည်။ တိုင်းရင်းနွယ်ဖွားများကို နေရင်းအရပ်မှ အခမဲ့ မောင်း ထုတ်ခြင်းသည် ၎င်းတို့၏ ရှင်သန်ရာ ဝိညာဉ်ကို ဖျက်ဆီး စေခြင်းဖြစ်သလို ၎င်းတို့နှင့်အတူ ဖြစ်တည်နေသည့် ဇီဝ ပဒေသာများ၊ ယဉ်ကျေးမှုပဒေသာများကိုလည်း ဖျက်ဆီးရာ ရောက်သည်။

၁၀။ ရပ်ရွာ၏ ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဇီဝပဒေသာ၏အခြေအနေ၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အရည်အသွေးနှင့် ရာသီဥတု ပြောင်း လဲလာခြင်းများကို ဆန်းစစ်ရန်အတွက် ဒေသစံနှုန်းများနှင့် ညွှန်းကိန်းများ ဖော်ထုတ်သတ်မှတ်ရေး

သိပ္ပံနည်းကျညွှန်းကိန်းများ မည်မျှပင်ရှိစေ၊ ထိုအရာ များကို တိုင်းတာရန်ဒေသစံနှုန်းများနှင့် ညွှန်းကိန်းများကို ရပ်ရွာ၏ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုကိုရယူလျက် သတ်မှတ်ပြဋ္ဌာန်းရန် လိုအပ်သည်။ ဒေသတစ်ခု၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုကို တိုင်းတာရာတွင် ထိုဒေသခံများ၏ အယူအဆများ ၎င်းတို့ သတ်မှတ်ထားသော တန်ဖိုးများကို ချန်လှပ်ထား၍ မရစေကောင်းပေ။ ဒေသခံတို့အနေဖြင့်

နေထိုင်မှုပုံစံများကို သတ်မှတ်ကြရာတွင် ၎င်းတို့နားလည် လက်ခံထားသော ၎င်းတို့လက်ဝယ်တွင်ရှိသည့် အချက် အလက်များကိုအခြေခံထားသော ဒေသစံနှုန်းများအပေါ် တွင် မူတည်ဆုံးဖြတ်ကြခြင်းအားဖြင့် ဒေသခံတို့၏ ကိုယ်ပိုင် ပြဋ္ဌာန်းခွင့်နှင့် ယဉ်ကျေးမှုအင်အားကို အသိအမှတ်ပြုရာ ရောက်သည်။

၁၁။ ရပ်ရွာအတွင်း အတူတကွ နေထိုင်သူအချင်းချင်း ကြားတွင်လည်း အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးမှုများ တည်ဆောက် ခြင်း၊ အတူတကွ နေထိုင်ကြသော်လည်း ရပ်ရွာအစုံအဖွဲ့ တစ်ခုလုံးသည် အားလုံးပုံစံတူဖြစ်မည်ဟု မမျှော်လင့်နိုင်ပေ။ ရပ်ထဲရွာထဲတွင် အုပ်စုငယ်များဖွဲ့ကာ လှုပ်ရှားဆောင် ရွက်မှုများ ရှိနိုင်သလို အုပ်စုအချင်းချင်းကြား၊ အုပ်စုတစ်ခုနှင့် အဖွဲ့ဝင်များကြားတွင်လည်း အလျော့အတင်းများဖြင့် ဟန် ချက်ကျအောင် ဆောင်ရွက်ရသည်များ ရှိနိုင်သည်။

ရပ်ရွာက ထိန်းသိမ်းလာသော အသိပညာများကို အမှန်တကယ် လက်ဆင့်ကမ်းအမွေပေးနိုင်ရန်နှင့် ဆန်း သစ်မှုများ ဖန်တီးကာ ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြရန် ရွာသား အချင်း ချင်း ဆက်ဆံရေးကောင်းမွန်ရန်လိုအပ်သည်။ လူကြီးနှင့် လူငယ်ကြားတွင်ဖြစ်စေ၊ မျိုးနွယ်စုများကြားတွင်ဖြစ်စေ၊ စီးပွားရေးလုပ်ငန်းများအချင်းချင်းကြားတွင်ဖြစ်စေ အပြန် အလှန် ပြောဆိုဆက်ဆံခြင်းများရှိနေသင့်သည်။ ပြင်ပမှ ရပ်ရွာလူထုအတွင်း တစ်ခုတရာကို ဆောင်ရွက်ပေးသော အခါတိုင်းတွင် အရွယ်စုံ၊ လူစုံ ညီညီညာညာ ပါဝင်ဆောင် ရွက်နိုင်ခွင့်ကို ရရှိစေသော နည်းလမ်းများကိုအသုံးပြုရန် လိုအပ်သည်။

၁၂။ တိုင်းရင်းနွယ်ဖွားများနှင့် ဒေသခံများ၏ ယဉ်ကျေးမှု

တန်ဖိုးများနှင့် ဇီဝဒေသာထိန်းသိမ်းရေးကို အထောက်အကူ ပြုနိုင်မည့် ကုန်သွယ်မှုပုံစံများနှင့် ဈေးကွက်များကို မြှင့်တင်ပေးရေး။

ဈေးကွက်ကိုဖန်တီးရာတွင် ကုန်စည်များကို ဝေးဝေးလံလံ သယ်ဆောင်ရန်မလိုအပ်သော၊ ရေရှည်တွင်ရေမြေကို မပျက်စီးစေသော သဘာဝနည်းဖြင့် စိုက်ပျိုးရိပ်သိမ်းထားသော ကုန်စည်များကို နေရာပေးရောင်းချသော၊ ရပ်သူရွာသားများအနေဖြင့် မျှတသည့်ဈေးနှုန်းကို ရရှိစေနိုင်ရန် ကုန်စည် ဈေးနှုန်းများကို သိရှိနိုင်သည့်ဆက်သွယ်ရေးလမ်းကြောင်းများဖွင့်ကာ ချိတ်ဆက်ထားသော ဈေးကွက်မျိုး ဖြစ်ရပေမည်။

ဆက်သွယ်ရေး ကောင်းမွန်မှသာ တိုင်းရင်းသားများနှင့် ဒေသခံများအနေဖြင့် ပြင်ပလုပ်ငန်းရှင်များ၏ လက်ဝါးကြီးအုပ်မှုကိုကာကွယ်နိုင်မည်ဖြစ်ပြီး မိမိဒေသ၏ လုပ်ငန်းကို တစ်ဖမ်းလက်သို့အပ်ရန်မလိုဘဲ မိမိတို့ကုန်ရောင်းကုန်ဝယ်နှင့်သယံဇာတသုံးစွဲမှုကို အကျိုးသက်ရောက်စေနိုင်သည့် ဥပဒေများကိုလည်း မပြတ် သတိထားမိနေမည်ဖြစ်သည်။

၁၃။ တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်အချင်းချင်း၊ ဒေသအချင်းချင်း အပြန်အလှန်ဆက်ဆံမှု ကောင်းမွန်လာစေရေး

တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်များကြားတွင် အချင်းချင်း လေးစားမှုများ တိုးပွားလာစေရန်၊ နားလည်မှုကို တည်ဆောက်ကြရန်နှင့် ဆွေးနွေးပြောဆိုဖြစ်နေစေရန် နည်းလမ်းများ ရှိနေစေရေးသည် အရေးကြီးသည်။ သို့မှသာ ၎င်းတို့အချင်းချင်း ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုကို ထိန်းသိမ်းကြရာတွင် ကြံတွေ့ရသော အခြေအနေ၊ သတင်းစကားများကို ဖလှယ်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် တိုင်းရင်းသားတို့၏

အသိပညာများအပေါ် လွှဲမှားနေသော ပြင်ပမှအမြင်များကိုလည်း အတူတကွ ပြောင်းလဲပစ်နိုင်ကြမည်။ မိမိတို့၏ ပြောဆိုဆက်ဆံမှုအစွမ်းကိုမြှင့်တင်ကာ ကျောင်းသင်ခန်းစာများတွင် သိပ္ပံအသိပညာများနှင့်အတူ တိုင်းရင်းသား အသိပညာများကိုပါ ထည့်သွင်းသင်ကြားခွင့်ရရန် အရေးဆိုနိုင်ကြမည်။

၁၄။ ဒေသခံများနှင့်တိုင်းရင်းနွယ်များအနေဖြင့် မူဝါဒရေးရာ ချမှတ်သူများ၊ အရာရှိကြီးများနှင့် NGO ဝန်ထမ်းများနှင့် ထိတွေ့ကြသောအခါ ဒေသခံတို့၏ နေ့စဉ်အတွေ့အကြုံများကိုအခြေပြုသော မူဝါဒရေးရာ အကြံဉာဏ်များကို ဒေသခံများထံမှရယူရေး

လူစုံတက်စုံ ပါဝင်နိုင်သော ဆွေးနွေးပွဲများ၊ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုများနှင့် ပဋိပက္ခထိန်းသိမ်းရေးနည်းလမ်းများအားဖြင့် ရပ်ရွာ၏ အကြံဉာဏ်ကို မူဝါဒရေးရာကိုင်တွယ်နေသူများက လက်ခံရယူကြရသည်။

၁၅။ လောက၏အချိတ်အဆက်များကို စုစည်းခြုံငုံသုံးသပ်နိုင်ရေး တိုင်းရင်းအသိပညာများ ရေရှည်တည်တံ့ဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် သိပ္ပံ၏အစွမ်းကိုလည်းကောင်း၊ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိအမြင်ကိုလည်းကောင်း၊ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဖြစ်ပျက်နေသော နိုင်ငံရေးအခြေအနေများကို လည်းကောင်း ထည့်သွင်းသုံးသပ်ကာ စဉ်းစားရန် လိုလာတော့မည်ဖြစ်သည်။

ကမ္ဘာကြီး၏ နိုင်ငံရေး၊ စီးပွားရေးအခြေအနေ၊ မိမိတို့ကြံတွေ့နေရသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၏ အပြောင်းအလဲများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုနောက်ခံတို့ကြား တုံ့ပြန်လှုပ်ရှား

ပြောင်းလဲနေကြပုံများကို သတိချုပ်ကြရမည်။ ဓာတ်ခွဲခန်းကို အခြေခံသော်လည်း သိပ္ပံပညာရှင်မဟုတ်သော တိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာများ အသုံးကျပုံကို လက်ခံပြီးလောကတွင် ပညာဟူသော ပုံစံတစ်မျိုးတည်းရှိသည်ဟုတရားသေ ကိုင်စွဲမထားရန် သိပ္ပံပညာရှင်ထောင့်သမားများကလည်း ပြင်ဆင်ကြရပေမည်။

တိုင်းရင်းပညာနှင့်ပတ်သက်၍ ထပ်မံသိရှိလိုပါက အောက်ပါ စာအုပ်များကို ရည်ညွှန်းလိုသည်။

Agrawal, A. 1995. 'Indigenous Knowledge and Scientific Knowledge, Some Critical Comments', in IK Monitor 3, 'A short debate against the simplicity of opposing IK versus SK'.

Compas. 2004 . Reader on Knowledge Traditions: Towards a Dialogue,Part II - General.

Ten articles from different authors prepared with the purpose of a first orientation on the activity enhancing inter scientific dialogue as part of the Compas University Consortium Programme.

Dhamotharan, Tillmann and Salas (eds.). Volumes 1 and 2. 1993. People's Knowledge and Sustainable Development. Tuebingen, CIWID A compilation of 68 articles structured under the following topics: decolonizing the mind, indigenous knowledge for sustainable agriculture, knowledge, culture and power, transfer of technology and the peasantry, understanding small farmers, aspects of Indigenous Knowledge systems, farmer's participation and extension, participatory technology development, knowledge generation, dissemination and utilization, towards a theoretical framework, methodology for a dialogue between farmers and researchers, reorienting, teaching, extension and training, and ethical and value issues.

Nazarea, Virginia. 1999. Ethno-ecology Situated Knowledge / Located Lives. Tucson: The University of Arizona Press. This publication consists of 15 articles written by different authors with the following sections: ethno-ecology, a parallax recognized, negotiating the commons and ethno-ecology's relevance.

Sheldrake, R. 1990. The Rebirth of Nature. The greening of Science and God. London: Century. This is a book on the philosophy of science, dealing with the historical roots of the ecological and development crisis. The author provides new perspectives to science indicating the need to re-establish connections with the living world

Mall, R. A. 2000. Intercultural Philosophy. Lanham, Rowman and Littlefield. Maturana and Varela. 1987. The Tree of Knowledge, the Biological Roots of Human Understanding. Boston: Shambala.

Merchant, C. 1989 (1980). The Death of Nature, Women, Ecology and the Scientific Revolution. San Francisco: Harper

Rich, Robert. (ed.). 1981. The Knowledge Cycle. London: Sage Publications.

Santasombat, Yos. 2003. Biodiversity Local Knowledge and Sustainable Development. Chiang Mai: RCSD

A study of nature and cultural diversity in northern Thailand looking at how indigenous people understand their local world and develop situated practices.

Sillitoe, P. 1998. 'The Development of Indigenous Knowledge: A New Applied Anthropology', in Current Anthropology. Vol. 39, pp.223-252. A polemic about different ways in which anthropologists represent Indigenous Knowledge.

ရပ်ရွာလူထုနှင့် သုတေသီတို့အတူ ပါဝင် ဆောင်ရွက်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများ၏ ပညာရပ်ဆိုင်ရာ တန်ဖိုးနှင့် အရည်အသွေး

ရပ်ရွာလူထုနှင့် သုတေသီတို့ အတူဆောင်ရွက်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများ (PAR) သည် ၁၉၅၀ ကျော် ကာလများတွင် လက်တင်အမေရိကနှင့် အာဖရိကရှိ လွတ်လပ်ရေးကြိုးပမ်းလှုပ်ရှားမှုများတွင် ပါဝင်ခဲ့သူများက စတင်အသုံးပြုခဲ့သော နည်းလမ်းများမှာ ဆင်းသက်လာခဲ့ပြီး ကာလအလျောက် လိုက်လျောညီထွေဖြည့်စွက် ပြောင်းလဲခဲ့ကြသည်။ စတင်မြစ်ဖြားခံလာပုံမှာ အင်္ဂလိပ်-ဆက်ဆွန် လက်တွေ့ သုတေသနလုပ်ထုံးများနှင့် မတူသောကြောင့် ယင်းတို့၏ သဘာဝမှာလည်း ကွဲပြားသည်။ စမ်းသပ်ချက်များဖြင့် အဖြေရှာသော၊ အချက်အလက်များစုပေါင်းကာ ကောက်ချက်ဆွဲသော ဥပမာပေးတို့၏ လုပ်ရိုးလုပ်စဉ် သိပ္ပံသုတေသနများထက် ထူးခြားသည်။ PAR ဖြင့် လေ့လာရာတွင် ဤအကြောင်းကြောင့် ဤအကျိုးဖြစ်ရသည်ဟု ကောက်ချက်ဆွဲနိုင်သော ဘောင်ခတ်ထားသည့် သုတေသနမျိုးလောက် ရှင်းလင်းမည်မဟုတ်ပေ။ သုတေသနတစ်ခုမှ ထွက်လာသော အဖြေတစ်ခုသည် အခြား မည်သည့်အရပ်ဒေသတွင်မဆို အသုံးတည့်နိုင်သည်ဟူသော ဖြေရှင်းနည်းမျိုးကို PAR က ရှာဖွေသည်မဟုတ်ပေ။ အကြင်သူများအတွက်ဤ အဖြေမှာမှန်ကန်သဖြင့် အခြားသူများအတွက်လည်း မှန်ကန်ရမည်ဟူသော အစွဲမျိုးဖြင့်လည်း PAR ကမချဉ်းကပ်။ PAR သည် ကွန်ရက်၏ မျက်ဝါးထင်ထင် မြင်သာသည့်အရာများကိုသာ အသိအမှတ်ပြုသော ဆန်းစစ်သည့်နည်းမျိုး လည်းမဟုတ်။ နယူတန်၏ လောကဓာတ် သိပ္ပံများနှင့်လည်းမဆိုင်၊ ပါဆန်၏ Functionalism ဟု

အပိုင်း (၂)

သုတေသနလုပ်ထုံးများ

ခေါ်သော စိတ်ပုံစံအမျိုးမျိုးကို လေ့လာသည့်ပညာရပ်တစ်ခုနှင့်လည်း မနီးစပ်။ PAR သည်သမားရိုးကျတွေးခေါ်ပုံကို ပြောင်းပစ်သည်။ အတွေ့အကြုံတစ်ခုနှင့် လေ့လာခြင်းသည်လည်းကောင်း၊ တွေးခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ စိတ်ခံစားမှုအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း PAR ကိုအသုံးပြုနိုင်သည်။ တစ်နည်း PAR က လေ့လာမှုဖြစ်စဉ်တစ်ခုတွင် စဉ်းစားသုံးသပ်သည့် သဘောကိုသာမက အသုံးချရမည့်သဘောဖြင့် တည်ဆောက်ထားသောကြောင့် အများကစိတ်ဝင်စားသည်။ ဤနည်းအားဖြင့် စိတ်ကျေနပ်မှုကိုရရှိစေမည်။ PAR အားဖြင့် မိမိတို့ ပတ်ဝန်းကျင်ကိုမိမိတို့ဘာသာ သုတေသန ပြန်လုပ်နေသူများက တီထွင်ဖန်တီးမှုပါသော စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များကို အများအတွက် ဝေမျှပေးသည်။ PAR သည် မိမိတို့၏ လက်တွေ့ဘဝကို မိမိတို့ဘာသာ သုတေသနလုပ်သူများမှ မွေးဖွားလာခြင်းဖြစ်ပြီး လောက၏ အတွေ့အကြုံအဖုံဖုံ၊ ဘဝဟန်ချက်များနှင့် ရှုပ်ထွေးပွေလီမှုများကို ရင်ဆိုင်နိုင်ရန် သင်ယူလေ့လာမှုများတွင် သုတေသနတွင် ပါဝင်သူတို့အတူတကွ ခံစားကြ (ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ကြခြင်း) ဖြစ်သည်။ တစ်ကမ္ဘာလုံးမှ ပြည်သူများအနေဖြင့် နည်းဟောင်းများသုံးခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ နည်းသစ်များသုံးခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း ဘဝကို အကြိမ်ကြိမ် ပြန်ရှင်သန်နိုင်ရေး လုပ်ငန်းအသွယ်သွယ်ကို PAR တွင် ပြောဆိုကြပါသည်။ PAR ကိုသုံးစွဲသူတို့က သုတေသနသည် အဆုံးသတ်တွင် အဖြေတစ်မျိုးတည်းမရှိ ဖြစ်နိုင်ခြေ အမျိုးမျိုး ရှိသည်ကို လက်ခံသူများလည်း ဖြစ်ကြသည်။ PAR ဖြင့် ဆောင်ရွက်သောသုတေသနသည် သမိုင်းနှင့်ယဉ်ကျေးမှုကို ယခင်က မရေးသားခဲ့ဘူးသောနည်းများဖြင့်လည်းကောင်း၊ ယခင်စိတ်မှန်းဖြင့် တွေးထင်ခဲ့သော ပုံသေကားချယုံမှတ်မှု

များနှင့် ကွဲပြား၍လည်းကောင်း တည်ရှိနေမည်ကိုလည်း သုတေသီများက တွေ့မြင်ကြရမည်ဖြစ်သည်။ PAR ကို အသုံးပြုသောအခါ သာမန်သုတေသန တစ်ခုတွင်တွေ့ရမြဲ ဖြစ်သော သုတေသီနှင့် သုတေသနပြုသောအရာဟူသော စည်းခြားခြင်းသည် ပြိုကွဲသွားပေမည်။ သုတေသီနှင့် သုတေသနပြုခံရသောအရာသည် အတူတကွ ရင်းရင်းနှီးနှီး ဆောင်ရွက်သူများဖြစ်ကြပြီး အပြန်အလှန် ဆက်ဆံရေး မျိုးရှိကြမည်။ ထိုစနစ်က နှစ်ဖက်စလုံး တစ်ဦးကိုတစ်ဦး ကြည့်ညှိစေမည်။ နှစ်ဖက်စလုံး အတူတကွ ဆွေးနွေးနိုင် သော၊ ရင်ခုန်သံတူသော အရာများရှိကြမည်။ ဟန်ဆောင်မှု မပါ တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး ချိတ်ဆက်ကြမည်။ လူမှုရေးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ကွန်ရက်များ တည်ဆောက်ကြမည်။ စိတ်ကူးများ၊ အတွေးအခေါ်များအားဖြင့် ကမ္ဘာကြီးတွင် ဖြစ်ချင်သည်များကို အိပ်မက်မက်နိုင်ကြသည်။ ပြန်လည် အမှတ်ရနိုင်ကြသည်။ ပြန်လည်ဖန်တီးနိုင်ကြသည်။ လက်ရှိ ကြုံတွေ့နေရသော အခြေအနေကို အဓိပ္ပာယ်ရှိရှိ ရင်ဆိုင် နိုင်သည်။

သုတေသီနှင့် သုတေသနပြုသောအကြောင်းအရာ နှင့် လူပုဂ္ဂိုလ်များကြား ထိုထိုသော အပြန်အလှန် ချိတ် ဆက်မှုများကြောင့် ခေတ်အဆက်ဆက်တွင် မေ့လျော့ခံ ဖြစ်ခဲ့ရသူတို့၏ အသံများကို PAR ဖြင့် ဖော်ထုတ်နိုင်မည်။ အလွန်နိမ့်ချသော နားထောင်တတ်သည့် အမူအယာကလေး တစ်ခုကပင် အသိပညာများ ပြောင်းလဲဖြစ်ထွန်းလာပုံကို အဆများစွာပွားစေကာ တကယ်လက်တွေ့ အသုံးချနိုင်သည့် အဖြစ်သို့ရောက်စေမည်။ PAR ဖြင့် ဆောင်ရွက်ရသော အလုပ်များတွင် တင်းမာမှုများ ရှိလိမ့်မည်မဟုတ်ဟု မမျှော် လင့်သင့်ပေ။ တင်းမာမှုများကြားမှပင် PAR သည် အပြန် အလှန် စကားပြောဆက်ဆံကြရသည်။ လုပ်-တွေး-ပြန်လုပ်

ဟူသော ဖြစ်စဉ်ဖြင့်လုပ်ရင်း ခဏရပ်ကာသုံးသပ်၊ ထို့နောက် ဖြစ်နိုင်သည့်အခြေအနေကြားမှ အကောင်းဆုံးကို ရွေးချယ် ကာ ရှေ့တိုးဆောင်ရွက်၊ ဆောင်ရွက်ပြီးတိုင်း မိမိကိုယ်ကို ပြန်လည်သုံးသပ်ဟူသောဖြစ်စဉ်သည် အထပ်ထပ်ကျော့ကာ ဖြစ်နေမည်ပင်။ ထိုသို့ အထပ်ထပ်ဆောင်ရွက်ခြင်းကပင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူ အားလုံး၏ လေ့လာသင်ယူနိုင်စွမ်းကို ကြီးထွားစေပြီး ပို၍ အရည်အချင်းရှိသူအဖြစ်သို့ အား ကောင်းကောင်းဖြင့် ပြောင်းလဲသွားစေသည်။ ထိုပြောင်းလဲမှု ၏အကျိုးဆက်ကို တစ်ဦးတစ်ယောက်ချင်းစီမှသည် မိသားစု တွင်းသို့လည်းကောင်း၊ ရပ်ရွာအတွင်းသို့လည်းကောင်း၊ ထိုမှတစ်ဆင့် နယ်ပယ်ဒေသ တစ်ခုလုံးသို့လည်းကောင်း ပျံ့နှံ့ခံစားရမည် ဖြစ်သည်။ PAR သည် အတူတကွ ဆောင် ရွက်ကြသည့် သုတေသနလုပ်ငန်းများကို ပြန်လည် အမှတ်ရ စေသည်။ စိတ်ကူးစိတ်သန်းကိုအားကောင်းစေသည်။ ကောင်းကျိုးဖြစ်စေသော ဖြစ်နိုင်ခြေများကို မှန်းဆ လာနိုင် ကြမည်။ အောက်ပါ တန်ဖိုးများကိုတည်ဆောက်နိုင်ကြမည်။

- ရည်ရွယ်ရာပန်းတိုင်သို့ ရောက်ရှိအောင် ဆောင် ရွက်ရာတွင် ရပ်ရွာ၏ အစစ်အမှန်ဘဝကို မြင်နိုင် ခြင်း။ ရပ်ရွာနှင့် စစ်မှန်စွာ ဆက်ဆံနိုင်ခြင်း။
- တစ်ယူသန်တစ်ထစ်ချပြောဆိုခြင်းမရှိဘဲ မိမိအပြင် အခြားသော အမှန်တရားများ၊ ဖြစ်နိုင်ခြေများကို စိတ်ဝမ်းမကွဲဘဲ ရှာဖွေနိုင်အောင် အတတ်နိုင်ဆုံး ကြိုးစားခြင်း
- အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးကြရခြင်း၊ ကွဲပြားမှုများကို ချပြဆွေးနွေးကြပြီး အပြန်အလှန်နားလည်မှု တည် ဆောက်ကြခြင်း။
- တစ်ဦးချင်းစီ၊ အုပ်စုအလိုက်၊ ရပ်ရွာအလိုက် ကွဲပြား

ခြားနားမှုများကို အသိအမှတ်ပြုကြပြီးနောက်၊ နောင်တွင်လည်း အချင်းချင်း စကားပြောဖြစ် နေနိုင် သော အခြေအနေကို ဖန်တီးပေးနိုင်ခြင်း။

- ရပ်သူရွာသားများ၏ အနုပညာစွမ်းရည်၊ ယဉ်ကျေးမှု အမှတ်လက္ခဏာများ၊ နှုတ်ပြောများဖြင့်ဖော်သော ပုံရိပ်များ၊ ဂီတဖြင့်ဖော်ကျူးခြင်းများကို မြင်သာ ထင်သာ ပုံရိပ်ဖော်ရေးဆွဲနိုင်ခြင်း
- ရပ်ရွာ၏ လောကအမြင် (စကြာဝဠာကိုရှုမြင်ပုံ) ကို တကယ့်ဘဝတွင် ကျင့်သုံးနေသော ဒဿနများနှင့် ဆက်စပ်ပြီးပြန်လည်သုံးသပ်နိုင်ပြီး ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ယုံကြည်မှုများ၊ ကိုင်းညွတ်ကြသော ဘာသာတရား များကို တန်ဖိုးထားခြင်း

PAR ဟူသော စာလုံးတွင် Action ဟူသော (လုပ် ဆောင်ချက်)သည် ပစ္စည်းအသစ်၊ နည်းလမ်းအသစ်၊ စိတ်ကူးစိတ်သန်းအသစ်ကိုစတင်မှ Action ဟုဆိုလိုခြင်း မဟုတ်။ လုပ်ဆောင်ချက်သည် အစဉ်သဖြင့် တွေးသည့် ဖြစ်စဉ် (Reflection) ၏နောက်တွင် အမြဲကပ်ပါရပြီး အတွေးမှသည် လက်တွေ့ဖြစ်လာအောင် လုပ်နိုင်ကြောင်း မိမိတို့ကိုယ်တိုင် သေချာလာခြင်း၊ ရပ်ရွာ၏ လုပ်ထုံး လုပ်နည်းများကို ထိတွေ့ခံစားလာခြင်းတို့က PAR ၏ လိုရင်းဖြစ်သည်။ ရပ်သူရွာသားတို့နှင့် အတူလိုက်ပါ ဆောင် ရွက်တတ်လာခြင်း၊ ရပ်ရွာနှင့် တစ်သားတည်းရှိခြင်းဖြင့် ရပ်ရွာယဉ်ကျေးမှုကို ပိုမိုခိုင်မာအောင် ဆောင်ရွက်ပေး သူများ ဖြစ်လာခြင်းဖြစ်သည်။

PAR ကို လက်စွဲအဖြစ် စတင်သုံးစွဲစဉ်ကာလမှစ၍ ရပ်ရွာ၏သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၊ ရပ်ရွာ၏ လူမှုဝန်းကျင်နှင့်

ယဉ်ကျေးမှုဘဝအဖွဲ့နှင့် ချိတ်ဆက်နေကြောင်း ခံစားခြင်းသည် အနှစ်သာရပင်ဖြစ်သည်။ ထိုသဘောသည် နီယိုလစ်ဘရယ် ဟုခေါ်သော အယူအဆတွင် ဆွေးနွေးထားသည့် ပူးပေါင်းပါဝင်ခြင်းသဘောနှင့် များစွာခြားနားသည်။ ထိုအယူအဆတွင်မူ ရပ်ရွာအပေါ် အမြတ်ထုတ်လိုသူ အင်အားကြီးသူများက ဟန်ပြ အရပ်ကို ပူးပေါင်းပါဝင်စေမှုမျိုးသာ ဖြစ်သောကြောင့် သဘာဝမှာ ကွာဟသည်။ ရံဖန်ရံခါတွင် ရပ်ရွာ၏ပူးပေါင်းပါဝင်ခြင်းဟူသော ဝေါဟာရသည် အစိုးရက ချမှတ်လိုက်သည့် ဖွံ့ဖြိုးရေးမူဝါဒများကို ရပ်ရွာက အထွန့်မတက်ဘဲ လက်ခံရန် ဟူသော အဓိပ္ပာယ်သက်ရောက်သွားတတ်သည်။

PAR တွင် ရပ်သူရွာသားအများနှင့် သုတေသီ အတူ ပူးပေါင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်ခြင်းသည် သုတေသီနှင့် သုတေသနပြုနေသည့် အကြောင်းအရာတို့ ဆက်စပ်နေသမျှ ကာလပတ်လုံး အသုံးပြုနေရသော လုပ်ထုံးလုပ်နည်းဖြစ်သည်။ ထိုအများ ပါဝင်နိုင်မှုသည် PAR ဖြင့် လုပ်ငန်းအကောင်အထည်ဖော်စဉ်တစ်လျှောက်လုံးနှင့် အသုံးပြုသော နည်းလမ်း (Tools) တိုင်းပေါ် တွင်ပေါ်လွင်စေရမည်။ အဆင့်တိုင်းတွင် (Reflection) ပြန်လှန်သုံးသပ်နိုင်သည့် အခွင့်အရေး ပေါ်ပေါက်အောင် ဆောင်ရွက်ရမည်ဖြစ်သည်။ ပါဝင်သူများသည် အဓိပ္ပာယ်ရှိသော လုပ်ရပ်များကို ဆောင်ရွက်နေရသူများအဖြစ် မိမိကိုယ်ကို အသိအမှတ်ပြုနိုင်သော စိတ်အင်အားမျိုးကို ရရှိစေရန် PAR ကို သုံးခြင်းမှတစ်ဆင့် ထွက်ပေါ်လာသည့် စိတ်ကူးများကို လည်း မြင်သာလာအောင် ပုံဖော်ပြသောနည်းဖြင့် ပြသတတ်စေရမည်။ အများပါဝင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းကြောင့် အဆုံးတွင် ကိုယ်သာလျှင်ကိုယ့်ဘဝ၏ အရှင်သခင်ဟူသော

စိတ်ဓာတ်မျိုး ရပ်ရွာတွင် ဖြစ်ထွန်းစေပြီး ၎င်းတို့၏ ရည်မှန်းချက်များ၊ အိပ်မက်များနှင့် ဆန္ဒများကို မည်သို့ လက်တွေ့အကောင်အထည်ဖော်မည်ကို ၎င်းတို့ဘာသာ ဆုံးဖြတ်နိုင်ခွင့် ရှိစေရမည်။

၁။ PAR ၏ စည်းကမ်းများ

အချုပ်အားဖြင့် PAR ၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းသည် တစ်စုံတစ်ယောက်အနေဖြင့် မိမိ၏ အခြေအနေကို မိမိဘာသာ အကဲဖြတ်နိုင်အောင် လေ့လာသင်ယူခွင့်ရစေရန် ဒီဇိုင်းဆွဲထားခြင်းဖြစ်သည်။ ရိုးရိုးသုတေသန လုပ်ထုံးများနှင့် PAR မှာ သီအိုရီပိုင်းတွင်လည်းကောင်း၊ အယူအဆပိုင်းတွင်လည်းကောင်းခြားနားသည်။ ရိုးရိုးသုတေသနလုပ်ထုံးများသည် ဖြစ်နေသည့် အခြေအနေများကို အပြောင်းအလဲဖြစ်လာအောင် လုပ်ပေးမည့် Action မပါရှိပေ။ PAR ကမူ သုတေသနကိုအကြောင်းပြု၍ အသိပညာတစ်ရပ်ရပ် ထွက်လာအောင် ဖန်တီးပေးရုံမျှမက ရပ်ရွာကိုလည်း နိုင်ငံရေးသဘောအရ အင်အားကြီးလာစေသည်။ ရပ်ရွာရှိ လူများသည် သုတေသီနှင့် အတူအပြန်အလှန်လေ့လာခွင့်ရကြပြီး၊ အခြေအနေအရပ်ရပ်ကို အတူတကွ နားလည်ကြသည်။ သုံးသပ်ဆင်ခြင်ကြသည်။ လုပ်ငန်းအတွင်း အယူအဆသစ်တွေ့ရှိချက်အသစ်များ ပြန်လည်အသုံးပြုကြသည်။

၂။ PAR အခြေခံစည်းမျဉ်းလေးရပ်

(၁) စုပေါင်းဆောင်ရွက်သော သုတေသနဖြစ်ခြင်း

PAR သည် စုပေါင်းပါဝင်သူများ အားလုံးက မိမိတို့၏ အသိပညာတိုးပွားရေး၊ သုတေသနမှပေါ်ထွက်လာသော အသိများကို ပြန်လည်အသုံးပြုခြင်းအားဖြင့် ရပ်ရွာ

အင်အားကြီးထွားလာရေးကို ကိုယ်ပိုင်ခိုင်မာသော ဆုံးဖြတ်ချက်ဖြင့် ပါဝင်လှုပ်ရှားကြခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့ စုပေါင်းဆောင်ရွက်ရာတွင် ကျွမ်းကျင်မှုမျိုးစုံ၊ တာဝန်ယူမှုမျိုးစုံဖြင့် အရွယ်စုံ၊ လူစုံကပါဝင်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ရပ်ရွာမှ ရပ်မိရပ်ဖများက မိမိတို့ဘဝတစ်လျှောက် ကြုံတွေ့ခဲ့ရသော အတွေ့အကြုံများကို တလုံးတဝ ပြန်လည်ဝေငှကြသည်။ အမျိုးသမီးများက ရပ်ရွာအရေးတွင် မိမိတို့၏ ရှုထောင့်မှ မြင်တွေ့ပုံများကို တစ်မျိုးတစ်ဖုံချပြကြမည်။ ကလေးများနှင့် လူငယ်များက ဆွေးနွေးနေသော ရပ်ရေးရွာရေး ကိစ္စများတွင် လက်ရှိခေတ်အမြင်ကို ထပ်ဆောင်းတင်ပြနိုင်ကြမည်။

(၂) သမိုင်းနောက်ခံများကို အရေးတယူ ပြန်လည် တူးဖော်နိုင်ကြခြင်း

ရပ်ရွာ၏ သမိုင်းမှအရေးကြီးသော အဖြစ်အပျက်များကို ပြန်ပြောင်းပြောဆိုကြခြင်းသည် PAR ၏ အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ အတိတ်မှအတွေ့အကြုံများကို ပြန်ပြောင်းပြောဆိုခြင်းဖြင့် ရပ်ရွာလူထုနှင့် ပို၍နီးစပ်သွားနိုင်သည်။ ရပ်ထဲရွာထဲမှ ရှေးဟောင်း နှောင်းဖြစ်များ၊ ယဉ်ကျေးမှုနှင့်ဆိုင်သော အဆောက်အအုံများ၊ ကိရိယာပစ္စည်းများ၊ မျိုးစေ့အစရှိသည့် စိုက်ပျိုးရေးသုံးပစ္စည်းများ၏ သမိုင်းကြောင်းကို ပြန်ပြောင်းပြောဆိုကြခြင်းဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ ထို့ပြင်ရပ်ရွာ၏ အတိတ်သမိုင်းကို ပုံဖော်ရေးဆွဲထားသော ကားချပ်များကလည်း PAR နည်းလမ်းတစ်ခုပင်ဖြစ်သည်။

(၃) ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများ ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ခြင်း နှင့် ရှိပြီးသားယဉ်ကျေးမှုများကို ခိုင်မာစေခြင်း

ကျေးလက်နေတိုင်းရင်းသားတို့၏ နေ့စဉ်ဘဝထဲမှ

ဆောင်ရွက်မှုများတွင် စိမ့်ဝင်နေသည့် အဓိပ္ပာယ်များကို ဖော်ထုတ်နိုင်သည်။ ကျေးရွာနေ ရွာသားတို့၏ နိစ္စဓူဝ လှုပ်ရှားမှုများက ယဉ်ကျေးမှုမလေ့များဖြင့် ပြည့်နှက်နေ သည်။ အစားအသောက်မလေ့များ၊ အာဟာရဖွဲ့စည်းပုံများ၊ ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုမလေ့များ၊ နေထွက်မှုနေဝင် တစ်နေ့တာ လှုပ်ရှားမှုများ၊ မိသားစုအတွင်း မျိုးဆက်တစ်ခုမှတစ်ခုသို့ ပညာပြန့်ပွားပေးပုံများ၊ ကဗျာနှင့်စာများ၊ အကများမှာ တိုင်းရင်းသားတို့ ဘဝရှင်သန်မှုအတွက် အရေးကြီးသော အသိပညာအစိတ်အပိုင်းများပင်ဖြစ်ကြသည်။

(၄) PAR ဖြင့် အသိပညာအသစ်ကို ဖော်ထုတ်ခြင်း၊ စိမ့်ဝင်ယုံ့နဲ့စေခြင်း

တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် အတူတကွဆောင်ရွက်ခဲ့သော PAR နည်းလမ်းများမှ ထွက်ပေါ်လာခဲ့သော စိတ်ကူး စိတ်သန်းများ၊ လက်ခံယုံကြည်မှုများ၊ ကိုးကွယ်မှုများ အစရှိသည်တို့ကို ပရိသတ်အမျိုးမျိုးရှေ့မှောက်သို့ ချပြခြင်း ကို ရည်ညွှန်းသည်။ သုတေသနလုပ်ငန်းအဖွဲ့များအတွက် ပို၍ကြီးသောတာဝန်မှာ PAR လုပ်ငန်း တစ်လျှောက် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသော ရပ်သူရွာသားအဖွဲ့သူ အဖွဲ့သား များထံ ၎င်းတို့ ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ ဖော်ထုတ်ခဲ့သော အသိပညာများကို ချပြန်ရန်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ ဝိုင်းဝန်းတည် ဆောက် စုစည်းကြသည့် အသိပညာတို့ကို နည်းလမ်း အသွယ်သွယ်ဖြင့် ၎င်းတို့ထံပြန်လည် ပြသနိုင်ကြသည်။ ထင်မြင်ချက်ပေးနိုင်ကြသည်။ ပထမဆုံး နည်းလမ်းမှာ အတူတူအတွက် PAR ကို ဆောင်ရွက်နေကြစဉ် မြင်သာ အောင် ပုံဖော်သည့် နည်းလမ်းများ (Visualization) အားဖြင့် အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးချိန်တွင် ချပြနိုင်သည်။ နောက် တစ်နည်းမှာ ရပ်သူရွာသားအဖွဲ့များက ၎င်းတို့၏ ရုပ်ပုံ

ကားချပ်များ (မြင်သာအောင်ပုံဖော်ထားသော နည်းများ) ဖြင့် ပို၍များပြားသော ပရိသတ်သို့ တင်ပြသောအခါ တွင်လည်း ပရိသတ်၏ ထင်မြင်ချက်များကို ကြားခွင့်ရနိုင် သည်။ ထို့ပြင် သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့် PAR ကို ရပ်ရွာနှင့် အတူတကွ ဆောင်ရွက်နေစဉ်တစ်လျှောက်လုံး ဖြစ်စဉ် တစ်ခုလုံးကို မှတ်တမ်းယူထားခြင်း၊ ဓာတ်ပုံရိုက်ထားခြင်း၊ ဗီဒီယိုရိုက်ထားခြင်းတို့ဖြင့်လည်း နောက်ဆုံးတွင် မှတ်တမ်း များကို တစ်စုတစ်စည်းတည်း ရပ်ရွာသို့ ပြန်လည်ပေးအပ် နိုင်ကြသည်။ ထိုအသိပညာ နှိုးဆွမှုဖြစ်စဉ်ကို ရပ်ရွာပြင်ပမှ ပုဂ္ဂိုလ်များထံလည်း ဝေငှနိုင်ကြသည်။ နောက်တစ်ဆင့် ပို၍ နက်နက်ရှိုင်းရှိုင်းလေ့လာခြင်းအလို့ငှာ PAR နည်းလမ်းဖြင့် ဖော်ထုတ်ထားသော အသိပညာများကို ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဘွဲ့ယူ စာတမ်းများရေးသားခြင်းဖြင့်လည်းကောင်း၊ အခြား ပုံစံများဖြင့်လည်းကောင်း ဖြန့်ဖြူးနိုင်ကြသည်။ ထိုသို့ ဖြန့်ဖြူးကြရာတွင် သုတေသနကို အတူတကွဆောင်ရွက်ခဲ့ကြ သော ရပ်သူရွာသားများ၏ ပါဝင်အားထုတ်မှုကို အစဉ်အမြဲ အသိအမှတ်ပြုကြရမည်။

၃။ သုတေသီအဖြစ်မှသည် ပံ့ပိုးကူညီသူ အဖြစ်သို့ ပါရာဒိုင်းအရွေ့

PAR သည် လူအများပါဝင်ကာ မိမိတို့၏ ဘဝ လှုပ်ရှားမှုများထဲမှအဓိပ္ပာယ်ကို စိတ်ကူးကောင်းကောင်းဖြင့် ရှာဖွေပုံဖော်ခြင်းဖြစ်သည်ဟု ကျယ်ပြန့်သော သုတေသန လုပ်ထုံးများကို အခြေခံကာ ပြောကြသည်။ ထိုမျှမကသေး၊ PAR သည် ပါဝင်လှုပ်ရှားသူတို့ကြား စိတ်ကူးများအရ အပြန်အလှန်တုံ့ပြန် လှုပ်ရှားကြရာတွင် ပေါ်ထွက်လာသော ရလဒ်များမှာ ယခု ပစ္စုပ္ပန်နှင့် မဆိုင်ဘဲဖြစ်နိုင်သလို၊ မမျှော်လင့်ထားသော လမ်းကြောင်းများသို့လည်း ဦးတည်

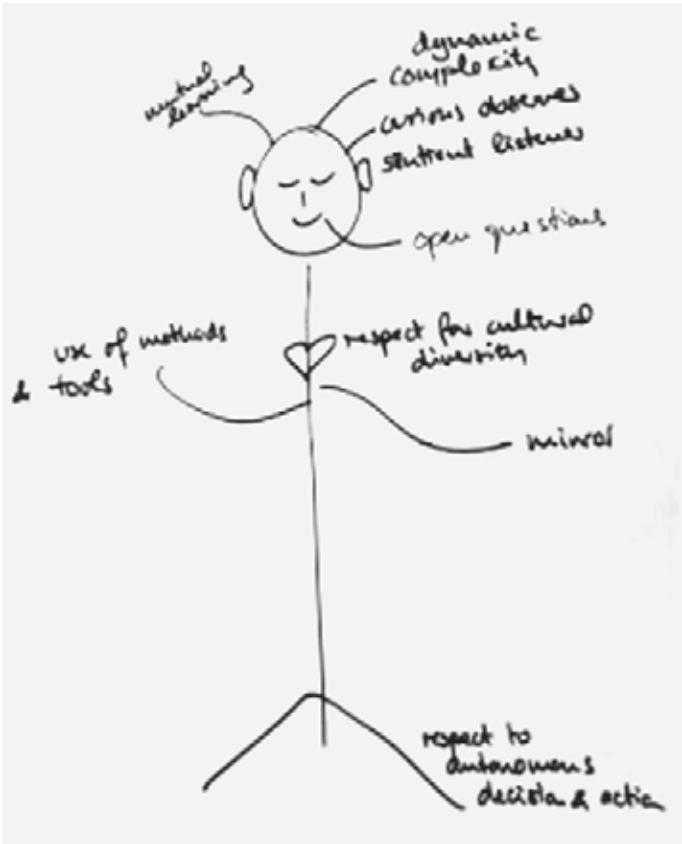
သွားနိုင်သည်။ PAR တွင် ပါဝင်ဆွေးနွေးသူတို့သည် အနာဂတ်တွင်မည်သို့ စုပေါင်းဆောင်ရွက်သွားကြမည်ကို သဘောတူမှု ယူကောင်းယူနိုင်သည်။ အချင်းချင်း ထပ်မံ တွေ့ဆုံရန် စီစဉ်ပြီး ဆက်လက်ဆွေးနွေးကာ အချက် အလက်သစ်များကို ရှာဖွေနိုင်ကြသည်။ အချင်းချင်း ကွန်ရက်များချဲ့ထွင်တည်ဆောက်နိုင်သည်။ အခြားသော ဒေသများတွင်သွားရောက်ကာ စုပေါင်းတင်ပြနိုင်သည်။ မိမိတို့၏ စုပေါင်းတင်ပြမှုများနှင့်ပတ်သက်၍ ယုံကြည်မှု ပိုရှိလာနိုင်သည်။ ရပ်ရွာအရေးကို ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် စိတ်ဓာတ်အင်အားကောင်းကောင်းဖြင့် မြှုပ်နှံဆောင်ရွက် နိုင်သည်။ ဦးတည်ချက်များချမှတ်ကာ ပန်းတိုင်သို့ မည်သို့ အရောက်သွားကြမည်ကို စုပေါင်းဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။ ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများကို တညီတညွတ် တောင်းဆို နိုင်ကြသည်။ ထိုလုပ်ရပ်များအားလုံးသည် ရပ်သူရွာသား တို့က မိမိတို့၏ လက်ရှိအခြေအနေကို ပြုပြင်ပြောင်းလဲပစ်ရ မည် ဟူသော ခိုင်မာသည့်စိတ်ဓာတ်မှ ထွက်ပေါ်လာကြ သည်။ စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များ ပေါ်ထွက်လာရာမှ ထို စိတ်ကူးအတိုင်း အကောင်အထည်ဖော်ကြခြင်း ဖြစ်သော ကြောင့် PAR ၏ အကျိုးဆက်မှာ ရပ်သူရွာသားတို့၏ နိုင်ငံရေးအရ အပြောင်းအလဲများကို တွေ့မြင်လာရခြင်း ဖြစ်သည်။

အများပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေးအတွက် ပံ့ပိုးကူညီသူ (Facilitator)သည် အောက်ပါအချက်များကို သတိထား ရမည်။

- ပေါ်လာတတ်သော ရှုပ်ထွေးမှုကြီးငယ်များကို ကိုင် တွယ်နိုင်ရန် စိတ်ကိုဖွင့်ထားရမည်။
- ရပ်ရွာကိုလေ့လာရာတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ဘာသာရေးနှင့် လူနေမှုအခြေအနေများ

အားလုံးကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားသော ချဉ်းကပ်ပုံမျိုး ဖြစ်ရမည်။

- အဖွဲ့ဝင်အချင်းချင်း အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးကြရာ တွင် ကြားခံသဖွယ် နှစ်ဖက်စလုံးကို နားထောင်နိုင် ရမည်။ ပါးလုပ်သော အာရုံဖြင့် ဆင်ခြင်ကာ နား ထောင်နိုင်ရမည်။
- အခြေအနေတစ်ရပ်ကို ရှုထောင့်အမျိုးမျိုးမှ စဉ်းစား ကြခြင်းကို အလေးထားရမည်။ ယဉ်ကျေးမှုရှုထောင့် အသီးသီးမှ ကမ္ဘာကြီးအပေါ်ကွဲပြားသော ရှုမြင်ပုံ များ၊ သိမှတ်ပုံများကိုလည်း တန်ဖိုးထားကြရမည်။

- အလုပ်တစ်ဆင့်ပြီးမြောက်တိုင်း ပြန်လှန်စဉ်းစားသော အဆင့်များ (Reflections) တွင် အဖွဲ့သားတို့၏ စဉ်းစားပုံကို မချုပ်ချယ်ပဲ အလုံးစုံကွဲပြားစွာ ပေါ်ထွက် လာနိုင်သည့် စိတ်ကူးအားလုံးကို လမ်းဖွင့်ထားပေး ရမည်။
- ရပ်ရွာမှတင်ပြသော အရိုးခံဖြစ်သော၊ ကွဲပြားခြားနား သော၊ စစ်စစ်မှန်မှန်ဖြစ်သော ဒေသန္တရ အသိပညာ များနှင့် သိမှတ်ပုံအမျိုးမျိုးကို သိလိုစိတ်ပြင်းပြရမည်။
- PAR ဖြင့်ဆောင်ရွက်နေရင်းမှ ပေါ်ထွက်လာသော ရပ်ရွာပိုင်အသိပညာများ၏ ဉာဏပစ္စည်းမူပိုင်ခွင့်နှင့် ပတ်သက်၍လည်းကောင်း၊ ထိန်းချုပ်ခွင့်နှင့် ပတ် သက်၍လည်းကောင်း၊ ပြန်လည်ဖြန့်ဖြူးခြင်းနှင့် ပတ်သက်၍လည်းကောင်း ရပ်ရွာ၏သဘောအတိုင်း သာ ဖြစ်စေရမည်။
- ရပ်ထဲရွာထဲမှ ယဉ်ကျေးမှုဓလေ့များ အလှအပ ဆိုင်ရာ အယူအဆများ ပါဝင်သော ရပ်သူရွာသား များ၏ စိတ်ကူးဖြင့် ရေးဆွဲထားသော ကားချပ်များ (Visualization) များတွင် ဖန်တီးဆန်းသစ်ခွင့်ပေး ခြင်းနှင့် ရပ်သူရွာသားတို့၏ အမြင်ကို လေးစားခြင်း တို့ ရှိကြရပါမည်။
- PAR နည်းလမ်းများ (Tools)၊ သုတေသနလုပ်ထုံး များကို အသုံးပြုရာတွင် အခြေအနေနှင့်လိုက်လျော ညီထွေ ပြုလွယ်ပြောင်းလွယ်သော သဘောရှိရပါ မည်။ သို့မှသာ ရပ်သူရွာသား ပါဝင်သူများအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ အယူအဆများကို မြင်သာအောင် ပုံဖော် ခွင့်ရကြမည်။ ရှင်းလင်းစွာ စဉ်းစားချပြနိုင်ကြမည်။
- သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူသားတို့ကြား အပြန် အလှန်ဆက်ဆံမှုများ၊ လူသားနှင့် ဝိညာဉ်လောက

ဆက်ဆံမှုများကို တင်စားဖော်ကျူးထားသော အိုင် ဒီယာများ၊ အတိတ်မှတ်တမ်းများ၊ စိတ်ကူးရုပ်ပုံများကို လက်ခံအသိအမှတ်ပြုသူဖြစ်ရပါမည်။ ထိုသို့အားပေး ခြင်းက ကမ္ဘာမြေမှ လူသားတို့နှင့် ဂေဟစနစ်တို့ အပြန်အလှန် မှီခိုနေကြပုံ၊ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု ဆိုင်ရာတန်ဖိုးများဖြင့် ဘဝကိုတည်ဆောက်ပုံတို့ကို လေ့လာနိုင်ကြမည်။

လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူသည် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ရာ တွင် အဖွဲ့လိုက်လှုပ်ရှားခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုသို့ ဆောင်ရွက် ရာတွင် သုတေသနအစီအစဉ်ကို အချင်းချင်းကြားတွင် သဘောတူမှု ရယူရသည်။ အစီအစဉ်အရ တာဝန်ခွဲဝေ ယူကြရာတွင် လူတစ်ယောက်မှ သုံးယောက်အထိ ပါဝင်နိုင် သော အဖွဲ့တစ်ခုလျှင် အကြောင်းအရာ တစ်ခုခုကို စုံစမ်းဖော်ထုတ်ရန် တာဝန်ပေးရမည်။ အဖွဲ့တစ်ခုလျှင် ဆယ်ဦး အထိပါဝင်နိုင်ကြသည်။ ထိုသို့စုံစမ်းရန် တစ်ဖွဲ့စီက သင့်တော်သော နည်းလမ်းအသီးသီးကို ရွေးချယ်သုံးစွဲ နိုင်သည်။ နေ့စဉ် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်နေစဉ် ကာလ အတွင်း ၎င်းတို့၏ ကွင်းဆင်းအတွေ့အကြုံများကို စုဝေး ဆွေးနွေးကာ အချက်အလက်များဖလှယ်ကြခြင်းကို အချိန် တစ်ခု သတ်မှတ်ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ လိုအပ်လျှင် အစီအစဉ်ကို ညှိနှိုင်းပြင်ဆင်နိုင်သည်။ ထိုသို့ စုဝေး ဆောင်ရွက်ခြင်းကို နေ့လယ်စာစားချိန်၊ ညစာစားချိန်နှင့် မနက်စာမစားမီ အစရှိသဖြင့် သင့်တော်သလို ဆောင်ရွက် နိုင်သည်။ သို့မဟုတ် ရွာသားများက သုတေသနအဖွဲ့များနှင့် အတူမပါဝင်နိုင်ဘဲ ၎င်းတို့ဘာသာ အလုပ်များနေသော အချိန်တွင် မိမိတို့အချင်းချင်း ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။

ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်နေစဉ်ကာလတွင် လမ်းညွှန်

ဆွေးနွေးသူ အဖွဲ့ဝင်များအားလုံးသည်လည်းကောင်း၊ ၎င်းတို့ရောက်ရှိနေသော အရပ်မှ ရပ်သူရွာသားများသည်လည်းကောင်း၊ လေ့လာမှုအစီအစဉ်အကျဉ်းနှင့် လေ့လာလိုသော အကြောင်းအရာများ အားလုံးကို သိရှိနေရန် အရေးကြီးပေးသည်။ ထိုသို့သိရှိခြင်းဖြင့် အဖွဲ့ဝင် တစ်ဦးချင်းစီသည် မိမိတို့စိတ်ဝင်စားမှုအလိုက် အကြောင်းအရာကို ရွေးချယ်နိုင်ကြမည်။ အခြားအကြောင်းအရာများနှင့်လည်း ဆက်စပ်နိုင်ကြမည်။ မည်သူက မည်သည့်အကြောင်းအရာကို အထူးကျွမ်းကျင်သည်ဟုလည်း ရှာဖွေဖော်ထုတ်နိုင်ကြမည်။ ဤနည်းအားဖြင့် ဒေသခံတို့၏ ပညာအဆောက်အအုံကို ခြေရာကောက်ရှာဖွေနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ရှာဖွေခြင်းမှသည် ရွာသူရွာသားတို့၏ အသက်မွေးဝမ်းကျောင်း လုပ်ငန်းများ တိုးတက်စေရေးကိုလည်းကောင်း၊ အနာဂတ်ကာလတွင် ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးရှင်သန်နိုင်ရေးကိုလည်းကောင်း၊ ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းနှင့် ခေတ်မီဖွံ့ဖြိုးရေးတို့ကို ကိုယ်ခံအားကောင်းကောင်းဖြင့် တုံ့ပြန်နိုင်ရန်အတွက်လည်းကောင်း၊ ကျားမ ကိုယ်စီ အခန်းကဏ္ဍများ တိုးတက် ညီမျှစေရေးအတွက်လည်းကောင်း၊ မျိုးဆက်တစ်ခုနှင့် တစ်ခုကြား ဆက်ဆံရေး တိုးတက်စေရန်အတွက်လည်းကောင်း အထောက်အကူ ပြုနိုင်မည်။

Fals-Borda, Orlando. 1988. Lesson Two: Learning to Recognise Oneself. In Knowledge and People's Power, pp. 52-82. Delhi: Indian Social Institute
 Marshall, Judy and Peter Reason. 2007. Quality in Research as 'Taking an Attitude of Inquiry'. Management Research News.

၄။ PAR ၏ ပေါ်ထွက်လာနိုင်သည့် လုပ်ဆောင်ဖွယ်များ

PAR ကို အသုံးပြုရာမှထွက်ပေါ်လာသော အကျိုးဆက်မှာ အမျိုးမျိုးဖြစ်နိုင်ပါသည်။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် PAR ကို သုံးသူလူအမျိုးမျိုးဘဝအထွေထွေတွင် ရည်မှန်းချက်ကလည်း ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြစ်နိုင်သည်။ ယခုခေတ်တွင် ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်း၏ အကျိုးဆက်ကို နေ့စဉ်နှင့်အမျှ တွေ့ကြုံခံစားနေကြရသည်။ ဂလိုဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းသည် အရပ်သူ အရပ်သားများ၏ အစားအသောက်ပုံစံများကို ပြောင်းပစ်သည်။ သူတို့၏ နယ်မြေပိုင်ဆိုင်မှုကို ပြောင်းပစ်သည်။ သူတို့နှင့်အတူရှိနေသောအဖွဲ့အစည်း(Institution)များအပေါ် ယုံကြည်နိုင်မှုကို နိမ့်ပါးစေသည်။ သူတို့၏သိမှတ်ပုံ(Identities)များနှင့် မျိုးဆက်တစ်ခုမှတစ်ခုသို့ ပညာများ လွှဲပြောင်းပေးပုံစံသည် အရာခပ်သိမ်းသည် ဂလို ဘယ်လိုက်ဇေးရှင်းကြောင့်ဖြစ်သော အပြောင်းအလဲလှိုင်းကြီးတွင် စီးဝင်နေကြရသည်။ လူတို့သည် ထိုလှိုင်းနှင့်အတူ ရွေ့လျားနေကြသည်။

Borda (2000) က ထိုအပြောင်းအလဲများအပေါ် ရပ်ရွာကတုံ့ပြန်ပုံကို အုပ်စုသုံးခုခွဲခြားပြသည်။ ထိုသုံးခုသည် တစ်ခုနှင့် တစ်ခုလည်း အပြန်အလှန် ဆက်စပ်လှုပ်ရှားလေ့ရှိကြသည်။

နယ်မြေနှင့်သဘာဝသယံဇာတများကို ကာကွယ်ခြင်း

အဖျက်အဆီးများလှသော ကမ္ဘာလုံးချိတ်စပ်အချို့တို့ကို တုံ့ပြန်ရန်အတွက် လူတို့သည် နည်းမျိုးစုံဖြင့် လှုပ်ရှားကြသည်။ နည်းလမ်းများတွင် တောနယ်များသို့ မြို့ပြင် ဧရိယာချဲ့ထွင်လာခြင်းများကို ဆန့်ကျင်မှုများတွင် ပါဝင်ကြသည်။ သစ်တောများကို ထိန်းသိမ်းရန်ကြိုးစားကြသည်။ မိမိတို့ မျိုးစေ့များကို မိမိတို့ပိုင်ဆိုင်ရေးနှင့် မိမိတို့ဘာသာ ထုတ်လုပ်နိုင်ရေး (Food Sovereignty) ရရန်အတွက် တောင်းဆိုကြသည်။

နယ်မြေကိုကာကွယ်ရာတွင် တွေ့ရှိရသောသာမက တစ်ခုကို Veromica Steang ၏ စာအုပ် Mapping the Country Representation of the Landscape ၏ အခန်း ၉ တွင်ဖော်ပြထားသည်။ နယ်မြေ ဒေသခံတိုင်းရင်းသားများက ၎င်းတို့၏ ပတ်ဝန်းကျင်မှအရာဝတ္ထုများ၊ ၎င်းတို့ မှီခိုရသော မြေကြီးနှင့် ရပ်ရွာတွင်းမှ နေထိုင်သူများကြား အပြန်အလှန်မှီခိုနေကြပုံများကို မြေပုံရေးဆွဲပြီးပြသောအခါ ထိုမြေပုံသည် ၎င်းတို့၏ စရိုက်လက္ခဏာများကို အပေါ်လွင်ဆုံး ပြသနိုင်ကြသည်။ ထိုမြေပုံသည် သူတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုများမည်သို့ ထိန်းသိမ်းနိုင်မည်ကို လမ်းညွှန်သော ပုံလည်းဖြစ်သည်။ အဓိပ္ပာယ်လည်းပြည့်ဝလျက် ထိုမြေပုံမျိုးတွင် နေရာနှင့်ပတ်သက်သော ဇာတ်လမ်းပေါင်းများစွာပါဝင်သည်။ ထို့ကြောင့် တိုင်းရင်းသားတို့ဒေသတွင်

မြေသိမ်းခံရခြင်းမှကာကွယ်ရန် ထိုမြေပုံမျိုးကို ချဆွဲပြနိုင်သည်။ ၎င်းတို့၏ မြေမျက်နှာသွင်ပြင် အနေအထားကို ပြသောမြေပုံတွင် ၎င်းတို့စွဲမှတ်ထားသည့် ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများကို ရည်ညွှန်းဖော်ပြလိုက်သောအခါ အဘယ့်ကြောင့် ထိုသူတို့အတွက် ဤနယ်မြေကို ထိန်းသိမ်းရန် လိုအပ်ကြောင်း ပေါ်လွင်သွားစေသည်။ ထိုမြေပေါ်တွင် မည်ကဲ့သို့သော အရေးကြီးသည့် အဖြစ်အပျက်များပေါ်ပေါက်ခဲ့ဖူးသည်ကိုလည်း လေ့လာနိုင်သည်။

တိုင်းရင်းသားတို့၏ မြေပုံများကိုလေ့လာရန်အတွက် ထိုသူတို့၏ နောက်ခံဇာတ်ကြောင်းကို နားလည်ထားရန် လိုအပ်ပေသည်။ ထိုသို့သော နောက်ခံဇာတ်ကြောင်းသည် လည်း ဒေသခံတို့ကိုယ်တိုင် နှုတ်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ပုံဆွဲ၍ဖြစ်စေ ပြောပြသည့်ဇာတ်ကြောင်းဖြစ်ရပေမည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ၎င်းတို့၏ တင်စားပြောဆိုချက်များကို နားလည်ရန် အဓိပ္ပာယ်ကိုဖွင့်ဆိုချက်များကို နက်နက်နဲနဲ နားလည်အောင် ကြိုးစားရခြင်းမျိုးရှိသည်။ စာရေးသူက အကြံပေးလိုသည်မှာ ထိုမြေပုံမျိုးကို ဆွဲကြရာတွင် အရပ်သူအရပ်သားများနှင့် ပန်းချင်းဖက် ခင်မင်ရင်းနှီးမှုမျိုးကို တည်ဆောက်ကြရန် လိုသည်ဟု ဆိုသည်။ ရပ်သူရွာသားတို့၏ စိတ်ကူးထဲတွင် ပုံဖော်တည်ဆောက်ထားသည့်အရာများကို နားလည်အောင် ကြိုးစားကြရခြင်းဖြစ်ရာ မိမိတို့၏ စိတ်ထဲတွင် ထည့်သွင်း တည်ဆောက်ထားသော အတွေးပုံရိပ်များကိုလည်း နားလည်ထားရန်လိုအပ်ပေသည်။

အဖိုးငယ်ငယ်က တောထဲမှာ သားကောင် တော်တော်စုံတယ်။ ကျား၊ ဖြူကောင်၊ ဒေါင်း၊ သမင်၊ မျောက်၊ ယုန် စတာတွေမှ အစုံပဲ။ အသားအတွက် လည်း မရှားဘူး၊ တောထဲရောက်ရင် အမြဲတမ်း ဟင်းစားပါတယ်။ အဘိုး ကိုယ်တိုင်လည်း စိုက်ပျိုး ရေးနဲ့ လက်မှုပညာကို ဝါးနဲ့ လုပ်လေ့ရှိတယ်။ ငယ်ငယ်ထဲကနေ အခုထိ ဟင်းသီးဟင်းရွက်နဲ့ အသားငါးပဲ စားတယ်။ အခုထွက်တဲ့ အထုတ်တွေ မစားဘူး။ အခုထိ ဝါးကပ်တွေ ဝါးကုလားထိုင်တွေ လုပ်ရောင်းနေတုန်းပဲ။ အဖိုးရဲ့ မြေးတွေ လက်ထက် ကျရင်တော့ ရွာမှာ တောတွေကောင်း၊ စာသင်ခန်း တွေ ဆေးပေးခန်းတွေ လျှပ်စစ်မီးတွေ တိုက်တွေ ကားတွေနဲ့တော့ ဖြစ်စေချင်တာပေါ့။

အဖိုးဦးဘသန်း

အင်းလေးဒေသခံတစ်ဦး
နှုတ်မှပြောသော ရွာသမိုင်းတစ်ပိုင်းတစ်စ

မိမိရိက္ခာ မိမိစိတ်ကြိုက် ဖန်တီးနိုင်ရေး (Food Sovereignty)

တက္ကသိုလ် အသိုင်းအဝိုင်းမှပညာရှင်များ၊ ဉာဏ်ကြီး ရှင်အဖွဲ့အစည်းများမှ ပုဂ္ဂိုလ်များထက်စာလျှင် ပြည်သူ့ လူ့အဖွဲ့အစည်းများ တိုင်းရင်းသားများနှင့် လူမှုလှုပ်ရှားမှုပုံစံ အသစ်များသည် ပြဿနာအသစ်တစ်ခုအဖြစ် ပေါ်ပေါက် လာသော ဌာနေရိက္ခာမျိုးရင်းကို ဌာနေတိုင်းရင်းသားများ ပိုင်ဆိုင်ရေးအတွက် ကောင်းမွန်သောမူဝါဒများ ချမှတ်နိုင် ရေးအတွက် အဓိက လှုပ်ရှားကြသော အင်အားစုများဖြစ်ကြ သည်။ သူတို့အဓိက တောင်းဆိုသည်မှာ ရိက္ခာထုတ်လုပ် ရေးနှင့် စိုက်ပျိုးရေးတွင် တောသူတောင်သား စိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်သူများ၏ အကျိုးကို ကာကွယ်ခံပေးရန် မူဝါဒ များအား ချမှတ်ပေးရန်ဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့သည် မိမိစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်လိုသော စိုက်ပျိုးရေးထုတ်ကုန်များကို မိမိတို့သင့်တော်သည်ထင်သော စနစ်အတိုင်း စိုက်ပျိုးနိုင်ခွင့် ရှိကြရမည်။ မိမိတို့ ကြိုက်နှစ်သက်သည့်အတိုင်း ဖြန့်ဖြူးနိုင်၊ စားသုံးနိုင်ကြရမည်။ Food Sovereignty (မိမိရိက္ခာ မိမိ စိတ်ကြိုက်ဖန်တီးနိုင်ခွင့်) ဟူသော အယူအဆသည် ရိက္ခာ ထုတ်လုပ်မှုနှင့်ပတ်သက်ပြီး ဒီမိုကရေစီကျကျ ဆောင်ရွက် နိုင်ကြရန်ဖြစ်သည်။ အဆင့်အတန်းမကွဲပြားမှု၊ လူမှုဘဝ တရားမျှတမှုနှင့် ဂေဟစနစ် တာရှည်ရှင်သန်နိုင်မှုတို့ကို အခြေခံလျက် မိမိတို့ စိတ်တိုင်းကျ မျိုးစုံမျိုးကွဲများစွာ စိုက်ပျိုးနိုင်သည့် စနစ်ကို ပြန်လည်နိုးကြားလာစေရန် ဖြစ်သည်။

မိမိရိက္ခာ မိမိစိုးမိုးနိုင်မှု (Food Sovereignty) ဆိုသည်မှာ မည်သည့်အား စိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်မည်၊ စားသုံး ကြမည်ကို ပြည်သူတို့က ၎င်းတို့ဘာသာ ဆုံးဖြတ်နိုင်ခြင်း

ဖြစ်သည်။ တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေး ရည်မှန်းချက်များ ပြည့်ဝနိုင် ရေးအတွက် ဒေသတွင်း ရိက္ခာစိုက်ပျိုးရေးနှင့် ကုန်သွယ်ရေး တို့ကို ပြည်သူများဘက်မှ ကာကွယ်ပေးရန်နှင့် စည်းကမ်းများ သတ်မှတ်ပေးရန်ဖြစ်သည်။ ရိက္ခာအတွက် မည်သည့် အတိုင်းအတာအထိ ပြင်ပကို မှီခိုရမည်ဆိုသည်နှင့် ပတ် သက်၍ ပြည်သူတို့ဘာသာ ဆုံးဖြတ်ခွင့်ရစေသင့်သည်။ ပြင်ပမှဝင်ရောက်လာသော ရိက္ခာများမှာ ဒေသတွင်း စေ့ကွက်သို့ အလျှံ အပယ်လာရောက်စုပုံခြင်းဖြင့် ဒေသ စေ့ကွက် ပျက်စီးသွားခြင်းကို ကာကွယ်နိုင်ရမည်။

တံငါလုပ်ငန်းဖြင့် အသက်မွေးသော ကျေးရွာများ သည် ရေသယံဇာတကို စီမံပိုင်ခွင့်၊ စားသုံးပိုင်ခွင့်တို့ ရရှိ နိုင်ရေးအတွက် စီမံပေးကြရမည်။ မိမိရိက္ခာ မိမိ စိုးမိုးရေး ဟူသော အယူအဆသည် ကုန်သွယ်မှုကို မလိုလားသည့် အယူအဆမဟုတ်။ အများပြည်သူတို့၏ ရိက္ခာလုံခြုံရေး၊ ကျန်းမာစွာစားသုံးနိုင်ရေး၊ ဂေဟစနစ်ကို မထိခိုက်သော နည်းဖြင့် ရေရှည်ထုတ်လုပ်နိုင်ရေးတို့ကို ဦးတည်သည်။ ကုန်သွယ်ရေးနှင့် ပတ်သက်သော မူဝါဒများ၊ လုပ်နည်း ကိုင်နည်းများကို ပေါ်ထွန်းလာရန် အားပေးသည်။ (www.viacampesina.org) ကိုကြည့်ပါ။

မိမိဒေသအတွင်း ထုတ်လုပ်စိုက်ပျိုးစားသုံးသော စနစ်များမပြိုလဲဘဲ တည်တံ့နိုင်ရေး၊ မိမိမျိုးရင်းပပျောက်ပြီး နယ်ချဲ့ ဝင်ရောက်လာသော မျိုးစေ့များကနေရာယူလာခြင်း အစရှိသည်တို့ကို ကိုင်တွယ်ရာတွင် ပြည်တွင်းရော ပြည်ပ တွင် အပြန်အလှန်ချိတ်ဆက်လုပ်ဆောင်မှုသာ အောင်မြင် နိုင်မည့် အနေအထားဖြစ်သည်။ မိမိရိက္ခာ မိမိစိုးမိုးရေးကို ဦးတည်ဆောင်ရွက်သော မူဝါဒသစ်များတွင် ရပ်ရွာက အင်အားရှိရန် မည်သည့်လိုအပ်ချက်များ ပေါ်ပေါက်နေ သည်ကို သိရှိရန်ဆောင်ရွက်နေသည်ကို တွေ့ရသည်။

ယနေ့အခြေအနေတွင်

(၁) ယနေ့ ရိက္ခာထုတ်လုပ်မှုစနစ်ကြီးတွင် မျိုးစုံကွဲပြားမှုကို နေရာအနှံ့ အထူးသဖြင့်ဖွံ့ဖြိုးရေးနိုင်ငံများတွင် တွေ့မြင်နိုင် သေးသည်။

(၂) တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင် စိုက်ပျိုး၊ ရိတ်သိမ်းစုဆောင်းကြ သော ရိက္ခာအများစုကို ၂. ၅ ဘီလီယံခန့်ရှိသော အသေးစား လယ်လုပ်သူများ၊ ကျွဲနွားကျောင်းသူများ၊ တောထဲတောင်ထဲ တွင် နေထိုင်ကြသူများ၊ မြစ်ထဲချောင်းထဲတွင် တစ်နိုင် ငါးရှာရင်း နေထိုင်ကြသူများက ဆောင်ရွက်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုသူတို့ ထုတ်လုပ်လိုက်သော ရိက္ခာသည် နေရင်းဒေသ တွင်ပင် ရောင်းချသည်။ ကုန်ချောအဖြစ်ထုတ်လုပ်သည်၊ ပြန်ရောင်းသည်၊ ဒေသတွင်းမှ ရပ်သူရွာသားများက ပြန်ဝယ် ကာစားကြသည်။ ထိုလုပ်ငန်းများသည် ပြည်သူအများ အပြားကို ဝင်ငွေရစေသည်။ သူတို့၏ အသက်မွေးဝမ်း ကြောင်းမှုကို ခိုင်မြဲစေသည်။ စားနပ်ရိက္ခာကို ကုန်ကြမ်းမှုမှ ကုန်ချောထုတ်လုပ်သည့် ဖြစ်စဉ်တစ်လျှောက်တွင် ပါဝင် ကြသူတိုင်းအတွက် မပူပင်ရပေ။ မျိုးစေ့သည် ပန်းကန်ထဲသို့ ရောက်သည့်အထိ ရိက္ခာထုတ်လုပ်မှုဖြစ်စဉ်တွင် ပါဝင်သူ တို့လည်း စားစရာကို မကြောင့်မကြ စားကြရသည်။ ထိုဖြစ်စဉ် ကြီးသည် ကမ္ဘာသူကမ္ဘာသားတို့၏ အဟာရ အခြေခံကို ဖြစ်စေသည်။ ဝင်ငွေရပြီး စီးပွားရေးလမ်းဖြောင့်စေသည်။ ယဉ်ကျေးမှုရပ်ရွာ၏ ယဉ်ကျေးမှုအခြေခံကို တည်ဆောက် သည်။ အိမ်ထောင်စု တစ်ခုချင်း ထုတ်လုပ်မှုသည် ရပ်ရွာ၏ ထုတ်လုပ်မှု၊ ခရိုင်အလိုက်ထုတ်လုပ်မှု၊ ပြည်နယ်တိုင်းအလိုက် ထုတ်လုပ်မှု၊ အစရှိသဖြင့် ရိက္ခာဖြစ်စဉ်သည် ကျယ်ပြော သွားသည်။

ဒေသတွင်းထုတ်လုပ်သော ရိက္ခာစနစ်တစ်ခုလုံးတွင် ရပ်သူရွာသားအလုပ်အကိုင်များစွာချိတ်ဆက်လှုပ်ရှားရသည်။

အစားအသောက်ထုတ်လုပ်ခြင်း၊ သိုလှောင်ခြင်း၊ ဖြန့်ဖြူးခြင်း မှစ၍ အများပြည်သူအစားအသောက်ကို အလွယ်တကူ ရရှိနိုင်သည့်အဆင့်အထိ လူပေါင်းများစွာ ပါဝင်လှုပ်ရှားရ သည်။ ပတ်ဝန်းကျင်က လူတို့၏ဒဏ်ကို ခံနိုင်ရည်ရှိနေ စေရေးတို့မှာ ရိက္ခာများ နောက်တစ်ကြိမ် ပြန်လည် ထုတ် လုပ်နိုင်ရေးနှင့် သဘာဝရိက္ခာဖြစ်တည် ဖွဲ့စည်းပုံတစ်ခုလုံး တွင် ပါဝင်ကြသော ဂေဟစနစ်နှင့် လူသားတို့ အဆက်အစပ် တွင် အချင်းချင်း ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှုအပေါ်တွင် များစွာ မူတည်နေပေသည်။

Pimbert, Michel. 2008. *Towards Food Sovereignty: Reclaiming Autonomous Food Systems*. London: IIED.

ငါတို့လိုအပ်တာ ငါတို့ရွာမှာရွာ

၂၈. ၁. ၂၀၁၃ နေ့တွင် တောင်ကြားထိပ်ကျေးရွာ (အင်းလေး)မှ ရွာသူရွာသားများနှင့် ဦးကျော်စိန် (တိုင်းရင်း ဆေးဆရာ)၊ ဦးကျော်လွင် (၃၈ နှစ်) လယ်ယာလုပ်ကိုင်သူ၊ ဒေါ်ငွေရ(၅၂ နှစ်) (လယ်ယာလုပ်ကိုင်သူ)တို့နှင့် ကူညီပံ့ပိုး သူများပူးပေါင်းကာ ၃ နာရီခန့်ပါးကြာမြင့်သည့် အချိန်ယူပြီး ကျေးရွာ၏ ပြောင်းလဲမှုကို ပြောဆိုမေးမြန်းဆွေးနွေးခဲ့ကြ ပါသည်။ ရွာအနီးရှိ ပတ်ဝန်းကျင်မှ သဘာဝအလျောက် ရရှိ သော တိုင်းရင်းဆေးများ၊ ဒေသတွင်းမျိုးရင်းများအကြောင်း ကို အသီးသီးဆွေးနွေးခဲ့ကြရာ -

“ကျွန်မတို့ တစ်သက်လုံး ဖျားနာရောဂါ အမျိုးမျိုးအတွက် တောထဲက ဆေးမြစ်ဆေးရွက် တွေကို ကျိုသောက်လာခဲ့ကြတာ။ အခုတော့ လူတွေက ဆေးတွေကိုဈေးကြီးကြီးပေးပြီး မြို့တွေမှာ သွားဝယ်သောက်ကြတယ်။ တကယ်က ကျွန်မတို့ လိုတဲ့ ဆေးတွေက ရွာနားမှာပဲ ရှိနေကြတာပဲ”

ဒေါ်ငွေရ

“ရွာထဲက ကိုဖြိုး နှာခေါင်းထဲကနေ အသားပို (မြစ်ပွားနာ) ဖြစ်နေတာကိုသူ့မိဘတွေက ဆေးရုံကို သွားပြီး ကုခဲ့တယ်။ ပထမညောင်ရွှေသွားတယ်။ တောင်ကြီးကို လွှဲတယ်။ တောင်ကြီးဆေးရုံက ဆရာဝန်က ခွဲစိတ်ဖို့ကို ပြောခဲ့တယ်။ ခွဲရင်လည်း ပျောက်ဖို့ အာမမခံကြဘူး။ ပိုက်ဆံကလည်း အများကြီးကုန်မယ်။ ဒါနဲ့ပဲ စရိတ်မတတ်နိုင်တာနဲ့ ပြန်လာခဲ့တော့တယ်။ ကျုပ်ကလည်း တိုင်းရင်းဆေး ဆရာ ဆိုတော့ ရိုးရာဆေးတွေနဲ့ ကုကြည့်မယ်ဆိုပြီး အသားပိုကို နည်းနည်းစီလှီးထုတ် (တစ်ပတ်တစ်ခါ) ပဉ္စင်းပါးကို ကျိုပြီးအနာမှာထည့်၊ ဒါနဲ့ပဲ အပေါ်ယံက အသားပိုကုန်ရော၊ ဒါပေမယ့်အမြစ်က ကျန်နေသေး တယ်။ ဆက်ပြီးတော့ စဉ်းစားလိုက်တဲ့အခါ တော ထဲက နှာချေစေတဲ့အရွက်ကို ထောင်းပြီးရှုခိုင်းတယ်။ နှာက အဆက်မပြတ် ချေပါရောဗျာ။ အဲဒီနောက်မှာ တော့ ဒညင်းသီးလောက်ရှိတဲ့ နှာခေါင်းထဲက ကျန်နေသေးတဲ့ မြစ်ပွားနာရဲ့ အမြစ်က ပါးစပ်ထဲကို ပြုတ်ကျလာပြီး အန်ထုတ်ပစ်လိုက်တယ်။ အခုချိန်ထိ အဲဒီလူ ဘာမှမဖြစ်တော့ဘူးဗျာ။

ဦးကျော်စိန်

“ကျွန်တော်တို့အရင်တုန်းက မျိုးစေ့ကို စိုက်ပြီးရင် ထွက်လာတဲ့ အသီးထဲက ခေါင်မျိုးတွေကို သီးသန့်ယူပြီး တောင်းထဲမှာ သိမ်းပြီး မီးဖိုချောင် အပေါ်မှာ ကြပ်ခိုးရိုက် ထိန်းသိမ်းခဲ့ကြတယ်။ အဲဒီတုန်းက မျိုးစေ့ဖိုး ဝယ်စရာ မလိုတော့ မကုန်ဘူးပေါ့ဗျာ။ အခုကျတော့ အထွက်တိုးစေတယ်ဆိုတဲ့ မျိုးစေ့ တွေကို ကုမ္ပဏီတွေက မိတ်ဆက်ပေးကြတော့ များများထွက်မယ်ဆိုတော့ စိုက်ကြတော့တာပဲ။ ဒါနဲ့အတူတူ ဓာတ်မြေဩဇာတွေ ပိုးသတ်ဆေးတွေကို သုံးလာကြရတော့တယ်။ ခုဆို မျိုးစေ့တွေကို မယူကြတော့ဘူး။ မျိုးစေ့ယူနည်း ကိုလည်း ကလေးတွေ မသိကြတော့ဘူး။ အဲဒါအပြင် ရာသီဥတုကလည်း အရင်နဲ့မတူတော့ဘူး။ တဖြည်းဖြည်းပူပြီး မိုးလည်းနောက်ကျ၊ နည်းလည်း နည်းလာတယ်။ စိုက်ပျိုးသီးနှံတွေ ပြောင်းပြီးစိုက်ရတဲ့အပြင် အထွက်လည်း လျော့လာကုန်တယ်။ ရေလည်း တဖြည်းဖြည်း ရှားလာလို့ ကျွန်တော်တို့ ဒီအတိုင်းသွားရင် ပျက်စီးဖို့လမ်းကို ပိုမြင်လာလို့ အခုဆို ဘာလုပ်ရမလဲဆိုတာကို စုပြီး အဖြေရှာလာကြတယ်။ ငါတို့ရွာသားတွေပဲ လုပ်ရမယ်။

နောင်လာနောင်သားတွေကို ဆေးရွက်ဆေးမြစ်တွေရဲ့ တန်ဖိုးကို သိလာအောင် လက်ဆင့်ကမ်းပေးသင့်တယ်။ လိုအပ်တဲ့အစားအသောက် ရေ ဆေးဝါးမျိုးစေ့သီးနှံတွေက ငါတို့ရွာနားမှာပဲ ရှိနေတာကို သတိထားမိပြီး လိုအပ်တာကို ပြန်ထိန်းသိမ်းလာအောင် လုပ်ပေးရပါမယ်။ တိုင်းရင်းဆေး သုံးစွဲနည်း၊ သဘာဝမျိုးစေ့ထိန်းသိမ်းနည်း၊ သဘာဝမြေဩဇာ ထုတ်နည်း တွေကိုလည်း သင်ပေးရမယ်။

(ဦးကျော်လွင်)

ယဉ်ကျေးမှုများကို ခိုင်မြဲစေခြင်း

လူမျိုးကြီးဝါဒဆန်ဆန် အမျိုးသားယဉ်ကျေးမှုကြီး၏ ဝါးမျိုခြင်း မခံရစေရန် တိုင်းရင်းသားတို့ အနေဖြင့် နည်းလမ်း ရှာကြရာတွင် မိမိတို့အသိုင်းအဝိုင်းထဲတွင် ရှင်သန်ဆဲ ယဉ်ကျေးမှုများကို ခိုင်မြဲစေခြင်းက နည်းလမ်းတစ်မျိုးပင် ဖြစ်သည်။ ဥပမာ-ဩစတြေးလျရှိဌာနေ တိုင်းရင်းသား လူငယ်များသည် သေရည်သောက်စားခြင်းကြောင့် ယစ်ထုတ် ဘဝ ရောက်ရခြင်းကို ခုခံနိုင်ရန် မိမိတို့ကိုယ်ပိုင်ဂီတကို အသုံးပြုပြီး ကာကွယ်ကြခြင်းမျိုး၊ ဗဟိုကျောင်းသင်ပညာရေး နှင့် အတူမိမိတို့ မိရိုးဖလာ သင်မှုကြားမှုများကို ဝေဖန် ဆန်းစစ်ကြခြင်းမျိုးတို့ဖြစ်သည်။

Jarge Ishizuwa က ဆောင်းပါး တစ်စောင်တွင် ဤကဲ့သို့သော အဖြစ်အပျက်မျိုးကို ဥပမာပေးသည်။ သူက ပေးသော ဥပမာမှာ Andean တို့၏ ယဉ်ကျေးမှုမှ မျိုးကွဲ စုံလင်မှုများကို ထိန်းသိမ်းပေးသောလေ့သည် ဇီဝမျိုး စုံလင် ကွဲပြားမှုများကို ဆက်လက်တည်ရှိရန်နှင့် တစ်ဖန်ပြန်လည် မွေးဖွားကြရန် အားပေးရာကမ္ဘာကြီး၏ ရေရှည်ရပ်တည်နိုင်မှု ကို Andean တို့က အကြီးအကျယ် အထောက်အကူပြုနေ သည်ဟု ဆိုရပေမည်။ ဇီဝမျိုးကွဲ စုံလင်မှုကို စောင့်ရှောက် ထားသော လူမျိုးစုတို့တွင် ဆန်းကြယ်သော မိရိုးဖလာသင်ယူ ရသည့် နည်းပညာများ ရှိကြသည်။ ထိုပညာကို အနောက် နိုင်ငံများက Andean တို့ကို ကိုလိုနီပြုခဲ့သည့် ရာစုနှစ် ငါးခုခန့်နှင့် နောက်ထပ်ဝင်ရောက်လာသော ခေတ်မီစိုက်ပျိုး ရေး အတတ်ပညာများက မဖျက်ဆီးပစ်နိုင်အောင် ဒေသခံ များက ကြံ့ကြံ့ခံခဲ့ကြသည်။ နောင်တွင် ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုများ ပျက်စီးလာပြီး ယဉ်ကျေးမှုအရလည်း မိမိတို့ဘာသာ မိရိုး ဖလာ ရပ်တည်လာခဲ့ရာမှ အလိုလိုနေရင်း ယဉ်ကျေးမှုငယ်

တစ်ရပ်ဖြစ်သွားခြင်းမျိုးကို တစ်စစ ကြုံတွေ့လာခဲ့ရသော်လည်း Andean တို့၏ ပညာသည် ယနေ့ကာလ ကမ္ဘာ၏ အခြေအနေကို လေ့လာရန်အတွက် အလွန်အသုံးတည့်မည့် ပညာဖြစ်သည်။ Andean တို့၏ နည်းလမ်းက ကမ္ဘာပေါ်တွင် မည်သို့ ရှင်သန်နေထိုင်ရမည်ကိုလမ်းညွှန်နိုင်မည်။ ထိုအရာကိုပင် Ishizawa-Oba က ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ကမ္ဘာကို ရှုသောအမြင် (Cosmivision) ဟု ရည်ညွှန်းခဲ့သေးသည်။

ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ လောကအမြင်များ၊ အချင်းချင်းကို မည်သို့ဖလှယ်နိုင်ကြမည်နည်း

ထို့နောက် Ishizawa က စဉ်းစားသည်။ ထိုသို့ ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခုနှင့်တစ်ခုအမြင်ချင်း ဖလှယ်ကြသောအခါ တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန် သင်ယူလိုသည့် သဘော ရှိရမည်။ မိမိနှင့် အခြားသူတို့တွင် ရှိသောပညာနှင့် အတွေးအမြင်များကို ငွေဖြင့်တန်ဖိုးဖြတ်၍ မရကြောင်း နှစ်ဖက်စလုံးက အသိအမှတ်ပြုကြရမည်။ ယဉ်ကျေးမှုနှစ်ခုစလုံးသည် ကွဲပြားကြမည်မှာသေချာသည်။ သို့သော် နှစ်ခုစလုံးတွင် ကိုယ်ပိုင်ထင်ရှားသည့် စရိုက်လက္ခဏာများ ရှိကြရမည်။ တိုင်းရင်းသားက ကမ္ဘာလောကအပေါ် ရှုမြင်သုံးသပ်ပုံကို အခြားတိုင်းရင်းသားတစ်ခုကို အချင်းချင်း ရင်းနှီးချစ်ကြည်သောအားဖြင့် လေ့လာခွင့်ပေးကြရမည်။

ယခု လက်ရှိ တိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာရပ်များနှင့် ပတ်သက်၍ ပိုသိရှိလာရေး၊ ပညာရပ်များကို အခွန်ရှည်စေရေးအတွက် အသုံးပြုနေသော သုတေသန နည်းပညာများ၊ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများ အားလုံးသည် တိုင်းရင်းသားတစ်မျိုးနှင့် တစ်မျိုးကြားတွင် မတူသော လောကအမြင်

နှစ်ခုတို့ အချင်းချင်း နားလည်မှုကို တည်ဆောက်နိုင်ရန် အသင့်အနေအထား ဖန်တီးပေးသည်။

တိုင်းရင်းသားတို့၏ မတူညီသော လောကအမြင်များ အချင်းချင်း အပြန်အလှန် လေ့လာသုံးသပ်ကြရာတွင် တစ်ဖက်၏ ပညာပါမူ၊ ဉာဏ်ကြီးမှုတို့ကို တစ်ဖက်က အသိအမှတ်ပြုကြရမည်။ ထိုသို့ဆိုရာတွင် တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် တန်းတူညီမျှ ဆက်ဆံကြလျှင် ရင်းနှီးခင်မင်မြဲ ခင်မင်ကြမည်ဆိုလျှင် တစ်ဖက်၏အကြီးဆုံး အားသာချက်များကို တစ်ဖက်က ဆက်လက်သင်ယူနိုင်ကြမည်။ တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် စာနာမှု၊ ချစ်ခင်မှု၊ ရန်မလိုမှု အစရှိသည်တို့သည် Andes တွင်သာမက ကမ္ဘာတစ်လုံးရှိ ဘဝများကို ရှင်သန်စေသော အကြောင်းတရားများပင်ဖြစ်သည်။

တည်ဆဲ ယဉ်ကျေးမှုများကို ပိုမိုခိုင်မာအောင် ဆောင်ရွက်ခြင်းက အရေးကြီးသကဲ့သို့ ပညာရေးဆိုသည်မှာလည်း အပြန်အလှန် သင်ယူခြင်းမျိုးဟု သဘောထားနိုင်ခြင်းမျိုးကို ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ကြရမည်။ တိုင်းရင်းသားတို့က လောကပတ်ဝန်းကျင်ကို ရှုမြင်သောအခါ ၎င်းတို့၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့်တာဝန်၊ ဘဝရှင်သန်ရန်အတွက် လိုအပ်သော ပူဇော်ပသမှုများ၊ စောင့်ထိန်းမှုများကိုနားလည်နေခြင်းကပင် တိုင်းရင်းသားအချင်းချင်းကြား အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးခြင်းကို အားကောင်းစေနိုင်သည့် အကြောင်းအရာများပင်ဖြစ်သည်။

Ishizawa-Oba, Jorge. 2004. Notes for an Epistemology for Cultural Affirmation in the Central Andes. Andean Project of Peasant Technologies (PRATEC): Lima

တိုင်းရင်းသားတို့၏ဘဝများကို ပြန်လည်ခိုင်မာစေခြင်း

တိုင်းရင်းသားတို့၏ ဘဝနေမှုအဖုံဖုံကို ကာကွယ်ရန် အချင်းချင်းကမကထပြု ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ကြသောနည်းလမ်း များစွာရှိသည်။ ဥပမာ- ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ စိုက်ပျိုးသူများ ကွန်ရက်တည်ဆောက်ခြင်း၊ အာလူးစိုက်ပျိုးသူများ စုပေါင်းဖွဲ့စည်းကာ အဖွဲ့အစည်းထူထောင်ခြင်း ၊ ရပ်ရွာမှ အမျိုးသမီးများစုပေါင်းကာ အမျိုးသမီးတို့နှင့်ပတ်သက်သော အကြောင်းအရာများကို ဗီဒီယိုရိုက်ပြခြင်းဖြင့် အမျိုးသမီးအခွင့်အရေးကို မည်သည့်အခါကမျှ မယူဆခဲ့ဘူးသည့် ရှုထောင့်မှ အတွေးအမြင်သစ်များကိုတင်ပြခြင်း၊ မြေယာမဲ့ပြည်သူများကိုစုစည်းကာ ဤကမ္ဘာကြီးကိုလွှမ်းမိုးနေသော ဈေးကွက်စီးပွားရေး၏ မေ့လျော့ခံ အစိတ်အပိုင်းအဖြစ်သော လူမှုဘဝတန်ဖိုးများကို သတိပြုမိအောင် လှုံ့ဆော်ကြခြင်း၊ တောသူ တောင်သားတို့၏အခွင့်အရေးများကို ကာကွယ်ရန် အခြားကမ္ဘာအရပ်ရပ်မှ လယ်သမားတို့က ဦးဆောင်လှုပ်ရှားနေကြခြင်း။

ရှာရတာလွယ်ကူပါ့မလား

ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ဝှံမြို့နယ်၊ ကျိန်တလီမြို့နယ်ခွဲမှ ကျောက်ခေါင်းကွင်းရွာတွင် နေထိုင်သော ဦးအောင်မြင့်နှင့် ဦးစိုးမြင့်တို့ပူးပေါင်းပြီး ကျေးရွာ၏ လွန်ခဲ့သော နှစ် ၄၀ - ၅၀ မှ အဖြစ်အပျက်နှင့် လက်ရှိဖြစ်ပျက်နေသော ပုံကို ရေးဆွဲရာတွင် ၄၅ မိနစ်ခန့် အချိန်ကြာမြင့်ပါသည်။ ပုံတွင် လွန်ခဲ့သော နှစ်များစွာက ရှိခဲ့သော သစ်ပင်ကြီးများမှာ ပျဉ်းကတိုး၊ ကညောင်း၊ တောင်စကား စသည်တို့ကို ဖော်ပြ ထားပြီး သားရဲတိရစ္ဆာန်များမှာ ဇီးကွက်၊ တောဝက်၊ ဆင်၊ ကျားသစ်၊ ပျားနှင့် ဆေးဖက်ဝင်အပင်များ သဘာဝစားပင် သောက်ပင်များကို တွေ့ရှိရပါသည်။ သို့သော် ယနေ့အချိန် တွင် ယင်းတို့ ပျောက်ကွယ်ပျက်စီးခဲ့ပြီး ရှေးက မိမိတို့တောထဲ တောင်ထဲ တွင် နီးနီးနားနား စားသောက်စရာ သစ်ဝါးများ အလွယ်တကူ ခုတ်ယူခဲ့ကြပြီး ကျေးရွာတွင် ဖူလို့ခဲ့သည်။ သို့သော် ယခုတွင် ဝေးလံသောနေရာများတွင် ရှာဖွေရပြီး ခက်ခက်ခဲခဲသယ်ဆောင်ရပါသည်။ သစ်တောများပြုန်းတီး သောကြောင့် မြေဆီလွှာသည် ရေကိုမထိန်းနိုင်တော့သဖြင့် စမ်းချောင်းများတွင် ရေစီးသန်ပြီး လယ်ကွင်းများကို ရေများ လွှမ်းခြင်းကြောင့် စပါးများကိုအချိန်ကိုက်ပြီး မလုပ်နိုင် ဖြစ် သဖြင့် ပျက်စီးဆုံးရှုံးမှုများဖြစ်ခဲ့ရသည်။

ယခင်က လိုအပ်သော အသုံးအဆောင်များကို မိမိ ပတ်ဝန်းကျင်မှ လွယ်ကူစွာရရှိခဲ့ပြီး ယနေ့အချိန်တွင်လူတို့၏ လောဘတက်မှုများကြောင့် သဘာဝအရင်းအမြစ်များ ပျက်စီးခဲ့သည့်အလျောက် နောက်လာမည့် နှစ်များတွင် စိတ်ပူပန်နေရပြီဖြစ်ကြောင်း စုပေါင်းရေးဆွဲသောပုံက ဖော် ပြခဲ့သည်။

ထိုသို့ အခြေအနေမကောင်းသည့်ခေတ်ကို တန်ပြန် ကာကွယ်နေရကြရာတွင် တိုင်းရင်းသားတို့ ကြုံတွေ့ရသော အခြေအနေကို လေ့လာသူမှာ Berkes ဖြစ်သည်။ အနောက် ကမ္ဘာမှ တိုးတက်လှသည်ဆိုသော သိပ္ပံနည်းကျ သယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုပုံစံအားလုံးသည် အမှန်တကယ်ဖြစ်ပျက်နေသည့် သယံဇာတ ယုတ်လျော့လာမှုများနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေဆိုးရွားလာမှုများကို မကယ်တင်နိုင်ဟု Berkes က ယူဆသည်။ သိပ္ပံပညာ၏ အနှစ်သာရမှာ နောက်ဆုံးတွင် သဘာဝ၏ တန်ဖိုးများအား အရှိကို အရှိအတိုင်း မမြင်ဘဲ သဘာဝကို အသုံးချစရာ ပစ္စည်းတစ်ခုအဖြစ်၊ ဖော်ထုတ် သုံးစွဲကြရုံသက်သက်ဖြစ်လျက် ရေရှည်လည်း ကြာကြာ ခံအောင် ပြန်လည်အားပြည့်လာအောင် မစောင့်ရှောက်နိုင်ဟု သူက ယူဆသည်။ သဘာဝတန်ဖိုးများကို အသုံးချစရာ ပစ္စည်းတစ်ခုအဖြစ် နှိမ့်ချလိုက်သော သိပ္ပံပညာနှင့် ဈေးကွက်စီးပွားရေးကသာ လူသားတို့၏ဘဝကို အကောင်း ဆုံး စီမံသွားလိမ့်မည်ဟု ယူဆရသော Laissez- Faire စီးပွားရေးမူများကသာ ကမ္ဘာကြီး၏ လက်ရှိသဘာဝ သယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုကို လေ့လာသော သုတေသန အများစု နှင့် သဘာဝစီမံခန့်ခွဲမှုဆောင်ရွက်သူများကို လွှမ်းမိုးလျက် ရှိသည်။ ကမ္ဘာကိုလွှမ်းခြုံထားသော အနောက်တိုင်း၏ စမ်းသပ်ခန်းအခြေပြု သိပ္ပံပညာနှင့် ကျယ်သထက် ကျယ်ပြန့် လာသော ဈေးကွက်စီးပွားရေးကြောင့် ဆုံးရှုံးရသော ဇီဝမျိုးစုံလင်ကွဲပြားမှုကြောင့် သိပ္ပံပညာရှင်များကြားတွင် အယူအဆသစ်တစ်မျိုး ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ကြောင်း Berkes ကယုံကြည်သည်။ အထူးသဖြင့် ခေတ်သိပ္ပံ၏ အသုံးဝင်ပုံကို ပြန်လည်ဆန်းစစ်နေကြသော ဂေဟဗေဒသိပ္ပံပညာရှင်များ ကြားတွင် ဖြစ်သည်။ ထိုအယူအဆသစ်အရ တိုင်းရင်းသား တို့က ၎င်းတို့၏ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများ၊ ၎င်းတို့၏ လောက

ကမ္ဘာနှင့် စကြာဝဠာကို ရှုမြင်ပုံများအား indigenous knowledge ကို လေ့လာလိုလျှင် ပစ်ပယ်ထား၍မရနိုင်ဟု ထိုသိပ္ပံပညာရှင်များက ရှုမြင်လာကြသည်။

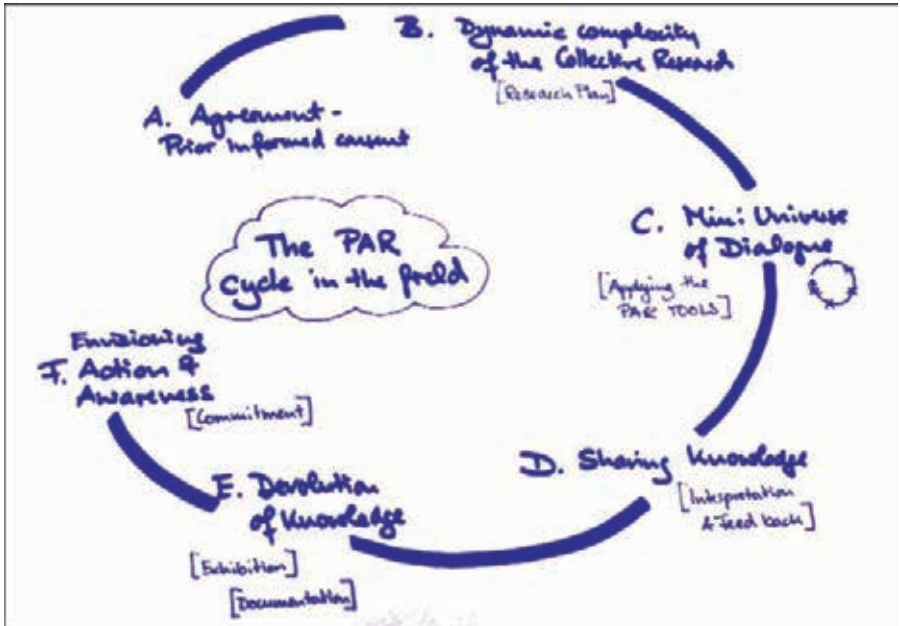
ကမ္ဘာပေါ်တွင်ရှိသော ယဉ်ကျေးမှုများ မည်မျှပင် စုံလင်ကွဲပြားပါစေ။ ထိုနောက်ခံအမျိုးမျိုးတွင် အမြဲတစေ တွေ့နိုင်သည့် အရာတစ်ခုမှာ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် လူသားတို့ကြား လေးစားသမှုဖြင့် ဆက်ဆံနေကြခြင်း ဖြစ် သည်။ သဘာဝကို မြတ်နိုးလေးစားခြင်းကို တိုင်းရင်းသား တို့၏ သဘာဝအသိပညာများထဲမှ ဖယ်ရှားနိုင်မည်မဟုတ် ပေ။ ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ ဘဝရှင်သန်မှုသည် သဘာဝ သယံဇာတကိုများစွာမှီခိုရသည်ဖြစ်ရာ ဌာနေတိုင်းရင်းသား တို့၏ ဘဝကို အားရှိစေခြင်းငှာ သဘာဝသယံဇာတကို မပြုန်းတီးအောင် ဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်သည်ဟု Berkes က ယုံကြည်သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့ ကသဘာဝကို မှီခို နေရသလို သဘာဝကိုလည်း၎င်းတို့၏ အသက်မွေးဝမ်း ကြောင်း ပုံစံများက ပြန်လည်စောင့်ရှောက်ရသည်ဆိုသည့် အချက်ကို လေ့လာသူတို့အနေဖြင့် စဉ်းစားပေးကြရန် Berkes က တိုက်တွန်းသည်။ ထို့ကြောင့် တိုင်းရင်းသားတို့၏ မိမိတို့၏ ရိုးရာဓလေ့များနှင့် ပတ်သက်သော အချက်အလက် များကို မြေပုံပေါ်တွင်ချပြကာ မှတ်တမ်းထားရှိရန်နည်းကို Beakesက အကြံပြုသည်။ တိုင်းရင်းသားတို့လက်ဝယ်တွင် ရှိသော ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ အချက်အလက်များသည် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ပညာကို ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ကြရာတွင် အသုံးဝင်ကြလိမ့်မည်။ ထိုသို့ ယဉ်ကျေးမှုရိုးရာဓလေ့ဆိုင်ရာ အချက်အလက်များကို စုဆောင်းရာတွင် မြေပုံဆွဲခြင်း နည်းများအပြင် အတ္ထုပ္ပတ္တိများ၊ နှုတ်ပြောပုံပြင်များ၊ သယံဇာတ သုံးစွဲမှုကိုပြသော မြေပုံများနှင့် မြေပုံရေးဆွဲမှု

အတတ်ပညာများကို လေ့လာသင့်ကြောင်း ၎င်းက တိုက်တွန်းသည်။

Berkes က မိရိုးဖလာပညာများကို မည်သို့ သင်ယူသင့်သည်ဟူသော အချက်နှင့်ပတ်သက်၍ သူ၏ အမြင်သုံးခုကို တင်ပြသည်။ ပထမအချက်မှာ မိရိုးဖလာပညာကို လေ့လာကြသူတို့အနေဖြင့် ထိုရိုးရာပညာများအကြားတွင် ရှိသော ညီညွတ်မှုနှင့် ကွဲပြားစုံလင်မှုကို မြင်အောင်ကြည့်ရမည်ဟုဆိုသည်။ ဆိုလိုသည်မှာ တိုင်းရင်းသားတို့၏ မိရိုးဖလာ ပညာများမှာ တစ်ခုနှင့်တစ်ခု ကွာခြားချက်များစွာ ရှိနိုင်ကြောင်းကို လက်ခံပေးကြရမည်။ ဒုတိယအနေဖြင့် အားလုံးပါဝင်နိုင်သော ရပ်ရွာအခြေပြု သယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှု (Participatory Community Based Resource Management) အားဖြင့် တိုင်းရင်းသားတို့တွင် ရှိသော အရင်းအမြစ်များကို မူပိုင်ခွင့်များရရှိနိုင်အောင်စီမံကြရမည်။ ထိုသို့စီမံရာတွင်လည်း တိုင်းရင်းသားတို့ ကိုယ်ပိုင် ပြဋ္ဌာန်းခွင့်ဖြင့် ဆုံးဖြတ်ချက်ချနိုင်ရမည်။ တတိယအချက်အနေဖြင့် ဂေဟစနစ်ကို ကိုးကွယ်ကြသော တိုင်းရင်းသားတို့၏ ကျင့်ဝတ်စည်းကမ်းများသည် သိပ္ပံနားမလည်နိုင်သော တန်ဖိုးများပင်ဖြစ်သည်ဟု Berkes က ဆိုသည်။ သဘာဝအပေါ် အမြတ်တနိုးရှိသော စိတ်အရင်းခံများ၊ ကျင့်ဝတ်သိက္ခာရှိသော မိမိပတ်ဝန်းကျင်ရှိ လောကအပေါ် ရှုမြင်ပုံများ၏ အရေးပါပုံကို Berkes က အလေးထား ပြောဆိုသွားသည်။

Berkes, Fikret. 1999. Towards the Unity of Mind and Nature. In Sacred Ecology, pp. 163 – 183. Philadelphia: Taylor & Francis

၅။ ကွင်းဆင်းလေ့လာရာတွင် သုံးနိုင်သော PAR စက်ဝိုင်း

(က) ကွင်းဆင်းလေ့လာခြင်းမပြုမီ ရပ်ရွာလူထု၏ သဘောတူညီချက်ကို ကြိုတင်ရယူခြင်း

အစီအစဉ်များမှာ စိန်ခေါ်မှုများ ပြည့်နှက်နေသည့် တိုင်အောင် အကျိုးများသော လုပ်ငန်းဖြစ်သည်။ PAR တွင် သုတေသီသည် ကူညီပံ့ပိုးသူအဖြစ်သို့ အသွင်ပြောင်းယူရမည်ဖြစ်ပြီး သူ၏တာဝန်မှာ လူတိုင်းက ဝင်ရောက် ပြောဆိုနိုင်သော၊ စိတ်ကူးဉာဏ်ကွန့်မြူးနိုင်သော၊ ကိုယ်စားပြု ပါဝင်နိုင်သော၊ အသိပညာကို ဖလှယ်နိုင်ကြသော ပတ်ဝန်းကျင် မျိုးကို ဖန်တီးပေးခြင်းဖြစ်သည်။

လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအဖြစ် ဆောင်ရွက်သည် ဆိုရာ တွင် မိမိသွားရောက်နေသော ဒေသခေါင်းဆောင်များနှင့် အောက်ပါအချက်များအပေါ် သဘောတူညီမှု ရယူထားရမည်။

- ၁။ လူတိုင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော ယခုသုတေသန လုပ်ငန်း၏ ရည်ရွယ်ချက်
- ၂။ သုတေသနပြုလုပ်ဆောင်ရွက်ရန် ကြာချိန်

၃။ ရွာသူရွာသားများနှင့် ၎င်းတို့၏ အဖွဲ့အစည်းများက PAR တွင် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရန် လက်ခံ မခံ။

၄။ ရရှိလာသော အသိပညာများကို ဝေငှပုံ။
ထိုသို့ အဆင့်ဆင့်သဘောတူညီမှု ရယူထားခြင်းက နောင်တွင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူများနှင့် ရွာသူရွာသားများ ကြားတွင် ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည့် မကျေလည်မှုများကို ပြေလည်စေရန် အထောက်အကူပြုသည်။ အများပိုင်းဝန်း ဆောင်ရွက်နိုင်သော (Tools) များကြောင့်လည်း လမ်းညွှန် ဆွေးနွေးသူနှင့် ရွာသားများကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးပွဲ များစွာ ဖန်တီးနိုင်ကြသည်။

(ခ) စုပေါင်းသုတေသန ကွင်းဆင်းလေ့လာသော အခါ ကြုံတွေ့ရလေ့ရှိသည့် အခက်အခဲများ

သုတေသနဆောင်ရွက်မှုမှာ မြို့ပြတွင်လည်းကောင်း၊ ကျေးလက်တွင်လည်းကောင်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ပါဝင်သူအစု အဖွဲ့တစ်ခုသည် မိမိသွားရောက်လိုသည့်နေရာကို သတ်မှတ် ကြရမည်ဖြစ်သည်။ သုတေသနသည်မိမိတို့ လေ့လာလိုသော အကြောင်းအရာကိုလိုက်၍ တစ်ရက်မှ ဆယ်ရက်အထိ ကြာနိုင်သည်။ မိမိလေ့လာမည့်နယ်၏ နယ်နိမိတ် အကျယ် အဝန်းနှင့် မိမိလေ့လာမည့်ရပ်ရွာ၏ အရွယ်အစားကိုလည်း မှတ်သားကြရမည်။

ပုံမှန်စုံစမ်းလေ့လာရေးခရီးတစ်ခုသည် ငါးရက်ခန့် ကြာနိုင်သည်။ နယ်ခံရွာသူရွာသားများအား သုတေသန အကျိုးအကြောင်းပြောပြပြီး သဘောတူညီမှုတောင်းခံသော အချိန်တွင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ သုတေသီတို့က မိမိတို့ စုပေါင်းဆောင်ရွက်မည့် အချိန်ဇယားနှင့် လုပ်ဆောင်ရန် အဆင့်များကို ပြောကြားကြရမည်။ လက်တွဲဆောင်ရွက်လိုသူ မိတ်ဆွေများကိုလည်း ရှာဖွေကြရမည်။ စုံစမ်းလေ့လာရေး

ခရီးသည် ပညာရှာကြရသောခရီးဖြစ်သည်။ ဒေသခံတို့၏ ဘဝအဖုံဖုံနှင့် ဘဝတွင်းမှ အသိပညာများကို ရှာဖွေနိုင်ကြ မည်။ ထိုသို့ဆောင်ရွက်ရာတွင် အဆင့်များစွာပါဝင်သည်။

ရွာသူရွာသားများနှင့် ပဏာမသဘောတူညီမှု ရရှိပြီး နောက် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူများက ရွာသားတို့၏ နေရာနှင့် အချိန်ကိုအသုံးချပုံကိုမေးမြန်းနိုင်သည်။ ထိုသို့ မေးမြန်းရာ တွင် မြေပုံဆွဲခြင်း၊ ပုံများဖြင့် ရည်ညွှန်းခြင်းတို့ဖြင့် ရွာသားတို့၏ မိမိဒေသကို မှတ်သားထားပုံကို မေးမြန်းနိုင် သည်။ ထို့နောက် အချိန်ကို အသုံးချပုံနှင့်ပတ်သက်၍ မေးမြန်းရာတွင် ပုံစံအမျိုးမျိုး ဖြစ်နိုင်သည်။ ဥပမာ- ရွာ၏ သမိုင်းကို မေးမြန်းခြင်း ဖြစ်နိုင်သလို မည်သည့်ရာသီတွင် မည်သည့်အမှုကို ဆောင်ရွက်သည်ကိုပြသော ရာသီ အလိုက် လုပ်ငန်းပြကွဲဒီနိုလည်းဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုသို့ အချိန်နှင့် နေရာကိုလေ့လာခြင်းသည် တစ်ရက်ခန့် ကြာမြင့်နိုင်ပြီး ထိုနေ့တွင် ရွာ၏အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းများသို့ သွား ရောက်လေ့လာနိုင်သည်။ ထိုသို့သွားရောက်လည်ပတ်ချိန် တွင် ကူညီပံ့ပိုးသူအနေဖြင့် ရွာသားတို့ကို မေးခွန်းများ မေးနိုင်သည်။ ထိုသူတို့ ဘဝကို လေ့လာနိုင်သည်။ သူတို့၏ လုပ်ငန်းများတွင် ပါဝင်ကူညီ ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ ထိုတစ်နေ့တာအကုန်တွင် ဒေသခံတို့က မိမိရပ်ရွာ၏ အနေ အထားကို သိမှတ်ထားပုံနှင့် ရွာ၏သမိုင်းကြောင်းပြ ပြကွဲဒီနို၊ နှစ်အလိုက် လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှု ပြကွဲဒီနိုနှင့် တစ်နေ့တာ လုပ်ငန်း ပြကွဲဒီနိုတို့ကို ဆွဲယူရရှိနိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်။

ထိုသို့ နေရာနှင့်အချိန်အကြောင်း ဆွေးနွေးစဉ် အချိန် အတွင်း သိလာရသော ဒေသခံတို့၏ အသက်မွေးဝမ်း ကြောင်းမှုပုံစံများကိုကြည့်ကာ သုတေသီအနေဖြင့် မိမိ နောက်ထပ် သိလိုသောအကြောင်းအရာများကို ဆုံးဖြတ်ကြရ မည်။ မိမိတို့နှင့် တွဲဖက်ဆောင်ရွက်နိုင်သော မိတ်ဖက်များကို

ရှာဖွေကြရမည်။ ထိုအခါတွင်သုတေသီတို့က သဘာဝသယံ ဇာတများကို သုံးစွဲပုံနှင့်ပတ်သက်ပြီး ဒေသခံများက မည်သို့ မိရိုးဖလာ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်ဟူသော ပညာမျိုးကိုလည်း ကောင်း၊ ရွာသားတို့နှင့် ဆက်စပ်နေသော အခြားအကြောင်း အရာ တစ်ခုခုကိုသော်လည်းကောင်း ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။ ဥပမာ ဒေသခံတို့၏ စိုက်ပျိုးသော မျိုးစေ့များအကြောင်း၊ မိုးလေဝသ ခန့်မှန်းပုံအကြောင်း၊ စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်း အဆင့်ဆင့်ကိုလည်းကောင်း ရိတ်သိမ်းပုံကိုလည်းကောင်း၊ အစားအသောက်ချက်ပြုတ်ပုံကိုလည်းကောင်း၊ သယံဇာတ များကို မည်သို့အတူတကွ စီမံခန့်ခွဲကြသည်ကိုလည်းကောင်း၊ သဘာဝနှင့် နတ်ဒေဝတာများကို ပူဇော်ပသမှုများကို လည်းကောင်း စုံစမ်းမေးမြန်းနိုင်သည်။

နှစ်ရက်မြောက်နေ့နှင့် သုံးရက်မြောက်နေ့များတွင် သုတေသီတို့က ရပ်ရွာအတွင်းမှပညာရှိများ၊ ရပ်ရွာ အစု အဖွဲ့များနှင့် ရပ်ရွာအတွင်းမှ သိသူတတ်သူများ အားလုံးကို မေးမြန်းကြရန်ဖြစ်သည်။ မိမိသိရှိလိုသော အကြောင်းအရာ များကို PAR Tools များသုံးကာ အကျယ်တဝင့် ဆွေးနွေး ကြခြင်း၊ ကျွမ်းကျင်သူများက မျှဝေသည့် ပညာရပ်များ အကြောင်းကို ရပ်ရွာအတွင်းမှ ယောက်ျား မိန်းမတို့၏ ကွဲပြားသောသဘောအမြင်နှင့် အသီးသီး တာဝန်ယူကြပုံများ အား မှတ်သားနိုင်ကြသည်။

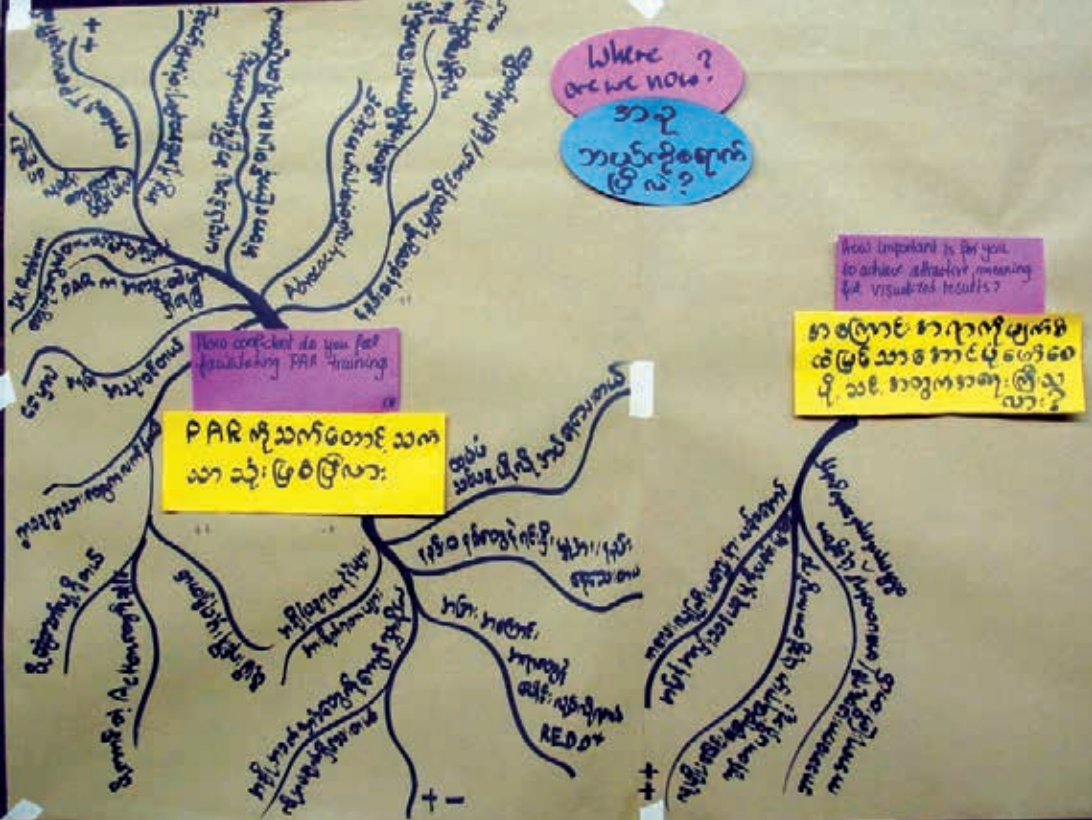
စတုတ္ထနေ့တွင် ရရှိလာသော အချက်အလက်များကို မိမိတို့ဘာသာ သုံးသပ်စဉ်းစားကြရန်ဖြစ်သည်။ မိမိတို့ အဖွဲ့က တွေ့ရှိမှုများကို ခြုံငုံသုံးသပ်ခြင်း၊ အကျဉ်းချုံးခြင်းနှင့် ရုပ်ပုံကားချပ်များအတွက် အမည်စဉ်းစားပေးခြင်း အစ ရှိသည်တို့ကို ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ ထို့နောက် ရရှိလာသော အချက်အလက်များအားလုံးကို အချိန်၊ နေရာနှင့် ပညာ ဟူသော ရှုထောင့်သုံးခုမှ ခင်းကျင်းပြသနိုင်သည်။

နောက်ဆုံးနေ့တွင် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲသည် ရပ်သူ ရွာသားများအတွက် ရည်ရွယ်သောနေ့ဖြစ်သည်။ သူတို့က လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ သုတေသီအဖွဲ့သားများ ပြင်ဆင် ထားသည့် ပြခန်းသို့ လာရောက်ကာ ၎င်းတို့ ဆက်လက် ဆောင်ရွက်လိုသည်များကို ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။ နောက်ထပ် မည်သည့် လုပ်ငန်းများအား မည်သို့ ဆောင်ရွက် သင့်သည်ကိုဆွေးနွေးကြခြင်းဖြင့် နောင်တွင် အစုအဖွဲ့ တစ်ခု၏ လုပ်ငန်းအဖြစ်မှ တစ်ရွာလုံး ယုံကြည်ဆောင်ရွက် သော လုပ်ငန်းတစ်ခုအဖြစ် ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်။ ထိုသို့ ရပ်ရွာအနေဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်သော လုပ်ငန်းများ ပေါ် ပေါက်လာရန် စိတ်ဝင်စားသော အကြောင်းအရာတစ်ခုလျှင် အစုအဖွဲ့တစ်ခုစီ အလှည့်ကျဆွေးနွေးသည့်နည်းကို သုံးနိုင် သေးသည်။ ဥပမာ-သယံဇာတများကိုအသုံးပြုမှုနှင့် စပ်လျဉ်း သော အုပ်စုများရှိနိုင်သလို ရပ်ရွာ၏ ကိစ္စအဝဝ (ဥပမာ- မျိုးစေ့နှင့် မြေဆီလွှာ၊ တိရစ္ဆာန်များ၊ လက်မှုပစ္စည်းများ၊ ပညာ ရေးနှင့် ခရီးသွားလုပ်ငန်းများ အစရှိသည်ဖြင့်) ကို ဆိုင်ရာ အုပ်စုများခွဲပြီး ဆွေးနွေးနိုင်သည်။ ထို့နောက် ရရှိလာသော အစီအစဉ်များ စိတ်ကူးများကို အစုအဖွဲ့အလိုက် အားလုံးသို့ မျက်နှာချင်းဆိုင် တင်ပြနိုင်ကြသည်။ ထိုသို့ ဆွေးနွေးကြသည့် နေ့တွင် ရပ်ရွာက အနာဂတ်တွင် ဆောင်ရွက်မည့်အစီအစဉ် များ၊ စိတ်ထက်သန်မှုများကို မြင်တွေ့ကြရမည်။

လူမှုဘဝ အဖုံဖုံသည် အမြဲလိုလို အရွှေ့အပြောင်း များဖြင့် ရှုပ်ထွေးတတ်ကြသည်ဖြစ်ရာ ရပ်ရွာနှင့် အတူတကွ လေ့လာသင်ယူကြရာတွင် စိစဉ်ထားသည့်အတိုင်း တန်းတန်း မတ်မတ် ဖြစ်မည်ဟု ခန့်မှန်းနိုင်ရန် ခဲယဉ်းသည်။ လမ်းညွှန် ဆွေးနွေးသူများအနေဖြင့် လုပ်ဆောင်စရာများကို ကြိုတင်စီမံ ထားသည့်တိုင်အောင် လိုအပ်လျှင် လိုအပ်သလို အစီအစဉ်ကို ပြောင်းလဲကြရန်လိုသည်။ အစီအစဉ် ရှေ့နောက် ပြောင်းလဲ

ရန် လိုအပ်သောကြောင့်ဖြစ်စေ၊ မိမိ၏ ကွင်းဆင်း ဆောင်ရွက် ချက်မှ တွေ့ရှိမှုများကြောင့်ဖြစ်စေ၊ ရပ်ရွာ၏ အခြေအနေ ကြောင့် ဖြစ်စေ အစီအစဉ်ကို ညှိနှိုင်းကြရသည်။ သုတေသီ များအနေဖြင့် ရပ်သူရွာသားတို့၏ စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းများကို ဝင်ရောက်ဆောင်ရွက်၍ ဖြစ်စေ လက်မှုပစ္စည်းထုတ်လုပ်မှု များကို ဖြစ်စေ ကွင်းဆင်းနေစဉ် အတူပါဝင်ဆောင်ရွက်ကာ ဒေသခံတို့၏ ပညာကို လေ့လာနိုင်ကြသည်။ ထို့ပြင် ၎င်းတို့၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ထိန်းသိမ်းရာ ရိုးရာပူဇော်ပသမှုများ တွင်လည်း ပါဝင်နိုင်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့သော စုံစမ်းလေ့လာ

ရေးခရီးသည် ထူးခြားပြီး ခရီးမှမည်သည်တို့ ထွက်ပေါ် လာမည်ကို မှန်းဆ၍မရတတ်ပေ။ ထို့ပြင် လေ့လာရေး တစ်ခုတွင် ကြုံခဲ့သည်များသည် နောက်တစ်ကြိမ် ဆောင်ရွက် လျှင် တွေ့ကြုံရမည့် အရာများနှင့် ထပ်တူကျနိုင်မည် မဟုတ်ပေ။ စုံစမ်းလေ့လာမှုအကြိမ်တိုင်းတွင် ကိုယ်ပိုင် ထူးခြားမှု၊ ကိုယ်ပိုင်ဝိသေသ လက္ခဏာများ ရှိနေကြမည် ဖြစ်သည်။ ထိုထူးခြားမှုများကိုတွေ့ရှိသွားခြင်းသည်လည်း ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူ အားလုံးနှင့် ရပ်သူရွာသား နယ်ခံများ အတွက်လည်း အရေးကြီးပေသည်။

(ဂ) အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးခြင်းမှ ထွက်ပေါ်လာနိုင်သည့် နားလည်မှုကမ္ဘာ

လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူတစ်ဦး သို့မဟုတ် အဖွဲ့တစ်ခုနှင့် ဒေသခံကျွမ်းကျင်သူ သို့မဟုတ် ကျွမ်းကျင်သူအဖွဲ့ တစ်ခုကြားတွင် ဖြစ်ပေါ်လာသော အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးခန်းများသည် သင်ယူနိုင်ရန် အခွင့်အရေးကို ပေးသည်။ ထိုသို့ အပြန်အလှန်သင်ယူခြင်းကို သင့်တော်ရာ Tools များကို အသုံးပြုခြင်းအားဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်ပြီး ရှိလာသောအတွေ့အကြုံများပေါ်တွင် အခြေခံနိုင်သည်။ ထိုအပြန်အလှန် လေ့လာခြင်းတွင် လုပ်-ပြန်တွေး-လုပ် ဟူသော Action-reflection- Action သဘောလည်း ပါဝင်စေရမည်။

၁။ ရပ်ရွာဒေသခံများက သိတတ်နားလည်သော ပညာရပ်တစ်ခုခုအပေါ်တွင် စိတ်ဝင်စားမှုရှိကြောင်း ဖော်ပြပြီး သုတေသီက မိမိကိုယ်ကို စတင် မိတ်ဆက်နိုင်သည်။ အကယ်၍ ထိုအကြောင်းအရာကို လေ့လာရန် တောထဲသို့ သွားရောက်၍ အပင်များကို စုဆောင်း၍ ဖြစ်စေ၊ တောထဲရှိ ရေအရင်းအမြစ်တစ်ခုခုကို သွားရောက်လေ့လာခြင်း ဖြစ်စေ၊ စပါးကျိုတစ်ခုကိုသွားကာ စပါးအမျိုးမျိုးကို လေ့လာခြင်း ဖြစ်စေ၊ အမျိုးမျိုးသော ပုံစံများဖြင့် သုတေသီတို့အတွက် မိမိတို့ စီစဉ်ထားသမျှကို အကောင်အထည်ဖော်နိုင်သော အချိန်ဖြစ်ပြီး ရွာသားတို့နှင့်အတူ ပူးတွဲဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့် ဒေသခံတို့၏ ပညာများကို လေ့လာနိုင်ကြမည်။

၂။ လေ့လာရရှိသောအချက်များအပေါ် ဆင်ခြင်ခြင်း အဆင့်ကို (Conceptualization) မိမိကိုယ်ကို မိတ်ဆက်ပြီး စိတ်ဝင်စားသော အကြောင်းအရာတစ်ခုကို တစ်ဖက်နှင့်

တစ်ဖက် အမြင်များ ဖလှယ်ပြီးနောက် ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ (မေးခွန်းမေးခြင်း အတတ်ပညာကိုကြည့်ပါ) ထိုအဆင့်တွင် တစ်ဦးကို တစ်ဦးပို၍ ရင်းနှီးလာအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ပြီး ယုံကြည်မှုကိုလည်း တည်ဆောက်ကြရမည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ဘာမှမပြောပဲ ဆိတ်ဆိတ်နေခြင်းကလည်း ပါဝင်ဆောင်ရွက်သူ ဒေသခံများအတွက် မိမိတို့လုပ်ကိုင်ဆောင်ရွက်နေမှုအပေါ် မိမိတို့ ယုံကြည်စိတ် ဖြစ်လာစေသည်။ ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ရှုမြင်သုံးသပ်ပုံများကလည်း လွပ်လွပ်လပ်လပ် ပေါ်ထွက်လာနိုင်သည်။

၃။ မြင်သာအောင်သရုပ်ပြပုံဖော်ခြင်း (မှတ်တမ်းတင်ခြင်း format) ကိုကြည့်ပါ။

မြင်သာအောင် ပုံဖော်ခြင်းအဆင့်သည် အလွန် တက်ကြွသော ဆွေးနွေးမှုများ၏ အစပင်ဖြစ်သည်။ ရပ်သူရွာသားများက ဆွေးနွေးသည့်အကြောင်းအရာများနှင့် ပတ်သက်၍ ၎င်းတို့စိတ်ထဲတွင် ရှိနေသည်များကို ချပြရန် အဆင်သင့် ဖြစ်လာသည်နှင့် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသည့် ကတ်ပြားများနှင့် မာကာများကို အသင့်ပြင်ထားပြီး လွတ်နေသော မည်သည့်နေရာတွင်မဆို ရေးကပ်တင်ပြနိုင်အောင် စီစဉ်ပေးရမည်။ ထိုသို့ ကပ်စရာတစ်နေရာတွင် ရွာသူရွာသားတို့၏ ဗဟုသုတများ တင်ပြကြရန် လုံလောက်သည့်အချိန်ကိုလည်း လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက သတ်မှတ်ပေးရမည်။

ထို Tools များ အားလုံးဖြင့် ဗလာကျင်းသောနေရာ တစ်ခုကို အဓိပ္ပာယ်များစွာပါဝင်သည့် မြင်သာအောင် ပုံဖော်ထားသည့်ရုပ်ပုံကားချပ်များဖြင့် ပြည့်လာသည်အထိ ပြောင်းလဲပစ်ရန်မှာ နာရီပေါင်းများစွာ ကြာမြင့်နိုင်သည်။ ရွာသားတို့အနေဖြင့် တွေးတောရန်၊ ပုံဆွဲရန်၊ စိတ်ကူးများကို အကြမ်းရေးခြစ်ရန် စသည်တို့အတွက် အချိန်ကို သတ်မှတ်

ပေးသင့်သည်။ အချင်းချင်း အပြုသဘောဆောင်သည့် ဝေဖန်မှုများ ပြုလုပ်ခြင်းကိုလည်း အားပေးသင့်သည်။ အကယ်၍ ရွာသားတစ်ဦးက ပုံဆွဲရန် သို့မဟုတ် စာရေးရန် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ၏ အကူအညီကို လိုအပ်ပါက ဆောင်ရွက်ပေးနိုင်သည်။ ထို့ပြင် အခြား အနီးပတ်ဝန်းကျင်မှ ပုံရေးဆွဲတတ်သူတို့ကလည်း အကူအညီပေးနိုင်ကြသည်။

၄။ ရေးဆွဲထားသည်များကို ပိုင်းဝန်းဆွေးနွေး သုံးသပ်သည့်အခါတွင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအနေဖြင့် ဒေသခံများ ရေးဆွဲထားသော ပုံ၏ အချို့နေရာများကို ထောက်၍ အကြောင်းအရာအချို့ကို ဇောင်းပေးဆွေးနွေးနိုင်သည်။ မေးခွန်းများ မေးမြန်းခြင်း၊ ပုံ၏နောက်ကွယ်မှ အဓိပ္ပာယ်များကို ဖော်စေခြင်းနှင့် ဒေသခံများမှ နှုတ်ပြောဖြင့်ပြောပြသည်များထဲမှ ထူးခြားမှုများကို မှတ်တမ်းတင်ခြင်းတို့ဖြင့် ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ ရွေးချယ်ဆွေးနွေးခဲ့သော ထူးခြားချက်များကို ဤကားချပ်အား ကိုယ်စားပြုသည့် ခေါင်းစဉ်များအဖြစ် စဉ်းစားနိုင်သည်။ ထိုသို့မြင်သာအောင် ပုံဖော်ထားသော အရာများကို ပိုင်းဝန်းဆွေးနွေးဘာသာပြန်ကြခြင်းဖြင့် နှစ်ဦး နှစ်ဖက် အပြန်အလှန် သုံးသပ်ဆင်ခြင်သည့် အလေ့ကို ရရှိစေသည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအနေဖြင့် သတိထားရမည်မှာ မိမိက စဉ်းစားထားသော အဖြေဟု ထင်သည့် အရာများကို ရွာသားများ၏နှုတ်မှ မထွက် ထွက်အောင် လုပ်မိခြင်းမျိုးပင်ဖြစ်သည်။ စကားလမ်းကြောင်းပေးထားသော မေးခွန်းများမှ ထိုဆွေးနွေးမှုမျိုး၏ ရယ်ရွယ်ချက်ကို ပျက်စေနိုင်ပြီး နားလည်မှုလွဲခြင်း သို့မဟုတ် အရေးမပါသည့် အကြောင်းအရာများကို ရှေ့တန်းတင်မိခြင်းတို့ ဖြစ်လာနိုင်သည်။

၅။ အများထံတင်ပြခြင်း။

အကယ်၍ အများရှေ့ထွက်တင်ပြမည့်သူက ကားချပ်ပေါ်တွင် သူဆွေးနွေးလိုသော အကြောင်းအရာများ အားလုံးကို ခြုံငုံမိပြီဟု စိတ်ချနိုင်ပြီဆိုလျှင် နောက်တစ်ဆင့်တွင် ဆောင်ရွက်ရမည်မှာ ဒေသခံများ သုံးစွဲသည့်အခေါ်အဝေါ်မှာ ၎င်းတို့အသုံးပြုသွားသော အမျိုးအစားခွဲခြားပုံများမှာ မည်သို့ ထွက်ပေါ်လာကြသည်ကို ရှင်းလင်းစေခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ထိုအဆင့်သည် မိမိတို့စုစည်းရေးဆွဲထားသမျှကို အတူတကွ ဒုတိယအကြိမ်ကာသာပြန်ကြသောအချိန်ဖြစ်သည်။

ရွေးချယ်ထားသော အကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်၍ ဒေသခံများက ထပ်ဆင့်ရှင်းလင်းသည်ကို နားထောင်ကြရမည်ဖြစ်ရာ ၎င်းတို့၏ စူးရှသော ဉာဏ်အလင်းကို တွေ့မြင်နိုင်ကြသည်။ ထို့ကြောင့် အများထံတင်ပြခြင်းမှာ နှစ်ဖက်စလုံးအတူတကွ သင်ယူနိုင်သော အခွင့်အလမ်းတစ်ရပ်ဖြစ်သည်။ အများထံတင်ပြသောအခါ ထင်ရှားပေါ်လွင်သော ခေါင်းစဉ်ဖြင့် တင်ပြကြမည်။ ထိုခေါင်းစဉ်သည် ဆွေးနွေးတင်ပြခြင်းတစ်လျှောက် ထွက်ပေါ်လာသည့်အကြောင်းအရာများကို ကိုယ်စားပြုသည့် ခေါင်းစဉ်ဖြစ်ရပေမည်။

(ဃ) အသိပညာကို ဝေမျှခြင်း

ရပ်ရွာထဲတွင် အသုံးပြုခဲ့သော Tools များကြောင့် ရွာသားများအနေဖြင့် ပြောဆိုတင်ပြချင်လာသောအခါ များလည်းရှိနိုင်သည်။ ထိုအချိန်မျိုးမှာ ရပ်ရွာဒေသခံများထဲ အုပ်စုလိုက် မိမိတို့ ရေးဆွဲထားသော ရုပ်ပုံကားချပ်များ သို့မဟုတ် မိမိတို့ အိမ်နီးချင်းက ရေးဆွဲထားသည်များကို ပရိသတ်ရှေ့မှောက်သို့ တစ်ခုပြီး တစ်ခု တင်ပြရာမှ ပေါ်ပေါက်လာသော အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးခန်းများဖြစ်သည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအနေဖြင့် ထိုဆွေးနွေးမှုကို ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့် အကြောင်းအရာတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်၍ ရပ်ရွာနှင့် မိမိတို့ကြား တစ်ထပ်တည်း နားလည်အောင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ မရှင်းလင်းသည်များကို ရပ်ရွာဒေသခံများထံ မေးခွန်းများ မေးနိုင်ခြင်း၊ ရပ်ရွာဘက်မှရှုထောင့်ကို ပြန်လည် စဉ်းစားသုံးသပ်ကြခြင်းတို့ ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။

ထိုသို့ အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးနေကြစဉ် ရွာသားများ တင်ပြသည်ကို နားထောင်နေသော ပရိသတ်ဘက်မှ ပေးလာသည့် မှတ်ချက်များကိုလည်း ကတ်များဖြင့် စုဆောင်းကာ စနစ်တကျ တင်ပြနိုင်သည်။ ထိုအခါ လေ့လာနေသော အဖွဲ့သား အားလုံးက ကတ်များကိုကြည့်ကာ ပြန်စဉ်းစားရန် အချိန်ရမည်ဖြစ်ပြီး အပြန်အလှန် လေ့လာနိုင်မှုကို တတိယအကြိမ်မြောက်လည်းဆောင်ရွက်နိုင်ကြမည်။ ထို အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးတင်ပြကြသော ကဏ္ဍမှာ မည်သို့ အဆုံးသတ်ရမည်ဟု ပုံသေကားချမရှိပဲ အခြေအနေပေါ်တွင် မူတည်၍ ဆောင်ရွက်နိုင်သည်။ မိမိတို့ ရပ်ရွာအတွက် ဆောင်ရွက်ရန် ရည်မှန်းထားသောလုပ်ငန်းတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်၍ စဉ်းစားစရာများ အပြန်အလှန် တင်ပြဆွေးနွေး

ကြည့်အခိုက်တွင် ပေါ်ထွက်လာနိုင်သည်။ နောက်ထပ် တွေ့ဆုံ၍ ဆက်လက်ဆွေးနွေးလိုစိတ်လည်း ပေါ်ကောင်း ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်။ အသေးစိတ်ပြောရန် ထပ်မံ အချိန်အချက်ပြုလုပ်နိုင်ကြသည်။ ထိုသို့ ဆွေးနွေးကြရာမှ ရပ်ရွာဒေသခံတို့၏ မိမိတို့ ရင်ဆိုင်နေရသောစိန်ခေါ်မှုများကို ဖြေရှင်းရန် ရှေ့သို့ တစ်လှမ်းတိုးကာ အနာဂတ်တွင် မည် သည်တို့ ဆောင်ရွက်ကြမည်ကို စဉ်းစားကြသဖြင့် အပြောမှ သည် အလုပ်သို့ ကူးပြောင်းသော အခိုက်အတန့်လည်း ဖြစ်သည်။

ရွာသူရွာသားတို့တင်ပြသည်ကို ကြားသင့်ကြားထိုက် သောသူများနှင့် အချိန်အချက်လုပ်ကာ တင်ပြသော ပွဲမျိုးတွင်လည်းကောင်း၊ Citizens juries ခေါ် ပြည်သူ့အများ ပေါင်း၍ တရားသူကြီးသဖွယ် ထိုအမှုကိစ္စများကို ဝိုင်းဝန်း ဖြေရှင်းကြသောအခါမျိုးတွင်လည်းကောင်း၊ ထိုသို့တင်ပြပုံ မျိုးကို သုံးနိုင်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့ အချက်အလက်များကို မိမိအဖွဲ့မဟုတ်သည့် ပရိသတ်ထံသို့ ချပြသောအခါမျိုးတွင် အဆုံးသတ်တွင် ကြံနေရသော ပြဿနာကို ဖြေရှင်းနိုင်မည့် သဘောတူညီချက်မျိုး ရသွားရန် လိုအပ်သည်။ မည်သည့် အချိန်ကာလအတွင်းပြီးအောင်ဆောင်ရွက်ကြမည်ဟူသော သတ်မှတ်ချက်လည်း လိုသည်။ အကယ်၍ ယခုပွဲကို ဂီတများ အကများနှင့် အဆုံးသတ်မည်ဆိုပါကလည်း ထိုအကနှင့်

ဂီတများသည်ပင် ပရိသတ်ကို ချပြသည့် နည်းလမ်းတစ်ခု အဖြစ် သုံးနိုင်သည်။

ရပ်ရွာ၏ အသိပညာကို လွှဲပြောင်းခြင်း၊ အဆင့်ဆင့် အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးကြကာ တွေ့ရှိကြသော အချက်များ အပေါ် ဘာသာပြန်ကြခြင်းအားဖြင့် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ ရော ရွာသူရွာသားများပါ ရပ်ထဲရွာထဲတွင် တည်ရှိနေခဲ့သော အသိပညာများနှင့် ပတ်သက်ပြီး ထိုရပ်ရွာတွင် နေထိုင်သူ များက မည်သို့ သဘောထားကြသည်ကို တဖြည်းဖြည်း တွေ့မြင်လာကြရမည်။ ထိုကဲ့သို့သော ရပ်ရွာက မိမိတို့၏ ပညာအပေါ် ရှုမြင်ပုံများကို ရုပ်ပုံကားချပ်ရေးဆွဲခြင်း သို့မဟုတ် ဝီဒီယိုနှင့် ဓာတ်ပုံရိုက်ကူးထားမှုများကို ပြသ ခြင်းဖြင့် ထုတ်ပြန်နိုင်ကြသည်။ ထိုနည်းမှာ ကျေးရွာက မိမိတို့ သုတေသန ဆောင်ရွက်ပုံ အဆင့်ဆင့်ကို မှတ်တမ်းတင်ထား ပြီးသား ဖြစ်စေပြီး နောင်တွင် ဆက်လက်ဆွေးနွေးစရာများကို ထိုမှတ်တမ်းများ ပြန်ကြည့်ခြင်းဖြင့် သိနိုင်သည်။ လေ့လာ တွေ့ရှိရသော အသိပညာများကို ပရိသတ်သို့ချပြရန် နောက် တစ်နည်းမှာ ပြခန်းများ ဖွင့်လှစ်ပြခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ပြခန်းကို မိမိတို့လေ့လာရေးအစီအစဉ်၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် ထည့်သွင်းနိုင်ပြီး ထိုသို့ ဆောင်ရွက်ရာတွင် ရပ်သူရွာသား များက အဓိကကျပြီး လာရောက်ကြည့်ရှုသူ ပရိသတ် အမျိုးမျိုးလည်း ရပ်ရွာ၏ ပြင်ပမှ လာရောက်နိုင်ကြသည်။

ထိုသို့ ရပ်ရွာကပြခန်းအနေဖြင့် မိမိတို့၏လေ့နှင့် ပညာများကို ဖော်ပြသောအခါ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူများ အနေဖြင့် ၎င်းတို့ကို ကူညီဆောင်ရွက်ရန် နိုင်ငံရေး ခေါင်းဆောင်များ၊ ပညာရှင်များ၊ တက္ကသိုလ်နှင့် NGO များမှ ပုဂ္ဂိုလ်တို့ ရပ်ရွာအကြောင်း ကျယ်ကျယ်ပြန့်ပြန့် သိရှိပြီး လိုအပ်သည်များကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် သတင်းဖြန့်ချိပေးရ မည်။ မိမိတို့က ကြားခံအဖြစ် ယခုကဲ့သို့ ဆောင်ရွက်ပေးကာ ရပ်ရွာ၏ ခံယူချက်နှင့် ဆောင်ရွက်လိုသည်များကို အခြား ပြင်ပမှ ပုဂ္ဂိုလ်များက သိရှိလာနိုင်သည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေး သူအနေဖြင့် ရပ်ရွာ၏ သဘောတူညီချက်ကို ရနိုင်ပါက ထိုရပ်ရွာအကြောင်းကို ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ဆောင်းပါးစာအုပ်၊ စာတမ်းများအဖြစ် ရေးသားနိုင်ကြသည်။

မေးမြန်းခြင်း အနုပညာ

မေးခွန်းထုတ်တတ်ခြင်းသည် အနုပညာတစ်မျိုးပင် ဖြစ်သည်။ မိမိမေးလိုက်သော မေးခွန်းကြောင့် ရပ်ရွာနှင့် မိမိတို့ကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးမှုကို အချင်းချင်း နားလည်လာနိုင်ရန် အရေးကြီးသည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေး သူများအနေဖြင့် မေးခွန်းများကို ထိရောက်စွာ မေးနိုင်ရန် အောက်ပါတို့ကို အကြံပြုလိုက်ရပေသည်။

<p>အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးမှုကို ဖြစ်ပေးစေသော မေးခွန်းများ</p>	<p>မေးခွန်းအညွှန်းများ</p>
<p>ဟုတ်လား၊ မဟုတ်ဘူးလားဟူသော အပိတ်မေးခွန်းမျိုးမဟုတ်၊ ဆက်လက်ဆွေးနွေးခွင့်ကြုံရန် ဖွင့်ထားပေးသော မေးခွန်း</p> <p>ဖြေဆိုသူ၏ ဘဝအတွေ့အကြုံများကို ရေးဆွဲပြချင်လောက်အောင်၊ ဝေငှပြောပြချင်လာအောင် ပြုသော မေးခွန်း</p> <p>ဆွေးနွေးနေသော အကြောင်းအရာနှင့်ပတ်သက်ပြီး ဖြေဆိုသူ၏ စိတ်ခံစားမှုနှင့်ခံယူချက်များကိုပါ ပေါ်ပေါက်စေသောမေးခွန်း</p> <p>ဖြေဆိုသူ၏ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများနှင့် တန်ဖိုးများကို ဖော်ထုတ် ပြောဆိုနိုင်သော မေးခွန်း။ ထိုအခါဖြေဆိုသူ အားတက်လာနိုင်ပြီး အသိအမှတ်ပြုခံရသည့်အတွက် စိတ်ကျေနပ်မည်။</p> <p>အခြားသူ၏ အတွေးအခေါ်ကို အသိအမှတ်ပြုသော မေးခွန်း။ မိမိနားလည်သည့် အကြောင်းအရာအပေါ် အပြုသဘောဆောင်သော မှတ်ချက်ကိုပေးပါ။</p> <p>နားလည်လွယ်အောင် ပြင်ဆင်ထားသော မေးခွန်း</p> <p>မေးခွန်းဖြေဆိုသူကို ၎င်းတို့ဘာသာလေ့ အသုံးအနှုန်းများဖြင့် ဖြေဆိုစေသည့်မေးခွန်း</p> <p>ပြောဆိုနေသော အကြောင်းအရာများ၏ နောက်ကွယ်မှ အဓိပ္ပာယ်ကိုမေးရန် အခွင့်အရေးရမည့်မေးခွန်း။ ထိုအဓိပ္ပာယ်များတွင် ရပ်ရွာ၏ အသိပညာများ ပါဝင်နေနိုင်သည်။</p> <p>မရှင်းလျှင် အသေးစိတ်ကို ထပ်မံ မေးမြန်းနိုင်သည်။ မြင်သာအောင် ပုံဖော်သောနည်းကိုလည်း သုံးနိုင်သည်။</p>	<p>ဟင့်အင်းနှင့် အင်းဟူသော အဖြေမျိုးတွင် အဆုံးသတ်နိုင်သော မေးခွန်း</p> <p>ဆက်မဖြေချင်တော့သည့် မေးခွန်း</p> <p>ဖြေဆိုသူထံမှ ရရှိနိုင်သော အချက်အလက်များကို အစ်ထုတ်ပြီး ဖြေဆိုသူ၏ ကိုယ်ပိုင်အမြင်များကို ပြောခွင့်မပေးခြင်း မပြုရပါ။</p> <p>အပြုသဘော မဆောင်သည့် မှတ်ချက်ပေးခြင်းကြောင့် မိတ်ဆွေအဖြစ် ဆက်လက်စကားပြောနိုင်သည့် အခွင့်အရေး မရှိတော့ခြင်း မျိုးမဖြစ်စေရ။</p> <p>ဖြေဆိုသူ၏ ကိုယ်ရေးလျှို့ဝှက်ချက်များနှင့်စပ်လျဉ်း၍ မေးမြန်းခြင်းမှာ မသင့်ပါ။ ငွေကြေးကိစ္စ၊ ရန်ပွဲများ၊ မိသားစု ပြဿနာနှင့် ကိုယ်ရေးကိုယ်တာများကို မပြောလိုလျှင် မေးမြန်းရန်မသင့်ပါ။</p> <p>မေးခွန်းကို ဇွတ်စကားလမ်းကြောင်းပေး၍ မမေးရ။ ဖြေသူက ပြောလိုသော စကားများကို ပြောခွင့်မပေးပဲ ပိတ်မေးသကဲ့သို့ ဖြစ်သွားနိုင်သည်။</p> <p>စဉ်းစားသုံးသပ်ခွင့် မပေးသော မေးခွန်းမေးပုံမျိုး မသုံးရ။</p> <p>တစ်စုံတစ်ခုအား အတင်းအကျပ်သဘောတူစေခြင်း သို့မဟုတ် အတင်းအကျပ် ငြင်းဆန်စေခြင်း မပြုရ။</p> <p>အချက်အလက်တစ်ခုကို မှားသည် မှန်သည် အတည်ပြုလိုသည့်အတွက် ဖိမေးခြင်း မပြုလုပ်ရ။ မည်သည်က အကောင်းဆုံး၊ မည်သည်က အဆိုးဆုံးဟု ဖိအားပေး ရွေးချယ်စေသည် မေးခွန်းမျိုးမမေးရ။</p> <p>အပြုသဘောဆောင်သည့် မှတ်ချက်မျိုးကို ပိတ်ထားခြင်း မပြုရ။</p>

မှတ်တမ်းတင်ခြင်း

PAR ၏ လုပ်ငန်းအဆင့်ဆင့်တွင် မှတ်တမ်းတင်ခြင်းမှာ အရေးပါသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ် တည်ရှိသည်။ သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့် သုတေသနလုပ်ငန်းကို မည်သို့ ဆောင်ရွက်မည်ဟု ရှင်းပြခြင်း၊ သုတေသန လုပ်မည့်အဓိက အကြောင်းအရာနှင့် ရည်ရွယ်ချက်ကို ရှင်းပြခြင်းတို့ကို စတင် သည့်အချိန်မှစကာ တလျှောက်လုံး မှတ်တမ်းတင်ရန် လိုအပ်သည်။

PAR လုပ်ငန်းတစ်လျှောက်လုံးတွင် ပေါ်ထွက်လာခဲ့သော ကားချပ်များ၊ အကြောင်းအရာများကို သရုပ်ဖော်ထားသည့် အရာများအားလုံးကို ဒစ်ဂျစ်တယ် ကင်မရာဖြင့် ဓာတ်ပုံမှတ်တမ်းတင်ထားနိုင်သည်။ ထိုဓာတ်ပုံများကို အထောက်အထားဖြင့်လည်းကောင်း နောင်တွင် ဆွေးနွေး ဖြစ်ခဲ့ကြသော အချက်အလက်များအား အများပြည်သူတို့ ပြန်လည်ဖြန့်ဝေရာတွင်လည်းကောင်း အသုံးပြုနိုင်သည်။ ကားချပ်တစ်ခုစီ၊ သရုပ်ဖော်ပုံတစ်ခုစီတွင် သမိုင်းတွင်နိုင် သည့်အရာများဖြစ်သောကြောင့် အောက်ပါ အချက်အလက် များကို အသုံးပြုကာ မှတ်တမ်းယူရမည်။

- ခေါင်းစဉ်-အကြောင်းအရာကို တင်ပြသူနှင့် ထို အကြောင်းအရာကို သက်သေသဖွယ် ဖြည့်စွက် ဆွေးနွေးသူတို့ တင်ပြထားသည့် အရာများကို အကျဉ်းချုံးပေါ်လွင်စေသည့် ခေါင်းစဉ်ဖြစ်ရမည်။
- သုတေသနဆောင်ရွက်သည့်နေရာ၏ အမည်
- သုတေသနဆောင်ရွက်သည့် နေ့ရက်
- ပါဝင်လှုပ်ရှားသူများ၏ အမည်၊ အသက်နှင့် ကျားမ
- လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအမည်
- သုတေသနဆောင်ရွက်သည့် ကြာချိန်အစမှ အဆုံး

ထွက်ပေါ်လာသော ကားချပ်များ၊ စာရွက်များ အား လုံးသည် ရပ်ရွာနှင့်အတူ ရေးဆွဲတင်ပြသူတို့က ပိုင်ဆိုင်သည်။ သို့သော်လည်း သုတေသီတို့က သင့်လျော်သည့် တက္ကသိုလ် သို့မဟုတ် ပြခန်းတစ်ခုခုတွင် အများပြည်သူသို့ ပြသလိုပါက ရပ်ရွာကို ခွင့်တောင်းပြီး ပြသနိုင်သည်။ ထိုသို့ တင်ပြရာတွင် ရွာသူရွာသားတို့ကလည်း ၎င်းတို့၏ ကားချပ်များကို ကိုယ်တိုင် ရှင်းလင်းပြသနိုင်ကြသည်။ ပြုပြင်ဆွဲဆွဲသော အခါ ထိုမှတ်တမ်း ကားများအားလုံးကို ရပ်ရွာသို့ ပြန်လည်ပေးအပ်ရမည်။

သုတေသနတစ်လျှောက်လုံးကို ဗီဒီယိုဖြင့်လည်း မှတ်တမ်းတင်နိုင်ပြီး ရရှိလာသော မှတ်တမ်း အခွေမှာ ဖြစ်စဉ်တစ်ခုလုံး၏ မျက်မြင်သက်သေအဖြစ် ကျန်ရစ်နေမည် ဖြစ်ရာ ရှေ့လျှောက်ဆွေးနွေးကြသည့် အစည်းအဝေးများ တွင် ဤမှတ်တမ်းခွေကို အသုံးပြုနိုင်ပြီး ရွာသူရွာသား များနှင့် အခြားပြင်ပမှ လေ့လာသူများကိုပြသပြီး ရပ်ရွာ၏ အသိ ပညာများ ထိန်းသိမ်းရေး အရေးကြီးပုံကို ပညာပေး နိုင်သည်။

ဆွေးနွေးကြသည့် အခိုက်အတန့်အမျိုးမျိုးကို ဓာတ်ပုံဖြင့် မှတ်တမ်းတင်ထားသောကြောင့် သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့် အများပြည်သူသို့ တင်ပြရာတွင် ထိုဓာတ်ပုံများကို ကားချပ်တွင် ပြန်ကပ်၍ သုံးနိုင်သည်။ ထိုသို့ အသုံးပြုရာတွင် သုတေသနတွင် မပါဝင်သော ပြင်ပမှ စိတ်ဝင်စားသူများ လာရောက်ကြည့်ရှုပါက အဆင်ပြေစေရန် ဓာတ်ပုံအကြောင်းကို ရှင်းလင်းထားသော စာသားများလည်း ထည့်သွင်းထားရမည်။ ထို့ပြင် ထိုကားချပ်များနှင့်အတူ သုတေသီတို့နှင့် ရပ်သူရွာသားများ အပြန်အလှန် ပြောဆိုဆွေးနွေးကြရာမှ ထွက်ပေါ်လာသည့် အကြောင်းအရာ အမျိုးမျိုးကိုလည်း စိတ်ဝင်စားဖွယ် တင်ပြနိုင်သည်။ အမှန်စစ်စစ် ထိုကားချပ်များမှာ ရပ်သူရွာသားများအတွက် မှတ်တမ်းအဖြစ်ထားရှိရန် ဖြစ်သော်လည်း သုတေသီတို့က ရပ်ရွာထဲသို့ဆင်း၍ PAR ဆောင်ရွက်ပုံများကို အခြားနေရာတွင် ရှင်းပြလိုသောအခါ တွင်လည်း သုံးနိုင်သည်။ ထိုသို့ ပြသရာတွင် ရပ်ထဲရွာထဲမှ ကားချပ်ကို ကြည့်ရှုကြသော ပရိသတ်များသည် ပြည်သူ့လူ့အဖွဲ့အစည်းများဖြစ်နိုင်သလို အစိုးရဌာနမှ ပုဂ္ဂိုလ်များလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုသူတို့သည် ရပ်သူရွာသားတို့၏ အကြောင်းကို ကောင်းစွာသိရှိပါက ရွာသူရွာသားများအတွက် ပို၍ အကျိုးဆောင်လိုစိတ် ရှိလာနိုင်ပေသည်။

**အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆင်ခြင်ခြင်း
(ဘာသာပြန်ခြင်း)**

PAR တွင် မေးခွန်းမေးသည့် အတတ်ပညာက ရပ်သူရွာသားများနှင့် စကားပြောရင်းဆိုရင်းပေါ်ထွက်လာသော ဘဝအကြောင်းများ၊ နောက်တွယ်မှ နက်ရှိုင်းသော အဓိပ္ပာယ်ကို တီးမိခေါက်မိစေသည်။ လူနှစ်ဦးစကားပြောဖြစ်သော အခါ ထိုသူနှစ်ဦး၏ ကျင့်လည်ရာဘဝအထွေထွေမှ အသိ

အမျိုးမျိုး စိတ်ခံစားချက်အမျိုးမျိုးနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်အမျိုးမျိုးတို့ တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် ထိတွေ့ဖြစ်ကြသည်။ ထိုထိတွေ့ဖြစ်သော အခိုက်သည် တစ်ဖက်က ပြောစကားများကို တစ်ဖက်က ဘာသာပြန်ယူရသော အခိုက်လည်းဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်ကိုတစ်ဖက်ပြောဖြစ်သောစကားများကို နက်နက် တွေးတောကာ မိမိဘဝ အသိနှင့် ယှဉ်၍ ဆင်ခြင်ဖြစ်ကြသည်။

တစ်ဦး၏စကားကို တစ်ဦးကနားထောင်၍ စိတ်မှ ဘာသာပြန်နေရန် လိုအပ်သော အခိုက်အတန့်များစွာ ရှိပါသည်။ ထိုအခိုက်အတန့်များအနက်တစ်ခုမှာ လူနှစ်ယောက်တွေ့ဆုံ၍ အကြောင်းအရာတစ်ခုကို ပြောဆိုကြသည့် အချိန်တွင် ဖြစ်ပေါ်ပါသည်။ ထိုအချိန်တွင် စိတ်ထဲ၌ လည်း မိမိစကားပြောနေသည့် ပုဂ္ဂိုလ်နှင့်ပတ်သက်၍ မည်သည့်ကိစ္စမျှမရှိသော အချိန်မျိုးလည်းဖြစ်မည်။ သုတေသီသို့မဟုတ် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအနေဖြင့် ရပ်သူရွာသားတို့က မှတ်မိသမျှကို ပြန်ပြောချင်စိတ် ပေါ်လာစေရန်၊ ရှိနေသော ကိုယ်စီ ခံစားချက်တို့ကို ထုတ်ပြောဖြစ်ရန်၊ အဆင်ပြေသော မေးခွန်းမျိုးကို မေးရမည်။ ထိုသို့စကားဝိုင်းဖွဲ့ဖြစ်သွားခြင်းကပင် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အချိန်အတိုင်း အတာတစ်ခုထိ အတူတကွ လှုပ်ရှားကြရန် လမ်းစကို ပေါ်စေမည်။ ဥပမာ ဆွေးနွေးနေကြသော အကြောင်းအရာက ရာသီဥတုပြောင်းလဲခြင်း ဖြစ်ပါက လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက ရပ်သူရွာသားတို့ကို ဘဝမှာကြုံဖူးတဲ့ မှတ်မှတ်သားသား နွေရာသီတွေ အကြောင်းပြန်ပြောပြပါလား ဟုမေးမြန်းနိုင်သည်။ ထိုမေးခွန်းမှာ၊ အင်း၊ ဟင့်အင်း ဖြင့်ပြန်ဖြေနိုင်သော မေးခွန်းမျိုးမဟုတ်ပေ။

နွေရာသီအကြောင်း အတွေ့အကြုံများကို ပြန်ပြောင်း

အောက်မေ့ကာ စီကာပတ်ကုံးပြန်ပြောပြရန် ကြိုးစားကြရသည်။ ဤနည်းအားဖြင့် ဆွေးနွေးသူမှာ သူမှတ်မိသော နွေရာသီကို ပြန်၍တွေးတောခြင်းမှာ တစ်နည်း ဘာသာပြန်နေခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ သူမည်သို့မည်ပုံ မှတ်မိသည်ကို ပြန်တင်ပြအခိုက်၌ သူ၏ဦးနှောက်တွင်း၌ ဘာသာပြန်ခြင်းများပေါ်ပေါက်နေလေတော့သည်။

နောက်တစ်ဆင့်တွင် အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးကြသော စကားဝိုင်းများ၌ သုံးစွဲသည့် ဝေါဟာရများမှာ ရပ်သူရွာသားတို့က သုံးစွဲလေ့ရှိကြသော အခေါ်အဝေါ်များဖြစ်လာပေပြီ။ ထိုအခေါ်အဝေါ်များကို သုံးလျက်နောက်ထပ် စကားဝိုင်းကို ဝေဆာစေသော မေးခွန်းများကို ထပ်ထုတ်နိုင်ရမည်။ ထိုမေးခွန်းများသည် ယခုဆွေးနွေးနေသော အကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်ပြီး ရပ်ရွာက မည်ကဲ့သို့သော အတွေ့အကြုံမျိုးရှိကြသည်ကို မေးမြန်းကြရတော့မည်။ ရွာသားတို့ စုဆောင်းထားသော ရိုးရာဓလေ့ ပစ္စည်းများရှိရာသို့ သွားရောက်ကြည့်ရှုခြင်း အစရှိသည့်အချိန်မျိုးတွင် ဘာသာပြန်ရန် အခြေအနေများ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးမျိုးကို လက်မလွတ်စေခြင်းဖြင့် ကျေးရွာ၏ လက်ရှိ အခြေအနေကိုလည်း တွေ့မြင်နိုင်သည့် နည်းသစ်တစ်ရပ် ရရှိလာစေမည်ဖြစ်သည်။

ရွာသားတို့ စုဆောင်းထားသော ရိုးရာဓလေ့ ပစ္စည်းများရှိရာသို့ သွားရောက်ကြည့်ရှုလေ့လာသော အချိန်မျိုးတွင်လည်းဆင်ခြင်သုံးသပ်ရန် (ဘာသာပြန်ရန်) အခြေအနေများ ပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည်။ ထိုအခွင့်အရေးမျိုးကို လက်မလွတ်စေခြင်းဖြင့် ကျေးရွာ၏ အခြေအနေကိုလည်း တွေ့မြင်နိုင်သည့် နည်းသစ်တစ်ရပ် ရရှိလာစေမည်ဖြစ်သည်။

နောက်တစ်ကြိမ်ဘာသာပြန်ရန် အခွင့်အရေး ပေါ်ပေါက်လာသည့်အခိုက်မှာ ရပ်သူရွာသားများက ၎င်းတို့ ဆွေးနွေးနေသည့်အကြောင်းအရာကို ဖော်ပြရန် ဝိုင်းဝန်းပုံဆွဲကြသောအခါတွင်ဖြစ်သည်။ ဤနေရာတွင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက ချရေးစရာ တစ်ခုခုကိုသာ tool တစ်ခုအဖြစ် သုံးနိုင်ရန်ပေးပြီး အဖွင့်မေးခွန်းများဖြင့် ရပ်သူရွာသားတို့ ဆွေးနွေးခန်းကို အသက်ဝင်စေမည်။ ဥပမာ လွန်ခဲ့သောနှစ်နှစ်ခန့်က အလွန်ပူပြီး အလွန်ရှည်လျားသော နွေရာသီတစ်ခု တွေ့ကြုံခဲ့ရသည်ဟု ရွာသားများကဆိုလျှင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက ကော်လံများခွဲကာ ဆွေးနွေးနေသည့် အချက်များကို ဗလာကပ်ပြားပေါ်တွင် စနစ်တကျ စီစဉ်ပေးရမည်။ ဥပမာ- ပထမကော်လံမှာ အချိန်၊ ဒုတိယ ကော်လံမှာ ရာသီ၊ တတိယကော်လံမှာ ထူးခြားချက်များ အစရှိသဖြင့် ခွဲပြနိုင်သည်။ ထိုအခါ ရွာသားများက ထိုကော်လံများအတိုင်းပုံဆွဲ (သို့မဟုတ်) ရေးသားခြင်းများကို ပြုလုပ်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။ ထိုသူတို့ထံမှ အဖြေများထွက်လာအောင် ပြောချင်စိတ်ကို ဗလာကပ်ပြားပေါ်တွင် ရေးထားသော ကော်လံမှ မေးခွန်းများက နှိုးဆွပေးလိုက်ပြီး အခြားဆက်စပ်အရာများကိုလည်း ပေါ်ထွက်လာစေမည်။ တစ်နည်းအားဖြင့် ရွာသားတို့ မှတ်မိသမျှမှာ ရုပ်ပုံကားချပ်များဖြင့် ပေါ်ထွက်လာပြီး ရွာသူရွာသားတို့ ဆိုလိုရင်းကို ကိုယ်စားပြုကာ ပြောဆိုလှစ်ဟပြသော စကားလုံးများနှင့် ရုပ်ပုံများအဖြစ် ကတ်ပြားပေါ်ရောက်ရှိလာတော့သည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ၏ တာဝန်မှာ ရွာသားတို့ ခေါင်းထဲမှ အချက်အလက်များ ကတ်ပေါ်ရောက်လာသည့် တစ်လျှောက် သူတို့၏ အကြောင်းအရာကို ချဉ်းကပ်ပုံနှင့် သူတို့၏ အဓိပ္ပာယ် တည်ဆောက်ပုံများကို နားလည်အောင် ဘာသာပြန်နေကြရမည်။

နောက်တစ်ကြိမ် ဘာသာပြန်ကြရမည့် အခိုက်မှာ ရုပ်ပုံကားချပ် အစရှိသည့် အဓိပ္ပာယ်များကို ကိုယ်စားပြုနေသည့် အရာများတွင် တကယ့်ဘဝထဲမှ အတွေ့အကြုံများ ထည့်သွင်းထားသည်ဟု ရပ်သူရွာသားများက ယူဆကြပြီး လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူအား ပြောပြနေသောအခါပင်ဖြစ်သည်။ တခြားသူများလည်း ထိုနေရာတွင် နားထောင်နေပါက ထိုသူတို့၏ ထင်မြင်ချက်ကိုလည်း ကြားနိုင်သည်။ ထိုသို့ ဝင်ရောက်ဆွေးနွေးကြသောအခါ လူတိုင်းက ပါဝင်သော၊ လူတိုင်းက လက်ခံနိုင်သော ရှင်းလင်းချက်များကိုလည်း ကြားကြရန် ဖြစ်သည်။

ထို့ပြင် ဘာသာပြန်ခြင်းကို PAR tools များ အသုံးပြုပုံအား အရွယ်အစား ပိုမိုကြီးမားသည့် ပရိသတ်ထံသို့ ပြခန်းအဖြစ် ချပြသောအခါတွင်လည်း ကြုံတွေ့ရနိုင်သည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူသည် ပြခန်းကို စီစဉ်သူဖြစ်ပြီး ပြသထားသော အဓိပ္ပာယ်ဖော်ကျူးထားသည့် အရာများနှင့် PAR tools များကို ယင်းတို့ ဆိုလိုသည့် အဓိပ္ပာယ်များအတိုင်း ပြန်လည်ရှင်းပြရန် လိုအပ်သည်။ သုတေသနတစ်လျှောက် ရပ်သူ ရွာသားများက ၎င်းတို့အား ရှင်းပြထားသည့် အခေါ်အဝေါ်များ၊ အယူအဆများနှင့် စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို စီစဉ်သူက ရှင်းလင်းပေးကြရမည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူသည် ရပ်သူရွာသားများက ပြောကြားခဲ့သည့်အတိုင်း အပိုအလိုမရှိဆွေးနွေးကြရမည်ဖြစ်ပြီး ၎င်းတို့ထဲမှ မှတ်သားစရာ ပညာပါသော စကားများအဖြစ် ရွေးချယ်နိုင်သည်များကို အတိုချုံး တင်ပြကြရမည်။ ထိုမှတ်သားစရာများမှာ ရပ်သူရွာသားတို့၏ မိမိတို့ရပ်ရွာကို ရှုမြင်ကြပုံနှင့် ထိုမှတ်သားစရာများကို အဓိပ္ပာယ်ရှိရှိ မည်သို့ တည်ဆောက်ခဲ့ကြသည်များကို အကျဉ်းချုံးနိုင်ကြသည်။

၅။ ပြခန်းနှင့် ရပ်ရွာအခြေပြု အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ

ကားချပ်များ အားလုံးနှင့် နှုတ်ထွက်ဆင်ပြုမှုများ အားလုံးကို ဝိုင်းဝန်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့် (ဘာသာပြန်ကြ) ပြီးနောက် သုတေသနအဖွဲ့သည် ရွာသားအချို့နှင့် ပူးပေါင်းကာ အခြားနေရာတွင် ပြခန်းကျင်းပမှု မတိုင်မီ ရွာတွင် ပဏာမအနေဖြင့် ပြခန်းတစ်ခု ကျင်းပရန် ဒီဇိုင်းချစ်စဉ်ကြရမည်။ ရွာသားတို့၏ နှုတ်ဖြင့်တင်ပြမှုများအားလုံးကို အောက်ပါအတိုင်း အုပ်စုဖွဲ့ကာ နေရာချနိုင်သည်။

- (က) ရပ်ရွာ သို့မဟုတ် နေရာတစ်ခု၏ အချိန်နှင့် နေရာ၏ ယေဘုယျအခြေအနေကို ခြုံငုံသုံးသပ်တင်ပြရမည်။
  - (ခ) ရွာသားတို့နှင့် အသိပညာနှင့် ရွာတွင်ဖြစ်ပျက်နေသော ထူးခြားမှုများကို တစ်ကဏ္ဍတည်းတွင်ထားကာ နေရာချနိုင်သည်။
  - (ဂ) ရွာသားတို့၏ ဖြစ်လိုသော ဆန္ဒနှင့် ဆောင်ရွက်ရန် ရည်ရွယ်သော အရာများကို တစ်ကဏ္ဍ ခွဲနိုင်သည်။
  - (ဃ) ရှေ့မှ အစီအစဉ်အတိုင်း တင်ပြမှုများအားလုံးတွင် ရရှိခဲ့သော မှတ်ချက်များ အားလုံးစုစည်းတင်ပြခြင်းမှာ တစ်ကဏ္ဍ ဖြစ်နိုင်သည်။
- ကဏ္ဍအားလုံးကို ခေါင်းစဉ်တပ်ပေးရမည်ဖြစ်ပြီး အဓိက တင်ပြလိုသည်များကို ရောင်စုံစက္ကူများပေါ်တွင် မတ်ကာဖြင့် ထင်းနေအောင် ရေးသားကာ ပေါ်လွင်စေရမည်။ တင်ပြစရာ ပစ္စည်းများနှင့် ရွာသားတို့၏ နှုတ်ထွက်စကားများ စုစည်းမှုကို နံရံ သို့မဟုတ် သင်ပုန်းများပေါ်တွင် တပ်ဆင်ပြသနိုင်ကသည်။ အရောင်များနှင့် မြားတို့ကို အသုံးပြုခြင်းဖြင့် အရေးကြီးသော ထူးခြားသည့် တင်ပြချက်များကို အများအာရုံကျအောင် ပြင်ဆင်ကြရမည်။ ဤနည်းဖြင့် ဆွဲဆောင်မှုရှိသော ပိုစတာများကိုလည်း ရေးသားနိုင်ကြသည်။

ပြခန်းနေရာနှင့် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် ကျယ်ပြန့်သော နံရံများ ရှိနေမည်။ သို့မှသာ ကားချပ်များနှင့် ပစ္စည်းများကို လုံလုံလောက်လောက် ချိတ်ဆွဲနိုင်ကြမည်။ အခန်း၏ အလယ်တွင် ကုလားထိုင်များ ဝိုင်းချထားပါ။ အုပ်စုဖွဲ့ကာ ဆွေးနွေးနိုင်ရန် လုံလောက်သည့် ကျယ်ဝန်းမှုလည်း ရှိရပါမည်။ အကယ်၍ ရာသီဥတု သာယာပါက တစ်ဖွဲ့လုံး အဆောက်အအုံပြင်ပ သို့မဟုတ် သစ်ပင်အောက်တွင် ဝိုင်းဖွဲ့ရန် ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ အချို့နေရာတွင် စိတ်အပန်းပြေ စားသောက်စရာများ တင်နိုင်ရန် စီစဉ်ထားရမည်။ ထိုစားစရာများသည် ထိုဒေသမှ ထုတ်လုပ်သောစားစရာများ

ဖြစ်ရမည်ဖြစ်ပြီး ပလပ်စတစ်ကို မသုံးရပါ။

သုတေသန အဖွဲ့ဝင်များပြခန်းသို့ ရွာသားများကို ပြခန်းနှင့်အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲသို့ ဖိတ်ကြားရန် ပြင်ဆင်ရမည်။ ထိုသို့ ဖိတ်ကြားရာတွင် ကားချပ်များနှင့် ပစ္စည်းများ ဖြစ်ပေါ်လာအောင် သုတေသနတွင် ဖြေကြားပေးခဲ့ကြသော ရွာသားများနှင့် ၎င်းတို့၏ အိမ်နီးချင်းများ လာရောက်နိုင်အောင် ပြင်ဆင်ပေးရမည်။ ရပ်မိ ရပ်ဖများနှင့်ပူးပေါင်း ဆောင်ရွက်ခြင်းဖြင့် ရွာသားများအားလုံး (ကျား၊ မ၊ ကလေး၊ လူကြီး) မကျန်ပါဝင်နိုင်အောင် တိုက်တွန်းအားပေးသင့်သည်။

ပြင်ဦးလွင်မြို့အနီး ရွာများတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သော PAR သုတေသနရလဒ်များကို ခင်းကျင်းပြသရာ ရွာသားများကိုပါ ဖိတ်ခေါ်ခဲ့သည်။

အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲနှင့် ပြခန်းကို အောက်ပါအတိုင်း ကဏ္ဍများခွဲကာ ကျင်းပနိုင်သည်။

- ကြွရောက်လာသော ရွာသားများကို ကြိုဆိုနှုတ်ခွန်းဆက် ကျေးဇူးတင်စကားဆိုရန်
- ပြခန်းအခင်းအကျင်းကို ရှင်းပြမည့်သူ(Tour Guide) အဖြစ် ပြသမည့်သူက လိုက်ပါလျက် တစ်ခန်းချင်း ရှင်းလင်းကာ ပြသရမည်။
- ပြခန်းကို ကြည့်ရှုပြီးနောက် မျက်နှာစုံညီ ဝိုင်းထိုင်ကြပြီး ယခု ကျင်းပခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်နှင့် ယခု ဆွေးနွေးကြမည့် အကြောင်းအရာများကို မေးမြန်းကာ ဝိုင်းဝန်းဆုံးဖြတ်ကြရမည်။
- ထို့နောက် ဆွေးနွေးမည့်အုပ်စုများအား ဖွဲ့စည်းကြမည်။
- မိမိတို့ရည်မှန်းသည်များ အထမြောက်အောင် မည်သို့ ဆောင်ရွက်ကြမည်ကို ဆွေးနွေးပြီး တင်ပြကြမည်။
- နောက်ဆုံးတွင် သဘောတူညီချက်များ၊ တာဝန်ယူမှုများကို သတ်မှတ်ခဲ့ကြမည်။
- အခမ်းအနား ပိတ်သိမ်းမည်။

ထုံးစံအားဖြင့် မျက်နှာစုံညီ ဆွေးနွေးပွဲ မစတင်မီနှင့် အခမ်းအနား ပိတ်သိမ်းချိန်တွင် ဓလေ့ထုံးတမ်းအရ ဝတ်ပြု ကိုးကွယ်မှုတစ်ခုခုကို ဆောင်ရွက်ကြရမည်။ ယခု အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲ အစီအစဉ် တစ်ရပ်လုံးမှာ အချိန် ၃ နာရီမှ ၅ နာရီအထိ ကြာနိုင်ပြီး ရွာသားများနှင့် ညှိနှိုင်းကာ ၎င်းတို့ အဆင်ပြေသည့်အချိန်ကို မေးမြန်းကျင်းပနိုင်သည်။ မည်သည့်အချိန်တွင် ဖြစ်သင့်သည်ဟူသော တင်းကြပ်သော စည်းကမ်း မရှိပါ။ အချို့ရွာများက ညနေပိုင်းတွင် အားလပ်သဖြင့် အစည်းအဝေးကျင်းပရန် အဆင်ပြေကြပြီး အချို့ရွာများက နေ့အလင်းရောင် ရှိသော မွန်းလွဲပိုင်းကို နှစ်သက်ကြ

သည်။ သို့သော် ကျေးရွာ၏ ရွေးချယ်မှုဖြင့် နံနက် ၆ နာရီမှ ၉ နာရီအထိ ကျင်းပခဲ့ဘူးသော အတွေ့အကြုံလည်း ရှိပါသည်။ ထိုပြင်ပသို့ ရွာသားများ လာရောက်ချိန်၊ ပြခန်းသို့ လေ့လာကြည့်ရှုချိန်၊ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲသို့ တက်ရောက်ချိန် သုတေသနတစ်လျှောက် တွေ့ရှိချက်များအပေါ် အခြေခံလျက် ဆောင်ရွက်လိုသည့် အစီအစဉ်များကို ချပြချိန်များ အားလုံးအတွက် သုတေသနအဖွဲ့များက အဆင့်ဆင့်ကြိုတင် ပြင်ဆင်ထားကြရမည်။

ပြင်ဆင်ကြရာတွင် ရွာသားတို့ ရေးဆွဲထားသော ကားချပ်များနှင့် အခြားရပ်ရွာကို ကိုယ်စားပြုသည့် ပစ္စည်းများ အားလုံးကို တစ်ဖန်လေ့လာသုံးသပ်ရန်၊ နံရံပေါ်တွင်နေရာချနိုင်ရန်အတွက် ဒီဇိုင်းရေးဆွဲရန်၊ ရွာသားတို့၏ နှုတ်ထွက်စကားများကို မှတ်တမ်းအဖြစ် ပေါ်ထွက်လာအောင်စီစဉ်ရန် အစရှိသည်တို့အတွက် တစ်ရက်ခန့် အချိန်ကြာနိုင်သည်။ ပြခန်းသည် ရွာသားတို့တင်ပြသော မျိုးစေ့အမျိုးမျိုး၊ လက်မှုပစ္စည်းအမျိုးမျိုး၊ သစ်ရွက်သစ်ခက်များ၊ ဆေးဖက်ဝင် အပင်များ၊ သမိုင်းဝင်အမှတ်တရပစ္စည်းများ အားလုံးပါဝင်နိုင်သည်။

အဖွဲ့သားများအားလုံးသည် ပြခန်းနှင့် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲနှင့် ပတ်သက်၍ ပေါ်လာသော အလုပ်များ အားလုံးကို ခွဲဝေကာ တာဝန်ယူကြရမည်ဖြစ်သည်။ ကြိုဆိုဧည့်ခံရေးအဖွဲ့သည် တဖွဲ့ဖွဲ့ ရောက်ရှိလာသော ရွာသားများကို ကြိုဆိုကြမည်။ ရွာသားတို့ တစ်သုတ်နှင့် တစ်သုတ် ရောက်ရှိလာချိန် မတူသောကြောင့် ဧည့်ခံကြိုဆိုရေး အဖွဲ့ဝင် တစ်ဦးက တစ်သုတ်စီအတွက် တာဝန်ယူကာ ပြခန်းကို ပြသနိုင်ကြသည်။ ထိုသို့ ပြသမှသာ သုတေသန တစ်လျှောက်လုံး ပေါ်ထွက်လာခဲ့သော ဆွေးနွေးစရာများကို ရှင်းပြနိုင်မည်

ဖြစ်ပြီး စောစောစီးစီး ပြခန်းသို့ ရောက်ရှိလာသူများက နောက်မှ ရောက်လာသူများကို ကြာမြင့်စွာစောင့်ဆိုင်းနေရမှု မရှိစေရန် တာဝန်ယူနိုင်ရမည်။

ရွာသားများ ရေးဆွဲထားသော ရွာ၏ အချိန်၊ နေရာ၊ ပညာတို့နှင့် ပတ်သက်သော ကားချပ်များလည်း ပါဝင်နေမည်ဖြစ်ရာ ပြခန်းသို့ လှည့်လည်စဉ်တစ်လျှောက် ထိုကားချပ်များနေရာသို့ ရောက်လျှင် ရေးဆွဲသူရွာသားများကို ၎င်းတို့ဘာသာ ရှင်းလင်းပြောပြပါရန် အကူအညီတောင်းပါ။ ပြခန်းကို ကြည့်ရှုချိန်မှာ တစ်နာရီခန့် ကြာမြင့်နိုင်ပြီး သုတေသီများ၊ ရွာသားများက အဖွဲ့ငယ်များအဖြစ် ဖွဲ့စည်းကာ အကြောင်းအရာတစ်ခုကို သီးခြားစုစည်းထားသော နံရံတစ်ခုရှေ့တွင် သုတေသနမှ တွေ့ရှိချက်များ ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။ ထပ်မံဖြည့်စွက်သော အချက်များကိုလည်း မှတ်တမ်းတင်နိုင်ပြီး မှတ်ချက်များလည်း ပြုနိုင်ကြသေးသည်။

ပြခန်းသို့ ရောက်ရှိလာသူများကို လှည့်လည်ပြသပြီး သောအခါ သုတေသန အဖွဲ့သားများသည် မှတ်တမ်းတင်ခြင်း၊ အခန်းကို သပ်ရပ်သန့်ရှင်းစေခြင်း အစရှိသည့် တာဝန်များကိုလည်း ဆက်လက်ခွဲဝေဆောင်ရွက်ကြရမည်။ သုတေသနအဖွဲ့သည် အခမ်းအနားကို စနစ်တကျစီစဉ်သူများဖြစ်သလို လိုအပ်ချက်များအားလုံးကို ဖြည့်ဆည်းပေးသူများလည်း ဖြစ်ကြသည်။

ထို့ပြင် စီစဉ်သူများထဲမှ နှစ်ဦး သုံးဦးသည် အချိန်ကို စီမံခန့်ခွဲသူများ၊ ရပ်ရွာအခြေပြု အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူများအဖြစ် ဆောင်ရွက်ကြရမည်။ သူတို့သည် ပြခန်းမှ ဆွေးနွေးမှုများ အရှိန်တက်နေသည့်

အချိန်ကို စောင့်ကြရမည်ဖြစ်ပြီး တက်ရောက်လာသူများ မငြီးငွေ့မီ အခန်း၏ အလယ်စက်ဝိုင်းတွင် နေရာယူကြရန် ဆော်သြကြရမည်။ ပင်မလမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲအစီအစဉ်နှင့် ကျင်းပရသည့် ရယ်ရွယ်ချက်ကိုလည်း ရှင်းလင်းတင်ပြရမည်။ အကယ်၍ တက်ရောက်လာသူများထဲမှ တင်ပြလိုသည်များရှိလျှင် အစီအစဉ်တွင် ဖြည့်စွက်ကြရမည်။ ဆွေးနွေးစရာ ခေါင်းစဉ်များနှင့် ပတ်သက်၍ အကျဉ်းချုံး ရှင်းလင်းပြောပြပေးခြင်းအားဖြင့် ရွာသားများအနေဖြင့် မိမိစိတ်ပါဝင်စားသော အုပ်စုကို ဝင်ရောက်ဆွေးနွေးနိုင်ပြီး နောင်တွင် လက်တွေ့ လုပ်ဆောင်မည့် အစီအစဉ်များ ချမှတ်နိုင်ကြမည်။ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူက တက်ရောက်လာသူများ လက်တွေ့ဆောင်ရွက်မှု လုပ်ငန်းစဉ်များကို ဖော်ထုတ်ရန် ကြိုးစားနေကြစဉ် ၎င်းတို့၏ ဆွေးနွေးချက်များကို ရုပ်ပုံကားချပ်များဖြင့် မြင်သာအောင် တင်ပြနိုင်ကြရန် တစ်နာရီခန့် အချိန်ပေးကြရမည်။ စုပေါင်းဆွေးနွေးနေသည့် အဖွဲ့တစ်ခုချင်းစီက ၎င်းတို့ လက်တွေ့လုပ်ငန်းအဖြစ် မည်သည်တို့အား ဆောင်ရွက်မည်ကို တင်ပြသောအခါ မျက်နှာစုံညီ ဆွေးနွေးရင်း စက်ဝိုင်းတွင် ပြန်လည်တင်ပြကြမည်ဖြစ်ပြီး ဆွေးနွေးရင်း နောက်ထပ်ထွက်ပေါ်လာသော အကြံပြုချက်များ ထပ်မံဖြည့်စွက်ကြရမည်။ နောက်ဆုံးတွင် အနာဂတ်တွင် မည်သည်တို့ ဆောင်ရွက်ကြမည်ကို စုပေါင်း သဘောတူကြပြီးနောက် အခမ်းအနား အပိတ် ဝတ်ပြုဆုတောင်းပွဲကို ပြုလုပ်မည်။ ရပ်မိရပ်ဖတို့မှ စကားပြောကြားပြီး အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ ပိတ်သိမ်းသည်။

မှတ်တမ်းတင်သောအဖွဲ့သည် ပြခန်းနှင့် အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးခန်းများကို ကားချပ်ရှေ့တွင်လည်းကောင်း၊ မျက်နှာ

စုံညီစက်ဝိုင်းတွင်လည်းကောင်း၊ အဖွဲ့လိုက်စီ ဆွေးနွေးခြင်း များကိုလည်းကောင်း ဓာတ်ပုံနှင့် ဗီဒီယိုများဖြင့် မှတ်တမ်း တင်ကြရမည်။ ထို့ပြင် ၎င်းတို့ ရေးဆွဲထားသော ကားချပ် များကိုလည်း မှတ်တမ်းတင် ဓာတ်ပုံရိုက်ကြပြီး တက်ရောက် လာသူများဆွေးနွေးစဉ် ပြောကြားသွားသော အသုံးအနှုန်း များကို ရေးမှတ်ထားပြီး သုတေသနကားချပ်တွင် ဖြည့်စွက် မှတ်တမ်းတင်ရမည်။

ထို့ပြင် စားစရာ မုန့်များနှင့် ဖျော်ရည်များအစရှိသည် တို့ကို စီစဉ်ပေးမည်။ သန့်ရှင်းရေးနှင့် ဧည့်ခံရေး မက်ကင်းနစ် အဖွဲ့လည်း ရှိရမည်ဖြစ်သည်။ စားသောက်စရာကို စီစဉ်ပေး ရာတွင် ဖြစ်နိုင်လျှင် ဒေသထွက်များသာ အသုံးပြုရမည် ဖြစ်သည်။ ထို့ပြင် မက်ကင်းနစ်အဖွဲ့၏ တာဝန်မှာ ရေးဆွဲပြ ထားသော ကားချပ်များ၊ ကုလားထိုင်နှင့် ဘုတ်ပြားများ ရွှေ့ပြောင်းကြရာတွင်လည်း ကူညီကြရမည်။ အဖွဲ့များက စာရွက်များနှင့် မာကာများလိုအပ်နေသော အခါတွင်လည်း ဖြည့်ဆည်းပေးကြရမည်။ နံရံများပေါ်မှ ကားချပ်များ ကွာကျလာတတ်သော ပြဿနာများကိုလည်း သတိထား စောင့်ကြည့်ကြရသဖြင့် မက်ကင်းနစ်များကို မီးသတ်သမား ဟုလည်း ခေါ်လေ့ရှိကြသည်။ ရွာသားများနှင့် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲ ပြီးစီးသွားသော အခါ မိမိတို့အဖွဲ့ဝင် တိုင်းတွင် ပြခန်းပြန်လည်သိမ်းဆည်းရေး၊ ရွာသားတို့၏ နှုတ်ထွက် မှတ်တမ်းများကို အစီအစဉ်တကျ အမှတ်အသားပြုကာ ထိန်းသိမ်းရေး၊ ပြခန်းပြန်လည်သန့်ရှင်း ရေးဆွဲရေးအစရှိသည်တို့ကို ဆောင်ရွက်ကြရမည်။

ရပ်ရွာအခြေပြုစီမံကိန်းရေးဆွဲခြင်း

ရပ်ရွာတစ်ခုလုံး စုပေါင်းဆောင်ရွက်ကြသော

သုတေသနသည် လက်တွေ့တွင် ရပ်ရွာက မည်သို့ပါဝင် ဆောင်နိုင်မည်ကို ချဆွေးနွေးသည့် အဆင့်သို့ဦးတည်သွား မည်။ အထူးသဖြင့် ပြခန်းနှင့် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်မည့် ခြေလှမ်းများကို ပြင်ဆင်နိုင်ကြ မည်။ ထိုခြေလှမ်းများကို စတင်သူများ သုတေသန စတင်ချိန် ကပင် ပါဝင်ခဲ့သော ရွာသားများနှင့် ၎င်းတို့၏ ရပ်မိရပ်ဖများ ဖြစ်ကြသည်။

ဤသုတေသနဖြစ်စဉ်တွင် ရလဒ်နှစ်ခု ထွက်ပေါ်နိုင် သည်။ ပထမရလဒ်မှာ ရပ်ရွာအချိန်နှင့်နေရာ အပြောင်း အလဲနှင့်အတူ ဒေသ၏အသိပညာများဖြစ်ကြပြီး ဒုတိယမှာ အင်တာဗျူးများတွင် ပါဝင်ကြသူ အမျိုးမျိုးတို့အနေဖြင့် မိမိတို့ အခြေအနေကို မိမိတို့ သတိထားမိရန် နှိုးဆော်ပေးပြီး၊ ရှေ့ဆက်မည်သည်တို့ကို စုပေါင်းဆောင်ရွက်နိုင်ကြမည်ကို စူးစမ်းလိုစိတ် ဖြစ်ပေါ်လာကြမည်။ ၎င်းတို့ဆွေးနွေးခဲ့သည် များကို ပြခန်းတွင် တင်ပြသောအခါ ရှေ့တွင် မည်သည်တို့ ဆောင်ရွက်နိုင်သည်ကို ကွက်ကွက်ကွင်းကွင်းမြင်သွားနိုင်ပြီး အနာဂတ်ခြေလှမ်းများနှင့် ပတ်သက်၍ ဆွေးနွေးစရာများ ပေါ်ထွက်လာကာ အုပ်စုလိုက် စကားဝိုင်းများတွင်ဖြစ်စေ၊ မျက်နှာစုံညီ စုပေါင်းဆွေးနွေးပွဲတွင်ဖြစ်စေ အတူတကွ တိုင်ပင်နိုင်ကြသည်။

မည်သည်တို့ကို ဆက်လက်ဆောင်ရွက်မည်နှင့် ပတ် သက်၍ကား ရပ်ရွာရွာသားတို့က မိမိတို့ဘာသာလုံးလုံး ဆုံးဖြတ်ကြရမည်ဖြစ်သည်။ အကယ်၍ရပ်ရွာက သုတေသန ကားချပ်ရေးဆွဲခြင်း၊ ဗီဒီယို၊ အကြံဉာဏ်နှင့် မျိုးစေ့များ အပင်များ ဖလှယ်နိုင်သည့်အဆက်အသွယ်များအစရှိသည် ပြင်ပအကူအညီများလိုအပ်ပါက သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့်

ကူညီနိုင်သည်။ သို့သော် မည်သည့် ပရောဂျက်မျိုး ဆောင် ရွက်သင့်သည် သို့မဟုတ် တစ်စုံတစ်ရာကို မည်သို့ ဖြေရှင်းသင့် သည် အစရှိသဖြင့် ဖိအားပေးခြင်းမပြုရပေ။ အကယ်၍ ထိုအကူအညီ မျိုးပေးသင့်သည်ထင်ပါက ရပ်ရွာ၏သဘော တူညီမှုကို ရယူရမည်။

PAR သည် သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့် ရပ်ရွာအတွက် တကယ်လိုအပ်သော လုပ်ငန်းတစ်ခုကို အခြေချပေးခဲ့သည့် ရှုထောင့်မှကြည့်လျှင် ရလဒ်နှစ်ခုကို တွေ့ရမည်။ ပထမရလဒ် မှာ ရပ်ရွာ၏ လူမှုဘဝနှင့် အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းမှု တို့ကို ကိုယ်စားပြုသောအသိပညာများနှင့် ရပ်ရွာ၏ စိတ်ကူး စိတ်သန်းများကို ဖော်ထုတ်ပေးနိုင်ခြင်းဖြစ်သည်။ ဒုတိယ ရလဒ်မှာ စုဆောင်းရရှိလာသော အသိပညာများကို မြင်သာ အောင်ပုံဖော်ပြသနိုင်ပြီး လူအများ၏စိတ်ကူးများပါဝင်ခြင်း ကြောင့် ရပ်ရွာ၏ဒီမိုကရေစီနည်းလမ်းကျသော ဆုံးဖြတ်ချက် များကို ချမှတ်ရန်အထောက်အကူဖြစ်သည်။

ရပ်ရွာသည် မိမိတို့စတင်လုပ်ဆောင်နိုင်သည့်အရာ များကို ဆုံးဖြတ်လိုက်နိုင်ခြင်းအားဖြင့် ရပ်ရွာကဖြစ်စေလို သည့် အနာဂတ်သို့ မယိမ်းယိုင်ဘဲ သွားနိုင်အောင် အကာ အကွယ်ပေးနိုင်ခြင်း၊ ရပ်ရွာ၏ ယဉ်ကျေးမှုများမပျက်အောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်ခြင်း၊ ရပ်ရွာနေထိုင်သူများ၏ သာယာဝပြောမှုကို တိုးပွားအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းတို့ရှိလာမည်။ ရပ်မိရပ်ဖ တို့သည် ၎င်းတို့၏ ရှေ့လုပ်ငန်းစဉ်ကို အစိုးရနှင့် NGO များထံချပြုပြီး ၎င်းတို့ဒေသ၏ ဖွံ့ဖြိုးရေးကို ၎င်းတို့ကို အကျိုး များစေသည့် ပုံစံမျိုးဖြင့်သာ ဆောင်ရွက်ကြရန် ညှိနှိုင်း ဆွေးနွေးနိုင်မည်။ တောင်းဆိုနိုင်ကြမည်။

PAR ကို တလွဲအသုံးပြုခြင်းနှင့် အန္တရာယ်များ

PAR ကို တလွဲအသုံးပြုခြင်းမှာ အလွယ်တကူပင် ဖြစ်ပေါ်နိုင်သည်။ သုတေသနအဖွဲ့အနေဖြင့် မိမိတို့ဆန္ဒရှိ သည့်အတိုင်း သုတေသနတွေ့ရှိမှုများ ထွက်ပေါ်လာစေချင် သည့် စိတ်ဇောဖြင့် တလွဲသုံးမိနိုင်သည်။ ဥပမာ သုတေသီ တို့သည် ရွာသားများ၏ စိတ်ဝင်စားမှုကို လျစ်လျူရှုပြီး မိမိတို့အတွက် အသုံးဝင်မည့်ရွာ၏ အကြောင်းအရာများကို ရွေးချယ်ဆွေးနွေးစေခြင်း၊ ရွာသားတို့၏ နှုတ်ထွက်ပြောဆို ချက်များကို မိမိတို့လိုရာဆွဲ ပုံဖော်ခြင်းတို့ဖြစ်ကြသည်။

ဗျူရိုကရက်ဆန်ခြင်း

ရပ်ရွာ၏ အကျိုးအကြောင်းကို စိတ်မဝင်စားဘဲ မိမိတို့၏ သုတေသနလုပ်ထုံးများကိုသာ စိတ်ဝင်စားခြင်း၊ ရပ်ရွာကိုမလေးစားဘဲ မိမိတို့၏ လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကိုသာ အထူးပြုနေခြင်းတို့သည် PAR ကို ဗျူရိုကရက်ဆန်ဆန် အသုံးပြုခြင်းဟု ဆိုရပေမည်။ ထိုကဲ့သို့သော သုတေသီ များသည် မိမိဆွဲထားသည့် အစီအစဉ်အတိုင်း တစ်သဝေ မတိမ်း တစ်ဆင့်ပြီး တစ်ဆင့်ဖြစ်လာရန်သာ စိတ်ဝင်စား သည်။ ထိုအခါ နောက်ဆုံးတွင် မလေးနက်သောရလဒ်များ၊

အပေါ်ယံဆန်သော အသိပညာများ လောက်သာ ဖော်ထုတ် နိုင်မည်ဖြစ်ပြီး အနှစ်ရှိသော PAR ဖြစ်လာမည်မဟုတ်ပေ။ ထို့ပြင် ပုံစံခွက်ထဲ ပစ်ထည့်လိုက်သကဲ့သို့ ဖြစ်ခြင်းကြောင့် နောက်ဆုံးတွင် ထွက်ပေါ်လာသော ရပ်ရွာလူထု၏ ရှေ့ဆက် လုပ်ငန်းများရေးဆွဲရာတွင် တစ်ပုံစံတည်း ဆင်တူ ထွက်လာ တတ်သည်။

အထက်စီး ညှဉ်ဖြင့် PAR ကို အသုံးပြုခြင်း

PAR ၏ မူလရည်ရွယ်ချက်သည် ရပ်သူရွာသားတို့၏ ဆောင်ရွက်လိုသည်များကို ၎င်းတို့ ပါဝင်ဆောင်ရွက်မှုဖြင့် ၎င်းတို့ဆန္ဒရှိသည့် အတိုင်းပေါ်ထွက်လာရန်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ရပ်ရွာပြင်ပမှ လာရောက်သော သုတေသီက ၎င်းစိတ်ဝင်စားသော အကြောင်းအရာတစ်ခုအတွက် PAR ဖြစ်စဉ်များကို အသုံးပြုကာ ရပ်ရွာကို ပါဝင်စေသော်လည်း မိမိ၏ ရည်ရွယ်ချက်ပြည့်မြောက်ရန်သာ ရပ်ရွာကိုအသုံးပြု ခြင်းမျိုး ဖြစ်သည်။ အထက်စီးညှဉ်ဖြင့် အသုံးပြုခြင်းမျိုး ဖြစ်သည်။ ထိုအခါမျိုးတွင် ရပ်သူရွာသားတို့၏ တကယ့် လိုအပ်ချက်ကိုလည်း မထင်ဟပ်သော ရလဒ်များ ထွက်ပေါ် တတ်သည်။ ရွာသားတို့က အခြေအနေအရပ်ရပ်ကို ခြုံငုံ

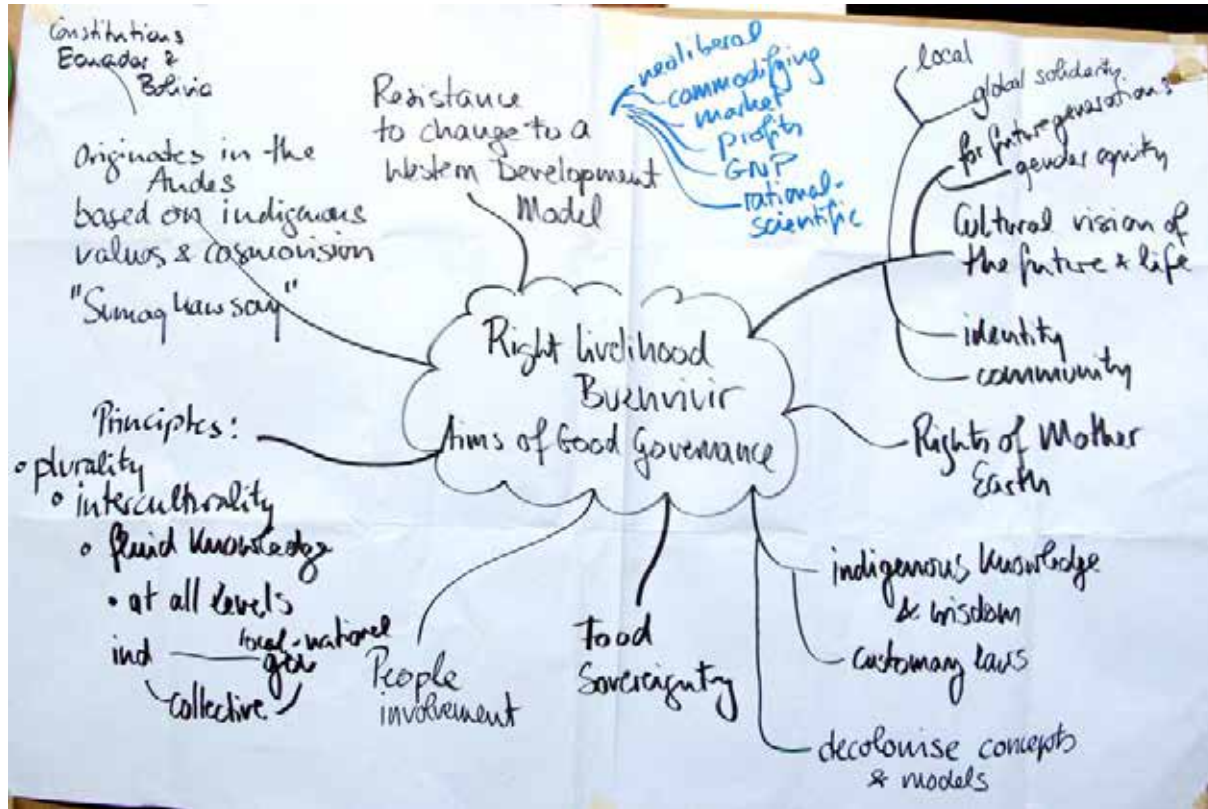
သုံးသပ်ကြသည်ကို နားမထောင်လျှင်လည်း ထိုအဖြစ်အပျက် မျိုးကို ဖန်တီးမိတတ်သည်။ အချို့ သုတေသီတို့မှာ ရွာသား တို့က သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် အသက်မွေးဝမ်းကြောင်း အဆက်အစပ်ကို နားလည်သော စကြာဝဠာအမြင် (Cosmovision) ကို နားမထောင်လိုဘဲ ၎င်းတို့၏ ယဉ် ကျေးမှုနှင့် ပညာများကိုသာ နားထောင်မည်ဆိုပါက ထိုကဲ့သို့သော PAR မှာ ရပ်ရွာက တကယ်ပါဝင်ခွင့်ရှိသည့် PAR ဖြစ်လာမည် မဟုတ်ပေ။

PAR ကို လူကြားကောင်းရုံသာအသုံးပြုခြင်း

PAR နှင့်ပတ်သက်၍ ဖြစ်နေကျ အမှားတစ်ခုဖြစ် သည်။ PAR ကိုဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများ အကောင်အထည် ဖော်ရာတွင်လည်းကောင်း၊ သုတေသနရလဒ်များ၏ အရည် အသွေးကိုမြှင့်တင်ရန်အတွက်လည်းကောင်း အသုံးပြုသော အခါ PAR ဟု မည်ကာမထွာ ပါလေရုံအသုံးပြုခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုအခါမျိုးတွင် သုတေသီသည် PAR Tools များကို လိုသလို ဆွဲယူ အသုံးပြုသွားပြီး ရပ်ရွာနှင့် အတူတကွ လေ့လာ သင်ယူခြင်းအတွက် အားထုတ်ရန် စိတ်မဝင်စားပေ။

သင့်တင့်မျှတသည့် သက်မွေးဝမ်းကျင် - ဘဝကို ရှင်သန်စေခြင်း

PAR သည် ရပ်ရွာတစ်ခုမှအစပြု၍ ယဉ်ကျေးမှု အစုံ၊ လူမှုဘဝအဖုံဖုံတည်ရှိနေသော ကမ္ဘာတစ်ခုလုံးတွင် လူသားအားလုံးအတွက် ရေရှည်တွင် သင့်တင့်မျှတသည့် သက်မွေးဝမ်းကျင်တစ်ခုနှင့်အတူ ကောင်းမွန်သော သဘာဝ တရားများရှိသည့် လောကတစ်ခု ရှင်သန်စေရန် နည်းလမ်း တစ်ခုသာဖြစ်သည်။ PAR သည် ရပ်ရွာလူထုက သုတေသနများတွင် ကိုယ်တိုင်ကိုယ်ကျ ပါဝင်နိုင်စေရန် အားပေးကူညီနိုင်သည်။ PAR နည်းလမ်းများအားဖြင့်

ရပ်ရွာလူထုကမိမိတို့၏ အနာဂတ်ကိုမိမိတို့ ဖြစ်စေလိုသည့် ဆန္ဒအတိုင်း ရပ်ရွာလူမှုဘဝအတွက် သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်တစ်ခုကို ကိုယ်ပိုင် ဒီဇိုင်းရေးဆွဲနိုင်ရန် အခြေအနေတစ်ရပ်ကို အားပေးဖန်တီးနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ လူသားဖွံ့ဖြိုးရေးဟူသော အယူအဆတွင် ရည်ရွယ်ချက်မှာ လူသားတို့၏ အနာဂတ်ကို သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေး ဝမ်းကျင်တစ်ခုအဖြစ် ဖန်တီးပေးရန်ပင် ဖြစ်သည်။ ‘သင့်တင့် မျှတသည့် သက်မွေးဝမ်းကျင်’ဟု ဆိုရာတွင် ယေဘုယျ

အများသိနေကြသော လမ်းရိုးအယူအဆ တစ်ခုမှ ခွဲထွက် ကာ ခြားနားသောအရပ်ဒေသအသီးသီးတွင် သင့်တင့်မျှတ သည့် သက်မွေးဝမ်းကျင်ဆိုသည်ကို ယဉ်ကျေးမှု အသီးသီး၌ မည်သို့ယူဆကြသည်ကို အခြေခံကာ ဆွေးနွေးမည်ဖြစ် သည်။ ထိုဆွေးနွေးချက်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံ ဒေသများစွာမှ တောင်သူလယ်သမားများက မိမိတို့ဒေသနှင့် ပတ်သက်သော အနာဂတ်မျှော်မှန်းချက်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဆွေးနွေးထား ကြသည်များကို မြန်မာ PAR သင်တန်းဆရာများ အဖွဲ့က ပြန်လည်တင်ပြမှုများလည်း ပါဝင်မည်ဖြစ်သည်။

စတော့ဟုမ်းရှိ သင့်တင့်မျှတသောသက်မွေးဝမ်းကျင် ဖောင်ဒေးရှင်းသည် နှစ်စဉ် အောတာနေးတစ်စ် နိုဗယ်လ် ဆုကို ရေရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေးအတွက် ဦးဆောင်ဦးရွက်ပြုကာ လှုပ်ရှားနေသော ထူးချွန်သူများအား ချီးမြှင့်နေသော အဖွဲ့အစည်းဖြစ်ပြီး သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင် ဟူသော အယူအဆကို ၎င်းတို့က အောက်ပါအတိုင်း အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုပါသည်။

“သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်”ဟူသော အယူအဆမှာ ရှေးကပင်ရှိခဲ့သည်။ လူတိုင်းသည် အဂတိ ကင်းသော အလုပ်ကို လုပ်ကိုင်ရမည်ဖြစ်ပြီး တစ်ပါးသူနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကိုလည်း အပြည့်အဝ လေးစားသမှု ရှိရမည်။ မိမိတို့၏လုပ်ရပ်ကြောင့်ဖြစ်လာသော အကျိုး ဆက်များကို မိမိတို့တာဝန်ယူနိုင်ရမည်ဖြစ်ပြီး သဘာဝ သယံဇာတများကိုလည်း တရားသဖြင့်သာ ထုတ်ယူသုံးစွဲရ မည်။ ဝန်ဒနာရှိက သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်- ပြည်သူ့ဖူလုံရေးအစရှိသည်တို့နှင့်ပတ်သက်၍ ဆိုခဲ့သည်မှာ-

စီးပွားရေးနယ်ပယ်၌လည်းကောင်း၊ အသိပညာနယ်ပယ်၌လည်းကောင်း၊ ရုပ်ဝတ္ထုအရ တိုးတက်မှုတစ်ခုတည်းကို အာရုံစိုက်သော အော်တာနေးတစ်ဖွံ့ဖြိုးရေးမှုတစ်ရပ် ထွန်းကားရန်အလို့ငှာ သဘာဝ၏ အမျိုးစုံလင်ကွဲပြားမှုကို ထိန်းသိမ်းကြရန် အလွန်အရေးကြီးသည်။ ယနေ့အချိန်အခါတွင် အမျိုးစုံလင်ကွဲပြားသော သဘာဝကို ပျိုးထောင်မွေးမြူရန်၊ ထိန်းသိမ်းရန်မှာ စရိတ်အကုန်အကျ မများဘဲ ဆောင်ရွက်နိုင်တော့သည် မဟုတ်ချေ။ သို့တိုင်

အောင် မျိုးကွဲစုံလင်မှုကို မထိန်းနိုင်လျှင် ကမ္ဘာကြီး၏ ရေရှည်ကျန်းမာရေးမှာလည်း အခြေအနေ ကောင်းတော့မည် မဟုတ်ပေ။ အမျိုးစုံလင်စွာ ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ခြင်းသည် ကြီးသည်ဖြစ်စေ ငယ်သည်ဖြစ်စေ အားလုံးလွတ်လပ်စွာ နေထိုင်နိုင်ရန် အရေးကြီးလှသည့် အခြေခံပင်ဖြစ်သည်။

ဂျာမနီနိုင်ငံမှ အစိမ်းရောင်ပါတီ၏ နိုင်ငံရေး Think Tank တစ်ခုဖြစ်သော Heinrich Böll Foundation သည်

ပျော်ရွှင်စရာကောင်းသော၊ ဖူလုံသော ဘဝအရည်အသွေးကို ပိုင်ဆိုင်သော၊ ကမ္ဘာတစ်ခုအဖြစ် အနာဂတ်ကို တည်ဆောက်ကြရန် အားပေးသည်။ ထိုအဖွဲ့ကထုတ်ဝေသော အင်ဒိစ်ဒေသရှိ Buen Vivir ဓလေ့အကြောင်း ရေးသားထားသည့် လက်ကမ်းစာစောင်ငယ်တွင် ရေးသားထားသည်မှာ

‘ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာမှု၊ ငွေကြေးအကျပ်အတည်းနှင့် ဆင်းရဲမွဲတေခြင်းတို့နှင့်အတူ ဂျပန်တွင်မကြာသေးခင်က ဖြစ်ပွားခဲ့သော နျူကလီးယား ဘေးအန္တရာယ်တို့သည် လက်ရှိကမ္ဘာတွင် ကျင့်သုံးနေသော ကုန်ထုတ်လုပ်မှုနှင့် လူတို့၏ သုံးစွဲမှု ဓလေ့များကိုစွန့်ကာ အခြားသင့်လျော်ရာ ကြံကောင်းစည်ရာများကိုရှာဖွေကြရန် အရေးတကြီး လိုအပ်နေကြောင်း သတိပေးလျက်ရှိသည်။’

ရေရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့်ပတ်သက်ပြီး ပြောဆိုကြရာတွင် အဓိက လိုလားချက်များမှာ ညီညွတ်သောကမ္ဘာကို တည်ဆောက်ကြရန်နှင့် ပျော်မွေ့ဖွယ်ကောင်းသော သာယာဖူလုံသော လူမှုဘဝကိုရရှိစေရေးပင် ဖြစ်ကြသည်။ ထိုကဲ့သို့သော ဆွေးနွေးမှုများကို အထူးသဖြင့် ဖွံ့ဖြိုးဆဲနှင့် ထွန်းသစ်စ နိုင်ငံများတွင် ခပ်စိပ်စိပ် ကြားနေခဲ့ကြရပြီး တစ်ကမ္ဘာလုံးတွင်လည်း စီးပွားရေးအင်အားကြီးထွားလာခြင်းမှအပ အခြားအရာများ ဆုတ်ယုတ်သွားသော မော်ဒယ်ကို အစားထိုးနိုင်မည့် စနစ်များကို ရှာဖွေလာကြသည်။ လက်တင်အမေရိကသည်လည်း ထိုနည်းနှင့်ပင်ဖြစ်သည်။ အီကွေဒေါနှင့် ဘိုလီဗီးယားတို့တွင်အနေဖြင့် နိုင်ငံသားတို့သည် သာယာဝပြောသောဘဝကိုရရှိပိုင်ခွင့်ရှိကြောင်းကို နိုင်ငံ၏ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေတွင် ပင်ဖော်ပြထားသည်။ Buen Vivir သည် ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့က တန်ဖိုးထားမှု

များ၊ ရိုးရာအစဉ်အလာများပေါ်တွင် အခြေခံသည့်ခလေး တစ်ခုဖြစ်သည်။

သင့်တင့်သော သက်မွေးဝမ်းကျင်ဟူသည့် အယူ အဆသည် ယဉ်ကျေးမှုခလေးအလိုက် ပုံစံအမျိုးမျိုး ထွန်းကားနိုင်သည့် အယူအဆဖြစ်သောကြောင့် တစ်နေရာ နှင့် တစ်နေရာ ဆင်တူပေါ်ထွက်လာရန် မဖြစ်နိုင်ပေ။ ယဉ်ကျေးမှုတိုင်းတွင် အများသဘောတူ သတ်မှတ်ထား လေ့ရှိကြသည့် ဘဝတန်ဖိုး သတ်မှတ်ချက်များ ရှိကြသည်။ ဒေသတစ်ခုတွင် ရပ်သူရွာသားတို့က မိမိတို့ ဘဝကို ရှုမြင် သုံးသပ်ပုံတို့သည် ထိုဒေသ၏ သမိုင်းနှင့် ကင်းကွာ၍ မဖြစ် နိုင်ဘဲ ထိုဒေသ နောက်ခံအခြေအနေများအတိုင်း ရွေ့လျား ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ကြသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် ဖြစ်တည်နိုင်သည့် အနာဂတ်ဘဝများမှာ ပုံစံမျိုးစုံဖြင့်တည်ရှိသည့် သက်မွေး ဝမ်းကျောင်းမှုများလိုအပ်သလို ဒေသီယအခြေအနေနှင့် လိုက်ဖက်သော သက်မွေးဝမ်းကျောင်းမှု အယူအဆ အမျိုးမျိုး ဆက်လက်ထွန်းကားရန် လိုအပ်ပေသည်။ ဤကဲ့သို့ အနာဂတ်တွင် လူမှုအဖွဲ့အစည်းအချင်းချင်းကြား ဆိုင်ရာ ယဉ်ကျေးမှုများကို ဖလှယ်နိုင်သည့် ခလေးများ၊ အပြန် အလှန် ဆွေးနွေးမှုများရှိနေခြင်းအားဖြင့် မိမိတို့ပတ်ဝန်းကျင် တွင် သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်ကို ရှင်သန် ကြွယ်ဝအောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်။ Sidelisky က ကောင်းမွန်သည့် အသက်ရှင်နေထိုင်မှုကို စီးပွားရေး ကိန်းဂဏန်းများကြီးထွားမှုကိုမကြည့်ဘဲ ဘဝကိုပိုမို ကြွယ်ဝ စေသောအရာများဖြင့် တည်ဆောက်ကြခြင်းဟု အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ဆိုခဲ့သည်။ ထိုစီးပွားရေးကိန်းဂဏန်းများထက် အရေး ပါသော အရာများတွင် ကျန်းမာရေး၊ လုံခြုံရေး၊ တစ်ဦးကို တစ်ဦး လေးစားချစ်ကြည်ရေး၊ လူတစ်ဦးချင်းကိုယ်ရည်

ကိုယ်သွေးဖွံ့ဖြိုးရေး၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် သဟဇာတ ဖြစ်ရေး၊ ခင်ခင်မင်မင်နေထိုင်နိုင်သည့်လူ့အသိုင်းအဝိုင်းရှိရေး၊ အားလပ်ချိန်ရရှိနိုင်ရေးတို့ ပါဝင်သည်။ ယဉ်ကျေးမှုပေါင်း အထွေထွေ ခုနှစ်ထောင်မျှရှိသည်ဆိုသော ဤကမ္ဘာပေါ်တွင် ထိုအခြေခံဘဝတန်ဖိုးများကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရရှိရန်မှာ ထိုဒေသ၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၏အခြေအနေနှင့် လူမှုအသိုင်းအဝိုင်း ပေါ်တွင် များစွာမူတည်နေပေသည်။ ကျန်းမာခြင်းဟူသည် ကာယသုခသာမက စိတ္တသုခဖြင့်ပြည့်စုံရန်လည်း အရေးကြီး ပေသည်။ ကျန်းမာခြင်းသည် လာဘ်တစ်ပါးဟု ဆိုနိုင်ရန် အစားကောင်းအသောက် ကောင်းလိုသလို လူမှုဆက်ဆံရေး ကောင်းသော ဝန်းကျင်တစ်ခုနှင့်တကွ ကျေနပ်ဘဝင်ကျနိုင် သည့် အလုပ်အကိုင်တစ်ခုလည်း လိုပေမည်။ ဘူတန်နိုင်ငံ သည် တစ်နိုင်ငံလုံးပျော်ရွှင်မှု ညွှန်းကိန်းစနစ်ကို တီထွင် ခဲ့သည့် နိုင်ငံဖြစ်ပြီး ထိုအယူအဆတွင် လူသားတို့၏ တိုးတက်မှုကို အချက်ကိုးချက်ကို အခြေခံတိုင်းတာသည်။ ထိုအချက်များတွင် (၁) စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ကျန်းမာခြင်း (၂) လူနေမှုအဆင့်အတန်းနှင့် မိမိဘဝကို စိတ်ကျေနပ်ပျော်ရွှင် ခြင်း (၃) အဂတိကင်းသောအုပ်ချုပ်စီမံမှုနှင့် တစ်နိုင်ငံလုံး ပျော်ရွှင်ခြင်း (၄) ခန္ဓာကိုယ်ကျန်းမာခြင်း (၅) ပညာရည် ကောင်းမွန်ခြင်း (၆) ရပ်ရွာကြံ့ခိုင်အားကောင်းခြင်း (၇) ယဉ်ကျေးမှုစုံလင်ကြွယ်ဝခြင်းနှင့် ဘေးအန္တရာယ်ကြိုလာလျှင် မတ်မတ်ပြန်ရပ်နိုင်သည့်အစွမ်းရှိခြင်း (၈)အချိန်ကိုအဆင် ပြေပြေ အသုံးချခြင်းနှင့် ပျော်ရွှင်နိုင်ခြင်း (၉) ဂေဟစနစ် မျိုးကွဲစုံလင်ကြွယ်ဝပြီး ဂေဟပျက်စီးခဲ့လျှင် ပြန်လည် ထူထောင်နိုင်ခြင်း

ဘူတန်၏ ဖွံ့ဖြိုးရေးကိုတိုင်းတာသည့်စနစ်သည် ယဉ် ကျေးမှု အထွေထွေဖြင့် တည်ရှိနေသော ကမ္ဘာကြီးအတွက်

သင့်တင့်သော သက်မွေးဝမ်းကျင်ဟူသော အယူအဆကို ဖော်ထုတ်ရာတွင် အသုံးဝင်သည့် အခြေခံစည်းမျဉ်း တစ်ရပ် ပင် ဖြစ်သည်။ Bartomeu Melia က ကောင်းကျိုးမပြုသော နေမှုထိုင်မှုပုံစံကို ပြောင်းလဲကြရန် အဆိုပြုသည်။ ၎င်းက ပါရာဂွေးမှ ဂွာရာနီလူမျိုးများကျင့်သုံးသော Buenvivir ဘဝအမြင်အတိုင်း လိုက်နာကျင့်သုံးကြရန် အားပေးသည်။ ထိုဘဝနေနည်းကို ကောင်းစွာ ရှင်သန်ခြင်း ကောင်းစွာနေ ထိုင်ခြင်း Tekó Porã ဟုလည်း ခေါ်ဆိုကြသည်။ ထို ဘဝ နေနည်းကို ကျင့်သုံးသူများမှာ သဘာဝတရားနှင့် သဟဇာတ ဖြစ်အောင်နေထိုင်ခြင်း၊ ငြိမ်းချမ်းသော လူမှုဆက်ဆံရေးကို တည်ဆောက်ခြင်း၊ လယ်ကွင်းများကို စောင့်ရှောက်ခြင်း၊ အဖော်များနှင့်အတူ အခါးရည်သောက်ခြင်း၊ အားလပ်ချိန်ကို စိတ်ရှည်ရှည်ထားခံစားခြင်းနှင့် တရားအားထုတ်ခြင်း အစ ရှိသည်တို့ကိုနေထိုင်ပုံများရှိကြပေသည်။

အထူးခြားဆုံးမှာ ထိုဒေသတွင် နေထိုင်သူများ အချင်းချင်း ကုန်ပစ္စည်းများ လဲလှယ်၍ဖြစ်စေ၊ တစ်ဦး၏ အလုပ်ကို တစ်ဦးက တစ်လှည့်စီကူညီလုပ်ကိုင်ခြင်းအားဖြင့် ဖြင့်စေ နေထိုင်ကြသည်။ ထိုနည်းအားဖြင့် သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင်ရှိ သယံဇာတအရင်းအမြစ်များကို မပြုန်းတီးအောင် ရပ်ရွာက ထိန်းထိန်းသိမ်းသိမ်းဖြစ်စေကာ စီမံခန့်ခွဲကြသည်။ ကောင်းသော အသက်ရှင်နေထိုင်မှုပုံစံ သို့မဟုတ် သင့်တင့် သော သက်မွေးဝမ်းကျင်တစ်ခုဖြင့် ရပ်တည်နိုင်ခြင်းသည် ရပ်ရွာလူထု နေထိုင်ကြသောဒေသ၏ ပတ်ဝန်းကျင်၊ ရေ၊ မြေတို့အပေါ်တွင် များစွာမှီတည်နေကြသည်။ သို့ရာတွင် ဂွာရာနီတို့နေရာတွင် လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၅၀၀ ခန့်ကပင် စပိန်နယ်ချဲ့တို့၏ ဝင်ရောက်သိမ်းပိုက်မှုကြောင့် ပျက်စီးမှု အလုံးစုံနှင့်ကြုံခဲ့ကြရသည်။ သူတို့သည် တောတောင်များ၊

သားရိုင်းတိရစ္ဆာန်ကြွယ်ဝမှုများ၊ မြေယာများကို လက်လွှတ်ခဲ့ကြရသည်။ သို့တိုင်အောင် ထိုလူမျိုးများသည် ၎င်းတို့၏ အစဉ်အလာဖြစ်ခဲ့သော မြေနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အလှနှင့် အဖိုးတန်မှုများကို ယခင်အတိုင်း ထိန်းသိမ်းကြရန် တောင့်တနေကြဆဲသာဖြစ်သည်။

Buenvivir ခေါ် အင်ဒီးစတင်တန်းများမှ ဌာနေ တိုင်းရင်းသားအနွယ်တို့၏ ဓလေ့

Buenvivir ခေါ် ယဉ်ကျေးမှုတစ်ခုမှာ အီကွေဒေါ နှင့် ဘိုလီဗီးယားတို့ရှိ တိုင်းရင်းသားအနွယ်များကြားတွင် ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်လာခဲ့ကြသည်။ တိုင်းရင်းသား ဘာသာစကားများဖြစ်ကြသော (Quechua) တွင် Sumaq Kawsay ဟုခေါ်ပြီး Aymara ဘာသာဖြင့် Sumaq Jakaña ဟုဆိုကြသည်။ ထိုနိုင်ငံများတွင် လက်ဝဲယိမ်းအစိုးရများ အုပ်ချုပ်ခဲ့စဉ်က အဆိုပါ ယဉ်ကျေးမှုများကို ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေများတွင် ၂၀၀၈ နှင့် ၂၀၀၉ ခုနှစ်တွင် အသီးသီး ပြဋ္ဌာန်းခဲ့ကြသည်။

အမှန်စင်စစ် Buenvivir သည် ရပ်ရွာလူထု တွေး ခေါ်မြော်မြင် တတ်သူပညာရှင်များနှင့် နိုင်ငံရေး ခေါင်း ဆောင်များက နီယိုလစ်ဘရယ်ခေါ် ခေတ်သစ်အရင်းရှင် ဝါဒကို တုံ့ပြန်ကြသည့် နည်းလမ်းတစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ နီယို လစ်ဘရယ်မူတွင် အရာရာကို ဈေးကွက်တင်ကာငွေဖြင့် ရောင်းစားရန်ဖြစ်ပြီး လူမှုဘဝများသည်လည်း ရောင်း ကုန်များဖြစ်လာကြကာ အမြတ်အစွန်းကို အစွမ်းကုန် ရှာဖွေ ကြသည်။ ဤစနစ်တွင် ပုဂ္ဂလိက လုပ်ငန်းရှင်ကြီးများက ဈေးကွက် ဝယ်လိုအားနှင့် ရောင်းလိုအား တစ်ခုကိုသာ ကြည့်ကာ လူတို့၏ ဖြစ်တည်မှုဘဝများကို ဈေးကွက်တင်

ရောင်းစား ကြပြီး အစိုးရများက ဈေးကွက်ကို အလိုလိုက်ကာ အထိန်းအချုပ်နည်းနိုင်သမျှနည်းစေလျက် စည်းကမ်းများဖြင့် ထိန်းသိမ်းခြင်းမပြုကြပေ။ လက်တင်အမေရိကသည် ကိုလိုနီ ခေတ်သမိုင်းတစ်လျှောက်နယ်ချဲ့တို့၏ ဒဏ်ရာဒဏ်ချက်ကို ခံစားခဲ့ရပြီး ပြည်သူ့ဘဝများနှင့်အတူ သဘာဝသယံဇာတ များလည်း ထိခိုက်ပျက်စီးခဲ့ရသည်။ ပိုဆိုးသည်မှာ ပြီးခဲ့သည့် ဆယ်စုနှစ်များအတွင်းပြည်သူ့အများစုသည် ဆင်းရဲမွဲတေမှု ဒဏ်ကို ပို၍ပင် အလူးအလိမ့်ခံခဲ့ကြရသည်။ ထို့ကြောင့် လက်တင်အမေရိကရှိလက်ဝဲယိမ်း အစိုးရများသည် ဌာနေ တိုင်းရင်းသားတို့နှင့် ပူးပေါင်းကာ ဒေသီယယဉ်ကျေးမှုကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားခြင်းမပြုသည့် ပင်မဖွံ့ဖြိုးရေး ရေစီး ကြောင်းမှ ခွဲထွက်သော ဇာတိနှင့်သင့်လျော်သည့် ဖွံ့ဖြိုးရေး မော်ဒယ်များကိုအဆိုပြုခဲ့ကြရာမှ သင့်တော်သော သက်မွေး ဝန်းကျင်ဟူသည့် အယူအဆ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ခြင်းဖြစ်ပေ သည်။

ကမ္ဘာ့နေရာအသီးသီးတွင် အဓိကမ္ဘာမြေကို ကာ ကွယ်စောင့်ရှောက်ရန် အဆိပ်မသင့်စေရန်အတွက် တရား ဥပဒေဖြင့် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ကြရမည့်အစား လူတို့ ပြုမူခဲ့ကြသည်မှာ ကမ္ဘာ့မြေကို မိမိတို့ ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်မှု နောက်သို့ လိုက်ကြရန် အသုံးချကြခြင်းပင်ဖြစ်သည်။ ထိုနိုင်ငံများရှိ ဖွဲ့စည်းအုပ်ချုပ်ပုံ အခြေခံဥပဒေများကမူ သဘာဝတရားအား ဖျက်ဆီးသူညစ်ညမ်းစေသူ၊ လျစ်လျူ ရှုသူ မည်သူ့ကိုမဆို တရားစွဲနိုင်ကြောင်း သတ်မှတ်ပေးထား ခဲ့သည်။ ကမ္ဘာ့မြေကို ထိခိုက်စေသူတို့ကို ရုံးတော်တွင် တရားစွဲနိုင်ပြီး အမှုနှုံးခဲ့သော် ပျက်စီးမှုကိုပြင်ဆင်ပေးရမည့် ဥပဒေကို တီထွင်ခဲ့ကြသည်။

ထို Buenvivir ဓလေ့တွင် ဒေသပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေနှင့် လူမှုဘဝ ဖွဲ့စည်းပုံများကို လေးစားရန် တောင်းဆိုပြီး တစ်ကမ္ဘာလုံးတစ်ညီတစ်ညာ ဆောင်ရွက် ကြရန်မျှော်လင့်သည်။

Buenvivir ကိုကျင့်သုံးလျှင် အနာဂတ်မျိုးဆက်သစ် များ၏ အခွင့်အရေးကို ထည့်သွင်းစဉ်းစားကြသည်။ မိမိ မျိုးဆက်က လုပ်ဆောင်ခဲ့သည့် အကြောင်းကြောင့် ဖြစ်လာ မည့်အကျိုးကို ဆင်ခြင်ကြသည် ကျား မ တန်းတူညီမျှမှုကို အာမခံသည်။ မိမိဖြစ်လိုသော လိင်နှင့် ကိုယ်ရည်ကိုယ် သွေးကို ပိုင်ဆိုင်ခွင့်ရှိပြီး မတူကွဲပြားမှုကြောင့်လည်း နှိမ့်ချ ခြင်းမပြုလုပ်ကြပေ။

မိမိတို့နိုင်ငံအနာဂတ်ကို စိတ်ကူးပုံဖော်ရာတွင် စီးပွားရေးမော်ဒယ်များထဲ ထည့်သွင်းပုံဖော်ခြင်းမဟုတ်ဘဲ မိမိတို့ဖြစ်လိုသော အနာဂတ်ယဉ်ကျေးမှု ကို စိတ်ကူးကာ အစီအစဉ်ရေးဆွဲကြပြီး ထိုသို့ရေးဆွဲရာတွင် မိမိဒေသကို အခြေခံရေးဆွဲထားသည့်တိုင်အောင် တစ်နိုင်ငံလုံးအတိုင်း အတာဖြင့် အသိအမှတ်ပြုနိုင်ကြသည်။

ရပ်ရွာတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုသရုပ်နှင့် Buenvivir မှာ ဆက်စပ်နေပြီး ရပ်ရွာနှင့်ပြည်သူများ၏ ကိုယ်တိုင်ပြဋ္ဌာန်း ခွင့်ကို အလေးထားသည်။ ရပ်ရွာအတွင်းရှိ လူမှုဘဝ ဖွဲ့စည်းဆက်စပ်ပုံများ၏ တန်ဖိုးကို လျစ်လျူမရှုသည့်အပြင် အများနှင့်သက်ဆိုင်သောသယံဇာတများကို ရပ်သူရွာသား များ စုပေါင်းစီမံစောင့်ရှောက်ကြသော အများနှင့်သက်ဆိုင် သည့် နေရာဌာန အလေ့အကျင့်များ မပျက်စီးစေအောင် ထိန်းသိမ်းသည်။ ဤစနစ်တွင် ဌာနေတိုင်းရင်းပညာရပ်

များနှင့် အမြော်အမြင်တို့သည် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှု နှင့် အသုံးချနိုင်ရေး၊ အနာဂတ်တွင်ရရှိလာမည့် နည်းပညာ တို့ကို သုံးစွဲနိုင်ရေးတို့အတွက် အသိပညာအသစ်များကို ဖန်တီးပေးရမည့် ပညာမဏ္ဍိုင်ကြီးသဖွယ် တည်ရှိသည်။ ရပ်ရွာတွင် ရှေးကပင် ပိုင်ဆိုင်ခဲ့သော သီးပင်စားပင်မျိုးစေ့ တို့ကို ရပ်ရွာက တရားဥပဒေကြောင်းအရ ဆက်လက် ပိုင်ဆိုင်နိုင်ရေးသည်လည်း အရေးကြီးလှသည်။ ဒေသရိက္ခာ လုံခြုံရေးအတွက် အဓိကထားရမည့်အရာမှာ ပြင်ပမှ အစားအသောက်များကို တင်သွင်းလာရန်မဟုတ်ဘဲ ဒေသ တွင်းရှိသည့် မျိုးများ၏ အရည်အသွေး ပိုမိုကောင်းမွန်လာစေ ရေးနှင့် ဒေသတွင်းဖြစ် အစားအသောက် ဓလေ့များကို မပျက်စီးအောင် စောင့်ရှောက်နိုင်စေရေးပင်ဖြစ်သည်။ ဒေသခံများနှင့် ၎င်းတို့၏ပတ်ဝန်းကျင်အပေါ် ကျရောက်နိုင် သည့် အကျိုးဆက်များကို ဆောင်ကျဉ်းလာမည့် မည်သည့် မူဝါဒမဆို ဒေသခံတို့၏ အသံကိုနားထောင်၍ ချမှတ်ကြရန် လိုအပ်သည်။

ဤစနစ်ကိုဖော်ဆောင်ရန် လိုက်နာရမည့် စည်းမျဉ်း များတွင် ဗဟုဝါဒကို ထွန်းကားစေရေးလည်း ပါဝင်သည်။ သို့မှသာ ယဉ်ကျေးမှုများပေါင်းစပ်ဖလှယ်မှုသည် တစ်ဦးချင်း မှသည် ရပ်ရွာတစ်ခုလုံးအထိလည်းကောင်း တစ်နိုင်ငံလုံး

အဆင့်မှသည့် ကမ္ဘာ့အရပ်ရပ်အထိလည်းကောင်း အရှိန် အဟုန်ဖြင့် ပေါ်ပေါက်နိုင်ပေသည်။

Buenvivir ဟူသော အင်ဒီစတင်တန်းဒေသမှ လူမှုလှုပ်ရှားမှု အယူအဆများကို အကျဉ်းချုံးထားသည့် ဥရုဂွေးမှ Gudynas စနစ်၌ အောက်ပါအချက်များကို အခြေခံပေသည်။

သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်၏တန်ဖိုးနှင့် အခွင့်အရေးကို အလေးထားသော လူသားတို့၏ သီလနှင့် ကိုပြန်လည် ထူထောင်ပြီး ပတ်ဝန်းကျင်တွင် အမျိုးစုံလင်ကွဲပြားမှု၊ တစ်ဦးကိုတစ်ဦးလေးစားမှုတို့ဖြင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို သက်မဲ့သဖွယ်မယူဆဘဲ မြတ်နိုးကြရမည်။ သဘာဝ ပတ် ဝန်းကျင်သည် သယံဇာတနှင့် လူသားတို့ အသုံးချစရာ ပစ္စည်းသက်သက်မဟုတ်ဟု ခံယူကြရမည်။

ဘဝ၏အခြေခံမှာ ရုပ်ဝတ္ထုပစ္စည်းများဟု မမှတ်ယူဘဲ စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ တန်ဖိုးထားမှုများ၊ ခံစားချက်များကို လည်းအဓိကကျသည်ဟု ခံယူကြရမည်။ ထိုလူမှုဘဝမော် ဒယ်များတွင် ဒေသခံလူထုနှင့် ၎င်းတို့၏ အသိပညာကို လူနည်းစု၏ အကျိုးသက်သက်အတွက် အသုံးချခံခြင်း

မရှိရပေ။ လူမှုဘဝအမျိုးမျိုးစုံလင်ကွဲပြားမှုကို လေးစား ကြရမည်ဖြစ်ပြီး သဘာဝနှင့် ဝိညာဉ်လောကများကိုပင် အလေးအမြတ် ထားကြရသည်။ တိုင်းရင်းပညာနှင့် သိပ္ပံပညာတို့ကြားတွင်လည်းကောင်း တိုင်းရင်းပညာ အချင်းချင်းကြားတွင်လည်းကောင်း ပေါင်းကူးဖလှယ်ကာ ဆွေးနွေးနိုင်သော အခွင့်အရေးများ ဖန်တီးကြရမည်ဖြစ်ပြီး လူသားတို့ အနာဂတ်ဖွံ့ဖြိုးရေးပြဿနာများကို မည်သို့ ဖြေရှင်းကြမည်ကို အတူတကွတိုင်ပင်နိုင်ကြသည်။ နည်း ပညာအရလည်းကောင်း၊ ဖွဲ့စည်းပုံအရလည်းကောင်း၊ အသိပညာထွန်းကားပြန်ပွားရေးအတွက်လည်းကောင်း နှစ်ဖက်စကားပြောရန် လိုအပ်သည်။ ယခင်ကရှိခဲ့သော လက်တွေ့တွင် အသုံးမဝင်သည့် အတွေးအခေါ်အယူအဆ ဟောင်းများမှလည်း နိုးထနိုင်ရမည်။ ဥပမာ- ကိုလိုနီခေတ် တွင် သမရာသီဥတုမှလာကြသော သစ်တောပညာရှင် များက အပူပိုင်းဇုန်များရှိ ဒေသခံရေမြေနှင့် အသက်ရှင် နေထိုင်မှု ဓလေ့များကိုနားမလည်ဘဲ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ သည် ဘေးထွက်ဆိုးကျိုးများလှကြောင်း ပြောကြားက ထိုအယူအဆကို ပျံ့ပွားစေခဲ့သည်။ ထိုကဲ့သို့သော ပညာရပ် ပိုင်းဆိုင်ရာ ဘက်လိုက်တွေးတောမှုများကို ပြန်လည်တည် မတ်ကြရမည်။

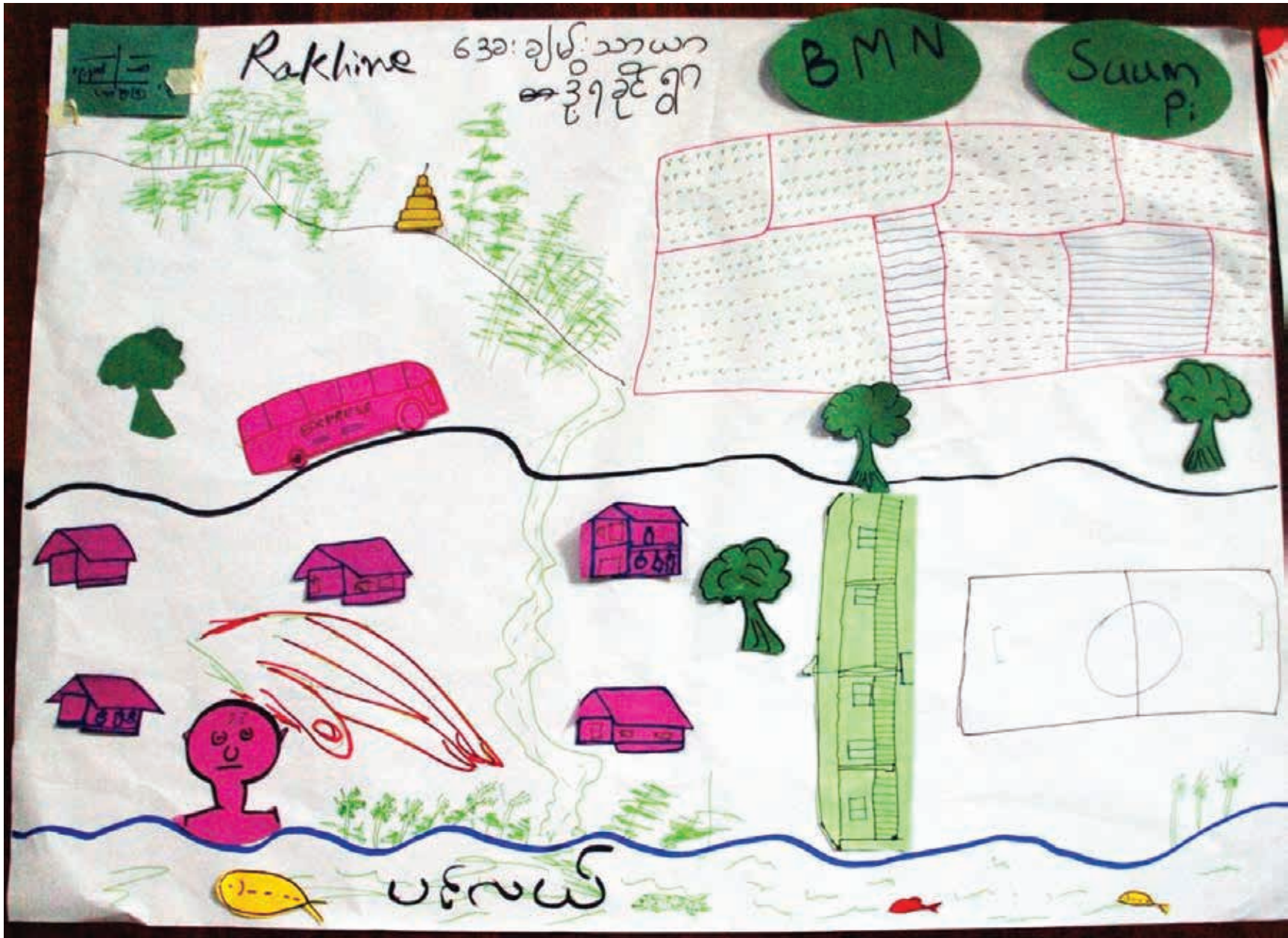
မြန်မာနိုင်ငံရှိ သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်

မြန်မာနိုင်ငံအနေဖြင့် အခြားလူ့အဖွဲ့အစည်းများ၏ စိတ်ကူးစိတ်သန်းများကို မည်သို့လေ့လာကြမည်နည်း။ မည်သို့အသုံးချကြမည်နည်း။ PINRM ဆရာဖြစ်သင်တန်းမှ သင်တန်းဆင်းဆရာများက ကျေးလက်တွင် PAR ကို လက်တွေ့အသုံးချခဲ့သည့် အတွေ့အကြုံများတွင် ဒေသခံတို့က ၎င်းတို့၏ ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေး ရည်မှန်းချက်များကို ကားချပ်များဖြင့် ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်များကို အကျဉ်းချုံး ဖော်ပြလိုက်ရပေသည်။

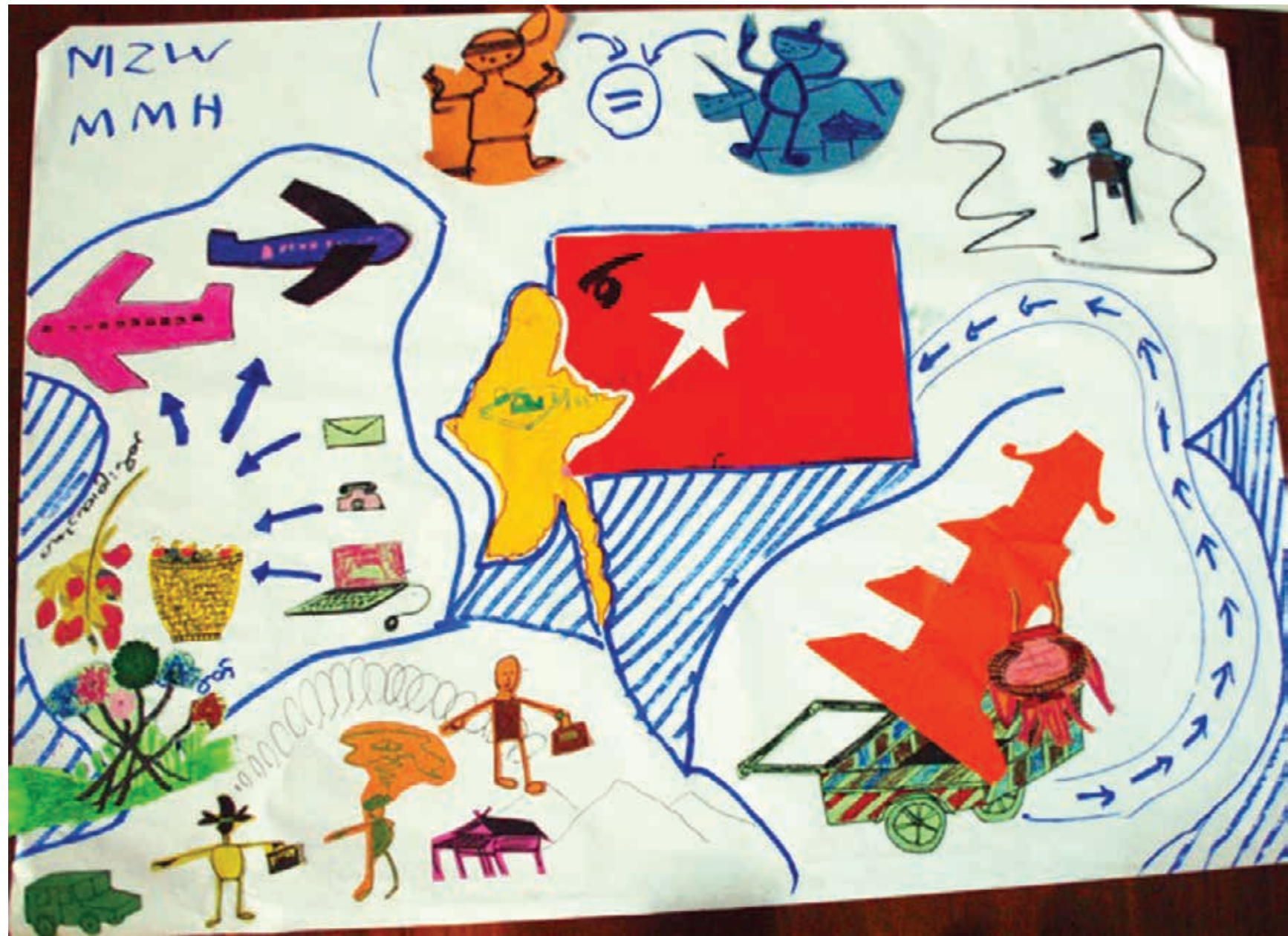

ထိုကားချပ်များတွင် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် သားငှက်တိရစ္ဆာန်များကို ကာကွယ် စောင့်ရှောက်ကြရန်၊ တိုင်းရင်းသား မျိုးနွယ်စုံလင်မှုကို လေးစားကာ အချင်းချင်း ငှာနေတိုင်းရင်းသားအုပ်စုများအကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးပြီး စည်းလုံးမှုကို တည်ဆောက်ကြရန်၊ မိမိတို့ဒေသထွက် မျိုးစိတ်များကို ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းနိုင်ရန်၊ ရွာနီးချုပ်စပ် တောများတွင် သစ်ခုတ်ခြင်းမှ ဝင်ငွေရရှိယုံသာမက မိမိတို့ အိမ်ယာဆောက်လုပ်နိုင်ရေး၊ လက်မှုပစ္စည်းများ ထွင်းယူ ဖန်တီးနိုင်ရေးအတွက် သစ်တောများကို ရေရှည် ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းနိုင်ရန်၊ ကျားမမခွဲခြားဘဲ ဆက်ဆံသည့် ဓလေ့ ထွန်းကားလာရန်၊ ငြိမ်းချမ်းသော ဗုဒ္ဓဘာသာ ထွန်းကားနေခြင်းနှင့်အတူ ဘာသာလူမျိုးမရွေး လွတ်လပ်စွာ ကိုးကွယ်ခွင့်ရရှိကြရန်၊ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုလုပ်ငန်းကြီးများကို မဆောင်ရွက်မီကပင် ဒေသခံတို့အား အကြောင်းကြား အသိပေးကာ ရပ်ရွာ၏သဘောတူညီမှုကိုရရှိမှုသာ ဆောင်ရွက်ရန်၊ သတ္တုမိုင်းများနှင့် ရေကာတာဆောက်လုပ်မှုများနှင့် စက်မှုလုပ်ငန်းများတွင် အလုပ်သမားတို့၏ အခွင့်အရေး ရရှိရန် ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန်၊ ဒေသခံတို့၏ ကျန်းမာရေးကို မထိခိုက်စေအောင် အကာအကွယ်ပေးနိုင်အောင် ဆောင်ရွက်ရန်၊ မြေယာ မတရားသိမ်းဆည်းခံရခြင်းမှ ကင်းဝေးစေရန်၊ သဘာဝသယံဇာတကို တရုတ်များ ခေါင်းပုံဖြတ် လာရောက်ယူငင်ခြင်းကို တားမြစ်ရန် အစရှိသည်တို့ကို ဖော်ပြခဲ့ကြသည်။

ဆက်လက်လေ့လာရန် စာအုပ်များ

Grenier, Louise. 1998, Working with Indigenous Knowledge: A Guide for Researchers. Ottawa: IDRC.

IIRR 1996. Recording and Using Indigenous Knowledge; A Manual. Silang: Cavite. International Institute of Rural Reconstruction.

Pimbert, Michel. 2009. Transforming Knowledge and Ways of Knowing. London: IIED.

Reason, Peter

———2004. Action Research: Forming Communicative Space for many ways of Knowing. Response to Md. Anisur Rahman. Dhaka.

———2005. Living as Part of the Whole: The Implications of Participation. For Curriculum and Pedagogy.

Scoones, Ian and John Thompson. 1994. Beyond Farmer First: Rural People’s Knowledge, Agricultural Research and Extension

Practice. London: Intermediate Technology Publications.

Selener, Daniel. 1997. Participatory Action Research and Social Change. Cornell University, Ithaca, New York. USA

Escobar, Arturo (2010) Other worlds are (already) possible: Self-organisation, complexity, and post-capitalist cultures, in World Social Forum - challenging empires, p. 393- 404. Black Rose Books, Montreal

Fatheuer, Thomas (2011) Buen Vivir: Latin America's new concepts for the good life and the rights of nature. HBS, Berlin

Gudynas, Eduardo (2011) Buenvivir: Today's tomorrow, in Development 54(4), p. 441- 447), SID

Meliá, Bartomeu (2012) El buen vivir guaraní: tekó porã, in Agenda latinoamericana

Sidelsky, Robert; Sidelsky, Edward (2013) How Much is Enough? The Love of Money and the Case for the Good Life. Random House, London.

ဆောင်ရွက်ချက် (Farmer Participatory Research)၊ နည်းပညာအခြေပြု ဖွံ့ဖြိုးမှုဆောင်ရွက်ချက် (Participatory Technology Development- PTD)၊ တောရွာ အခြေပြု လေ့လာဆန်းစစ်မှု (Participatory Rural Appraisal) စသည်တို့ကို အသုံးပြုပြီး တိုင်းရင်းပညာဗဟုသုတ များကို ချဉ်းကပ်လေ့လာခဲ့ပါသည်။

အထက်ပါနည်းလမ်းများကို ဆန်းစစ်ကြရာတွင် အတွေးအခေါ်ပိုင်းကိုသာမက လက်တွေ့အသုံးချနိုင်မှု အတိုင်းအတာပေါ်တွင်မူတည် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြရာမှ တိုင်းရင်းပညာကို နားလည်ရန် ဖြတ်သန်းရသည့် ခက်ခဲ နက်နဲသော အစိတ်အပိုင်းများကို မည်သို့ အစီအစဉ်ချ လေ့လာရမည်ကို သိရှိလာခဲ့ကြသည်။

Ref: Scoones, Ian & John Thompson.1993. Beyond Farmers First Rural People's knowledge, Agricultural Research & Extension Practice: Towards a Theoretical Framework. Overview Paper No.1 London:IIED

Mukherjee ရေးသားသော ‘ရပ်ရွာလူထုပါပူးပေါင်း ပါဝင်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများနှင့် ကျေးလက် ပညာ’ဟူသော စာအုပ်၏အခန်း(၂)တွင် ရပ်ရွာ၏ အရင်း အမြစ်များအဖြစ် တည်ရှိသော တိုင်းရင်းပညာများနှင့် ထိုပညာများကို ဖော်ထုတ်ရန် ရပ်ရွာကိုယ်တိုင်ပါဝင်လုပ် ဆောင်နိုင်သော သုတေသနဆောင်ရွက်ပုံ နည်းလမ်း အမျိုးမျိုး (PAR Tool Kits)တို့ကြားရှိ အချိတ်အဆက်ကို ဖော်ပြထားသည်။

စာရေးသူက တိုင်းရင်းပညာများကို -

- (၁) ဒေသသမိုင်း၊ (၂) ပုံပြင်၊ အတ္ထုပ္ပတ္တိ၊ ဖြစ်ရပ်အလိုက် အသေးစိတ်လေ့လာမှု၊ (၃) ရိုးရာပုံပြင်၊ တိုင်းရင်းသား စကားပုံနှင့်ကဗျာများ၊ (၄) ဓလေ့ထုံးစံ လက်ဆင့်ကမ်းမှုများ၊ (၅) ရိုးရာ အုပ်ချုပ်မှုစနစ်များ၊ စိုက်ပျိုးရေး အလေ့အထများ၊ ဒေသဆိုင်ရာ သယံဇာတတည်ရှိမှု မှတ်တမ်းများနှင့် (၆) ရပ်မိရပ်ဖဉာဏ်ကြီးရှင်များ၊ ရွာအကြောင်းကို ပြောပြဆိုပြ နိုင်သူ များ၊ အခြေအနေကို သုံးသပ်တတ်သူရွာသားများ နှင့် မေးမြန်းလေ့လာမှု စသည်ဖြင့် ခွဲခြားထားသည်။

နောက်ခံအခြေအနေနှင့် ကိန်းဂဏန်းအချက်အလက် များ ရရှိစေရန် လက်တွေ့ ကွင်းဆင်းလေ့လာရာမှ သိရှိလာ သော အကြောင်းအရာ (Primary Source) နှင့် သူတစ်ပါး တွေ့ရှိပြီးသား (Secondary Source) များကို ပြန်လည် သုံးသပ်ပြီးသည့်နောက် Mukherjee က ကူညီပံ့ပိုးသူ နေရာကို ယူတော့သည်။ ဆိုလိုသည်မှာ ကူညီပံ့ပိုးသူ အနေ ဖြင့် ရုပ်ပုံကားချပ်များ၊ အချို့ အရေးကြီး မေးခွန်းများကို ကြိုတင်ပြင်ဆင်ထားသော အင်တာဗျူးများ၊ ရုပ်ပုံများ၊ မြေပုံများ၊ ဇယားကွက်များနှင့် အချိန်ဇယားများ အပါအဝင် PRA ဟုခေါ်သော နည်းလမ်းများအသုံးပြုကာ အများ ပူးပေါင်းပါဝင်မှုကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။ အဆိုပါ သုတေသန နည်းလမ်းအားလုံးကို Mukherjee က ပုံဖြင့် ထိရောက် စွာ ရေးဆွဲပြသည်။

Ref: Mukherjee, Neela. 1993. Participatory Rural Appraisal: Methodology & Applications. New Delhi: Concept Publishing Company.

‘အများပါဝင်နိုင်သည့် နည်းပညာ ဖွံ့ဖြိုးအောင် ဆောင်ရွက်မှု (PTD) နှင့် တိုင်းရင်းပညာ’ စာအုပ်အခန်း (၃)တွင် Salas နှင့် Tillmann တို့က သုတေသီတစ်ဦး အနေဖြင့် ကူညီပံ့ပိုးသူတစ်ဦးအဖြစ်လည်း ပါဝင် ဆောင် ရွက်နိုင်ပုံနှင့် အုပ်စုအတွင်းအတူ ရှိနေသူများကြား စကား ပိုင်းဖွဲ့ အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးနိုင်သော ပတ်ဝန်းကျင်မျိုး ဖြစ်လာစေရန် အားထုတ်နိုင်ပုံတို့ကို ရှင်းပြထားသည်။

မိမိကိုယ်ကိုမိတ်ဆက်ခြင်း၊ အချင်းချင်း အပြန်အလှန် ဆောင်ရွက်မှု သဘောတရားများကို ရှင်းပြခြင်း၊ အားလုံး စုပေါင်းကာ မြင်သာလာအောင် ပုံဖော်ခြင်းလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ကြခြင်း၊ စကားပိုင်းဖွဲ့ခြင်း၊ ရလဒ်တင်ပြခြင်းနှင့် ပြန်လည်ဆန်းစစ်ခြင်းများမှာ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ၏ အခြေခံလိုအပ်ချက်များဖြစ်ပြီး မေးခွန်းများကို အပွင့် မေးခွန်းဖြင့် မေးတတ်ခြင်းမှာလည်း လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူ တစ်ဦး၏ အရည်အချင်းပင်ဖြစ်သည်။

Salas, Maria and Timmi Tillmann. 2003. Participatory Technology Development (PTD); Linking Indigenous Knowledge and Biodiversity for Sustainable Livelihoods pp. 45 -88. Kunming: Yunnan Science and Technology Press.

သုတေသန လုပ်ထုံးလုပ်နည်းများကို တစ်ခုချင်းစီ တင်ပြထားပြီး အရှေ့တောင်အာရှနှင့် ပီရူးနိုင်ငံများတွင် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ရာမှရရှိခဲ့သော အတွေ့အကြုံနမူနာ

များဖြင့် ရှင်းလင်းထားသည်။ ထိုနည်းလမ်းများကို သုံးစွဲရာတွင် သတိထားရမည့် အချက်များ၊ ဥပဒေသများ၊ လျှောက်ပတ်သော အကြံဉာဏ်များနှင့် ကျင့်ဝတ်များကို ဖော်ပြထားသည်။

နေရာနှင့်ပတ်သက်သော အကောက်အယူများ

၁။ ဖြတ်လျှောက်ခြင်းနှင့် ဇယားကွက်ပါ ရုပ်ပုံများ ရေးဆွဲခြင်းသည် တိုင်းရင်းသားတို့က မိမိတို့ဘာသာဘာဝအချိန်ကို

မှတ်သားကြပုံနှင့် နေရာအမျိုးအစား ပိုင်းခြားသတ်မှတ်ပုံများကို ဖော်ထုတ်နိုင်သော နည်းလမ်းဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းသားတို့၏ သိမှတ်ပုံ နားလည်ပုံများကို ရုပ်ပုံကားချပ်များတွင် ဖော်ပြနိုင်ရန်အတွက် ၎င်းတို့နှင့်အတူ အချိန်ပေးပြီး ပုံရေးဆွဲခြင်း ပြုလုပ်နိုင်ရန် လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူသည် ကျွမ်းကျင်ပိုင်နိုင်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်စွမ်း ရှိရန်လိုအပ်သည်။ ဖြတ်လျှောက်စာရင်းကောက်ယူခြင်း (Transect Walk) နည်းလမ်းတွင် အဆင့် ၂ ဆင့်ပါဝင်သည်။

ပထမ အဆင့် ဖြတ်လျှောက်စာရင်းကောက်ယူခြင်း (Transect Walk) သည် ရွာ၏ တစ်နေရာမှ အခြားတစ်နေရာသို့ ကန့်လန့်ဖြတ်လျှောက်ကြခြင်းဖြစ်သည်။ ဥပမာဆိုကြပါစို့။ ရွာအထက်ပိုင်း သစ်တောဧရိယာမှ ရွာအောက်ပိုင်း လယ်ကွင်းများအထိ နယ်မြေသတ်မှတ်ကာ လမ်းလျှောက် လေ့လာခြင်းမျိုးဖြစ်သည်။ ထိုသို့ဖြတ်လျှောက်ရာတွင် လမ်းတွင် စိုက်ပျိုးရေး၊ မွေးမြူရေးအစရှိသည်ဖြင့် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုဇုန်အမျိုးမျိုးကို ဖြတ်သန်းသွားရမည်။ ရွာသားတစ်ဦးသို့မဟုတ် နှစ်ဦးကရှေ့မှ ဦးဆောင်လျက် လမ်းတလျှောက်တွင် ရွာ၏မြေယာအသုံးပြုမှုပုံစံများကို လေ့လာခြင်း၊ မေးခွန်းများမေးမြန်းခြင်း၊ ကြုံတွေ့နေရသော စိန်ခေါ်ချက်မှုများကို ဆွေးနွေးခြင်း၊ ရှေ့အလားအလာများကို ဆွေးနွေးခြင်း၊ လမ်းတစ်လျှောက်တွေ့မြင်သော အရာများကို မှတ်စုစာအုပ်တွင် တေးမှတ်ထားခြင်း သို့မဟုတ် ဇီဝမျိုးစိတ်များအကြောင်း၊ ယဉ်ကျေးမှုအကြောင်းနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အကြောင်းအရာများကို စိတ်တွင်း၌ မှတ်သားထားခြင်းတို့ကို ပြုလုပ်နိုင်သည်။ ရပ်ရွာပြင်ပမှလာသူ သူစိမ်းအနေနှင့် နယ်မြေဖွဲ့စည်းပုံ၊ သဘာဝဂေဟဖြစ်တည်ပုံနှင့် ဒေသခံတို့၏ အသက်ရှင်နေထိုင်မှု ပုံစံတို့ကို လမ်းလျှောက်လေ့လာချဉ်းကပ်ခြင်း ဖြစ်သည်။ ဒေသခံများက ၎င်းတို့၏ နေထိုင်မှုပုံစံများကို စိတ်အားထက်သန်စွာ ရှင်းလင်းပြသပေးသောအခါ ၎င်းတို့၏ စေတနာကိုအသိအမှတ်ပြုကာ ၎င်းတို့ပြသသော အရာများကို လိုက်လံကြည့်ရှုရမည်။

ဒုတိယအဆင့်အနေနှင့် ရွာခံလမ်းပြပေးသူများက ရွာ၏နယ်မြေပိုင်းခြားသတ်မှတ်ခြင်းနှင့် နယ်မြေအသုံးပြုမှုမှတ်တမ်းကို ဘေးမဲ့တော၊ သစ်တောထိန်းသိမ်းနယ်မြေ၊

သတိပြုရန် အချက်များ

ပုံရေးဆွဲရာ၌ ရွာသားများက ထိထိရောက်ရောက် ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်းမရှိဟု ထင်မြင်မိပါက သုတေသီ တို့ အနေဖြင့် ရွာကို ပထမဆုံးအကြိမ်လာရောက်ခြင်းကြောင့် ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ သုတေသီများက မိမိကိုယ်ကို မိတ်မဆက် မိခြင်းနှင့် ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး နည်းလမ်းများကို စနစ်တကျ အသုံးမပြုခြင်းကြောင့်လည်း ဖြစ်နိုင်ပါသည်။ ရလဒ်အနေနှင့် ရွာသားများက မည်သည့်အတွက် ဤအရာ များကိုလုပ်ဆောင်နေရသနည်း၊ မည်သည့်အတွက် ဤ လမ်းလျှောက်လေ့လာမှုနှင့် ကားချပ်ရေးဆွဲခြင်းတို့ကို အကြောင်းရင်း ရေရေရာရာမသိဘဲ ဖြစ်နေပါလိမ့်မည်။ ဒေသနှင့် ပတ်သက်ပြီး သုတေသီများ၏ ဗဟုသုတမှာ အလွန်နည်းသောကြောင့် သုတေသီတို့ဘာသာ ဤဖြတ် လျှောက်ကားချပ်ရေးဆွဲမှုကို လုပ်ဆောင်ရန်မှာ မဖြစ်နိုင်ပါ။ ဒေသခံများမှာ ဤနေရာမှာ နေထိုင်ပြီး သူတို့ရပ်ရွာ အကြောင်း၊ သူတို့၏ သဘာဝအရင်းအမြစ်များအကြောင်း ကို အခြားသောသူများထက် ကောင်းစွာသိရှိကြပါသည်။ ဒေသခံများကသာ ထိုဖြတ်လျှောက်ပုံကားချပ်ကို ရေးဆွဲပါက ယင်းသည် အခိုင်မာဆုံးသော ဗဟုသုတ အရင်းအမြစ်ပင် ဖြစ်ပါသည်။

ရွာသူရွာသားများက မိမိတို့ဒေသကို ရှုမြင်ပုံနှင့် သူတို့ ဘာသာစကား၊ သူတို့ဆွဲသော ပုံများဖြင့် တင်ပြနိုင်စေရန် အတွက် ရွာသူရွာသားတို့အနေဖြင့် မိမိအစွမ်းအစကို ယုံကြည်လောက်သော ပတ်ဝန်းကျင်ကို ဖန်တီးပေးနိုင်မည်

ဆိုပါက ဖြတ်လျှောက်လေ့လာရေးဆွဲမှုနှင့် သူတို့တွင်ရှိသော ပညာတို့၏ အဆက်အစပ်ကို ဖမ်းဆုပ်ရေးဆွဲနိုင်မည် ဖြစ် သည်။

ဆွေးနွေးကြသည့်အကြောင်းအရာများ

ဖြတ်လျှောက်ပုံကားချပ်ကို အခြေပြုကာ ဆွေးနွေးကြ သော ခေါင်းစဉ်များတွင် - ဂေဟစနစ်အလိုက်တွေ့ရသော ဇုန်များ၊ မြေယာအသုံးပြုမှု၊ သီးနှံစိုက်ပျိုးမှု၊ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှု၊ မျိုးတုန်းမည့်အန္တရာယ်ရှိနေသော တိရစ္ဆာန်များ ထိန်းသိမ်း ရေးနယ်ခြေ၊ ပင်လယ်ရေမျက်နှာပြင် အထက်အမြင့် ကွာခြား ချက်များ၊ သီးနှံများအချိုးကျစိုက်ပျိုးမှု၊ နည်းပညာအသုံးချမှု၊ ပဋိပက္ခနယ်မြေများ၊ အလားအလာကောင်းသော နယ်မြေ များ၊ ရွာနယ်မြေခွဲခြားမှု၊ ရွာရှိ အိမ်မြေ ပိုင်ဆိုင်မှုစနစ်များ၊ သစ်တောဧရိယာ၊ စက်မှုလက်မှုပညာ အမျိုးအစားများ၊ လှေကားထစ်စနစ်ဖြင့် ရေဖြန့်ဝေမှု၊ စမ်းသပ်ဧရိယာ၊ အထွတ်အမြတ်ထားရာတောင်ကုန်းများ၊ သစ်ပင်သစ်တော များနှင့် ရွာသူရွာသားများ စုဝေးရာဇရပ်၊ ဓမ္မာရုံ အစရှိ သည်ဖြင့် အကြောင်းအရာများ ပါဝင်ကြသည်။

Mae Wang ခရိုင် Maeteklo တွင် ပြုလုပ်ခဲ့သော ဖြစ်လျှောက်မှတ်တမ်းတင်ခြင်းတွင် ခေါင်းဆောင်တစ်ဦးက ဦးဆောင်ပြီး အဖွဲ့သားများက ၂ နာရီခန့် လမ်းလျှောက် လေ့လာမှု ပြုလုပ်ခဲ့ကြသည်။ ထို့နောက် ၎င်းတို့က နယ်မြေ အသေးစိတ်ကို ပြန်လည်စဉ်းစားပြီး မြေယာအသုံးပြုမှု ပုံကားချပ်ကို နောက်ထပ် ၃ နာရီကြာ ရေးဆွဲခဲ့ပါသည်။

ရွာနှင့်အနီးတစ်ဝိုက် နယ်မြေအနေအထားဆိုင်ရာပုံများက ဒေသတွင်းမှာထွက်ရှိသော သီးနှံများနှင့် သစ်တောသစ်ပင် ပေါကြွယ်ဝမှုကို ထင်ဟပ်စေပါသည်။ ရွာသားများက အထွတ်အမြတ်ထားရာ သစ်ပင်များကို ကိုးကွယ်ကြသော အခါ ဒေသခံမိသားစုများကို ထောက်ပံ့ပေးနိုင်သော အသုံး ဝင်သည့် သစ်တောများရှိနေအောင် အထောက်အကူ ဖြစ်စေလိမ့်မည်။

ဖြတ်လျှောက်လေ့လာမှုအတွင်း ဒေသပတ်ဝန်းကျင် အခြေအနေနှင့် တိုင်းရင်းပညာများကို နားလည်နိုင်ရန် အတွက် ရွာသားများ ရှင်းပြသည်ကို အာရုံစိုက်နားထောင်ရန်၊ လမ်းလျှောက်နေစဉ် မျက်စိရှင်ရှင်ဖြင့် လေ့လာကြရန်၊ သိလိုသည်များကို ထပ်မံ မေးမြန်းကြရန် လိုအပ်သည်။ သို့မှသာ အတူတကွ ပုံဆွဲကြသောအခါ ပုံတွင် ပါရှိသော အစိတ်အပိုင်းများအကြောင်းကို မချို့မဲ့ ပြောဆိုဆွေးနွေးနိုင် မည်ဖြစ်သည်။

ဤသို့ဆွေးနွေးကြရာတွင် ပုံတွင် နယ်မြေများကို ကိုယ်စားပြုသည့် ဇယားကွက်အလိုက် အသေးစိတ်အချက် အလက်များကို ဖြည့်သွင်းရန် ရွာသားများကို လမ်းညွှန် ဆွေးနွေးသူများက မတိုက်တွန်းဘဲ လမ်းလျှောက်ချိန်တွင် ဖြတ်လျှောက်ခဲ့သည့် လမ်းကြောင်းအတိုင်း မြေပုံပေါ်တွင် အသေးစိတ်ဖော်ပြရေးဆွဲခြင်းသာဖြစ်သည်။ မဲ့ကလိုတွင် လမ်းပြပေးခဲ့ ကြသူများမှာ အသက်ငါးဆယ်အထက် အမျိုးသားများဖြစ်ကြသည်။

Yanou ရွာ၏မြေပုံ လက်ဖက်စိုက်ခင်းများ လယ်ယာ များနှင့် ဘေးမဲ့တောများစသည်ဖြင့် တိကျသော စိုက်ပျိုးမှု စနစ်များအလိုက် မြေအသုံးပြုပုံအမျိုးမျိုးကို ပေါ်လွင်လာ အောင်ရေးဆွဲကြပြီး၊ မည်သည့်စိုက်ပျိုးနည်းတွင် မည်သည့် အမျိုးသား မည်သည့်အမျိုးသမီးက ထိုနည်းစနစ်နှင့် ပတ် သက်ပြီး ဗဟုသုတ အများဆုံးရှိသည်ဆိုသည်ကိုလည်း ရွာသားများက ထည့်သွင်းရေးဆွဲကြသည်။ ဥပမာ- လက်ဖက် စိုက်ခင်းများ၊ တောင်ယာခင်းများနှင့် အများပိုင်မြေနှင့် ရွာသူရွာသားများ အရှိအသေပြုကြရာနေရာများကို အသေး

စိတ် ရေးဆွဲကြသည်။ ရွာသားများမှာ မည်သည့်နေရာတွင် မည်သည့် သီးနှံများကို စိုက်ပျိုးထားသည် အစရှိသည်ဖြင့် ၎င်းတို့ဒေသ၏ ပတ်ဝန်းကျင်အခြေအနေကို ကောင်းစွာ သိရှိကြသည်။

ဤပုံမှာ ချင်းမိုင်ခရိုင် မယ့်ဝမ်တွင် ရှိသော မုံး (Hmong) လူမျိုးများ၏ ပါဖိုင် (Pa Phai)ရွာ၏ မြေယာ အသုံးချမှု ဖြစ်ပြီး ဒေသသစ်တောများနှင့် စိုက်ပျိုးမြေများကို အနုပညာဆန်ဆန် ဖော်ပြထားကြသည်။ တောင်တန်း နယ် နမိတ်များ၊ ချောက်ကမ်းပါးများ၊ ရွာနယ်မြေကို ဖြတ်သန်း

စီးဆင်းနေသောမြစ်များ၊ လယ်စိုက်ခင်းများနှင့် သစ်တော များကြားက ခြားနားမှုများကို မူကြည့်ရှုသူက ခွဲခြားနိုင်ကြ သည်။ ရွာ၏ ပတ်ဝန်းကျင်အနေအထားကို သိရှိပြီး နေရာ အနှံ့သွားရောက်လေ့လာနိုင်ကြရန် အထွတ်အမြတ်ထားရာ နေရာများကိုလည်း ထည့်သွင်းဖော်ပြထားကြသည်။

ညကောင်းကင်နှင့် ကြယ်များကို မြေပုံရေးဆွဲထား ခြင်းသည် လူမျိုးစုတစ်စု၏ နက္ခတာရာနှင့် စိုက်ပျိုးရေး ဆိုင်ရာ ရိုးရာယုံကြည်မှုဆိုင်ရာ ဆက်နွယ်မှုများကို နားလည် နိုင်ရန် အရေးကြီးသော အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ကရင်လူမျိုးစု (Pga K'nyau) များက လယ်ယာစိုက်ခင်း များကို ပိုးကျခြင်းကိုကာကွယ်ရန်၊ ရေရှားခြင်းကို တားဆီး ရန်၊ သီးနှံအထွက်တိုးစေရန်အတွက် ဆင်ပြောင်ကြီးကြယ်ကို ကိုးကွယ်ယုံကြည်ကြသည်။

၂။ မြေယာအသုံးချမှုနှင့် သယံဇာတ မြေပုံများ

မြေယာအသုံးချမှုနှင့် သယံဇာတမြေပုံရေးဆွဲခြင်းက ကျေးရွာအတွင်းရှိ သယံဇာတများနှင့် သက်ဆိုင်သော နေရာ အသုံးချမှုနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဒေသခံတို့၏ အမြင်များကို လေ့လာရာတွင် အထောက်အကူပြုသည်။ မြေနေရာများ အသုံးပြုပုံနှင့် သယံဇာတတည်နေပုံ အဆက်အစပ်နှင့် ပတ်သက်နေသော စိတ်ဝင်စားစရာများကို ဤမြေပုံကို ရေးဆွဲရာမှ ထွက်ပေါ်လာလေ့ရှိသည်။ အိမ်ခြံမြေများ၊ ရွာ အနေဖြင့် မြေယာအသုံးပြုပုံများဖြစ်ကြသော (သစ်တော ဧရိယာများ၊ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ၊ စီးပွားဖြစ်သီးနှံခင်းများ၊ လယ်ယာများ၊ ယာမြေများ)၊ ဝက်မွေးမြူရေး၊ ရွာ၏ သယံဇာတများ၊ အထွတ်အမြတ်ထားရာ နေရာများ၊ အထွတ်

အမြတ်ထားရာ တောင်ကြားများ၊ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ ဧရိယာများကို စုပေါင်းစီမံခန့်ခွဲပုံနှင့် အသုံးချမှုများ စသည် တို့ကို ဖော်ပြနိုင်သည်။ အဆိုပါ ကားချပ်တွင် ရွာဧရိယာ တစ်ခုလုံးကိုဖော်ပြသည်ဆိုပါက ရွာ၏ ရေဝေရေလဲ ဧရိယာ များ၊ အိမ်ခြေအလိုက် မြေယာအသုံးပြုမှုများ၊ သီးနှံရိပ်သိမ်းပုံ များ၊ ရပ်ရွာအနေဖြင့် ပိုင်ဆိုင်သော သယံဇာတ များအခြေ အနေကို ဖော်ပြပေးခြင်းအားဖြင့် သံယဇာတမြေပုံတစ်ခုကို ရေးဆွဲနိုင်သည်။ အခြားထူးခြားသော မြေပုံတစ်ခုတစ်ခုမှာ ကြယ်မြေပုံဖြစ်ပြီး ရာသီဥတု ကြိုတင်ခန့်မှန်းမှုနှင့် စိုက်ပျိုးရေး လုပ်ငန်းများ သဘာဝကို ဖော်ပြသော ကြယ်များပင် ဖြစ်ပါ သည်။

သတိပြုရန် အချက်များ

နယ်မြေအသုံးချမှုနှင့် ပတ်သက်ပြီး ဒေသခံများက အမည်ခေါ်ဝေါ်သတ်မှတ်ရာတွင် ရပ်ရွာ၏အမြင်အားလုံးကို သုတေသီတို့အနေဖြင့် လက်ခံနိုင်ရန်လိုအပ်သည်။

အကြောင်းမှာ အမည်များက အထွတ်အမြတ် ထားရာ တောင်များ၊ သစ်တောများ၊ ကျောက်တောင် ကျောက်ဆောင်များ စသည်တို့နှင့် ဆက်နွယ်မှုရှိနေသော ကြောင့် ထိုအရာများသည် နေရာများကို ဖော်ပြရာတွင် ရုပ်ဝတ္ထုသယံဇာတများအနေနှင့် သာမကဘဲ ရွာလူထု၏ ရိုးရာကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုများနှင့်ပါ ပတ်သက်နေသော ကြောင့်ဖြစ်သည်။

ထိုအချက်မှာ ဒေသခံလူထု၏ သဘာဝကို နားလည်မှု တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလည်းဖြစ်ပြီး ‘ဒေသခံများအထွတ်အမြတ် ထားရာ နေရာများ၏ ပထဝီဝင်’ဟု ခေါ်နိုင်ပေသည်။

ဒေသခံလူထုက နှစ်ပေါင်းများစွာကပင် သစ်ပင် စောင့်နတ်၊ အပင်နှင့် တိရစ္ဆာန်များအား ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု

**သောက်သုံးရေကြွယ်ဝရေး ရေသယံဇာတ ထိန်းသိမ်းပေး
Resource Map**

ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၊ ဖျာပုံခရိုင်၊ အမာမြို့နယ်ခွဲ၊ ဝါးကုန်းကျေးရွာတွင် အမြဲနေထိုင်ခဲ့ ကြသော အမျိုးသား အမျိုးသမီး တောင်သူများနှင့် အရင်းအမြစ်ပြုမြေပုံကို ရေးဆွဲခဲ့ကြပါသည်။

ကျေးရွာ၏ အဓိက ရင်ဆိုင်နေရသော အခက်အခဲများနှင့် ပျောက်ကွယ်တော့မည့် အရင်းအမြစ်များကို ဖော်ထုတ်နိုင်ရန်အတွက် အုပ်စုလိုက် စဉ်းစားဆွေးနွေးပြီး သဘာဝ အရင်းအမြစ်များ ပါဝင်သော မြေပုံကို ရေးဆွဲခဲ့ ကြပါသည်။ ပါဝင်ရေးဆွဲသူတစ်ဦးက ရေချိုမှာ ရွာ၏ သဘာဝအရင်းအမြစ်ဖြစ်ကြောင်း ပြောကြားပုံမှာ ‘ရွာမှာ အရင်တုန်းက အသုံးပြုခဲ့တဲ့ လက်ယက်သောက်ရေတွင်းတွေက ရေချိုရှားပါးလာတဲ့အတွက် ရေမထွက်တော့ဘူး။ ဒါတို့ မိရိုးဖလာသုံးခဲ့တဲ့ ရေတွင်းတွေပဲ။ ခုတော့ လက်ယက်သောက်ရေတွင်းတွေက ရေချိုတွေကို ပြုန်းတီးတာ အနည်းဆုံးဖြစ်အောင် ရေတွင်းတွေကနေ သောက်ရေလောက်သာ ခပ်ယူပြီး ချက်ပြုတ်ဖို့နဲ့ လျှော်ဖွတ်ဖို့အတွက် ရေကို တို့ရွာအတွက် လှူထားတဲ့ စက်ရေတွင်းကနေ ထုတ်ရင်ကောင်းမယ်ဟု ဆွေးနွေးသည်။ ရွာသူရွာသားများက ထောက်ခံသည့်အနေဖြင့် ရွာသား တစ်ဦးက ဆောင်ပုဒ်တစ်ခုကို တီထွင်လိုက်ရာ ‘သောက်သုံးရေများ ရှားပါးလာ၊ ၂၀၁၃ မှာ၊ စက်ရေတွင်းရေ ကူလို့သုံး၊ ရွာသူရွာသား အကုန်လုံး’ ဟူ၍ ဖြစ်ပါသည်။ ထို့နောက် လက်ယက် ရေတွင်းများ အတွင်းသို့ ရေငံများ မဝင်ရောက်နိုင်အောင် ကျေးရွာ ပတ်ဝန်းကျင်တွင်ပေါက်သော သဘာဝ ဒီရေတောပင်များအား ထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့် ကျေးရွာပတ်ဝန်းကျင် ပလပ်မြေ များတွင် ရေငံထိန်း ဒီရေပင်တွေ စိုက်ပျိုးခြင်းများ စနစ်တကျ ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် ဆွေးနွေးလာကြပါသည်။

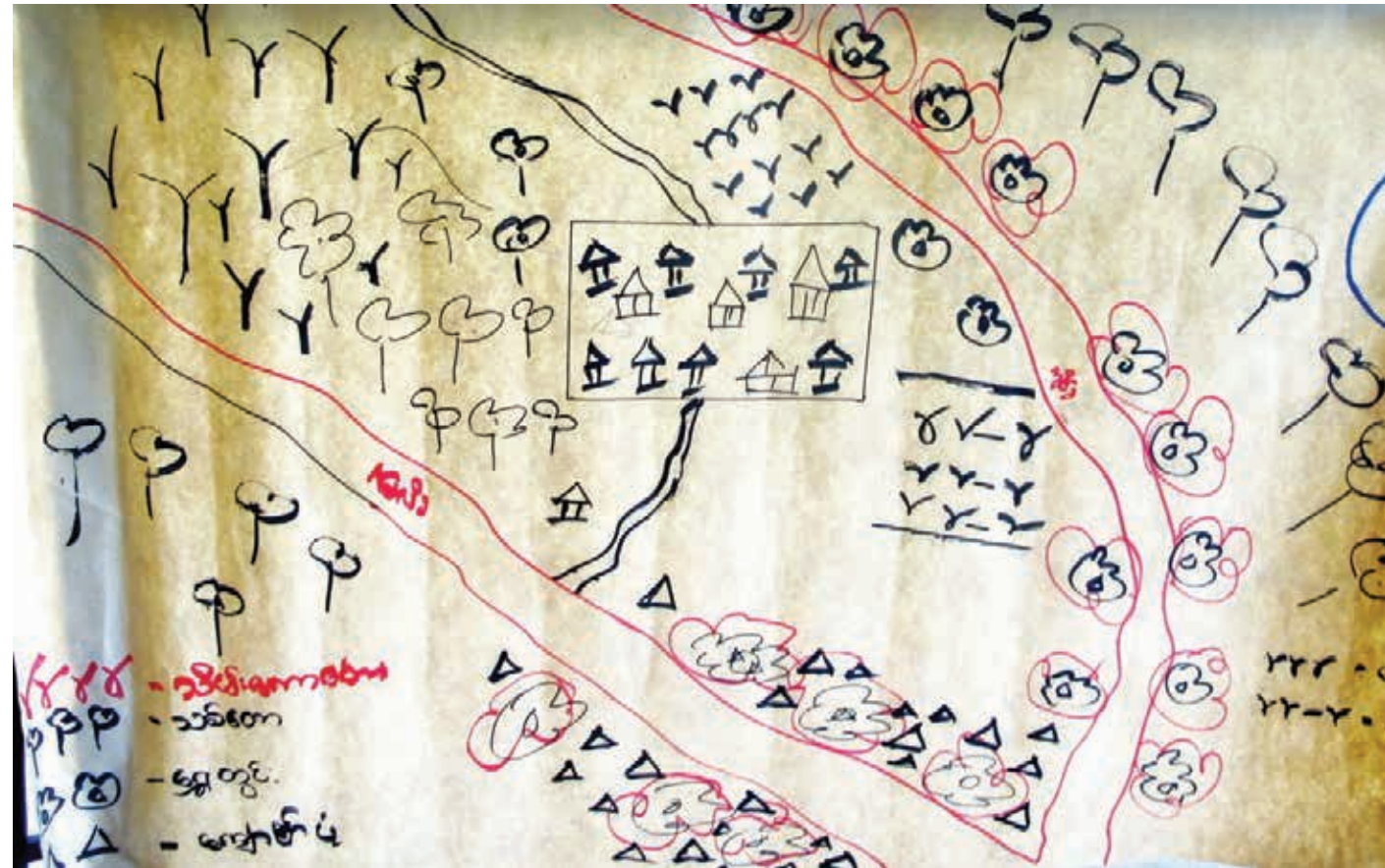
ကျေးရွာပတ်ဝန်းကျင်ရှိ ရေနှင့် သစ်ပင်အစရှိသော သယံဇာတများကို အလွန်အကျွံ ထုတ်ယူသုံးစွဲခြင်းမှ မျှော်လင့်မထားသော ရေချိုပါ ဆုံးရှုံးလာခဲ့ကြောင်းကို သယံဇာတ မြေပုံဟု ခေါ်သော Resource Map ဖြင့်တင်ပြနိုင်ခဲ့ပြီး သတိဖြင့်သုံးကြရန် စဉ်းစားဆင်ခြင်မိစေရန် အခြေအနေ တစ်ခုကို ဖန်တီးပေးခဲ့သည်။

စသော ယုံကြည်မှုများရှိနေသောကြောင့် ထိုအယူအဆများကို မထိမဲ့မြင်မပြုရန်ကြပ်ကြပ်သတိထားရပါမည်။ ဒေသခံများအတွက် သက်ဝင်ယုံကြည်နေသော ဝိညာဉ်တို့သည် လောကတွင် တကယ်ရှိနေသည်ဟု ယူဆကြသလို သက်ရှိများအဖြစ်လည်း မှတ်ယူကြသဖြင့် အရေးကြီးသည်။

တောင်တန်းများ၊ ရေကန်များ၊ မြစ်များ၊ ကျောက်ဆောင်များ၊ အပင်များ၏ အမည်များကို ဒေသခံဘာသာစကားနှင့် ပြောဆိုကြလျှင် သုတေသီများအနေဖြင့် နားလည်နိုင်ရန် ဘာသာပြန်ပေးနိုင်သော ဒေသခံရွာသားတစ်ဦးကို ရှာထားရန် လိုအပ်ပါသည်။ ထိုလေ့လာတွေ့ရှိသော အမည်များကို သက်ဆိုင်ရာ သုတေသနနှင့် နှိုင်းယှဉ်သော ဘာသာစကားသို့ ဘာသာပြန်ဆိုနိုင်ရန်လည်း လိုအပ်ပါသည်။ ၎င်းသည် သက်ကြီးဒေသခံများနှင့် လူငယ်များကြား အကြားအမြင်ခြားနားချက်ကို နည်းစေရုံမျှမက ဘာသာစကားအခက်အခဲများကိုလည်း ပြေလည်သွားစေနိုင်သည်။

မြေပုံရေးဆွဲမှုသည် ဒေသခံများ အတူတကွသိထားကြသော ဗဟုသုတများကို ပြန်ချပြသည့် ရှုပ်ထွေးသော လုပ်ငန်းစဉ်တစ်ခုဖြစ်ခြင်းကြောင့် ယင်းတို့ကို သုတေသီတို့၏ ဝင်ရောက်စွက်ဖက်မှု မပါဝင်ဘဲ အချင်းချင်းဆွေးနွေးရန် လုံလောက်သော အချိန် ပေးထားသင့်သည်။ နောက်တစ်ရက်တွင် သုတေသီများက ပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်းနှင့် နိဂုံးချုပ်အပိုင်းများကို အပြီးသတ် လုပ်ဆောင်နိုင်ပေသည်။ သုတေသီများက မြေပုံ ပုံကြမ်းရေးဆွဲမှုကို ကူညီပေးနိုင်ပြီး ပုံကြမ်းမှာ ဆယ့်ငါးမိနစ်အတွင်း ပြီးနိုင်ပေသည်။ မြေပုံကို မည်သည့်နေရာက စတင်ရေးဆွဲပြီး မည်သို့နယ်မြေများကို ထည့်သွင်းမည်ဖြစ်ကြောင်း လိုင်းဆွဲပေးနိုင်သည်။ အလုပ်လုပ်ကြရာနေရာ၊ အထွတ်အမြတ်နေရာများကို ထည့်သွင်းခြင်း၊ ဖြတ်လျှောက်ခဲ့ရာ နယ်မြေတစ်လျှောက်ကို လိုင်းဆွဲ

ပေးခြင်း၊ အစရှိသည်ဖြင့် မြေပုံအစနှင့် အဆုံးနေရာကို သတ်မှတ်ကာ ပုံကြမ်းခြစ်နိုင်သည်။ သယံဇာတမြေပုံ ရေးဆွဲခြင်းများတွင်မူ နယ်မြေအနေအထားကို ကောင်းစွာနားလည်သုံးသပ်ရန် လိုအပ်သောကြောင့် ဒေသခံရွာသားများအနေဖြင့် နာရီအတော်ကြာ သို့မဟုတ် တစ်နေ့ကုန်နီးပါး ဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်ပါလိမ့်မည်။

ရွာသားတို့သည် မိမိတို့၏ပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်းကို အကောင်းဆုံး ပြောပြနိုင်သူများဖြစ်ကြသည်။

ပီရူးနိုင်ငံ Puno ဒေသ Titikaka ရေကန်ဒေသမှ Aymara လူမျိုးများ၏ ရေနှင့်ပတ်သက်သော နည်းပညာနှင့် ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများ၊ ရိုးရာပညာများအကြောင်းကို အသေးစိတ် မြေပုံကို အသုံးပြုကာတင်ပြကြသည်။

ဒေသခံရွာသားများက ရေကို ရေခဲမြစ်၊ မြစ်ချောင်း များ၊ မိုးရေ၊ တောင်တန်းများ၊ ကန်ရေ၊ စမ်းချောင်းများ စသည်ဖြင့် ရေအရင်းအမြစ်များကိုလည်းကောင်း၊ ရေကို အသုံးချပုံကိုလည်းကောင်း၊ ရေ၏အကျိုးကျေးဇူးများကိုလည်းကောင်း အမျိုးအစားခွဲကာ ဖော်ပြကြသည်။

မြေပုံများသည် ဆွေးနွေးမှုနှင့် အနာဂတ်အတွက် အစီအစဉ်ရေးဆွဲရန် ပဏာမအရေးကြီးသော အပိုင်းများဖြစ်ကြပြီး လယ်ယာရိပ်သိမ်းရန်နှင့် ရေကို တစ်နေရာမှ တစ်နေရာ ရွှေ့ပြောင်းနေကြရသော လုပ်သားများနှင့် ၎င်းတို့၏ မိသားစုများ အကျိုးရှိစွာသုံးစွဲနိုင်ရန်၊ မိုင်း ကုမ္ပဏီများကြောင့် ဖြစ်သော ရေညစ်ညမ်းမှုမှ ကာကွယ်ရန်အတွက် ဖြစ်နိုင်ခြေရှိသော နည်းလမ်း များကို အဆိုပြုနိုင်ရေးကို ရပ်ရွာတစ်ခုလုံးက ပါဝင်ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။

၃။ လူမှုဘဝပြမြေပုံ

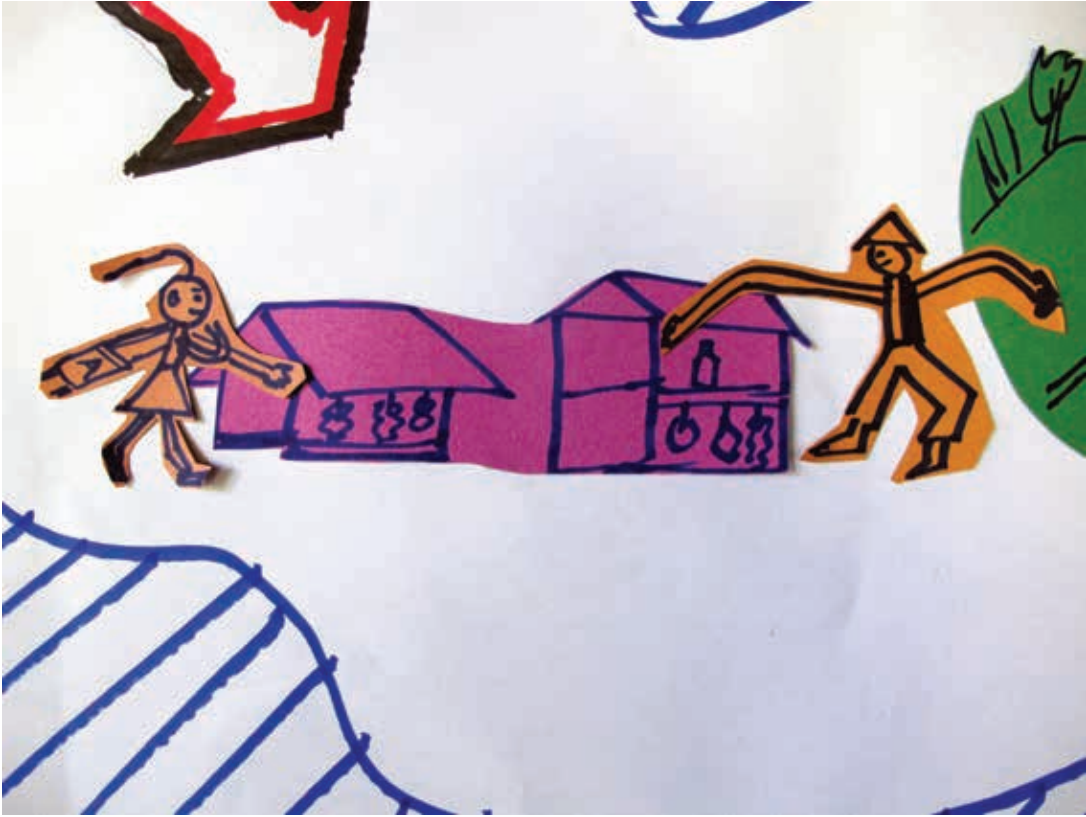
လူမှုဘဝပြမြေပုံကို အိမ်ယာများဖွဲ့စည်းပုံ၊ လူမှု ဘဝ များကို ဖော်ကျူးပြနေသော ဆင်းရဲနွမ်းပါးခြင်း၊ လူမှုရေး တာဝန်များထမ်းဆောင်ခြင်း အစရှိသည့် ညွှန်းကိန်းများ၊ လူမှုရေးကျွမ်းကျင်သူများနှင့် အိမ်ယာဆောက်လုပ်ပုံများ၊ မိသားစု အရွယ်အစားများအစရှိသည့် အကြောင်းအရာ များကို ဆွေးနွေးရာတွင် သုံးနိုင်သည်။

Pinhe ရွာရှိ လူမှုဘဝအရင်းအမြစ်များပြမြေပုံတွင် ရွာ၏အခြေအနေအရပ်ရပ်ကို သုံးသပ်နိုင်သည်။ ရွာရှိ

ဖျော်ဖြေရေးမှသည် လူမှုဆက်ဆံရေးဘဝများအထိ၊ ရွာတွင် သုံးစွဲနေကြသော စက်မှုလက်မှုပညာများမှသည် အိမ် ထောင်စုများ၏ လူစာရင်းအထိ၊ နတ်ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု မှသည် ရွာပိုင်သစ်တောများအကြောင်းအထိ ပါဝင်သည်။ သစ်တောများနှင့် လယ်ကွင်းများကို စီမံခြင်းအားရွာမှ အမျိုးသားများက ဆောင်ရွက်ကြပြီး မြစ်နှင့် ဝါးအိမ်များ ကြားတွင် စိုက်ပျိုးထားသော သီးပင်စားပင်များကိုမူ အမျိုးသမီးများကစောင့်ရှောက်ကြသည်။ အမျိုးသမီးတို့သည် မိသားစုအတွက် စားသောက်ဖွယ်ရာများကို ရှာဖွေရသူများ

ဖြစ်ကြပြီး မိမိတို့အနီးမှဈေးတွင် ဟင်းသီးဟင်းရွက်များ ရောင်းချခြင်းအားဖြင့် ငွေစ အနည်းငယ်ရရှိကြသည်။

ယူနန်နယ်အနောက်မြောက်ပိုင်းရှိ Jisha ရွာမှ လူမှု ဘဝပြမြေပုံတွင် ထိုရွာတွင်နေထိုင်ကြသော ပညာရပ်ဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်သူများအကြောင်းကို ခြုံငုံ တင်ပြထားသည်။ ထိုသူတို့သည် ရွာသားတို့အနေဖြင့် သိသင့်သိထိုက်သော အတတ်များကို ကလေးများနှင့် ဆယ်ကျော်သက်အရွယ် များကို သင်ကြားပေးသည်။ ရွာ၏အထက်ပိုင်းတွင် မြင့်မြတ် သည်ဟု သတ်မှတ်ထားသော တောင်ထွတ်များနှင့် ရေကန်များ ပြည့်နှက်နေသည့် နေရာတစ်ခုရှိပြီး နှစ်စဉ် ပွဲတော်များ ကျင်းပကြသည်။ ထိုရွာတွင် လက်မှုလုပ်ငန်း ကျွမ်းကျင်သူ များစွာအကြောင်းကို ဖော်ပြထားသည်။ သစ်ခုတ်ကျွမ်းကျင်သူ၊ ဥယျာဉ်စိုက်သူ၊ တိရစ္ဆာန်မွေးမြူသူ၊ ဖျာယက်သူ၊ လယ်လုပ်သူ၊ ပန်းရံနှင့် လက်သမား အစ ရှိသည်တို့ နေထိုင်ကြသည်။ မြေပုံပေါ်တွင် ထိုသူတို့ အကြောင်းကို ရေးဆွဲပြီးနောက်တစ်ဆင့်တွင် ထိုကျွမ်းကျင်သူ အရပ်ရပ်ထံ သွားရောက်လည်ပတ်ကာ လေ့လာခြင်း၊ ၎င်းတို့၏ ပညာများ မတိမ်ကောအောင်ဆောင်ရွက်ရာတွင် ပံ့ပိုးကူညီနိုင်ရေးတို့ကို ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။ ဤနေရာတွင် အမျိုးသားတို့သည် သစ်တောနှင့် ပတ်သက်၍ ပိုမိုနီးစပ်ကြပြီး အမျိုးသမီးတို့သည် မိမိတို့ ခြံစိုက်သည့် လုပ်ငန်းများနှင့် မျိုးစေ့နှင့် ပတ်သက်ပြီးကျွမ်းကျင်ကြသည်။ အမျိုးသမီးရော အမျိုးသားပါ ဆေးဆရာနှင့် တိရစ္ဆာန်မွေးမြူသူများ ဖြစ်နိုင် ကြသည်။ ဤပုံကို အသက် ၅၀ ကျော် အမျိုးသမီး လယ်သူမကြီး တစ်ဦးက ရေးဆွဲထားခြင်းဖြစ်သည်။ အချိန် အတော်ကြာ ပုံဆွဲပြီး မွန်းလွဲချိန် တစ်ချိန်နှင့် တစ်မနက်ခင်း ခန့် ရေးဆွဲခဲ့သည်။

ရွာမှထွက်ရှိသော ကုန်စည်များနှင့် ပြင်ပမှဝင်ရောက်လာသော ကုန်စည်များပြပုံ

အရင်းအမြစ်စီးဆင်းမှုပြမြေပုံ ဆိုသည်မှာ ရွာထဲမှ အိမ်ထောင်စုများ၊ လယ်ကွင်းများနှင့် ဈေးကွက်တို့ ကြားရှိ ကုန်စည်နှင့် ဝန်ဆောင်မှုများ အဝင်အထွက် စီးဆင်းကြပုံကို ကိုယ်စားပြုသော ရုပ်ပုံများဖြင့် ရေးဆွဲပြကြခြင်းဖြစ်သည်။ အရေအတွက်၊ ကီလိုဂရမ်၊ အချိန်၊ ငွေ စသဖြင့် ရေတွက် နိုင်သမျှကို အသေးစိတ်ဖော်ပြနိုင်သောကြောင့် ဤမြေပုံက အိမ်ထောင်စုတစ်ခု၏ စီးပွားရေး အခြေအနေကိုသာမက ကျေးရွာတစ်ရွာ၏ စီးပွားရေးအခြေအနေကိုပါ ခြုံငုံသုံးသပ် နိုင်သည်။

တရုတ်ပြည် စီချမ်ဒေသရှိ ယီမင်တောင်သူများက ၎င်းတို့ကျေးရွာတွင် အသုံးပြုလေ့ရှိသော သီးနှံများ၊ ရွာဈေးတွင် ရောင်းလေ့ရှိသည့်အရာများနှင့် မြို့မှကျေးရွာ၊ ကျေးရွာမှမြို့သို့ ထွက်ကုန်များစီးဆင်းပုံကိုလည်း ဤအရင်းအမြစ်များ စီးဆင်းမှုပြမြေပုံတွင် ဖော်ပြထားကြသည်။

ရွာသူရွာသားများသည် တစ်နိုင် မိရိုးဖလာ လယ်ယာ စိုက်ပျိုးရေးနှင့် ကုန်ထုတ်လုပ်မှုလုပ်ငန်းများကို လုပ်ကိုင်နေ ကြဆဲဖြစ်ပြီး ထွက်ရှိသော ကုန်ပစ္စည်းများကိုလည်း အိမ်နီး ချင်းမိသားစုများနှင့် လဲလှယ်စားသုံးနေကြပြန်သည်။ ထို့ပြင် ဒေသတွင်း ရောင်းချရန်အတွက် ဟင်းသီးဟင်းရွက်များကို စိုက်ပျိုးသလို နိုင်ငံတကာဈေးကွက်သို့ တင်ပို့ရန်လည်း ကော်ဖီကိုစိုက်ပျိုးကြသည်။ အစဉ်အဆက် စိုက်ပျိုးလာကြ သော ဟင်းသီးဟင်းရွက်များတွင် ယခုအခါ ဈေးကွက်ထဲ၌ ရောင်းပန်းလှသော ဂေါ်ရခါးညွန့်ကဲ့သို့သော ဟင်းရွက်မျိုး ပါဝင်သည်။ ယူနန်မှ ဂေါ်ရခါးညွန့်ကို ဘန်ကောက်ရှိ စားသောက်ဆိုင်များတွင် ရောင်းချရန် လေယာဉ်ဖြင့် တင်ပို့ ခြင်းပင်ရှိသည်။

တို့ပတ်ဝန်းကျင်လှပဖို့ ဝိုင်းဝန်းလုပ်ဆောင်ဖို့ ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း သိန္နီမြို့နယ်၊ နမ့်စလတ် ကျေးရွာ၏ အရင်းအမြစ်စီးဆင်းမှုပြဿနာ

ရှမ်းပြည်မြောက်ပိုင်း သိန္နီမြို့နယ်၊ နမ့်စလတ်ကျေးရွာသည် ဒေသအစားအစာများမျိုးစုံ၊ တိုင်းရင်းသား ယဉ်ကျေးမှု ပေါင်းစုံ ရှိရာနေရာဖြစ်ပြီး ဒေသထွက် သီးနှံများလည်း ကြွယ်ဝသည်။ နယ်စပ်ဒေသဖြစ်သည့် အားလျော်စွာ တရုတ် ပြည်မှ အသင့်သုံး အစားအစာများ၊ ရက်စွဲလွန်အစား အသောက်များ၊ တာရှည်ခံဆေးသုံး အစားအသောက်များ၊ စည်သွတ်ဗူးများ၊ တရုတ်ဘီယာ၊ အရောင်ပါသော အချိုရည် မျိုးစုံ လွှမ်းမိုးခံနေရသော နေရာတစ်ခုဖြစ်သည်။

ရပ်ရွာဒေသခံ များဖြစ်ကြသော ဒေါ်နန်ရွယ်(၄၅ နှစ်)၊ မယ်နန်း(၁၈ နှစ်)၊ ဒေါ်ခေါင်နော(၄၅နှစ်)၊ ဒေါ်ဇုန်းမောင် (၅၀ နှစ်) နှင့် ယောရူ(၂၃နှစ်) စုပေါင်းကာ အရင်းအမြစ် စီးဆင်းမှုပြဿနာဖြင့် မိမိရပ်ရွာမှထွက်သော ကုန်စည်နှင့် ပြင်ပမှဝင်ရောက်လာသော ကုန်စည်များအကြောင်းကို ဆွေးနွေးကြခဲ့ကြသည်။ နမ့်စလတ်တွင် ဘိုးဘွားမိဘများ ခေတ်များက သဘာဝသီးနှံနှင့် အစားအစာများကို အဓိက ထားစားသုံးခဲ့ရာမှ ယခုလက်ရှိကာလတွင် အသင့်သုံးအစား အစာများ၊ ပလပ်စတစ်နှင့် ထုပ်ပိုးထားသည့် ရက်လွန်အစား အစာများကိုသာ ပြောင်းလဲ ဝယ်ယူစားသုံးနေမှု အခြေ အနေကို ကွက်ကွက်ကွင်းကွင်း တင်ပြနိုင်ခဲ့သည်။

ဥပမာ- ယခင်ဘိုးဘွားမိဘများ ခေတ်ကာလများ၏ အရင်းအမြစ်စီးဝင်မှုများတွင် ဖက်နှင့်ထုပ်ပိုးခြင်း၊ နှီးဖြင့် ချည်နှောင်ခြင်း၊ နှီးဖြင့်ပြုလုပ်သော ခြင်း၊ တောင်း၊ ပလိင်း၊ ဗူးများဖြင့် သယ်ဆောင်ထုပ်ပိုးမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့ပြီး လက်ရှိတွင် ၎င်းတို့၏ နေရာအစား ပလပ်စတစ်ကြိုးများ၊ ပလပ်စတစ်အိတ်များ၊ ဖော့ဗူးများ၊ ကော်ဗူးများက အစားထိုးဝင်ရောက် လာမှုကိုလည်း မီးမောင်းထိုးပြစေနိုင်ခဲ့သည်။

အရင်းအမြစ်စီးဆင်းမှု ပြဿနာလမ်းကို အသုံးပြုလိုက်ခြင်းဖြင့် မိမိဒေသ၏ လက်ရှိအခြေအနေနှင့် ယခင်အခြေအနေများကို ယှဉ်တွဲထင်ဟပ်စွာ ဖော်ပြနိုင်မှုကြောင့် ဒေသခံများကိုင်တိုင် ဒေသရိုးရာနည်းစနစ်များ ဒေသ အစားအစာများ တိမ်ကောပပျောက်လုနီးပါး ဖြစ်နေသည်ကိုလည်း စဉ်းစားဆင်ခြင်ကာတွေးဆနိုင်ခဲ့ကြသည်။

သင်တန်းသူ ဒေါ်နန်ရွယ်က “ သည်လိုဘဲ အသင့်ထုပ်ပိုးပစ္စည်းတွေကိုပဲ ဆက်သုံးနေမယ်ဆိုရင်တော့ ကျွန်မတို့ ဒေသပတ်ဝန်းကျင်မှာ ပလပ်စတစ်တွေနှင့်ပြည့်ပြီး ပျက်စီးတော့မှာပဲ။ အခုဒါတွေကိုပဲ သုံးနေလို့ရွာထိပ်မှာ ပလပ်စတစ် အမှိုက်ပုံ အကြီးကြီး ဖြစ်နေပြီ။ သည်အမှိုက်ကို စုပေါင်းတိုင်ပင်ပြီး ဝိုင်းရွှေ့ဖို့ လိုပါတယ်။ သည်အမှိုက်ပုံ ရွှေ့ပြီးရင် ဘယ်သူ့ကိုမှ အမှိုက်လာမပစ်ခိုင်းတော့ဘူး၊ လာပစ်ရင် ဒဏ်ရိုက်ပစ်မယ်” လို့ ပြောကြားဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြသည်။

အရင်းအမြစ်စီးဆင်းမှုပြဿနာ နည်းကိုအသုံးပြုခြင်းအားဖြင့် ရပ်ရွာလူထုတွင် ဆောင်ရွက်နေကျ အကျင့်ဆိုးများ ရှိနေလျှင် အိပ်ပျော်နေသူကို လှန့်နှိုးလိုက်သကဲ့သို့ ဖြစ်စေသည်။ ‘ကောင်းတာလေးတွေကို ရွေးချယ်ပြီး အသုံးပြုသွားမှ အကောင်းဘက်ကို ပိုပြီးပို့ဆောင်နိုင်မယ်’ လို့ ရွာသားတစ်ဦးကလည်း ပြောကြားခဲ့သည်။

ထို့ကြောင့်သင်တန်းတိုင်းတွင် အရင်းအမြစ်စီးဆင်းမှု ပြဿနာကို မိမိလိုချင်သည့် ကဏ္ဍပေါ်မူတည်၍ အသုံးပြု သွားခြင်းအားဖြင့် ဒေသနှင့်သင့်လျော်သော အဖြေများ ပေါ်ထွက်လာနိုင်မည် ယုံကြည်ပါသည်။

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း ချိုင့်ချန်ဒေသရှိ ကော်ဖီစိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်သည့်ဖြစ်စဉ်တစ်လျှောက် ကုန်စည်စီးဆင်းမှုနှင့် ဆက်စပ်နေသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ညစ်ညမ်းသည့် ပြဿနာကို တင်ပြသော ကားချပ်ဖြစ်သည်။ ဤပုံတွင် ရေထုနှင့်မြေထုညစ်ညမ်းမှုကို ရှောင်ရှားနိုင်မည့်ဖြစ်နိုင်သည့် နည်းလမ်းများ ဆွေးနွေးအဖြေရှာကြရန် ပထမအကြိမ် အားထုတ်ကြခြင်းလည်းဖြစ်သည်။

အချိန်ကာလကိုဆင်ခြင်ခြင်း

၅။ ကာလရွေ့လျားမှုမြေပုံ (ကျေးရွာသမိုင်းပြပုံကြမ်း) Histogram ဟူသော အမည်တွင် အဓိပ္ပာယ်ပါပြီး သက္ကရာဇ်ပင် ကာလရွေ့လျားမှုမြေပုံ အခြေခံဒေသခံများ ဖြစ်သန်းခဲ့သည့် ရွာသမိုင်းကို ပုံကိုမြင်ရသူများ နားလည်လာအောင် အထောက်အကူပြုသည်။ ရွာသမိုင်းပုံကြမ်းနည်းလမ်းကို အသုံးပြု၍ ရွာတွင်

ဖြစ်ပျက်ခဲ့သမျှ အကြောင်းအရာမျိုးစုံကိုလည်း သိနိုင်သည်။ ဥပမာ-စိုက်ပျိုးသည့် နည်းစနစ်ပြောင်းလဲလာပုံ၊ ကျေးရွာ၏ ဖွဲ့စည်းပုံ အပြောင်းအလဲများ၊ နည်းပညာပြောင်းလဲလာမှု၊ ဓာတုပစ္စည်းများနှင့်ရင်းနှီးလာပုံ၊ အလုပ်လုပ်ရန် ရွှေ့လားပြောင်းရွှေ့လာကြရပုံ၊ မျိုးစေ့များ၏သက်တမ်းနှင့် ရွာရှိ သယံဇာအရင်းအမြစ်များ၏သမိုင်း စသည်တို့ကို ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။

လူကြီးသူမများထံမှ ကြားခဲ့ရသော ဖြစ်ရပ်များ အပါအဝင် ပါဝင်ဆွေးနွေးသူများက သူမှတ်မိသလောက် ဖော်ပြပေးသော သမိုင်းဖြစ်ရပ်များကို ဤမြေပုံအသုံးပြုနည်းဖြင့် လေ့လာသိရှိနိုင်သည်။

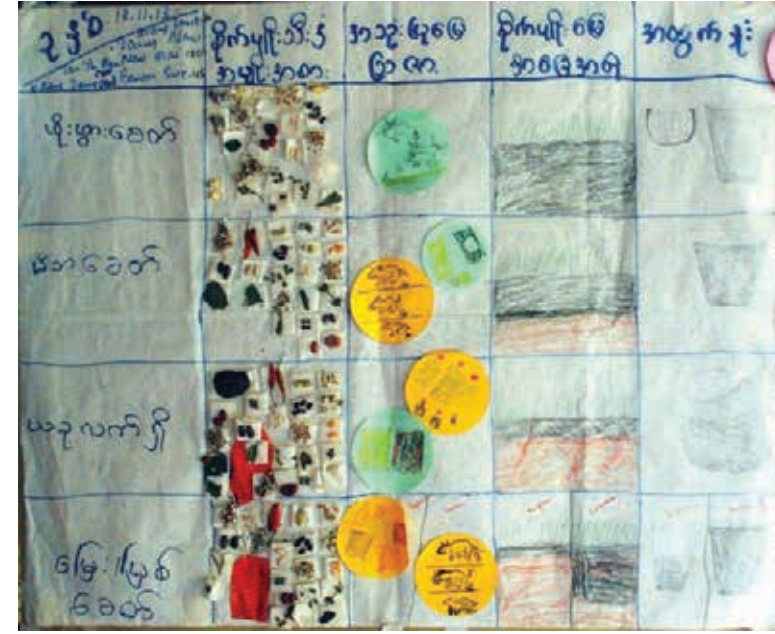
အစားအသောက်ပြောင်းလဲလာပြီ

ဒေါ်လှလှသည် အသက်(၄၀)ရှိပြီး ကချင်ပြည်နယ် ဗန်းမော်မြို့ မခေါယန်ကျေးရွာတွင် နေထိုင်သည်။ မိမိ ငယ်စဉ်မှစကာ ယခုအချိန်အထိ နေ့စဉ် စားသောက်လာသော စားစရာများ ပြောင်းလဲလာခြင်း သမိုင်းကြောင်းပြဇယားဖြင့် ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။

မိမိငယ်စဉ်က မှတ်မိသော အစားအသောက်များသည် သဘာဝ အစားအသောက်များသာ ဖြစ်ခဲ့ကြောင်း၊ ဆန်၊ ကောက်ညှင်း၊ ဂျုံများဖြင့် ကိုယ်တိုင်ပြုလုပ်သော မုန့်များကို ပြုလုပ်စားသုံးခဲ့ကြောင်း၊ နေ့စဉ် စားသုံးသော ဟင်းသီးဟင်းရွက်များကိုလည်း ကိုယ်တိုင်စိုက်ပျိုး စားသုံး

ခဲ့ကြောင်း ဒေါ်လှလှက ရှင်းပြသည်။ ထိုအချိန် ရပ်ရွာရှိ မိသားစုများတွင် ကျန်းမာရေးမှာ ဒေသစားစရာများကို မှီခိုခဲ့ကြသော်လည်း အလွန်ကောင်းမွန်ခဲ့ကြသည်။ 'ကျွန်မလူလတ်ပိုင်း ရောက်လာတဲ့အခါ ဒေသစိုက်ပျိုး ထုတ်ကုန်တွေက ပြုလုပ်ထားတဲ့ မုန့်တွေကို ကိုယ့်ဒေသထဲက ဆိုင်တွေမှာပဲ ဝယ်ယူစားသုံးနေကြတုန်းပဲ။ စပါးကိုလည်း ကိုယ်တိုင်စိုက်ပြီး စားတယ်။ ကျန်းမာရေးလည်း အဲဒီအထိ ကောင်းတုန်းပဲ။ ဒါပေမယ့် အခုအချိန်မှာတော့ အသင့်စား အစားအသောက်ကုန်များတွေ ပေါလာတယ်။ နေ့စဉ် ဝယ်စားနေ ရတဲ့ ဟင်းသီးဟင်းရွက်တွေကလည်း ဓာတ်မြေဩဇာကို အသုံးပြုပြီး စိုက်ပျိုးထားတဲ့ အသီး၊ အရွက်တွေ ဖြစ်တယ်။ ဒါ့ကြောင့်ရွာမှာ ကျန်းမာရေးပြဿနာတွေ များလာတယ်။ ကျွန်မ မိသားစုမှာလည်း ဆီချို၊ သွေးတိုး၊ အစာအိမ် စတဲ့ ရောဂါတွေ အဖြစ်များလာတာကို ကိုယ်တွေ့ ကြုံနေရတယ်။

ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များ

အချိန်ကို ဖော်ပြရမည့် ကော်လံတွင် နေ့ရက်ကို အတိအကျဖော်ပြရန် အတင်းတောင်းဆိုခြင်း မပြုရပါ။ ရွာသားများကိုယ်တိုင်က ရွာတွင် ဖြစ်ပျက်ခဲ့သည်များကို ၎င်းတို့ ပြောပြလိုသည့် အစီအစဉ်အတိုင်း ရှေးဟောင်း နှောင်းဖြစ် ပြောခွင့်ရှိပါစေ။

လူငယ်များနှင့်သာ မဟုတ်ဘဲ သက်ကြီးရွယ်ကြီးသူ များနှင့်လည်း ဆွေးနွေးပြောဆိုရန် လိုအပ်သည်။ အမျိုး သမီးများတွင် ရွာသမိုင်းအပေါ် မိမိတို့မှတ်မိသည့်အတိုင်း ကိုယ်ပိုင်အမြင်များရှိတတ်သော်လည်း အချို့အခြေအနေ များတွင် ရှေ့ထွက် ပြောဆိုလေ့မရှိသောကြောင့် ထိုအမျိုး သမီးများလည်း ဆွေးနွေးခွင့်ရရန် မေးခွန်းများ မေးရပါမည်။

ဒေသတိုင်းရင်းအသိပညာနှင့် ပြင်ပမှဆန်းသစ်သော တီထွင်မှုများ တဖြည်းဖြည်းရောက်ရှိလာပုံတို့၏ ဆက်စပ် မှုကိုလည်း နားလည်သဘောပေါက်ရန် လိုပါသည်။ ထိုအဆက်အစပ်ကို သီးခြားကော်လံများထားပြီး လေ့လာနိုင် သည်။ အချို့သော သမိုင်းအဖြစ်အပျက်များအကြောင်းကို ရေးဆွဲရာတွင် အခက်အခဲရှိနိုင်သဖြင့် ထိုအဖြစ်အပျက် များကို ကိုယ်စားပြုနိုင်သော သင်္ကေတများကို တီထွင်နိုင် သည်။ ဥပမာ-တရုတ်တွင် ယဉ်ကျေးမှုတော်လှန်ရေး ကဲ့သို့သော အဖြစ်အပျက်မျိုးကို သင်္ကေတဖြင့်လည်းကောင်း၊ ရိုးရိုးရှင်းရှင်း ယဉ်ကျေးမှုတော်လှန်ရေးဟု ရေးချခြင်းဖြင့် လည်းကောင်းဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ကြသည်။

အတွေ့အကြုံမှသည် အနာဂတ်ဘဝသို့ . . . Histogram

ဧရာဝတီတိုင်း၊ ဖျာပုံမြို့နယ်၊ ဝါးကုန်းကျေးရွာတွင် နေထိုင်သည့် ရွာသူရွာသားများနှင့် တွေ့ဆုံခဲ့ပြီး ကျေးရွာ၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ပြောင်းလဲမှုအဆင့်ဆင့်၊ အစားအသောက်၊ လူမှုဘဝ၊ သယံဇာတ ပြောင်းလဲမှု အဆင့်ဆင့်အား Histogram သုံးကာ ဝိုင်းဝန်းဆွေးနွေးမှုများ ပြုလုပ်ခဲ့သည်။

ကျေးရွာတွင် ဖြစ်တည်ခဲ့သည့် သစ်ပင်၊ သစ်တော အခြေအနေများ၊ သားငါးသယံဇာတ ပေါကြွယ်ဝမှု အခြေအနေများ၊ ပညာရေးအခြေအနေနှင့် သီးနှံစိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်မှုအခြေအနေများကို လေ့လာသုံးသပ်ရာတွင် မတူညီသော အသက်အရွယ်များ၏ အတွေ့အကြုံအရ ပြောင်းလဲမှုဖြစ်စဉ်အမျိုးမျိုးကို ပုံဖော်ခဲ့ပါသည်။ ထိုသို့ ရေးဆွဲရာတွင် တွေ့ရှိချက်မှာ သစ်တောသယံဇာတနှင့်ပတ်သက်၍ ၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် သစ်တောများ ထူထပ်စွာ ပေါက်ရောက်သည်ကို တွေ့ရှိရပြီး ၁၉၈၃ ခုနှစ်တွင် နည်းပါးလာကြောင်း သိရပါသည်။ ၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် မရှိသလောက် အနေအထားကို ကြုံတွေ့ရကြောင်းနှင့် ထိုနောက်ပိုင်းတွင် သစ်တောပြန်လည်ထိန်းသိမ်းမှုများ ပြုလုပ်လာခြင်းကြောင့် ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် ပြန်လည် တိုးပွားလာပြီး ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် သစ်တောဧရိယာ ပြန်လည်တိုးတတ်လာကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ သစ်တောထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ဦးအေးသိန်း၏ ပြောကြားချက်မှာ- ‘အရင်တုန်းက သစ်ပင်ပေါ တော့ ရာသီဥတုပါ မှန်တယ်၊ အဲဒီတော့ သားငါးပါ ပေါတယ်၊ ၁၉၉၃ ရောက်တော့ သစ်တောတွေပြုန်းတယ်၊ အဲဒီတော့ သားငါးရှားတယ်၊ လူတွေ ငတ်တာပေါ့ဗျာ’ ဟု ပြောပြခဲ့ပါသည်။ ငါးသယံဇာတနှင့် ပတ်သက်၍ ၁၉၇၃ ခုနှစ်တွင် ငါးသယံဇာတ ပေါများခဲ့ရာမှ ၁၉၈၃ ခုနှစ်မှ စတင်၍ တဖြည်းဖြည်း နည်းပါးလာခဲ့ပြီး ၁၉၉၃ ဝန်းကျင်တွင် ရှားပါးမှုများ ကြုံတွေ့လာရကြောင်း သိရပါသည်။ ၎င်း နောက် ၂၀၀၃ ဝန်းကျင်တွင် ကျေးရွာ၌ သစ်တောသစ်ပင် ထိန်းသိမ်းခြင်းများ ပြန်လည်လုပ်ကိုင်လာခြင်းကြောင့် ငါးသယံဇာတ တဖြည်းဖြည်း ပြန်လည်တိုးပွားလာပြီး ၂၀၁၃ ခုနှစ်တွင် ငါးသယံဇာတ ပေါများလာကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ ဦးစိုးသန်းက ပြောကြားသည်မှာ ‘၂၀၀၃ လောက်မှာ သစ်ပင်တွေစိုက်ကြတယ်၊ သစ်တောတွေလည်း ထိန်းကြတယ်၊ တဖြည်းဖြည်း သစ်တောတွေ တိုးလာတယ်၊ တစ်ချိန် တည်းမှာပဲ သားငါးတွေလည်း များလာတယ်၊ သစ်ပင်နဲ့သားငါးနဲ့က အဲဒီလိုကို ချိတ်ဆက်နေတာ၊ အချိုးကျပဲ၊ ဒီပုံမှာ မြင်နိုင်တယ်၊ အဲဒီတော့ ငယ်ငယ်ရွယ်ရွယ်နဲ့ မသေချင်ရင် သစ်ပင်စိုက်’ဟု ပြောကြားခဲ့ပါသည်။ ပညာရေးဆိုင်ရာ သင်ယူမှုနှင့်ပတ်သက်၍ ယခင် ၁၉၇၃ ခုနှစ်က ဘုန်းတော်ကြီးသင်ပညာရေးကိုသာ အားထားရကြောင်းနှင့် ၁၉၈၃ ခုနှစ်တွင် ကျေးရွာစာသင်ကျောင်းလေးကို ဝါးတဲပုံစံဖြင့် တည်ဆောက်ခဲ့ကြောင်း၊ ၁၉၈၃ ခုနှစ်တွင် အလားတူ အနေအထားသာ တည်ရှိခဲ့ကြောင်း သိရပါသည်။ ၂၀၀၃ ခုနှစ်တွင် အဆိုပါ မူလတန်းကျောင်းအား အုတ်ခံဆောက်၍ ကောင်းမွန်စွာ ပြန်လည်ပြင်ဆင်နိုင်ခဲ့သဖြင့် ၂၀၀၃ မှ စတင်၍ ၂၀၁၃ ယနေ့တိုင်အောင် ကလေးငယ်များ ချော

မွေ့စွာ ပညာသင်ယူမှုများ ပြုလုပ်နိုင်ကြောင်း သိရပါသည်။ အဆိုပါ စာသင်ကျောင်း ဖြစ်ပေါ်လာပုံနှင့် ပတ်သက်၍ ကိုလင်းက ပြောကြားသည်မှာ - ‘အရင်တုန်းက မူလတန်းကျောင်းဆိုရင် ဝါးနဲ့တောင် ခပ်ယဲ့ယဲ့ရယ်၊ လူတွေကလည်း သားငါး ဖမ်းဆီးတာလောက်ပဲ ဝင်ငွေရှိတာ၊ ခုနောက်ပိုင်းတော့ သစ်ပင်တွေစိုက်ပြီး စနစ်တကျ ထုတ်လုပ်ရောင်းချလာနိုင်ကြတယ်၊ တစ်ဦးချင်း ဝင်ငွေကောင်းလာတော့ ရွာလည်း ဖွံ့ဖြိုးလာပြီး

ဒီမူလတန်း ကျောင်းလေးကို ပိုင်းဆောက်ကြတယ်လေ၊ အုတ်ပတ်ကားလေးနဲ့ဘာနဲ့ပေါ့၊ ကလေးတွေ အနာဂတ်အတွက် ကောင်းလာတော့ဗျာ’ ဟု ပြောကြား သွားခဲ့ပါသည်။

သီးနှံစိုက်ပျိုး ထုတ်လုပ်မှုနှင့်ပတ်သက်၍ ဆွေးနွေးရာတွင် ၁၉၇၃ ခုနှစ်ဝန်းကျင်တွင် ကျေးရွာ၌ သဘာဝမြေဩဇာများဖြစ်သည့် နွားချေး အစရှိသည်တို့ကိုသာ သုံးစွဲသဖြင့် သီးနှံထွက်နှုန်းကောင်းပြီး စားသုံးရာတွင်လည်း အန္တရာယ်ကင်းကြောင်း၊ ၁၉၈၃ ခုနှစ်နှင့် ၁၉၉၃ ခုနှစ်များတွင် သီးနှံထွက်နှုန်း အနည်းငယ်ကျဆင်းလာပြီး ၂၀၀၃ ခုနှစ်နှင့် ၂၀၁၃ ခုနှစ်များတွင် ပိုးသတ်ဆေး၊ ဓာတုဆေးဝါးသုံးစွဲမှု များပြားလာခြင်းကြောင့် ထွက်နှုန်းမကောင်းသည့် အပြင် စားသုံးပါကလည်း ကျန်းမာရေးကို ထိခိုက်လာကြောင်း တွေ့ရပါသည်။ အဆိုပါကိစ္စနှင့်ပတ်သက်၍ မအိရွှေဇင်မှ - ‘အဖေနဲ့ အမေက ခုအချိန်ထိ ဒေါင်ဒေါင်မြည်ဘဲ၊ သူတို့စားခဲ့ရတာက သဘာဝမြေဩဇာနဲ့စိုက်တဲ့ သီးနှံတွေလေ၊ ကိုယ်စားတာ တွေကျတော့ ပိုးသတ်ဆေးတွေ ဖြန်းတာများလို့ ထင်တယ်၊ အလုပ်မလုပ်ရသေးဘူး လူက နှုံးချင်နေပြီ’ ဟုပြောကြားခဲ့ပါသည်။ အဆိုပါ တိုးတက်ပြောင်းလဲမှု အဆင့်ဆင့်သည် သဘာဝအရင်းအမြစ်အား စနစ်တကျ ထိန်းသိမ်းသုံးစွဲမှုအပေါ်တွင် များစွာတည်မှီမှုရှိကြောင်း ရပ်ရွာလူထုအနေဖြင့် ပေါ်လွင်စွာ သိမြင်နိုင်ခဲ့ပြီး မျိုးဆက်သစ်များအနေဖြင့်လည်း သဘာဝအရင်းအမြစ်၏ အရေးပါပုံအား လက်ဆင့်ကမ်း သိမြင်လာနိုင်၍ စုပေါင်းထိန်းသိမ်းမှုများ ပြုလုပ်ရန် အသိဉာဏ်ပွင့်လင်းလာမည် ဖြစ်ပါသည်။

မိတ်ကလိုရီ ကရင်လူမျိုးများသည် လွန်ခဲ့သောနှစ်ပေါင်း ၃၄၅ အကြာက ၎င်းတို့၏ သမိုင်းကြောင်းကိုပင် မှတ်မိနိုင်ကြသည်။ အလှည့်ကျ ရွှေ့ပြောင်း နေရာယူစိုက်ပျိုးသော ယာမြေစနစ် ပပျောက်လာနေသော်လည်း နောင် နှစ်(၅၀)ထိတိုင်အောင် ၎င်းတို့ စားသုံးမည့် အစားအစာကို ကိုယ်တိုင်ထုတ်လုပ်နိုင်သူများ အဖြစ် ရှင်သန်နိုင်ကြဦးမည်ဖြစ်သည်။ အထက်ပါပုံတွင် အိမ်၊ သစ်တောနှင့် စိုက်ပျိုးမြေများကို ကော်လံများဖြင့် ပိုင်းခြားထားသည်။ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာစနစ် ဆောင်ရွက်မှုများကို တင်းတင်းကြပ်ကြပ် တားမြစ်နေကြသော်လည်း ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာကွင်းထဲမှ သီးနှံမျိုးစုံတို့သည် ဒေသခံတို့အတွက် စူပါမားကတ်ကြီးဖြစ်နေ၍ ကရင်လူမျိုးတို့၏ အနာဂတ်အတွက် စိတ်ကူးမှုများတွင် ပါရှိနေဆဲပင်ဖြစ်သည်။

ယနေ့ကာလအထိပင် ချန်ဒေါင်း၊ ကျေဂျမ်ရီ လားဟူ လူမျိုးတို့သည် ဂိုးရာပွဲလမ်းသဘင်များနှင့် အသိုက်အဝိုင်း၏ စည်းလုံးညီညွတ်မှုတို့ကို ထိန်းသိမ်းခဲ့ပြီဖြစ်သည်။ အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းအသစ်များ သုံးစွဲမှုရှိလာသလို ကိုယ်တိုင် စားသုံးရန်နှင့် ဈေးကွက်သို့ တင်ပို့ရန်ပါ စိုက်ပျိုးရေးကို လုပ်ကိုင်ခဲ့ကြသည်။ သစ်တောများသည် ဆေးဖက်ဝင်တိုင်းရင်းဆေးအတွက် အဓိကအရင်းအမြစ် ဖြစ်နေတုန်းပင်ဖြစ်သည်။ လားလူယဉ်ကျေးမှုသည် အသက်ဝင်နေဆဲပင်ဖြစ်သည်။ သူတို့ရွာအကြောင်းကို ထိုလားဟူများ ရက်အတော်ကြာ ရေးဆွဲခဲ့ကြသည်။

ထိုသူတို့က အနာဂတ်တွင် ခေတ်သစ် နည်းပညာများကို သုံးစွဲကြသလို စုံလင်ကြွယ်ဝသော စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးလုပ်ငန်းများကိုလည်း မပျက်စီးလိုကြပေ။ ယုံကြည် ကိုး

ကွယ်မှုဆိုင်ရာ အဆောက်အအုံနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများကိုလည်း ရှင်သန်စေချင်ကြသည်။ ၎င်းတို့ရေးဆွဲသော ပုံတွင် စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးလုပ်ငန်း တစ်စစ ပြောင်းလဲလာပုံနှင့် အိမ်ထောင်စုများအသုံးပြုသောအသုံးအဆောင် ပစ္စည်းများပြောင်းလဲလာပုံနှင့် ယုံကြည်ကိုးကွယ်မှုဆိုင်ရာ ပွဲတော်များကျင်းပရာတွင် အပြောင်းအလဲများဖြစ်ပေါ်လာပုံတို့ ပါဝင်ခဲ့သည်။

ထိုင်းနိုင်ငံ ချန်ဒေါင်း၊ ဖီလေးကျေးရွာရှိ အခါလူမျိုးစုများတွင် တောများ ပတ်လည်ဝန်းရံနေသော တောင်ပေါ်ဒေသများတွင် နေထိုင်သော အစဉ်အလာ ရှိခဲ့သည်။ ထိုဒေသတွင် မကြာသေးခင်က မြေအသုံးချမှုပုံစံသစ်များ သယံဇာတအရင်းအမြစ်သုံးစွဲမှု ပုံစံအသစ်များ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့သည်။

သူတို့ရွာမှာ ခေတ်ဆန်လာခဲ့သည်။ သို့သော် အခါ

လူမျိုးများသည်သစ်တောများထဲမှ ပြောင်းရွှေ့ခဲ့ကြသော်လည်း ၎င်းတို့၏ ရိုးရာဝတ်စုံနှင့် ယုံကြည်သက်ဝင်မှု ဆိုင်ရာ အလေ့အကျင့်များကို အသက်ဝင်အောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြသည်။

တောထဲမှ ရွှေ့ပြောင်းလာကတည်းကပင် အတည်တကျ ရွာကိုနေရာချပြီး ကျား၊ ဆင်၊ တောရိုင်း သတ္တဝါများ ရန်မှ လူများကို ကာကွယ်ရန်အတွက် ကျေးရွာကို စည်းရုံးခတ်လိုက်ကြသည်။ စိုက်ပျိုးရန် လယ်မြေနေရာ အတည်တကျသတ်မှတ်ပြီး လျှပ်စစ်ဓာတ်အားရအောင် ဖန်တီးသည်။ သို့သော် ရိုးရာပွဲတော်ဖြစ်သော ဒန်းပွဲတော်တွင် ဘုရားသခင်နှင့် ကမ္ဘာပေါ်ရှိ သက်ရှိများအားလုံး အကြားအပြန်အလှန် ဆက်ဆံမှု၏ အစိတ်အပိုင်းတစ်ခုအဖြစ် အရေးပါဆဲဖြစ်သည်။

တစ်ဦးချင်းပြောင်းလဲပုံကို သိနိုင်ရန် ရွာသားတစ်ဦး၏ဘဝသမိုင်းကြောင်းကို ဤသို့ သရုပ်ဖော်ခဲ့ကြသည်။

မယ့်ဝမ်၊ ဖာဖိုင်းကျေးရွာရှိ မိုးလူမျိုးများသည် ဘိန်းစိုက်ပျိုးသူများအဖြစ်မှ ဟင်းသီးဟင်းရွက်နှင့်သစ်သီးဝလံများ ထုတ်လုပ်သူများအဖြစ် ပြောင်းလဲခဲ့ကြသည်။ ရှေးရှေးက မိသားစုဝင်များသည် အိမ်ကြီးတစ်လုံးတွင် အတူနေထိုင်ကြသည်။ သို့သော် ယခုအခါတွင်မူ အိမ်ဆောက်ရာတွင် အသုံးပြုသည့်ပစ္စည်းများ ပြောင်းလဲလာကာ ကျေးရွာသည် စီးပွားဖြစ်ထွန်းလာသည်။

အချိန်နှင့်အမျှ အကြောင်းအရာများကို ဖွံ့ဘာသာ စကားဖြင့် ရေးမှတ်ထားသည်ကိုသတိပြုပါ။ ယခုပုံသည် ၎င်းတို့၏ ဘာသာစကားနှင့် ယဉ်ကျေးမှု၏ အားကောင်း ခိုင်မာမှုကို ပြန်လည်သတိရစေသည်။

၆။ ရာသီခွင်ပြက္ခဒိန်

ရာသီခွင် ပြက္ခဒိန်နှင့် တစ်နေ့တာ စက်ဝန်းသည် ရပ်ရွာတွင် အချိန်ကို စီမံခန့်ခွဲပုံနှင့် အချိန်က မည်သို့ အရေးပါပုံကို တင်ပြနိုင်သော နည်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ အကြောင်းအရာများ ပေါင်းစပ်ပါဝင်မှုအပေါ်မူတည်ပြီး ထွက်ပေါ်လာသော အချက်အလက်များမှာ ရှုပ်ထွေးနိုင်သည်။ နေ့စဉ်၊ လစဉ်၊ အပတ်စဉ်၊ နှစ်စဉ် စသည်ဖြင့်လည်းကောင်း၊ ရာသီအလိုက်သော်လည်းကောင်း၊ ၇-နှစ်-စက်ဝန်း (သို့မဟုတ်) ဒေသခံများဖော်ပြသော အချိန်ကာလ အပိုင်းအခြားများဖြင့်လည်းကောင်း ခွဲခြားဖော်ပြရန် အလွန်အရေးကြီးသည်။ ဥပမာ- ကာလအပိုင်းအခြားကို သတ်မှတ်ကြရာတွင် တစ်နှစ်တာ သို့မဟုတ် တစ်ရက်တာ လိုအပ်သော အစားအစာ၊ ဥတုရာသီစက်ဝန်း၊ တစ်နှစ် အတွင်းဆောင်ရွက်ရသော စိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းများနှင့် ကာလအလိုက် ပွဲတော် များ၊ နွေကာလအတွင် သစ်တောထွက် သယံဇာတများ အသုံးပြုပုံနွားများကို တောင်ပေါ်စားကျက်သို့ မောင်း သွင်းရသော ကာလ၊ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ စက်ဝန်း၊ ဟင်းသီးဟင်းရွက်ခင်း (သို့) သစ်သီးခြံများမှ အပင်မျိုးစုံကို ဆွတ်ခူးရာကာလ၊ တစ်နှစ်အတွင်း သို့မဟုတ် ၇ နှစ်ကာလ (သို့) တစ်နှစ်တာ ကာလအတွင်း ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်းကို ကိုင်တွယ်ဖြေရှင်းပုံ၊ ပုံမှန်မျိုးစေ့များနှင့် ဓာတုနည်းဖြင့် အရောအနှောမျိုးစေ့များကို ပြိုင်တူစိုက်ပျိုးရာတွင် တွေ့ရသော ကွဲပြားမှုများ၊ ထိုသို့စိုက်ပျိုးရန် လုပ်အား လိုအပ်ချက်ကွာခြားမှုနှင့် ကြီးထွားမှုကွာခြားခြင်း စသည်တို့ ပါဝင်နိုင်သည်။

ရာသီခွင်ပြက္ခဒိန်ကို စက်ဝိုင်း (သို့မဟုတ်) အတန်းလိုက် ရှိသော ဘားချပ်ဒ်ပုံတစ်ခုခုဖြင့် တင်ပြနိုင်သည်။

ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များ

စဉ်းစားဆင်ခြင်ရန်များ (သို့) ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့် အချက်များ၊ ရာသီအလိုက်ပြ ပြက္ခဒိန်ကို အသုံးပြုခြင်းဖြင့် ဒေသရင်းတိုင်းရင်းသားများ၏အချိန်စီမံခန့်ခွဲ ပုံအမျိုးမျိုးကို ဖော်ပြနိုင်သည်။ အရေးကြီးသော တိုင်းရင်းအသိပညာများကို ဖော်ပြနိုင်သည့် ပုံဖြစ်သောကြောင့် ထွက်ပေါ်လာသော ဂရပ်အချိုးအစားနှင့် ပေးလိုသည့်သတင်းအချက်အလက်ပါဝင်မှု နှစ်မျိုးစလုံးကို အချိုးညီမျှမှုကို ဂရုစိုက်ရမည်ဖြစ်သည်။ အစဉ်တိုင်းဖြစ်စေ၊ စက်ဝန်းပုံစံအတိုင်း ဖြစ်စေ (သို့) အခြားသော မည်သည့်စိတ်ကူးထဲရှိ ပုံစံမျိုးဖြစ်စေ၊ ဤရာသီစက်ဝန်း ပြက္ခဒိန်က ဒေသခံများ၏အချိန်နှင့် ပတ်သက်ပြီး တွေးခေါ်ယူဆပုံကို သိရှိစေသည်။ မည်သည့်ရည်ရွယ်ချက်များဖြင့် ထိုရာသီစက်ဝန်းအလိုက် အချိန်အသုံးချပုံကိုလည်း သိရှိစေနိုင်သည်။

ဒေသခံများက ရာသီနေ့ရက်များ စတင်ချိန်ကို သူတို့ဘာသာ သတ်မှတ်ကြသည်။ နေ့စဉ်လုပ်ငန်းလှုပ်ရှားမှုများသည် အရုဏ်တက်ချိန်တွင် စတင်သည်။ စတင်ပုံချင်း တူသည့်တိုင်အောင် အမျိုးသားနှင့် အမျိုးသမီးကြားတွင် ကွဲပြားနေနိုင်သည်။ သို့မဟုတ် တစ်ဦးစီ မတူသော ကျင်လည်ပုံ အလိုက်ပြောင်းလဲနေနိုင်သည်။ တစ်နှစ်တာ ရာသီစက်ဝန်း ပြက္ခဒိန်သည် ဒေသခံများ၏ကိုယ်ပိုင် နှစ်သစ်ကူးကာလ(သို့) စိုက်ပျိုးရန် မြေယာပြုပြင်ချိန် သို့မဟုတ် မြေရှင်းလင်းရသောအချိန်၊ သို့မဟုတ် မိုးလေဝသအရခန့်မှန်းရသော အချိန်နှင့် မျိုးစေ့ရွေးချယ်ချိန် အစရှိသည်ဖြင့် စတင်လေ့ရှိသည်။

ရွာသားများက အချိန်ကာလအလိုက် လှုပ်ရှားမှုများ အကြောင်းကို ပြောဆိုရာတွင် ၎င်းတို့ သုံးနေကျ ဒေသ

အသုံးအနှုန်းများဖြင့် အချိန်ကိုရည်ညွှန်းခြင်းမှာ ပြဿနာ မဖြစ်သင့်ပေ။ ထိုအချိန်မျိုးတွင် ချက်ချင်းဘာသာပြန်ဖြစ် စေရန်နှင့် ထိုဘာသာပြန်ဆိုမှုကို မှတ်သားပြီး ထပ်မံရှင်းလင်း ရန် လိုအပ်ပါက နောက်ထပ်မေးမြန်းခြင်းတို့ကို ဆောင် ရွက်ဖြစ်ရန် အရေးကြီးသည်။ တိုင်းရင်းဘာသာသုံး အခေါ် အဝေါ်များကို သိရှိခြင်းက ဒေသခံများ၏ အသိပညာကို လေ့လာရန် အခွင့်အရေးပင်ဖြစ်သည်။

၁၅ ကျား ၁၅ ခု၊ ၂၀ ခု၊ ၂၅ ခု၊ ၃၀ ခု၊ ၃၅ ခု၊ ၄၀ ခု၊ ၄၅ ခု၊ ၅၀ ခု၊ ၅၅ ခု၊ ၆၀ ခု၊ ၆၅ ခု၊ ၇၀ ခု၊ ၇၅ ခု၊ ၈၀ ခု၊ ၈၅ ခု၊ ၉၀ ခု၊ ၉၅ ခု၊ ၁၀၀ ခု

ပုံ ၁၀။ မြန်မာ့အလင်းစာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်

စစ်ဆောင်ပန်နား၊ မဲန်စောင်ရို အခါရာသီခွင် ပြက္ခဒိန်သည် အခါတောင်သူတစ်ဦး၏ လှုပ်ရှားမှုများကို ဖော်ပြသော လစဉ်ပြက္ခဒိန်ဖြစ်သည်။ ထိုပြက္ခဒိန်က လူနှင့် သဘာဝတရားအကြား အမိအရ ချိတ်ဆက်ထားပုံကို လည်းကောင်း၊ အချိန်ကို အခါလူမျိုးတို့က မည်သို့တိုင်းတာ ကြသည်ကိုလည်းကောင်း၊ တစ်နှစ်တာ ရာသီအလိုက် ရာသီ ဥတုများပြောင်းလဲသွားပုံကိုလည်းကောင်း၊ ကိရိယာတန်ဆာ ပလာများ စုံလင်စွာ သုံးစွဲကြပုံကိုလည်းကောင်း၊ ရွှေ့ပြောင်း တောင်ယာစနစ်၏ ကြွယ်ဝသော ယဉ်ကျေးမှုတို့ကိုလည်း ကောင်း ဖော်ပြသည်။

海尼小组食物日历

ပုံ ၁၁။ မြန်မာ့အလင်းစာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်၊ ဝေဖန်စာပေတိုက်

တခုချင်ရှိ မာလိမာစာ လူမျိုးတို့၏ အစားအစာ ပြက္ခဒိန်က အစားအစာနှင့်ပတ်သက်သော ဗဟုသုတကို ရရှိစေရုံသာမကဘဲ ရာသီအလိုက် သုံးဆောင်နိုင်သော သဘာဝ အရင်းအမြစ်များနှင့် ထိုအရင်းအမြစ်များ မည်သို့ ရှာဖွေနိုင်ပုံကိုပါ သိရှိစေသည်။ အစားအသောက်ပုံစံသည် တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်တစ်ခု၏ယဉ်ကျေးမှုကို အလိုလိုဖော်ပြ နိုင်သော်လည်းအချို့အခြေအနေများတွင် အားကြီးသော ယဉ်ကျေးမှုများက လွှမ်းမိုးလာသော အစားအသောက်ပုံစံ အောက်တွင် ကွယ်ပျောက်သွားတတ်သည်။ (ဥပမာ- ဆန်လုံးညိုများ ဒေသထွက် အစေ့အနှံများစားသောလေ့ကို အာလူးစားသောလေ့က လွှမ်းမိုးသွားခြင်း၊ တောင်ပေါ် ဆန်ကို မြေပြန့်ဆန်က လွှမ်းမိုးသွားခြင်းကဲ့သို့သော အခြေ အနေမျိုး ဖြစ်သည်။ ဥပမာ တိဘက်ဒေသမှ ဘာလီကို ကျွမ်းကျင်စွာ ထုတ်လုပ်နိုင်သော်လည်း တရုတ်ပြည်မကြီး ဆန်က ထိုးဖောက်ဝင်ရောက်လာခဲ့သည်။

မြစ်ဝကျွန်းပေါ်မှ ရာသီအလိုက် စိုက်ပျိုးသော သီးပင်စားပင်များပြပုံ

မဲဝမ်ဒေသ၊ မဲတိကလိုမှ ကရင်ပြက္ခဒိန်က အလှည့်ကျ စိုက်ခင်းများ ပြောင်းရွှေ့ကြသော ခုနှစ်ကို ဖော်ပြပေးပြီး သီးနှံများကိုဘေးမဖြစ်စေအောင် ပူဇော်ပသကြသော ပွဲလမ်းသဘင်များနှင့် ဓလေ့ထုံးစံများကို မိတ်ဆက်ပေးသည်။

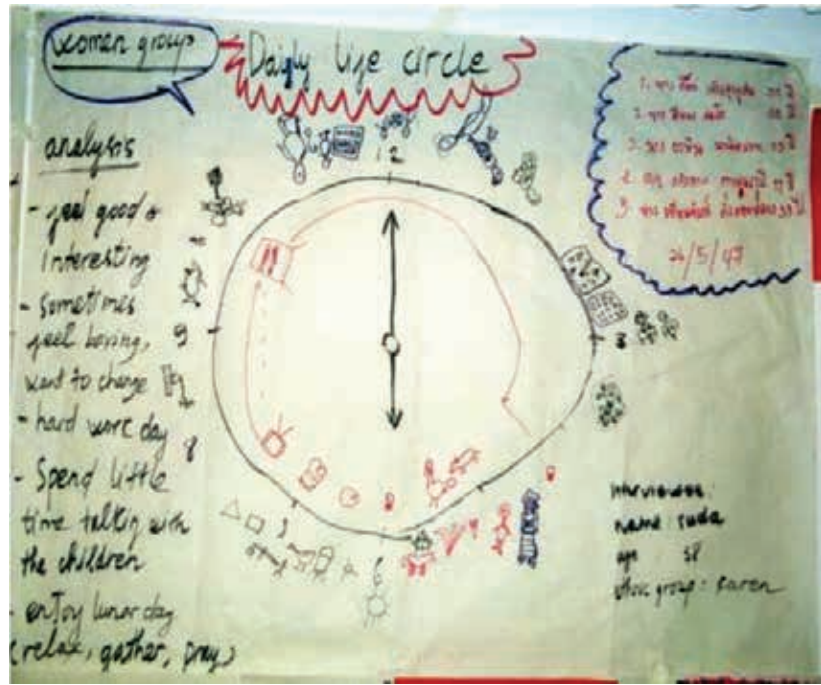
ရာသီစက်ဝိုင်း ရေးဆွဲရာတွင် အဓိကပြဿနာမှ အနောက်တိုင်း လုပ်ရိုးလုပ်စဉ်တစ်ခုဖြစ်သော ၁၂ လ ခွဲခြားသည့်နှစ် စနစ်ကို ကျင့်သုံးခြင်း ဖြစ်သည်။ ပံ့ပိုးကူညီသူက လူမျိုးစုများ၏ ကိုယ်ပိုင်လများ၊ ရာသီများ အစရှိသည်ဖြင့် အချိန်ကိုပိုင်းခြား ကျင့်သုံးသည့်စနစ်ကို ဖော်ထုတ်နိုင်အောင် ကြိုးစားရမည်။

တရုတ်နိုင်ငံ ယူနန်ပြည်နယ်၊ တာ့ချန်တောင်ကြားမှ လီဆူးတောင်သူလယ်သမားများ ရေးဆွဲခဲ့သော ဤပြက္ခဒိန်သည် တစ်နှစ်အတွင်း အမျိုးမျိုးသော ပွဲတော်များနှင့် စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးရာသီစက်ဝန်းကို ဖော်ပြသည်။ အလွန်အသက်ပါသောပုံများနှင့် လီဆူးဘာသာစကားဖြင့် ဖော်ပြထားသော လအမည်များကို သတိပြုပါ။ ပုံဆွဲသူများသည် အသက် ၄၀ မှ ၇၀ ကြားများဖြစ်ကာ ၎င်းတို့သိရှိပြီးသော အသိများကို ဖောင်တိန်(မာကာ)ကိုင်ကာဖြင့်ချရေးဖူးခြင်း မရှိခဲ့ပေ။ ဤပြက္ခဒိန်ပြီးစီးရန် နေ့တစ်ဝက်ခန့်အချိန်ယူကြပြီး ရာသီအလိုက်၎င်းတို့၏လုပ်ငန်းများဖြစ်သော အမဲလိုက်ခြင်း၊ ထယ်ထိုးခြင်း၊ ပေါင်းသင်ခြင်းနှင့်ရိတ်သိမ်းခြင်း စသည်တို့ကို ထင်ရှားရှင်းလင်းစွာ ဖော်ထုတ်ထားသည်။

၇။ နေ့စဉ်စက်ဝန်း

ယီဘီမိုး ဟုခေါ်သော ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်နှင့် အကြားအမြင် တိုင်းရင်းဆေးဆရာတစ်ဦးက နေ့စဉ် ဆောင်ရွက်ရသော လယ်အလုပ်အပြင် ရပ်ရွာတွင် ပညာရှင်အဖြစ် ပါဝင်ဆောင်ရွက်ရပုံများ ရပ်ရွာ၏ သမိုင်းဆရာတစ်ဦး ဖြစ်နေပုံများကို ပေါင်းစပ်ဖော်ပြသည်။

ပညာကိုချဉ်းကပ်ခြင်း

၈။ ကောက်ပဲသီးနှံများ၊ သစ်သီးနှင့် သစ်ပင်များ ပါဝင်သော အကွက်ချဉ်းကပ်ခြင်း

ဒေါင်လိုင်းမျဉ်းနှင့် အလျားလိုက်မျဉ်း နှစ်ကြောင်းဖြင့် စတင်ထားသော ဇယားတွင် ဆွေးနွေးလိုသည့်အကြောင်းအရာကိုဖော်ပြစေသည့် ရိုးစင်းသည့်ပုံ နည်းလမ်းဖြစ်သည်။ ဒေသခံများ၏ ဖော်ပြလိုသော အကြောင်းအရာများကို အရေအတွက်အားဖြင့် ဖော်ပြစေနိုင်ရန် ထိပ်ဆုံးဒေါင်လိုက်ကွက်နှင့် ထိပ်ဆုံးအလျားလိုက်အကွက်ပေါ်တွင် မှတ်သားလိုသည့် အရေအတွက်များ၊ အရေအတွက်ကိုသတ်မှတ်ပုံများသည် ဒေသခံရွာသားများ၏ စိတ်ကူးများဖြစ်ပါစေ။

တိုင်းတာမှုစံကို တည်ဆောက်ပုံများ၊ အမျိုးအစားသတ်မှတ်ပုံများ အားလုံးကိုလည်း ရွာသားများထံမှသာ ထွက်လာစေရမည်ဖြစ်သည်။

အလျားလိုက်မျဉ်းနှင့် သက်ဆိုင်သော အချက်အလက်နှင့် ဒေါင်လိုက်မျဉ်းနှင့် သက်ဆိုင်သော အချက်အလက်များကို ရွာသူရွာသားများက တစ်ဆင့်ပြီးတစ်ဆင့် စဉ်းစားကာ မိမိတို့နှစ်ခြိုက်သည့် အတိုင်းအတာအလိုက် အကွက်ချကာ ဦးစားပေးဖော်ပြကြမည်။ ဥပမာ တစ်ဖက်တွင် သီးနှံများကို ဒေါင်လိုက်မျဉ်းပေါ် တန်းစီထားနိုင်ပြီး တစ်ဖက်တွင် ထိုသီးနှံများ စိုက်ပျိုးရာတွင် သုံးလေ့ရှိသော နည်းပညာများအစရှိသည်ဖြင့် ထည့်သွင်းနိုင်သည်။ သစ်ဥသစ်ဖုတို့၏ ဆေးဖက်ဝင်တန်ဖိုးများ၊ တောင်ပေါ်ဒေသထွက် အပင်များမှ မျိုးတုန်းမည့် အန္တရာယ်အရှိဆုံး မြက်အမျိုးအစားများ၊ အကောင်းဆုံး ဆန်စပါးစိုက်ရန် မြေအမျိုးအစားများ၊ အမျိုးမျိုးသောတိရစ္ဆာန်နှင့် အင်းဆက်ပိုးများက အိမ်ခြံမြေများကို အမျိုးမျိုး အကျိုးပြုပုံ၊ အလှည့်ကျစိုက်ကွင်း

များတွင်ရှိသော ဇီဝမျိုးကွဲများအကြောင်း၊ သို့မဟုတ် အလားအလာအကောင်းဆုံး စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးစမ်းသပ်ချက် အစရှိသဖြင့် ခေါင်းစဉ်များ ပါဝင်နိုင်ပါသည်။

ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များ

ဇယားကွက်များသည် တည်ဆောက်ပုံ လွယ်ကူရှင်းလင်းသော်လည်း အချိန်ပေးရသော ဆွေးနွေးနည်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ကောင်းမွန်သောဆွေးနွေးမှုရလဒ်တစ်ခုရရှိရန် အချိန်ကြာမြင့်စွာ ပံ့ပိုးကူညီပေးရသည်။ ထို့ကြောင့် ရွာသားများက အခြားသောလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်နေရချိန်တွင် ဤနည်းလမ်းအသုံးပြုခြင်းဖြင့် မစတင်သင့်ပါ။ အသင့်တော်ဆုံးအချိန်တွင် ရွာသားများနှင့် ဆက်စပ်သော ခေါင်းစဉ်တစ်ခုကိုရွေးချယ်ပြီး ၎င်းတို့အလုပ်နှင့် ပေါင်းစပ်ရွေးချယ်နိုင်ပါက အကောင်းဆုံးဖြစ်သည်။

သို့မှသာ ရွာသားများသည် ဇယားကွက်ချနည်းပြီးဆုံးသွားသောအခါ တစ်စုံတစ်ခုကိုသင်ယူရရှိမည်ဖြစ်ကာ အကျိုးရှိသည်ဟုခံစားရမည်ဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းအသိပညာများမှာ ကြွယ်ဝသလောက်ရှုပ်ထွေးသည်။ သက်ဝင်လှုပ်ရှားသည်။ ထို့ကြောင့်ဇယားကွက်တစ်ခုတွင် ဖော်ပြထားသမျှသည် ဆွေးနွေးစရာ အကုန်အစင် ပါဝင်ပြီဟု မမှတ်ယူသင့်ပေ။

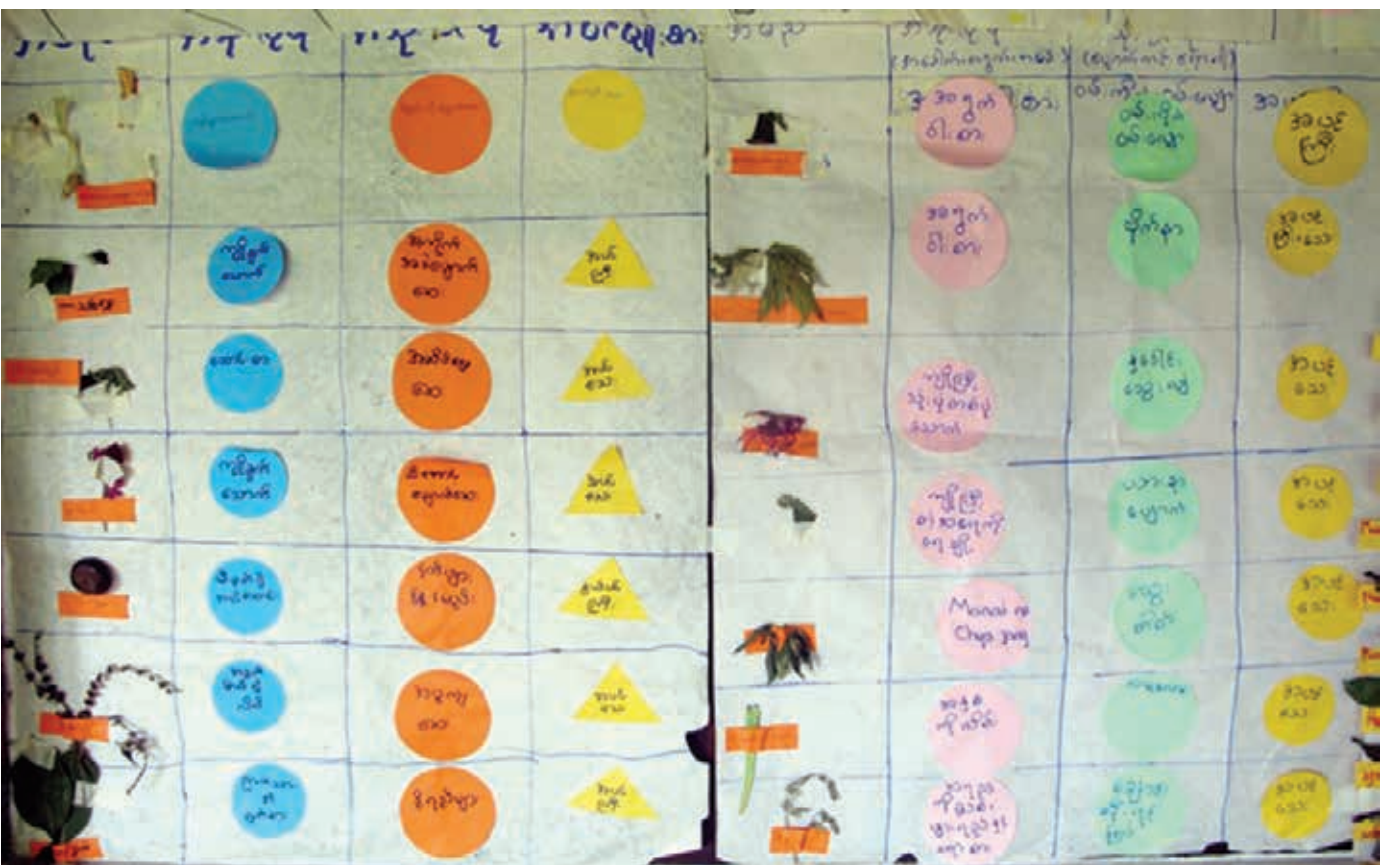
ဥပမာ- ဆေးဖက်ဝင်အပင်များဟူသော ခေါင်းစဉ်ကို ရွေးချယ်ဆွေးနွေးသည်ဆိုပါစို့။ ဒေါင်လိုက်နှင့် အလျားလိုက် အကွက်များထဲတွင် အချို့သော ဆေးဖက်ဝင် အပင်များနှင့် ရောဂါအချို့အတွက် အသုံးအများဆုံးနည်းလမ်းများကိုသာ ဖော်ပြပေးနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ သို့သော် ထွက်ပေါ်လာသော အချက်အလက်များမှာ ဆက်လက် ချဲ့ထွင် ဆွေး

နွေးရန်၊ ထိုဆေးဖက်ဝင်အပင်များနှင့် အသုံးဝင်ပုံများကို ပြန်လည်တွေးတောကြရန် နှိုးဆွပေးပြီး နောက်ထပ် စနစ်တကျ စူးစမ်းလေ့လာမှု ဆက်လက်ပြုလုပ်နိုင်ရေးအတွက် အခြေခံ အချက်အလက်များ ဖော်ထုတ်နိုင်ရန် အထောက်အကူပြုသည်။

တစ်ခါတရံ ဒေသခံရွာသားများသည် ဇယားကွက်ပေါ်တွင် ပုံဆွဲခြင်း၊ စာရေးခြင်းတို့ကို မပြုလုပ်လိုကြပေ။ အဘယ်ကြောင့်ဆိုသော် ဤကြီးမားသော စက္ကူချပ်များကို ရွာသားများက ကိုင်တွယ်နေကျ မဟုတ်သည့်အပြင် စက္ကူကို တန်ဖိုးရှိသောပစ္စည်းဟု တွေးတတ်ကြသောကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထိုအခါမျိုးတွင် သုတေသီများက ရွာသားများပြောဆိုသော အိုင်ဒီယာများကို ကိုယ်စားချရေးပေးလိုက်နိုင်ပါသည်။ သူတို့ ပြောဆိုလိုသည့်အတိုင်း အတိအကျရေးပေးနိုင်ရန် အထူးအလေးပေး အာရုံစိုက်ပေးရမည်။ သို့မှသာ ဇယားကွက်သည် ဒေသတိုင်းရင်းသားများ၏ စံနှုန်းများနှင့် အလေးပေးမှုများကို ဖော်ထုတ်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

ဇယားကွက်များ တည်ဆောက်ရာတွင် အဖြစ်အများဆုံး အမှားများသည် ဇယားကွက်များ၏ ထူးခြားသော ဝိသေသများကို ကောင်းစွာနားလည်သဘောပေါက်မှု မရှိခြင်းနှင့် ညွှန်ကြားချက်များအတိုင်း စနစ်တကျမလိုက်နာဘဲ ဆောင်ရွက်ခြင်းတို့ကြောင့် ဖြစ်သည်။ ထိုကဲ့သို့သော အမှားများကို ဤစာအုပ်နှင့် အခြားအများပူးပေါင်းဆောင်ရွက်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်း (Participatory Methods) စာအုပ်များ (PAR နှင့် PLA) ကို ဖတ်ရှုလေ့လာခြင်းနှင့် ဆောင်ရွက်ပုံအဆင့်ဆင့်ကို အစမ်းလေ့ကျင့်ပေးခြင်းဖြင့် ရှောင်ရှားနိုင်သည်။

ဇယားကွက်ချသောနည်းဖြင့် အနာဂတ် သစ်တောပြန်လည်ထူထောင်ရေးအတွက် အပင်မျိုးများ ရွေးချယ်ရာ

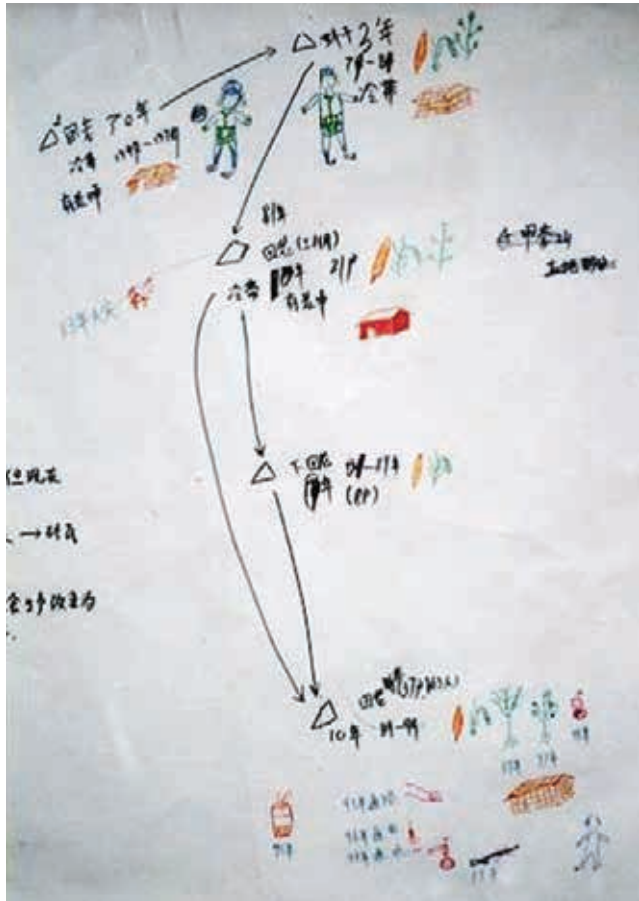
တွင် မည်သည်ကို ဦးစားပေးရမည်ကို ကောင်းစွာရွေးချယ်နိုင်ကြသည်။ ထိုသစ်ပင်များနှင့်ပတ်သက်ပြီး ကျား မ တို့၏ မှတ်သားတတ်မှုများ ကွဲပြားပုံကိုလည်းကောင်း၊ ရိုးရာဓလေ့ကိုးကွယ်မှုများကို ဆောင်ရွက်ကြသည်ကိုလည်းကောင်း၊ အပင်များ၏ ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများကိုလည်းကောင်း တိုင်းရင်းပညာအဖြစ် လေ့လာနိုင်ကြသည်။

၉။ Diagram သရုပ်ဖော်ပုံများ

Diagram များသည် ရှာသူရှာသားများက ပြောပြလိုသော အကြောင်းအရာကို ကိုယ်စားပြုသည့်ရုပ်ပုံများ၊ အဓိပ္ပာယ်အချို့ကို ဖွင့်ဆိုနိုင်သော ရေးခြစ်မှုများ ပါဝင်နိုင်သည်။ ထိုပုံကြမ်းများသည် ဒေသခံများက သစ်ပင်များကို အသုံးပြုပုံအမျိုးမျိုးအကြောင်း၊ တိရစ္ဆာန်များ၏အရေးပါပုံ၊ ပြင်ပမှဝင်ရောက်လာသော ဆန်းသစ်ပြောင်းလဲမှုများ၏ အကျိုးသက်ရောက်မှု၊ ဒေသခံများကိုယ်တိုင်၏ ဆန်းသစ်တီထွင်မှုများ၊ ဒေသခံများ စမ်းသပ်သုတေသနပြုမှုများ၊ မျိုးစေ့များကို ဒေသဈေးကွက်တွင်ဖလှယ်ကြခြင်းများ၊ သီးနှံဥယျာဉ်များ၊ အိမ်ထောင်စုတစ်ခုအတွက် ကုန်အဝင် အထွက်များနှင့် ပျားရည်ထုတ်လုပ်ရာ အဓိကနေရာများ အစရှိသည်ဖြင့် အကြောင်းအရာများကို ရေးဆွဲနိုင်ကြသည်။ ရုပ်ပုံများအဖြစ် ရေးဆွဲရာတွင် ရေးဆွဲရမည့် အညွှန်းကိုလိုက်ပြီး အမည်အမျိုးမျိုးဖြင့်လည်း ခေါ်ဆိုနိုင်ကြသည်။ ဥပမာ Venn diagram, input-output diagram, spider, သို့မဟုတ် interaction diagram အစရှိသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးဖြစ်ကြသည်။ အမျိုးသားအမျိုးသမီးတို့ အသီးသီးဆောင်ရွက်ရမည့် တာဝန်များကို ခွဲခြားထားသော Diagram တွင် ပါဝင်ရေးဆွဲသူအမျိုးသားနှင့်အမျိုးသမီးများကို ၎င်းတို့ သုံးလေ့ရှိသော သို့မဟုတ် ၎င်းတို့အကျွမ်းတဝင်သိသော ကိရိယာများ၊ ပစ္စည်းများ၊ သယံဇာတများကို ရေးဆွဲစေခြင်းဖြင့် ဆောင်ရွက်ရသည်။ ထိုသို့ ရေးဆွဲခြင်းအားဖြင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဆက်စပ်လှုပ်ရှားရာတွင် ကျားနှင့်မတို့ပြန်ပုံ မတူညီကြသည်များကို လေ့လာနိုင်ကြပြီး ထိုရပ်ရွာ အဖွဲ့အစည်းတွင် အမျိုးသားနှင့်အမျိုးသမီးတို့၏ အခန်းကဏ္ဍများမည်သို့ အသီးသီးအရေးပါကြပုံကို ထင်ရှားစွာ လေ့လာနိုင်သည်။

ထည့်သွင်းစဉ်းစားရမည့်အချက်များ

ဤစာအုပ်တွင် ပါဝင်သော နည်းလမ်းများ အားလုံးသည် ဒေသတိုင်းရင်းအသိပညာ ဖော်ထုတ် ရေး သုတေသနအတွက် အထောက်အပံ့ပေးနိုင်သည့် အရာများသာဖြစ်သည်ကို သတိရပါ။ နည်းလမ်းများ အားလုံးကို အသုံးပြုလျှင်ပင် တိုင်းရင်း အသိပညာများ အားလုံးကို တွေ့ရှိနိုင်မည် မဟုတ်ပါ။ တိုင်းရင်းအသိ ပညာများကို အလွယ်တကူ မြင်သာအောင် ပုံဖော်ကြ သော နည်းလမ်းများဖြင့် ချဉ်းကပ် ဖော်ထုတ်ခြင်း နည်းတစ်ခုသာဖြစ်ပြီး တိုင်းရင်းသားများ၏ သစ်ပင်နှင့် အခြားသယံဇာတများအပေါ် လက်ခံထားပုံ၊ တွေးခေါ် ယူဆပုံနှင့် ၎င်းတို့၏ အတွေ့အကြုံများကို လေ့လာ သိရှိနိုင်ခြင်း၊ ဒေသခံလူ့အဖွဲ့အစည်းအနေဖြင့် သယံ ဇာတများကို အမျိုးမျိုးအသုံးချနိုင်ပုံနှင့် ၎င်းတို့ ဖြစ် တည်မှု၏ အဓိပ္ပာယ်များကိုပါ ဖော်ထုတ်ဆွေးနွေးနိုင် သည်။ ပုံများရေးဆွဲကြရာမှ ထွက်ပေါ်လာသော ရလဒ် များကို တစ်ဦးချင်း ဖြစ်စေ၊ အဖွဲ့လိုက်ဖြစ်စေ နောက် ထပ် ဆွေးနွေးမှုပြုရန် လိုအပ်သည်။ ရုပ်ပုံများဖြင့် အများထင်သာမြင်သာအောင် ဖော်ပြခြင်းသည် တိုင်းရင်းနည်းပညာများကို အများသိအောင် ဆွဲထုတ် ပြနိုင်သည့် ကိရိယာသဖွယ်ဖြစ်သော်လည်း စိတ်ရှည် ရှည်ထားကာ ဒေသခံများနှင့် အပြန်အလှန် ဆွေး နွေးမှုများတွင် ကျွမ်းကျင်လာအောင် ဆောင်ရွက်ခြင်း၊ ရွာသူရွာသားများကို အဖွင့်မေးခွန်းများမေးခြင်း၊ ၎င်းတို့နှင့် အပြန်အလှန်လေ့လာနိုင်သော ပတ်ဝန်း ကျင်မျိုးကို တည်ဆောက်ခြင်းဖြင့် သုတေသန၏ အရည်အသွေးကို မြှင့်တင်ကြရမည်ဖြစ်သည်။

တရုတ်နိုင်ငံ စစ်ဆောင်ပန်း ဟူလောဇိုင်းရှိ လားဟူ လူမျိုးတို့၏ ဤသမိုင်းကြောင်းပြမြေပုံမှာ လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၂၀ အတွင်း ကျေးရွာ၏ ရွှေ့ပြောင်းနေထိုင်မှုနှင့် ပြန်လည် အခြေချနေထိုင်မှုကိုဖော်ပြသော ပုံဖြစ်သည်။ လားဟူများသည် ယခင်က သစ်တောထိန်းသိမ်းရေးနယ်များ အဖြစ် အစိုးရကသတ်မှတ်လိုက်သော တောင်ပေါ်ဒေသ များတွင် နေထိုင်ခဲ့ကြပြီး ယခုအခါ တောင်ကြားဒေသများ တွင် ၎င်းတို့ကို ပြန်လည်နေရာချထားခဲ့သည်။ ၎င်းတို့ လုပ်နေကျမဟုတ်သော လယ်ကွက်များအသုံးပြုသော စိုက်ပျိုးမွေးမြူရေးစနစ်ကို လက်ခံကျင့်သုံးရန်လည်း ဖိအား ပေးခံရသည်။ ၎င်းတို့၏ ရိုးရာအမဲလိုက်ခြင်းနှင့် တောထဲတွင် ရှာဖွေစားသောက်ခြင်းသည် အတိတ်တွင် ကျန်ရစ်ခဲ့ပြီး တစ်နေရာတည်းတွင် အထိုင်ချကာ စိုက်ပျိုးရသော လယ်ယာလုပ်ငန်းကိုသာ ဆောင်ရွက်ခွင့်ရကြသည်။ မရွှေ့ မပြောင်းရသော လယ်ကွက်များတွင် စပါးစိုက်ပျိုးရေး စနစ်သည် ၎င်းတို့၏ ရိုးရာဓလေ့နှင့် တခြားစီဖြစ်ကာ ပြင်ပယဉ်ကျေးမှုများ သယ်ဆောင်လာသော ခေတ်ရေစီး ကြောင်းက ဖုံးလွှမ်းသွားခြင်းမျိုး ဖြစ်သည်။

အတိတ်နှင့် ပစ္စုပ္ပန်အခြေအနေကို နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ခြင်း

အတိတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်နှင့် အနာဂတ်ပြမြေပုံသည် တောတောင်ရေမြေ ပြောင်းလဲခြင်းနှင့် နည်းပညာပြောင်းလဲခြင်းတို့ကို တန်ဖိုးထားမှုများ ပြောင်းလဲခြင်းအတူ ထင်ဟပ်ဖော်ပြပေးသည်။ ထိုမှနေ၍ ဒေသတိုင်းရင်းများ၏ အသိပညာ၊ ယဉ်ကျေးမှု၊ ၎င်းတို့၏ သာယာဝပြောရေးအတွက် ၎င်းတို့၏ တန်ဖိုးနှုန်းစံများကို အသိအမှတ်ပြုခြင်းတို့ကို ရှာဖွေ ဖော်ထုတ်နိုင်ရေးအတွက် ဆွေးနွေးမှုအစကို ရရှိစေသည်။

၁၀။ ပန်းချီပုံများရေးဆွဲခြင်း - အချိုးအစား ကျနစွာ အပြင်တွင်ရှိသည့်အတိုင်းအသေးစားပုံဖော်ခြင်း

လူတစ်ဦး၊ အိမ်ထောင်စုတစ်ခု သို့မဟုတ် ရွာတစ်ရွာ၏ အတိတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်နှင့် အနာဂတ်အခြေအနေများ၊ သုံးစွဲခဲ့ကြသောနည်းပညာများ၊ ရပ်ရွာထဲမှပုံပြင်များနှင့် အယူအဆများကို ရေးဆွဲခြင်းသည် အသုံးဝင်လှပြီး ဒေသခံများက အကြောင်းအရာတစ်ခုနှင့်ပတ်သက်ပြီး မည်သို့ရှုမြင်ကြသည်ကို သိရှိနိုင်ရန်အားထုတ်ရာတွင် ထိရောက်သောနည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ စကားလုံးများသည် တွေးသူအပေါ်လိုက်ပြီး စိတ်တွင်ထင်ဟပ်သောပုံများမှာ ကွဲပြားနိုင်သည်။ ထို့ကြောင့် ပုံဆွဲပြီးပြသောအခါ ဒေသခံများလက်ခံထားသောအတွေးအမြင်နှင့် ဘာသာစကားကို အတိအကျဖော်ပြပေးသည်။ ရေးဆွဲထားသောပုံကြောင့် ဒေသိယ ဓလေ့နှင့် အတွေးအခေါ်ကိုပိုမိုလေ့လာနိုင်ပြီး မိမိတို့ ထင်သလို ကောက်ချက်ချခြင်းမှ ကင်းဝေးမည်ဖြစ်သည်။

အစားအစာထွက်ကုန်များကိုရေးဆွဲခြင်း

ဤသီးနှံများသည် ပီရူးနိုင်ငံ ပီနိုရှိ တောင်တန်းဒေသ တောင်သူများ အိမ်တွင်သိုလှောင်ထားသော စိုက်ပျိုးရေး သီးနှံများဖြစ်သည်။ အားလူးခြောက်ကဲ့သို့သော အချို့ သီးနှံများသည် ၁၀ လ အထိ တာရှည်ခံသောကြောင့် တစ်ခါ တစ်ရံဖြစ်တတ်သော ပြင်းထန်သော မိုးခေါင်ကာလတွင်ပင် မိသားစု အသက်ဆက်လက်ရှင်သန် ရပ်တည်နိုင်ကြသည်။

ရွမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်းတွင်းပြုလုပ်သော
 PAR လေ့ကျင့်ခန်းတွင်
 ရွာသားများက မိမိတို့အနီးတွင်
 စိုက်ပျိုးထွက်ရှိနိုင်သော အစားအစာများကို
 စုဆောင်းတင်ပြခဲ့ကြသည်။

၁၁။ ဒေသခံပညာရှင်၏ ကိုယ်ရေးအတ္ထုပ္ပတ္တိ

အတ္ထုပ္ပတ္တိဟူသည် ဒေသခံကျွမ်းကျင်သူ၏ ဘဝ ဇာတ်ကြောင်းအား ပိုမိုသိနိုင်ရန် အတွက်သုံးသည့် နည်းလမ်း တစ်ခုဖြစ်သည်။ ထိုသူသည် သူ့ကျွမ်းကျင်သည့် အသိပညာ တစ်ခုအား မည်ကဲ့သို့သင်ယူလေ့လာကာ အသုံးပြုပြီး လူငယ် မျိုးဆက်သစ်များထံသို့ မည်သို့ ပျံ့ပွားစေသည်ဟူသည့် အချက်များကို ဖော်ထုတ်နိုင်သည့်နည်းလမ်း ဖြစ်သည်။ ထိုအတ္ထုပ္ပတ္တိ၏ ရေးသားတည်ဆောက်ပုံကို ထိုကျွမ်းကျင် သူက သတ်မှတ်ပေးသော အချိန်အတိုင်းအတာပေါ်တွင် မူတည်၍။ (ဥပမာ။ ။ ‘ကျွန်ုပ်ငယ်ငယ်တုန်းက’၊ ‘ကျွန်တော်/ ကျွန်မ လက်ထပ်ခဲ့စဉ်က’ ‘ယခု ကျွန်တော် အရွယ်ရလာတဲ့ အခါ’ အစရှိသည့် စကားလုံးများပေါ် အခြေခံ၍ သတ်မှတ် ရေးဆွဲနိုင်သည်။ သို့မဟုတ် နေ့ရက်အတိအကျဖော်ပြရန် လိုအပ်သော်လည်း အထင်ကရ (သိသာထင်ရှားသည်) အဖြစ်အပျက်များကို ကိုးကားခြင်းဖြင့်လည်း တည်ဆောက်ပုံ ကို သတ်မှတ်နိုင်သည်။ ထိုပုဂ္ဂိုလ်၏ ကျွမ်းကျင်ရာ နယ်ပယ် ကိုလည်း စူးစိုက်မှတ်သားရန် အရေးကြီးလှပါသည်။ ဥပမာ - မျိုးစေ့များ၊ ရေအရင်းအမြစ်စီမံခန့်ခွဲခြင်း၊ ရာသီဥတု ကြိုတင်ခန့်မှန်းခြင်း၊ သီးနှံဖျက်ပိုးများအား ထိန်းချုပ်ခြင်း၊ မြေသားအား ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာနိုင်ခြင်း၊ သီးနှံမျိုးစုံစိုက်ပျိုးခြင်း၊ အထွတ်အမြတ်ထားသည့်သစ်ပင်များ၊ လယ်ယာလုပ်ငန်း ခွင်သုံး တိရိစ္ဆာန် သို့မဟုတ် စားကျက်မြေများ အစရှိသဖြင့် ကျွမ်းကျင်ရာနယ်ကို မှတ်သားရပါသည်။ ထိုသို့ ၎င်း ကျွမ်း ကျင်ရာနယ်ပယ်၌ အာရုံစိုက်ရခြင်းကြောင့် ထိုနယ်ပယ်ရှိ အသိပညာများအား အတွင်းကျကျ အသေးစိတ် လေ့လာ နိုင်စေရန် အထောက်အကူ ဖြစ်သည်။

Liangshan မှ ဘာသာရေးခေါင်းဆောင်လည်းဖြစ် ဆေးဆရာလည်းဖြစ်သည့် Yi Bimo ၏ ဘဝသမိုင်းကို လေ့လာခြင်းအားဖြင့် ဒေသခံယဉ်ကျေးမှုများ၊ ယီလူမျိုးတို့၏ ပညာကိုဆက်ခံလေ့လာပုံများ၊ သမိုင်းကြောင်းတစ်လျှောက် အရေးပါသော နေ့ထိုင်မှုပုံစံများ၊ စကြာဝဠာအမြင်များကို လေ့လာနိုင်ခဲ့သည်။

၁၂။ နယ်ပယ်တစ်ခုတွင် အထူးကျွမ်းကျင်သူ လယ်သမားတစ်ဦးကို တွေ့ဆုံမေးမြန်းခြင်း

လူမှုအသိုက်အဝိုင်းတစ်ခုစီနှင့် နေရာဒေသတစ်ခု တွင်နေထိုင်ကြသည့် မျိုးနွယ်စုတစ်ခုစီတိုင်း တွင် မိမိတို့၏ သက်ဆိုင်ရာ လူကြီးသူမများထံမှ လည်းကောင်း၊ မိမိကိုယ်ပိုင် အတွေ့အကြုံနှင့် လေ့လာရှာဖွေတွေ့ရှိမှုတို့မှလည်းကောင်း သင်ယူရရှိလာသည့် များစွာသော အသိပညာများ ပိုင်ဆိုင်သူ ပုဂ္ဂိုလ်များစွာ ရှိတတ်ကြသည်။ ထိုပညာများသည် သီးနှံမျိုးစေ့များနှင့် လည်းကောင်း၊ စိုက်ပျိုးရေး စနစ်များနှင့် လည်းကောင်း၊ သဘာဝသယံဇာတများ စုဆောင်း အသုံးချမှုနှင့် လည်းကောင်း၊ သို့မဟုတ် ဝိညာဉ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အတတ်ပညာများ၊ အခြားကျွမ်းကျင်မှုများဖြင့် သဘာဝတရားအား ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ခြင်းနှင့်လည်း ကောင်းဆက်စပ်မှုရှိနိုင်သည်။ ထိုအသိပညာသည် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များနှင့် ပတ်သက်၍လည်းကောင်း၊ အပင်များ၊ ဆေးဝါးများ၊ ကောက်ပဲသီးနှံများ၊ မြေသားဖွံ့ဖြိုးခြင်းဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုပညာ အစရှိသည့်အရာများနှင့် ပတ်သက် သည့် ဗဟုသုတများလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။

ထိုပညာရှင်များသည် အကျိုးအမြတ်များပြားမှုထက် စွန့်စားမှုနည်းခြင်းကို ပိုမို သဘောကျ နှစ်သက်ကြသည်။ သူတို့သည် အထွေထွေ ကျွမ်းကျင်သူများဖြစ်ကြပြီး၊ စိုက်ပျိုးရေး၊ သစ်တော လုပ်ငန်း၊ ဆေးပညာအစရှိသည့် ကဏ္ဍများတွင် ဗဟုသုတကြွယ်ဝကြသည့်အပြင်၊ အလုံးစုံ ခြုံငုံ သုံးသပ်နိုင်သည့် အမြင်လည်းရှိကာ၊ အရာအားလုံးသည် အချင်းချင်း ဆက်နွယ်ပတ်သက်လျက် ရှိသည်ဟု ယုံကြည်ထားကြသည်။ သူတို့၏ ဗဟုသုတများသည် ယဉ်ကျေးမှုထုံးတမ်းစဉ်လာ ယုံကြည်မှု များနှင့် လေ့လာကျင့်သုံးသည့် အလေ့အထများပေါ်တွင် အခြေခံထားကြသည်။ ဤကဲ့သို့သော အကြောင်းအရာများကြောင့် ဒေသခံ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များသည် တိုင်းရင်းပညာများနှင့် ယဉ်ကျေးမှု ဆိုင်ရာ အသိပညာ၊ အလေ့အထများအား အကောင်းဆုံး ထိန်းသိမ်းနိုင်သူများ ဖြစ်ကြပါသည်။

ကျွမ်းကျင်သူနှင့်အင်တာဗျူးတွင် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ထားသော မေးခွန်းများပေါ်တွင် အခြေခံကာ အသေးစိတ် မေးမြန်းရန်လိုပါသည်။ သို့သော် ပုံမှန်အမေးအဖြေကဏ္ဍ ကဲ့သို့ မေးခွန်းတစ်လှည့် အဖြေတစ်လှည့် သမားရိုးကျ မေးခြင်းမျိုးမဟုတ်ဘဲ လိုက်လျောညီထွေ မေးခွန်းများမေးခြင်းဖြင့် အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးခန်းသဘောကို ဆောင်ရမည်။ အောက်ပါမေးခွန်းရှစ်ခုအပြင် နောက်ထပ် ဆက်လက်သိလိုသည်များကို မေးမြန်းနိုင်သည့်အပြင် ထင်မှတ်မထားသော ဆွေးနွေးစရာ အကြောင်း အရာများလည်း ထွက်ပေါ်လာနိုင်သည်။ ထိုသို့မေးမြန်းဆွေးနွေးခြင်းမှ ဒေသခံများ၏ အသိပညာ ဗဟုသုတများကို ပိုမိုနားလည်လာစေသည်။ သို့သော် ထိုသို့ ဖြစ်လာရန် အချိန်ယူရပါသည်။

- ၁။ ကျွမ်းကျင်သူ၏ ကိုယ်ရေးအချက်အလက်များ (၎င်း၏အမည်၊ အသက်၊ ကျား/မ၊ အိမ်ထောင်သည် ဟုတ် မဟုတ်၊ သားသမီးရှိ မရှိ)
- ၂။ သဘာဝဇီဝမျိုးများထိန်းသိမ်းခြင်းနှင့်ပတ်သက်၍ ထိုပုဂ္ဂိုလ် အဓိကကျွမ်းကျင်သည့် နယ်ပယ်မှာ မည်သည့်ကဏ္ဍ ဖြစ်ပါသနည်း။
- ၃။ ထိုဗဟုသုတပညာများကို မည်သည့်နေရာတွင် အသုံးချပါသနည်း။
- ၄။ မည်သည့်အချိန်တွင် အသုံးချပါသနည်း။
- ၅။ ထိုပညာများကို မည်သို့ အသုံးချပါသနည်း။
- ၆။ အဘယ်ကြောင့် အသုံးချရပါသနည်း။
- ၇။ ထိုအသိပညာ ဗဟုသုတများကို မည်သူထံမှ သင်ယူ ရရှိပါသနည်း။
- ၈။ ထိုပညာများကို မည်သူတို့ထံသို့ လက်ဆင့်ကမ်း ဝေမျှပါမည်နည်း။

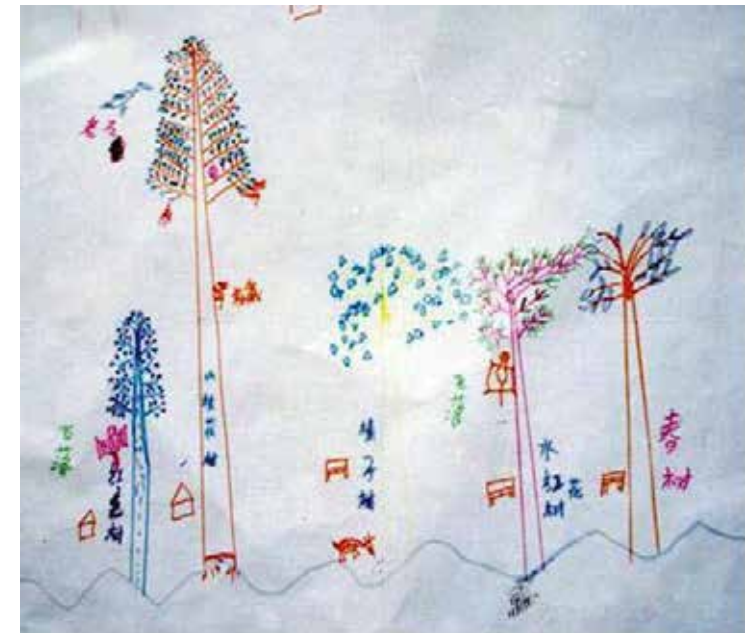
၁၃။ Venn Diagram

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း တောင်ပေါ် တိုင်းရင်းသား ကျေးရွာတစ်ခုတွင် ကျောင်းတွင်းပညာရေးနှင့် ပတ်သက်သော ကဏ္ဍအထွေထွေကို ခြုံငုံသုံးသပ်နိုင်ရန် ဤ Venn Diagram အား အသုံးပြုပါသည်။

၁၄။ Tree Diagram - သစ်ပင်ပုံစံဇယား

သစ်ပင်ပုံစံဇယားနှစ်မျိုး ရှိပါသည်။ ပထမ ပုံစံက သစ်ပင်တစ်ပင်၏ အရည်အသွေးနှင့် အသုံးပြုနိုင်ပုံများကို ဖော်ပြပါသည်။ ပုံမှန်အားဖြင့် ရွာသူရွာသားများကို ၎င်းတို့ အတွက် ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် အသုံးချနိုင်သော မရှိမဖြစ် အပင်မျိုးကို ရွေးချယ်ပေးရန် ပြောဆိုနိုင်သည်။ ဒုတိယပုံစံက အပင်သုံးမျိုးကို ရွေးချယ်စေကာ ၎င်းတို့ တန်ဖိုးနှင့် အရည်အသွေးများကို နှိုင်းယှဉ်ပြသည်။

သစ်ပင်အမျိုးမျိုးကို နှိုင်းယှဉ်ခြင်းအားဖြင့် တောင်သူများသည် အနာဂတ်အတွက် သင့်တော်မည့် အရည်အသွေးများကို ထပ်မံ စဉ်းစားဖြည့်စွက်ရန်၊ ထပ်မံ စိုက်ပျိုးရန် မည်သည့် အပင်မျိုး ရွေးချယ်သင့်ကြောင်း၊ မည်သည့် မျိုးစေ့ကို ရွာပျိုးခင်းအတွက် ဖယ်ထားသင့်ကြောင်း ဆုံးဖြတ်လာနိုင်ကြမည်။

ထိုသို့ သစ်ပင်အမျိုးမျိုးကို နှိုင်းယှဉ်ခြင်းသည် စီးပွားရေးအရ ရနိုင်သော အကျိုးကျေးဇူးကို ဖော်ပြလိုခြင်း တစ်ခုတည်းမဟုတ်ဘဲ စိမ်းလန်းသော ပတ်ဝန်းကျင် ဖြစ် ထွန်းရန် သစ်ပင်များမှာ အရေးကြီးပုံ (ငှက်များ တောရိုင်း တိရစ္ဆာန်များ နားခိုနိုင်သည့်နေရာ)နှင့် စိတ်ပိုင်းဆိုင်ရာ အားဖြည့်နိုင်သော တန်ဖိုးကိုလည်း ဖော်ပြပေးသည်။

သစ်စေးပင်သည် တရုတ်နိုင်ငံ စီချမ် ဒေသရှိ Yi ယဉ်ကျေးမှုအတွက် အလွန်အရေးပါသော အပင်ဖြစ်ပါ သည်။ ထိုအပင်မှ အစားအသောက်များအတွက် အသုံး ပြုရန်ခွက်များ၊ ပုလင်းများနှင့် ဇွန်းများပြုလုပ်ရန်အတွက် ကုန်ကြမ်းများကို ပေးသည့်အပြင် ယိနယ်မှ ဘာသာရေး ခေါင်းဆောင်များ၊ ပညာရှိများ အသုံးပြုသည့် မှော်ပစ္စည်း များ၏ တစ်စိတ်တစ်ပိုင်းလည်း ဖြစ်ပါသည်။

ဝါးပင်အား အသုံးပြုပုံအမျိုးမျိုး။

၁၅။ ဒေသမျိုးရင်းများကိုပြန်လည်ဖော်ထုတ်ခြင်း

‘Memory Banking ခေါ် မှတ်မိသမျှ သိမ်းဆည်း ခြင်း’ ဟုခေါ်သည့် နည်းလမ်းအား Dr. Virginia Nazarea က ဖိလစ်ပိုင်နိုင်ငံတွင် မျိုးနွယ်စုအဖွဲ့များနှင့် ပူးပေါင်းကာ ဖော်ထုတ်ခဲ့သည်။ ထိုဒေသခံများက ကန်စွန်းဥနှင့် ပက် သက်ပြီး မှတ်မိသမျှကို စုဆောင်းမှတ်သားခဲ့ကြသည်။ ဤနည်းလမ်းတွင် ကန်စွန်းဥများအရိုင်းမှ အယဉ် သီးပင် စားပင်အဖြစ် ပြောင်းလဲလာပုံကို မှတ်မိသူများ၊ သိရှိသူများ ပြောပြသမျှကို မှတ်တမ်းတင်ထားသည်။ ထိုသို့ မှတ်တမ်း တင်ခြင်းဖြင့် မျိုးစေ့များနှင့် အရိုင်းမှအယဉ်ဖြစ်လာသော စိုက်ပျိုးသီးနှံများအကြောင်း စနစ်တကျ စာရင်းပြုစုထား နိုင်သည်။ အောက်ပါနည်းလမ်း (၃)ခုမှာ ထိုမှတ်တမ်းတင် စုဆောင်းခြင်း Memory Banking Approach သဘောပင် ဖြစ်သည်။ မျိုးစေ့များ၏ သမိုင်းကြောင်း၊ မျိုးစေ့သမိုင်းနှင့် ရွာသမိုင်းတို့၏ ဆက်စပ်မှုနှင့် မျိုးစေ့များကို အရိုင်းမှ အယဉ်ဖြစ်လာအောင် စိုက်ပျိုးကြရာတွင် သုံးစွဲခဲ့ကြသော နည်းပညာများစသည်တို့ ပါဝင်သည်။

မျိုးစေ့ဇယား

မျိုးစေ့ဇယားအား အပင်မျိုးစုံရှိသည့် ဥယျာဉ်ပိုင်ဆိုင် သူနှင့်တွေ့ ဆုံမေးမြန်းခြင်းပေါ် အခြေခံ၍ ဖန်တီးရသည်။ ထိုသို့တွေ့ဆုံသောအခါ အောက်တွင် ဖော်ပြထားသည့် ဘယ်မှညာ ဇယားကွက်ပါ အချက်အလက်များကို အသုံးပြု ခြင်းဖြင့် မေးမြန်းနိုင်သည်။ ထိုအချက်များတွင် (က) ဥယျာဉ်၌ စိုက်ပျိုးထားသည့် အပင်မျိုးစုံ၏အမည်၊ (ခ) အပင်များ၏ ထူးခြားသော လက္ခဏာများအား မေးခွန်းများဖြင့် တစ်ခုပြီး

တစ်ခု ဖော်ပြခြင်း (ဥပမာ - အရသာရှိသလား၊ အနံ့မွှေး သလား၊ ချက်ပြုတ်ရလွယ်ကူသလား၊ အစရှိသဖြင့်) တို့ ဖြစ်ကြသည်။

လုပ်အား	မျိုးစေ့	ဖျက်ပိုး	အရသာ	ချက်ပြုတ် ရ/မရ
အပင်(က)				
အပင်(ခ)				
အပင်(ဂ)				

ဘဝဇာတ်ကြောင်း ဇယားကွက်

ဘဝဇာတ်ကြောင်းကို ဖော်ပြသော ဇယားကွက်ကို အသုံးပြုကာ မျိုးစေ့ကျွမ်းကျင်သူပညာရှင်၏ ဘဝအစိတ် အပိုင်းနှင့် မျိုးစေ့များနှင့်ပတ်သက်ပြီး သူမှတ်မိနေသော ဇာတ်ကြောင်းကို ပြန်ပြောင်းပြောဆိုစေခြင်းဖြစ်သည်။

- မေးခွန်းများတွင် -
- မည်သည့်ကောက်ပဲသီးနှံ၊ သီးပင်စားပင်နှင့် ဟင်းသီး ဟင်းရွက်များကို ခြိုင်းထဲ၌ စိုက်ပျိုးထားပါသနည်း။
  - ယခု ထိုသီးပင်စားပင်များ၏ အခြေအနေ မည်သို့ရှိ သနည်း။
  - ယခင်က စိုက်ပျိုးခဲ့ဖူးသော သီးပင်စားပင်များနှင့် မည်သို့ ကွာခြားပါသနည်း။
  - ငယ်ရွယ်စဉ်ကာလနှင့် နှိုင်းယှဉ်လျှင် ဥယျာဉ်ခြံနှင့် လယ်ယာစိုက်ပျိုးရေးလုပ်ငန်းများ မည်သို့ ကွာခြား လာခဲ့သနည်း။
  - မျိုးစေ့များကို မည်သည့်နေရာမှ ရရှိသနည်း။ အခြား စိုက်ပျိုးရေးပစ္စည်းများကို မည်သို့ရရှိသနည်း၊ မည် သည့်ပစ္စည်းများကိုသုံးသနည်း။

- ယခင်က ပညာရှင်နှင့် သူ၏ မိဘများက ထွက်ရှိသော သီးနှံများကို မည်သို့သိမ်းဆည်းထုတ်ပိုးကြသနည်း။ ယခု သုံးနေသောနည်းလမ်းများနှင့် မည်သို့ ကွာခြားသနည်း။

	စိုက်ပျိုးထားသည့် အပင် အမျိုးအစားများ	မျိုးစေ့များ၏ ထူးခြားသည့် အရည်အသွေး	အမျိုးအစားစုံလင်အောင် မည်သို့စိုက်ပျိုးခဲ့သနည်း။ (မည်သည့်အချိန်၊ မည်သည့်နေရာ၊ မည်သည့်အကြောင်းကြောင့်နှင့် မည်သို့ စိုက်ပျိုးခဲ့သနည်း။)	ဥယျာဉ်ထွက် သီးပင်စားပင်များကို အသုံးပြုပုံအမျိုးမျိုး
ငယ်စဉ်ဘဝနှင့် လူငယ်ဘဝ				
လူလတ်ပိုင်းဘဝ				
လူကြီးဘဝ				

အဖွားလို အသက်ရှည်ချင်ရင် အဖွားလိုစား အဖွားလိုသွား

အင်းလေးကန်ဒေသ တောင်ကြားထိပ်ရွာမှာနေတဲ့ အဘွား ပေါင်ငြိမ်းရင် (၇၉)နှစ်က သူ့ရဲ့ငယ်စဉ်ဘဝနဲ့ လူကြီးဘဝကို နှိုင်းယှဉ်ပြောပြပါတယ်။

အဖွား ငယ်ငယ်တုန်းကဆို ဘယ်နေရာကြည့်ကြည့် တောအုပ်တွေပဲ။ ပျော်စရာလည်း ကောင်းတယ်။ သားကောင်တွေလည်း ပေါတယ်။ မုန့်စားမယ်ဆိုရင်လည်း ရှိုးရာမုန့်အမျိုးမျိုးကို ကိုယ်တိုင် လုပ်စားခဲ့တာပေါ့။ တောထဲသွားရင် ဟင်းစားအမျိုးမျိုး၊ အသားငါးအမျိုးမျိုး ရတယ်။ အခုဆိုရင်တောတွေ တိရိစ္ဆာန်တွေ ပျောက်လုလု ဖြစ်နေပြီ။ မုန့်ဆိုလည်း တရုတ်စာတမ်းတွေပါတဲ့ မုန့်မျိုးတွေ

တွေ့ရတယ် ကလေးတွေဆို ဒါပဲ စားနေကြရတယ်။ အသားငါး ဆိုလည်း ဈေးကပဲ ဝယ်စားကြတော့တယ်။ အဖွားတို့ ငယ်ငယ်တုန်းက ဘယ်သွားသွား လမ်းလျှောက်ကြတယ်။ တော်ထဲထင်းခွေလည်း လမ်းလျှောက်၊ ဈေးသွားလည်း လမ်းလျှောက် ဘုရားပွဲသွားလည်း လျှောက်ကြတယ်။ အခုက ကလေးတွေကတော့ အနီးအနားလေးတောင် လမ်းမလျှောက်ချင်ကြဘူး။ အလွယ်လေးပဲ။ ဆိုင်ကယ်နဲ့ သွားကြတယ်။ အဖွားတို့တုန်းက စိုက်တဲ့သီးနှံတွေကိုဆို ဘာမှ သုံးစွဲခြင်းမရှိခဲ့ဘူး။ ခု သားသမီးတွေကျတော့ ဆေးပုံးလေးတွေကို မြို့မှာသွားဝယ်လာကြတယ်။ ပြီးတော့ သီးနှံ

တွေမှာ သုံးလာကြရော၊ ပိုက်ဆံလည်းကုန်တယ် ကျန်းမာရေးလည်းထိခိုက်တယ်။ အဖွားဆို ခုချိန်ထိဘာတစ်ခုမှာ ဆိုးရွားတာမရှိဘူး။ လုပ်နိုင်ကိုင်နိုင် သွားနိုင်လာနိုင်တုန်းပဲ။ ခါးတော့ ဇရာ ရလာတော့ ကုန်းလာတာပေါ့။ အဖွား မြေးလေး နေမကောင်းရင် သူ့ရဲ့ ဗိုက်တွေ ခေါင်းတွေကို အဖွား ဗိုက်တွေ ခေါင်းတွေနဲ့ ကပ်ပြီးတော့ အဘွားလို ကျန်းမာပါစေဆိုပြီး အမြဲ ဆုတောင်းပေးတယ်။ သူတို့ကိုလည်း အဖွားလိုပဲ ကျန်းမာစေချင်တယ်။ အဖွားကတော့ အသားဆိုလည်းငါး။ အသွားဆိုရင်လည်း လမ်းပဲလျှောက်တယ်။

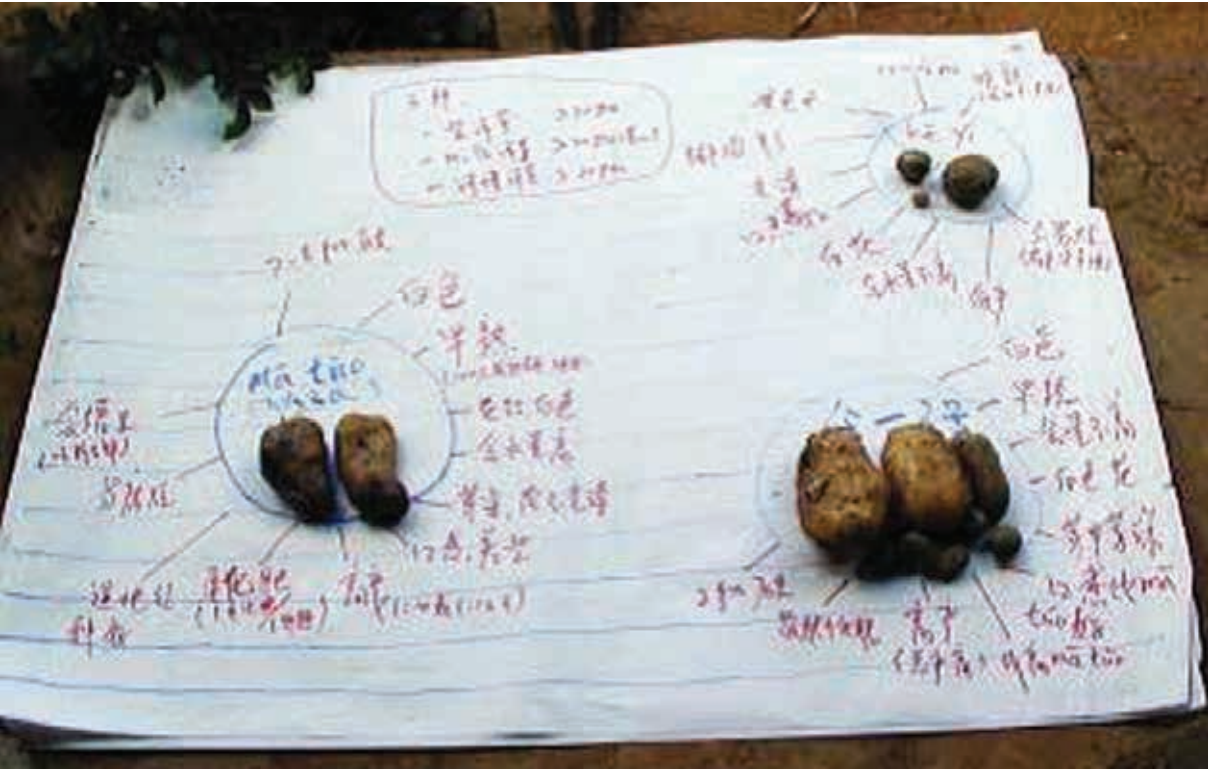
အဖွားပေါင်ငြိမ်းရင်

မျိုးစေ့များ အရိုင်းမှအယဉ်အဖြစ် အတည်တကျ စိုက်ပျိုးရာတွင် သုံးစွဲသောနည်းပညာများကို မှတ်တမ်းတင်ခြင်း ယခင်အလေ့ကျ ပေါက်ပင်များကို ဥယျာဉ်တွင်း အတည်တကျ စိုက်ပျိုးလာသည့်မျိုးများကို အစဉ်အဆက် စိုက်ပျိုးခဲ့ကြသော လယ်သမားတစ်ဦးနှင့် မေးမြန်းထားခြင်း ဖြစ်သည်။ အဆိုပါနည်းလမ်းကို လယ်သမားများက ၎င်းတို့၏ ထွက်ကုန်သီးနှံများ၊ မျိုးစေ့များကိုပြသရန်နှင့် အချင်းချင်း မျိုးစေ့အလဲအလှယ်ပြုရန် စုဝေးရောက်ရှိလာကြသော မျိုးစေ့ပြပွဲကျင်းပနေချိန်မျိုးတွင် အသုံးပြုရန် သင့်တော်သည်။ မှတ်တမ်းနမူနာမှာ အောက်ပါအတိုင်း ဖြစ်သည်။

- အများခေါ်ဆိုသည့်အမည်
- ရုက္ခဗေဒအမည်
- မျိုးစေ့စုဆောင်းသူအမည်
- မျိုးစေ့၏ထူးခြားလက္ခဏာများ
- ဒေသ (ကျေးရွာ၊ မြို့နယ်၊ နိုင်ငံ၊ ဒေသ)
- မည်သည့်အချိန် မည်သူထံမှ မျိုးစေ့ရရှိခဲ့ပုံ
- ထိုဒေသ၌ စိုက်ပျိုးသည့် နှစ်အရေအတွက်
- ရှင်သန်ရန်လိုအပ်ချက်များ (မြေအမျိုးအစား၊ ရာသီဥတု၊ စိုက်ပျိုးရာသီ)
- အခြားအပင်များနှင့် ပေါင်းစပ်ခြင်း
- မည်သို့စိုက်ပျိုးရသနည်း
- အသုံးပြုနိုင်ပုံ ။ အသုံးဝင်ပုံ
- အပင်မှထွက်သောပစ္စည်းများ၏ထူးခြားချက်များ
- အလေ့ပေါက်မှ အယဉ်ဖြစ်လာသည့် သမိုင်း
- အလေ့ပေါက်မှအယဉ်ဖြစ်လာသော အပင်တစ်ခုနှင့် ဆက်စပ်နေသော ယဉ်ကျေးမှုလေ့များ

နေ့စွဲ မှတ်တမ်းပြုသူ၏အမည်

၁၆။ အုပ်စုတူ သီးပင်စားပင်အမျိုးအစားသုံးခုကို နှိုင်းယှဉ်ခြင်း

မျိုးတူအသီးအနှံအုပ်စုတစ်ခုမှ အမျိုးအစား သုံးခုအား နှိုင်းယှဉ်ကာ မတူညီသော ထူးခြားသည့် လက္ခဏာများကို သုံးသပ်နိုင်သည့် နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဤသို့ နှိုင်းယှဉ်ခြင်းကြောင့် မိမိတို့ အစဉ်အလာ စိုက်ပျိုးခဲ့ကြသော သီးနှံများ၏ တန်ဖိုးကို ပြန်လည်သတိပြုမိစေပြီး မွေးမြူနေသော မျိုးများကို ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ကာ မိသားစု သီးနှံတစ်ခု ပြန်လည်ဖြစ်ထွန်းလာစေရေးအတွက် အထောက်အကူပြုသည်။

၁၇။ တိုင်းရင်းပညာ အခြေပြု အမျိုးအစား ခွဲခြားပုံစနစ်

တိုင်းရင်းသားမျိုးနွယ်စုများက မိမိတို့ဘဝတွင် အရေးပါသော အရာများကို အမျိုးအစား ခွဲခြားပုံစံနည်းကို ရုပ်ပုံကားချပ်များဖြင့် မြင်သာအောင်ရေးဆွဲကာ မှတ်တမ်းပြုနိုင်သည်။ ရွာသူရွာသားတို့၏ ကြယ်၊ မျိုးစေ့များ၊ သင်ပင်၊ အပင်ငယ်များ၊ ပန်းပင်များ၊ တိရစ္ဆာန်များ၊ ကောက်ပဲသီးနှံများ၊ ဖျက်ပိုးများ၊ မြေသားများ အစရှိသည်တို့ကို အမျိုးအစား ခွဲခြားပုံများပါလာနိုင်သည်။

ဇီဝမျိုးကွဲများစွာ ထိန်းသိမ်းစောင့်ရှောက်ရေးအတွက် အလွန်အရေးပါသည့် အပင်မျိုးနှင့် ၎င်းတို့၏ နမူနာများ အပေါ်ဒေသခံတို့၏ သဘောထားအား လေ့လာစုံစမ်းရာ တွင်နည်းလမ်းများစွာ၊ အဆင့်များစွာ ရှိပါသည်။ အပင်နှင့် သတ္တဝါအမျိုးမျိုးတို့အပေါ် ဒေသခံများ ယုံကြည်သော အယူအဆအမျိုးမျိုးကို စုံစမ်းလေ့လာရန် နည်းလမ်းများစွာ

ရှိသည်။ တိုင်းရင်းပညာအခြေပြု အမျိုးအစားခွဲခြားပုံစနစ် Ethno-Taxonomy က ရပ်ရွာနှင့် ရင်းနှီးနေသော အဖုံဖုံသော အမျိုးအစားများစွာကို အသေးစိတ်မှတ်တမ်းပြုရန် ကူညီနိုင်သည်။ အရေးကြီးသည်မှာ ဒေသခံများသုံးနှုန်းသော အပင်နှင့် သတ္တဝါအမျိုးမျိုး၏ အမည်များကို (ဘာသာပြန်ဆို၍ဖြစ်စေ) ရေးချထားနိုင်ရန်ဖြစ်သည်။ အချက်အလက်များကို အမျိုးအစားအလိုက်မည်သို့ ခွဲခြားမည် ဆိုသည်ကိုမူ ဒေသခံများကသာ ဆုံးဖြတ်သင့်သည်။

ဤလီးဆူးကျေးရွာ၏ သက်ကြီးပိုင်း အမျိုးသမီးများတွင် လီဆူးတို့၏ သက်မွေးဝန်းကျင်တွင်အလွန် အသုံးတည့်သော သစ်တာ၊ သစ်ပင်နှင့်ပတ်သက်သည့် ဗဟုသုတများ အလွန်ကြွယ်ဝကြသည်။ ၎င်းတို့သည် ဆေးဝါးများ၊ ရနံ့မွှေးသည့် သစ်ဥသစ်ဖုများ၊ ကိုးကွယ်မှုဆိုင်ရာပွဲတော်များ၊ ရိုးရာသကာခဲများအကြောင်းနှင့် အမျိုးသမီးများ မီးဖွားရာတွင် အထောက်အကူဖြစ်စေသည့်အရာများ အစရှိသည့် ပညာများနှင့်ပတ်သက်ပြီး စုံလင်စွာ တတ်ကျွမ်းကြသည်။

မိခင်ကမ္ဘာမြေကြီးသည် အားလုံးအတွက် ဆေးရုံ ဆေးခန်းဟုဆိုလျှင်လည်း မမှားပေ။

အပင်များကို အမျိုးအစားခွဲခြားပုံ၊ နတ်အမျိုးမျိုး အထွေထွေကို ကိုးကွယ်ကြပုံကိုကြည့်ခြင်းအားဖြင့် တိုင်းရင်းသားယဉ်ကျေးမှုတစ်ခု၏ စကြာဝဠာအမြင်နှင့် သူတို့ အလေးအမြတ်ထားအပ်သော စံတန်ဖိုးများကို ချဉ်းကပ်လေ့လာနိုင်သည်။

ရခိုင်ဒေသခံတို့၏ ဝါးအသုံးပြုပုံအထွေထွေ

ဦးမြင့်မောင်သည် အသက်ငါးဆယ်ခန့်ရှိပြီး ကျောက်ခေါင်းကွင်းကျေးရွာ ကျိန်တလီမြို့နယ်ခွဲ၊ ရခိုင်ပြည်နယ်တွင် နေထိုင်သည်။ ငယ်စဉ်ကပင် ဝါးအမျိုးအစားအမျိုးမျိုးနှင့် အသုံးပြုပုံအမျိုးမျိုးကိုသိရှိသော ဦးမြင့်မောင်နှင့်အတူ ဆွေးနွေးရာ ရွာရှိ ဝါးများနှင့်ပတ်သက်၍ အသုံးပြုပုံ၊ အစဉ်အဆက် နောင်မျိုးဆက်သို့ ပညာလက်ဆင့်ကမ်းပုံ၊ ယခု ဝါးရှားပါးလာသည်နှင့်အမျှ ဝါးနှင့်ပတ်သက်သောပညာများလည်း တိမ်ကောသွားပုံတို့ကို ရှင်းပြသည်။ ဦးမြင့်မောင်၏ ပြောကြားချက်အရအချို့သော ဝါးများကို ရွာအနီးတွင်ရရှိကြပြီး အချို့သောဝါးအမျိုးအစားများကို တောထဲ တောင်ထဲသို့ သွားရောက်ယူကြကြောင်းသိရသည်။ ဝါးဘိုးဝါးကို ထိုင်ခုံ၊ အိပ်ယာခုံ စသည်များပြုလုပ်လေ့ရှိပြီး၊ ခရင်ဝါးကို ခမောက်၊ ဆန်ခါ၊ ဝါးထရံစသည်တို့ ပြုလုပ်လေ့ရှိကာ မျှစ်များကိုလည်း ရရှိသည်။ လက်မှုပစ္စည်းများကို လူတိုင်းလုပ်ကိုင်ကြသော်လည်း အချို့မှာ လုပ်ပြီးသားကို ဝယ်ယူလေ့ရှိကြသည်။ ဘိုးဘွားများလက်ထက်မှ လုပ်ကိုင်သော လက်မှုလုပ်ငန်းအတတ်ပညာများကို အိမ်နီးနားချင်းများနှင့် သားသမီးများအား ပြန်လည်သင်ပေးကြသည်။

ထိုလုပ်ငန်းများက ဦးမြင့်မောင်နှင့်အတူ ရွာအတွက် ဝင်ငွေရရှိစေပြီး လိုအပ်သော ပစ္စည်းအသုံးအဆောင်များကို ကိုယ်တိုင် ထုတ်လုပ်နိုင်ကြသည်။ ယနေ့တွင် ဝါးပင်များ မျိုးတုန်းလာပြီး နောင်တွင် ဝါးများအစား အခြားသော ပစ္စည်းများဝင်ရောက်လာနိုင်သည်ဟု ခန့်မှန်းထားပြီး လက်မှုပညာသည်လည်း တိမ်မြုပ်သွားနိုင်သည်။

၁၈။ ရပ်ရွာအတွင်း အမျိုးသမီးနှင့်အမျိုးသားတို့ကြား ဆက်ဆံရေးနှင့် ကွဲပြားသော တာဝန်များ

ယခုပုံတွင် ယီအမျိုးသားများနှင့် အမျိုးသမီးများ အလုပ်တာဝန်များမည်သို့ ခွဲခြား ဆောင်ရွက်ကြပုံကို ဖော်ပြသောကြောင့် တိုင်းရင်းပညာသဘောတွင် ကျား မ တို့၏ ကဏ္ဍကို မည်သို့ခွဲခြားကြပုံကို သိနိုင်သည်။ ယီအမျိုး သားများသည် အမဲလိုက်သူများ ဖြစ်ကြပြီး၊ ရောဂါကုသနိုင်ပါက ရိုးရာအခမ်းအနား ဦးစီးသူများဖြစ်လာနိုင်သည်။ အမျိုးသမီးများမှာ သားသမီးများအား ပြုစုစောင့်ရှောက်ခြင်း၊ ကြက်များမွေးခြင်း၊ အဝတ်အထည်များ ယက်လုပ်ခြင်း၊ နေ့စဉ် စားသုံးသောက်သုံးရေအတွက် ရေခပ်ခြင်းနှင့် ချက်ပြုတ်ခြင်းများကို ပြုလုပ်ရသည်။

၁၉။ အနာဂတ်အတွက်ရည်မှန်းချက်
Vision of the Future

တိုင်းရင်းပညာများ အားကောင်းလာအောင် မည်သို့ ဆောင်ရွက် နိုင်ကြသည်ကို အစီအစဉ်ရေးဆွဲရာတွင် အနာဂတ်ရည်မှန်းချက်များကို ရေးဆွဲစိတ်ကူးစေခြင်းမှာ ထိရောက်သောနည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ရွာကို မည်သို့ ပြန်လည် ဖွဲ့စည်းမည်ကို ဆွေးနွေးကြသောအခါ၊ အနာဂတ်ရပ်ရွာ ဖွံ့ဖြိုးမှုအတွက် အများပိုင်းဝန်းဆွေးနွေးဖြစ်အောင် တိုက်တွန်းအားပေး သောအခါတွင်လည်းကောင်း၊ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးသူများက ရွာသားများကို အနာဂတ်အိမ်မက်များ အကြောင်းပုံဆွဲပေးပါဟု ပြောဆိုနိုင်သည်။ ရေးဆွဲ ထားသည့် ပုံများပေါ်တွင်အခြေခံကာ ရွာသားတို့က အနာဂတ် အစီ အစဉ်များကို အသေးစိတ်ဆွေးနွေးနိုင်ကြသည်။ အကယ်၍ ပြဿနာ တစ်ရပ်ကို ဖြေရှင်းသည့်နေရာတွင်သုံးမည့် နည်းလမ်းအဖြစ် အနာဂတ် ရည်မှန်းချက်များကို ဆွေးနွေးကြမည်ဆိုပါက ပြဿနာကို တကယ်ဖြေရှင်း ကြမည့် ရွာသားများကို ၎င်းတို့ဖြစ်စေလိုသည့် အကောင်းဆုံး ရွာတစ်ရွာ ကိုသာ အနာဂတ်အတွက် အိမ်မက်မက်စေခြင်းက အချို့သော ဖြေရှင်း နည်းများကို ဖော်ထုတ်ပေးနိုင်မည်။ ပြဿနာ ဘက်ကိုသာ အာရုံစိုက်နေရ လျှင် စိတ်ပျက်စရာဖြစ်တတ်သောကြောင့် အနာဂတ်ကို မျှော်မှန်းကာ စိတ်ကူးကြည့် ခြင်းက ရွာသူရွာသားတို့ကို စိတ်အားတက်ကြွစေနိုင်သည်။ ထိုသို့ အနာဂတ်မျှော်လင့်ချက်ပန်းတိုင် ချမှတ်ရာတွင် လက်ငင်းချက်ချင်း ဖြစ်လို အနာဂတ်ပန်းတိုင်များအား ရည်မှန်းစေခြင်းကို ရှောင်ရှားသင့် သလို အလွန်ဝေးလံသော ကာလမှပန်းတိုင်များကိုလည်း ရှောင်ရှားသင့် သည်။

ထိုပန်းတိုင်အတွက် စီမံကိန်းဆွဲနေသူတို့ သက်ရှိ ထင်ရှား ရှိနေစဉ် ကာလတွင် ဖြစ်မြောက်နိုင်သည့် အနာဂတ်ပန်းတိုင်မျိုး ဖြစ်ရန်လိုပါသည်။ နောက် ၁၀ နှစ်၊ အနှစ် ၂၀ ကဲ့သို့သော မနီးမဝေးကာလမျိုးဖြစ်သင့်ပါ သည်။ အနာဂတ် ပန်းတိုင်အား ပုံဆွဲဖော်ပြပြီးနောက် ထိုပန်းတိုင်၏ တန်ဖိုးများ၊ ထိုပန်းတိုင်သို့ရောက်ရှိရေး ဆောင်ရွက်ရမည့်အရာများကို

ဆက်လက် ဆွေးနွေးကာချက်ချင်း စတင်လုပ်ဆောင် နိုင်သည်များကို ဆုံးဖြတ်ကြရမည်။ လာမည့်နှစ်များတွင် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်မည့်လုပ်ငန်းများအား တိကျသေချာစွာ စီမံကိန်းဆွဲကာ ဆက်လက် ဆွေးနွေးသွားရပါမည်။

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းရှိ လီဆူးရွာ၏ ရည်မှန်းထားသည့် အနာဂတ်တွင် ဝါးဖြင့်ဆောက်သော နေအိမ်များ၊ ရွာအနီးတွင် ရိုးရာပွဲတော် ကျင်းပရာ နေရာတစ်ခု၊ သစ်သီးခြံနှင့် ကောက်ပဲသီးနှံနှင့်ပန်းများ စိုက်ပျိုးထားတဲ့စိုက်ခင်းများ၊ ရွာ၏နောက်ဘက်တွင် ရွှေ့ပြောင်းစိုက်ပျိုးနိုင်သော လယ်မြေနှင့် သစ်တောတို့ တည်ရှိမည်။ ထိုတောတွင် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များစွာလည်း ရှိနေကြဦးမည်။

ကရင်ကျေးရွာကလည်း ၎င်းတို့၏ အနာဂတ်ကျေးရွာအား ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ စနစ်ကိုဆက်လက် ကျင့်သုံးနေ သည့် တောမြိုင်လယ်ရှိ ကျေးရွာတစ်ရွာအဖြစ် သစ်ပင်နှင့် အပင်ငယ်လေးများဖြင့် ပိုင်းရိထားသော အိမ်များကို ရေးဆွဲကြသည်။ သို့သော် ပို့ဆောင်ရေးနှင့် လျှပ်စစ်ဓာတ်အား အစရှိသည့်မြို့ပြဆန်သော တိုးတက်မှုများကိုလည်း ဖော်ပြထားသည်။ တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်များနှင့် စမ်းချောင်းထဲရှိ ငါးများစွာ ရှိကြသည်။

တရုတ်ပြည်မှ ၀ အမျိုးသားကြီး နှစ်ဦးကလည်း ၀ တို့၏ ရိုးရာ ဓလေ့နှင့် ယဉ်ကျေးမှုတို့အား ရိုးရာဒီဇိုင်း ငါးထပ်အိမ်နှင့် အိမ်ထောင့်တိုင်း တွင် ကျွဲဦးချိုများထားရှိခြင်းတို့ဖြင့် ဖော်ပြကြပါသည်။ ထိုကျွဲဦးချိုများသည် ၀ စစ်သားကြီးများအတွက် အထွတ်အမြတ်ထားသည့် တိရစ္ဆာန်တစ်ခု အနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှုကို ကိုယ်စားပြုကြသည်။ ၎င်းတို့၏ အနာဂတ်စိတ်ကူးပန်းချီတွင် သစ်ပင်များစွာနှင့် တိရစ္ဆာန်များစွာကိုပါ ဖော်ပြကြသည်။ ရင်းနှီးမြုပ်နှံမှုများနှင့် မြို့ပြပညာရှင်များ၏ အသုံးချမှု လွှမ်းမိုးမှုတို့မှ ၎င်းတို့၏ မြေယာများနှင့် သယံဇာတများကို ကာကွယ်နိုင်မှသာ လျှင် ထိုကျေးရွာ၏ အိမ်မက်သည် အမှန်တကယ် ဖြစ်မြောက်လာ နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

တရုတ်နိုင်ငံ၊ စီချွမ်ပြည်နယ်၊ Zhaojue တွင် ယီရွာသားတစ်ဦးက ၎င်းတို့ရွာ၏ အနာဂတ်အိမ်မက်သည် Xichang မြို့တည်ဆောက်မှုနှင့် အနီးအနားရှိ ရထားလမ်းများကြောင့် လွန်ခဲ့သော ရာစုနှစ်က ဆုံးရှုံးခဲ့ရ ကြောင်း၊ ၎င်းတို့ကျေးရွာ၏ သစ်ပင်များနှင့် စိုက်ပျိုးခင်းများ ပြန်လည် ဖြစ်ထွန်းလာသင့်ကြောင်း တင်ပြထားသည်။ အထက်ပါပုံကို ကြည့်ခြင်းဖြင့် ရွာသည်သောက်သုံးရေ လျှပ်စစ်မီး၊ ရုပ်မြင် သံကြားစက်နှင့် တယ်လီဖုန်း များဖြင့် အထူးပြည့်စုံသောရွာ တစ်ခုဖြစ်ကြောင်း သိနိုင်သည်။ ဤကျေးရွာ သည် နတ်ကန္နားစီးဆရာ Bimo ၏ ဦးဆောင်မှုဖြင့် ရိုးရာဓလေ့ ပွဲတော် များကို ကျင်းပလေ့ရှိကြသောကြောင့် ဤရွာ၏ လူမှုဘဝသည် ကြည်နူး ဖွယ် ကောင်းလှသည်။

နိဂုံးချုပ်

၂၀။ စိတ်ကူးမြေပုံနှင့် ငါးအရိုးပုံသဏ္ဍာန်

စိတ်ကူးမြေပုံသည် စိတ်ကူးစိတ်သန်းများအား ပင့်ကူအိမ်သဏ္ဍာန်ဖြင့် စာရွက်ပေါ်တွင် အစီအစဉ်တကျ ရေးချကာ ခြုံငုံသုံးသပ်နိုင်သော တီထွင်ဖန်တီးမှု အား

ကောင်းစေသည့် နည်းလမ်းတစ်ခုဖြစ်သည်။ ဤနည်းလမ်းကို အသုံးပြုခြင်းအားဖြင့် မူလအကြောင်းအရာအပြင် စိတ်ကူးသစ်များကို ထပ်မံဖြည့်စွက်နိုင်ကြသည်။ ရေးချ

ထားပြီးသော အချက်များကိုလည်း ပြန်လည်ပြင်ဆင်နိုင်ကြသည်။ သင်တန်းအစီအစဉ်များ ရေးဆွဲရာတွင်လည်း ဤနည်းလမ်း အသုံးပြုလေ့ရှိသည်။ စာတစ်ရွက်ထဲတွင် သင်တန်းနှင့်ပတ်သက်သည့် အချက်အလက်များကို ချရေး၍ ရလာသောအချက်များကို ဆက်လက်ဖြန့်ကျက်စဉ်းစားကာ အစီအစဉ်များကို ရေးဆွဲနိုင်ရန် အသုံးပြုနိုင်သည်။

အထက်ပါ ငါးရိုးပုံဖွဲ့ရေးမှာ Doi Chang ဒေသတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ရေသုတေသနမှ တွေ့ရှိချက် အကျဉ်းချုပ် ဖြစ်သည်။ နောက်ထပ် ညစ်ညမ်းမှုများကို ရှောင်ရှားနိုင်ရန် အတွက် ရွာသားတို့အနေဖြင့် စနစ်တကျစုစည်းဆောင်ရွက် ကြရန်နှင့် ရေရှည်ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးအတွက် ဗျူဟာများ ချမှတ်ဆောင်ရွက်ကြရန် လိုအပ်ကြောင်းကို သတိပေးထား သည်။

ဆောင်ရန်များ	ရှောင်ရန်များ
<ul style="list-style-type: none"> ○ သင်သည် ဒေသခံလူတို့အတွက် ဧည့်သည်မျှသာဖြစ်သည်။ ○ ဧည့်သည်ကဲ့သို့ ပြုမူနေထိုင်ပါ။ ဒေသခံတို့အား လေးစား၊ သူတို့၏ပုဂ္ဂလိက လွတ်လပ်ခွင့်ကို လေးစားပေးပါ။ ○ သူတို့၏ ဓလေ့ရိုးရာအပေါ် စိတ်ဝင်စားမြတ်နိုးမှုပြပါ။ ○ သင်က စတင်စိတ်ဝင်စားပြပါက သူတို့ကလည်း သင့်အားစိတ်ဝင်စားလာပါမည်။ ○ ဒေသခံတို့က ဒေသထွက် အစားအသောက်များ လက်ဖက်ရည်နှင့် ရေခဲကြမ်းများ သုံးဆောင်ရန် ဖိတ်ခေါ်ပါက လက်ခံပေးပါ။ သို့သော် စကားအပိုများ မပြောပါနှင့်။ မိမိထင်မြင်ချက်များကို ပုံကြီးမချဲ့ပါနှင့်။ ○ သင်ကိုယ်သင် မိတ်ဆက်ပါ။ လာရောက်ရသည့် သင့်ရည်ရွယ်ချက်အား ရှင်းလင်းစွာ တင်ပြပါ။ ○ ဒေသခံများနှင့် အတူတကွ လေ့လာမှုဆောင်ရွက်ရန် ခွင့်ပြုချက်ရယူပါ။ သဘောတူညီမှု ရယူပါ။ ○ သူတို့၏ အချိန်ဇယားကို ဦးစားပေးလိုက်လျောပါ။ သင်၏ရည်ရွယ်ချက်ကို သဘောတူလျှင်၊ အတူတူဆောင်ရွက်ရန်လိုအပ်သည့်အချိန်ကို သင့်အား ပေးပါလိမ့်မည်။ သူတို့တွင် မိသားစု၊ ကျေးရွာ၊ လယ်ခင်း၊ ယာခင်း၊ တိရစ္ဆာန်များနှင့် ပတ်သက်သည့် လုပ်ငန်းတာဝန်များစွာ ရှိကြသည်။ သူတို့၏ နေ့စဉ်လုပ်ငန်းများတွင် ကူညီပေးလိုကြောင်း ပြုပြီး၊ သူတို့ နေ့စဉ်တာဝန်များ တတ်နိုင်သလောက် သက်သာစေရန် ကူညီပေးပါ။ ○ ခွင့်ပြုချက်တောင်းပါ။ ဓာတ်ပုံရိုက်လိုပါက အဘယ်ကြောင့် ရိုက်ကူးရကြောင်းကို ရှင်းပြကာ ခွင့်ပြုချက်ယူပြီး ကျေးရွာမှထွက်ခွာပြီးနောက် ထိုဓာတ်ပုံများကို ပြန်ပို့ပေးပါ။ ○ ထိုကျေးရွာတွင် နေထိုင်မည် (သို့မဟုတ်) မိသားစုတစ်စုနှင့် နေထိုင်မည်ဆိုပါက ဒေသခံများ သဘောကျတတ်သည့် သစ်သီး သို့မဟုတ် ထုတ်ကုန်ပစ္စည်းတစ်ခုခုအား လက်ဆောင်အဖြစ် ယူသွားပေးပါ။ ○ ဒေသခံများကို မိမိ၏လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်များသဖွယ် လေးလေးစားစား ဆက်ဆံပါ။ 	<ul style="list-style-type: none"> ○ မိမိကိုယ်ကျိုးနှင့် အကျိုးစီးပွားအတွက် ဒေသခံတို့ကို စီမံခန့်ခွဲခြင်း၊ ၎င်းတို့၏ အချိန်များကို ဦးဆောင်ခန့်ခွဲမှုမပြုပါနှင့်။ ○ သင့်အချိန်ဇယားအတိုင်း မဆောင်ရွက်ပါနှင့်။ သူတို့၏ အချိန်ကို ဦးစားပေးပါ။ ○ သူတို့၏ ရိုးရာဓလေ့အား မကဲ့ရဲ့ပါနှင့်။ ထူးဆန်းကြောင်း မပြောပါနှင့်၊ အဆိုးမဆိုပါနှင့်။ ○ အခြားပြင်ပအချိန်များ လုပ်စရာများ (အရာရှိများ၊ မိတ်ဆွေများနှင့် နေ့လယ်စာ၊ ညစာစားခြင်း)ကြောင့် အလောတကြီး လုပ်ရသည်မျိုး မဖြစ်ပါစေနှင့်။ ○ ဒေသခံတို့အား tools များပြီး နိုင်သမျှ ပြီးအောင်လုပ်ရန် ဖိအားမပေးပါနှင့်။ သင်ယူနိုင်ခြင်း၊ ယုံကြည်မှု ရင်းနှီးမှု တည်ဆောက်နိုင်ခြင်းက tools များစွာ ပြီးစီးပြီး ရလဒ်များကို တွေ့မြင်ရသည်ထက် ပို၍ အရေးကြီးပါသည်။ ○ ဒေသခံတို့၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အား မဖျက်ဆီးပါနှင့်။ ○ ထိုဒေသတွင် မူးယစ်သေစာသောက်စားခြင်းများ မလုပ်ပါနှင့်။ ○ ဒေသခံတို့အားမစော်ကားပါနှင့်။ ○ မိမိတို့၏ အတွေ့အကြုံများနှင့် အသက်မွေးဝမ်းကြောင်းလုပ်ငန်းများအကြောင်း ပြောပြရန် လာရောက်ကာ အချိန်ပေးသူများအား တစ်ချိန်လုံး ပစ်ထားခြင်း အိပ်စက်နေခြင်းများ မလုပ်သင့်ပါ။ ○ ဆွေးနွေးချက်များကို ဝေဖန်ရာတွင် မိမိအမြင်နှင့် မိမိပေတံများကိုသာ တစ်ဖက်စောင်းနင်း ရှေ့တန်းမတင်ပါနှင့်။ စကားဝိုင်းတွင် လူမပြောပါနှင့်။ ○ တစ်ချိန်လုံး မိမိကသာ ပြောဟောဆွေးနွေးသူမဖြစ်သင့်။ ဒေသခံတို့၏ အမြင်များ ဗဟုသုတများကို ကောင်းစွာ နားထောင်ပေးပါ။

ပညာဖလှယ်ရန် စုဝေးကြခြင်း Wisdom Dialogue

ရပ်ရွာလူထုနှင့် အတူပူးပေါင်းကာ သုတေသန ဆောင်ရွက်ကြသောအချိန်တွင် နောက်ထပ် လေ့လာစုံစမ်း ဖော်ထုတ်လိုသော အကြောင်းအရာများလည်း ပေါ်ထွက် လာကြဖွယ်ရှိသည်။ ထိုသို့သော လေ့လာမှုများကို သမား ရိုးကျမဟုတ်သော နည်းလမ်းများဖြင့် ဆောင်ရွက်ရန်လိုအပ် ကောင်းလိုအပ်မည်။ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်က ရင်ဆိုင်နေရ သော ဘေးများ၊ သီးနှံဖျက်ပိုးများကြောင့် ပေါ်လာသော

ပြဿနာများ၊ သီးနှံပျက်စီးခြင်းများ အစရှိသည့် အကြောင်း အရာများကို လယ်သမားများ၊ အတတ်ပညာရှင်များ၊ သိပ္ပံ ပညာရှင်များနှင့် သုတေသီများကြား အချင်းချင်း ခေါင်း ချင်းဆိုင် ဆွေးနွေးကြပြီး ၎င်းတို့၏ ပညာရပ်ပိုင်းဆိုင်ရာ ဆွေးနွေးပွဲများ ပေါ်ထွက်လာခြင်းမှတစ်ဆင့် ရှာဖွေတွေ့ရှိမှု အသစ်များပေါ်ပေါက်လာနိုင်သည့် အခြေအနေများလည်း ဖြစ်ပေါ်လာလျှင် အကျိုးရှိလှပေသည်။

ပညာချင်းဖလှယ်ကြသော စကားဝိုင်းများ ပေါ်ပေါက် လာလျှင် သဘာဝသယံဇာတကို အသုံးပြုနေကြသော လယ် သမားများနှင့် ၎င်းတို့နှင့်အတူ ဆွေးနွေးမည့် သိပ္ပံပညာရှင် များသည် တစ်ဖက်ကိုတစ်ဖက် မိမိတို့၏ အသိပညာများ အပေါ် ထောင်လွှားခြင်းမရှိ အချင်းချင်းညီတူညီမျှ ဆက်ဆံ နိုင်ကြရမည်။ စိတ်ကူးအကြံဉာဏ်များ၊ အတွေးအခေါ်များ၊ အတွေးပုံရိပ်များ၊ ယုံကြည်ချက်များ၊ သီအိုရီများ၊ လက်တွေ့

ဆောင်ရွက်ချက်များ၊ သမိုင်းဆိုင်ရာ အချက်အလက်များ၊ အနာဂတ်ကိုမြော်မြင်မှုများ၊ အတွေ့အကြုံများကို အချင်းချင်း ဆွေးနွေးဖလှယ်ရင်း တူညီမှုများကို ရှာဖွေကာ လက်တွေ့ ဆောင်ရွက်စရာများကို ဖော်ထုတ်နိုင်ကြမည်။

ထိုသို့ ပညာချင်းဖလှယ်ကြသော စကားဝိုင်းများ ကိုဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ထားရှိရမည့် သဘောထားမှာ အသိပညာတစ်ရပ်တွင်ဖြစ်စေ၊ လူ့တစ်ဦးတစ်ယောက်တွင် ဖြစ်စေ လောက၏ ကိစ္စအဝဝကို လုံလောက်သော သိမြင် နားလည်မှု မရှိနိုင်ပေ။ အသိပညာအရပ်ရပ်သည် ပုံစံ အမျိုးမျိုး အသုံးဝင်ပုံအမျိုးမျိုးဖြင့် တည်ရှိနိုင်ရာ တစ်စုံ တစ်ယောက်က ကိုင်စွဲထားသော ပေတံတစ်ချောင်းတည်း ဖြင့် တစ်သမတ်တည်း တိုင်းတာ၍ အတိမ်အနက်ကို အမှန် သိရှိနိုင်မည်မဟုတ်ပေ။ အဓိပ္ပာယ်များကို ရှာဖွေခြင်း၊ မေးခွန်းထုတ်ခြင်း၊ အကြောင်းအရာတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်ပြီး မိမိတို့တွေးမိသမျှကို ကျိုးကြောင်းဆက်စပ်နိုင်ခြင်း၊ မိမိတို့ မတွေ့ဖူးသေးသော အတွေးအခေါ် နယ်ပယ်သစ်များဆီသို့ သွားရောက်ခြင်းများအားဖြင့်သာ မိမိတို့၏ သိလိုစိတ်ကို အာသာပြေစေနိုင်မည်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့မိမိတို့ ရှာဖွေသိရှိသမျှ ကိုလည်း အခြားသော အသိပညာပုံစံများနှင့် ပူးပေါင်းခြင်း အားဖြင့်လည်း အင်အားသစ်ကိုလည်း ဖြစ်ထွန်းစေမည် ဖြစ်သည်။

စီစဉ်သူတို့အနေဖြင့် စကားဝိုင်းကိုကျင်းပသောအခါ နှစ်ဖက်စလုံးမှ အသိအတတ်ပညာရှင်များသည် ၎င်းတို့ ဆွေးနွေးကြမည့် အကြောင်းအရာနှင့် ပတ်သက်ပြီး နှစ်နှစ် ကာကာ ဗဟုသုတရှာဖွေနေသူ များဖြစ်ရပါမည်။ အကြောင်း အရာအားဖြင့် ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာအကြောင်း၊ ဒီရေ တောများအကြောင်း၊ ဒေသတွင်းမှ မျိုးစေ့များအကြောင်း၊ သစ်တောများအကြောင်း၊ ငါးဖမ်းဆီးရန် အခွင့်အရေး

အကြောင်း၊ ဒေသတွင်း အစားအသောက်များအကြောင်း အစရှိသည်ဖြင့် အမျိုးမျိုးပါဝင်နိုင်သည်။ အကြောင်းအရာ တစ်ရပ်ရပ်ကို သိရှိကျွမ်းကျင်သူနှင့် သာမန်လူများကြားရှိ ခြားထားသော စည်းများကို ကျော်ဖြတ်နိုင်ရန် ရင်းရင်းနှီးနှီး စကားပြောဆိုနိုင်သည့် အနေအထားမျိုးရောက်စေလျက် အချင်းချင်း အတူတကွ သုံးသပ်နိုင်ကြရန် အခြေအနေ တစ်ရပ်ကို ကြားဝင်ဆောင်ရွက်ပေးသော စီစဉ်သူများအနေ ဖြင့် ဖန်တီးပေးရမည်။ စကားဝိုင်းတွင် နှစ်ဖက်စလုံးက မိမိတို့တွင်ရှိသော ခြားနားမှုများကို သတိမမိသည့်တိုင် အောင် တစ်ဖက်ကိုတစ်ဖက် အပြည့်အဝ အသိအမှတ်ပြု လေးစားနိုင်ကြရမည်ဖြစ်သည်။ အာဏာရှင်ဆန်သော တစ်ယူသန် ကိုယ့်ဘက်သာ မှန်သည်ဟူသော စကားမျိုး သို့မဟုတ် ငါ့စကားနွားရ ဆိုခြင်းမျိုးမှာ မည်သည့်ဘက်က ပြောသည်ဖြစ်စေ နှစ်ဖက် နားလည်မှုတည်ဆောက်ခြင်းကို ပျက်စီးစေသည်။ ဆွေးနွေးသည့် စကားဝိုင်းတို့မည်သည် နှစ်ဖက် မတူသော သဘောထားများကို ပညာရပ်အမြင်ဖြင့် မှတ်သားလျက် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် နားလည်နိုင်အောင် ကြိုးစားကြရန် အခြေအနေကိုဖန်တီးပေးသည်။ တစ်ဖက် နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန်သင်ယူနိုင်သော အခြေအနေမျိုး ဖြစ်ပြီး တန်းတူညီတူရှိသော စကားဝိုင်းဖြစ်သည်။ တစ်ဖက်၏ နက်ရှိုင်းသည့် အတွေ့အကြုံနှင့် လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ချက် များမှပေါ်ထွက်လာသော အတွေးအခေါ်များကို တစ်ဖက် ကလည်း သိလိုကြမည်ပင်။ ထိုအခြေအနေမျိုးကပင် စကား ဝိုင်းတွင် နှစ်ဖက်ထိတွေ့ရာမှသည် အသစ်အသစ်သော၊ တီထွင်ဆန်းသစ်မှုပါသော လမ်းရိုးမဟုတ်သည့် အမြင်များ ပေါ်ထွက်ကာ နိုင်ငံရေးချိန်ကို မြှင့်တင်ပေးနိုင်သည်။

စကားဝိုင်းမှ ထိရောက်သော အကျိုးဖြစ်ထွန်းမှု ပေါ်ထွက်လာနိုင်ရန်အတွက် ဆွေးနွေးသူများဖြစ်ကြသည့်

သိပ္ပံပညာရှင်ရော ရပ်ရွာထဲမှ တက်ရောက်လာသော ဒေသခံကျွမ်းကျင်သူများပါ နှစ်ဖက်စလုံးမှ လိုက်နာရမည့် အရာများရှိနေကြပေသည်။ စီစဉ်သူများ၊ ကူညီပံ့ပိုးသူများ နှင့် ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းတင်သူများ ပါဝင်သော အဖွဲ့သည်လည်း စကားဝိုင်းအစီအစဉ်ကို ပြင်ဆင်ရာတွင် အောက်ပါ အဆင့် များအတိုင်း ဆောင်ရွက်နိုင်ကြသည်။ ပထမဆုံးအနေဖြင့် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် သဘောတူညီချက်တစ်ခု ရယူကြခြင်း၊ ရပ်ရွာမှကျွမ်းကျင်သူများက သိပ္ပံပညာရှင်များ၏ သုတေသန ဌာနသို့ သွားရောက်မည့် အလည်အပတ်ခရီးတစ်ခုကို စီစဉ် ခြင်း၊ စကားဝိုင်းအကြို အစမ်းအဆင့် ဆွေးနွေးပွဲများ ကျင်းပခြင်း၊ ပထမအကြိမ်စကားဝိုင်းကျင်းပခြင်း၊ စကားဝိုင်း ကျင်းပသည့်နောက်ပိုင်း နောက်ဆက်တွဲ ဖြစ်ရပ်များကို ဆက်လက် ဆောင်ရွက်ခြင်း စသည်ဖြင့် အဆင့်ဆင့် ဆောင် ရွက်နိုင်ကြသည်။

စကားဝိုင်းပြုလုပ်ရာတွင်လိုက်နာရမည့် စည်းကမ်းများ

စီစဉ်သူများအနေဖြင့် အစောပိုင်းကပင် ဆွေးနွေးရန် ပါဝင်မည့် ပညာရှင် နှစ်ဖက်စလုံးကို ကြိုတင်အကြောင်း ကြားပြီး လွတ်လပ်စွာဆုံးဖြတ်စေသော စည်းကမ်းကို လိုက် နာရပါမည်။ ထို့နောက် မည်သည်တို့ကို ဆွေးနွေးကြမည် ဆိုသည့် သဘောတူညီချက်တစ်ရပ်ကို နှစ်ဖက်စလုံးက သိရှိ လက်ခံကြရပါမည်။ နောက်တစ်ဆင့်တွင် လုံခြုံရေးအတွက် စိတ်ချရသော အခြေအနေတစ်ရပ်ကို ဖန်တီးပေးရမည်။ ထိုစီစဉ်သူအဖွဲ့အနေဖြင့် စကားဝိုင်း၏ အနှစ်သာရနှင့် ရည်မှန်းချက်ကို မမှိတ်မသုန်ယုံကြည်သူများ ဖြစ်ကြရမည် ဖြစ်ပြီး စကားဝိုင်းတစ်လျှောက်လုံးတွင် ရှင်းလင်းမြင်သာပြီး အများပါဝင်နိုင်သော အခြေအနေများကို တစ်ဆင့်ချင်း ဖန်တီးပေးလျက် မိမိတို့၏ရပ်တည်မှုမှာ အသိပညာများကို

တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် ဖလှယ်ရာတွင် ကူညီရန်ဖြစ်ကြောင်း စိတ်ထဲတွင် ရည်သန်စွဲမှတ်ထားရမည်။ စီစဉ်သူများအနေဖြင့် ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းအဖွဲ့နှင့် ကူညီပံ့ပိုးသူများနှင့် မည်သို့ဆောင်ရွက်ကြမည်ကိုလည်း သဘောတူညီမှု ရယူထားရမည်။ ထိုအဖွဲ့တစ်ခုလုံးသည် တစ်ဦးနှင့်တစ်ဦး မပြတ်ဆက်သွယ်နေရမည်ဖြစ်ပြီး ရပ်ရွာဘက်မှ တက်ရောက်မည့် ဒေသခံပညာရှင်များနှင့်လည်းကောင်း သိပ္ပံပညာရှင်များ ဘက်မှတက်ရောက်ကြမည့် ကိုယ်စားလှယ်များနှင့်လည်းကောင်း ဆက်ဆံရေးပြေပြစ်စေအောင် မိမိတို့ ဖြစ်လိုသည့် ဆွေးနွေးပွဲပုံစံ ပေါ်လာအောင်လည်း အားထုတ်ကြရမည်။ ထိုသို့အားထုတ်မှသာ စကားဝိုင်းသည် ဟောပြောဟန်ဖြင့် စာသင်သည့် ဆရာလုပ်ပုံရသော တစ်ဖက်ပိတ် ဆွေးနွေးသည့်ပုံစံမှလည်းကောင်း၊ အထက်စီးဆန်သည့် စကားဝိုင်း အဖြစ်မှလည်းကောင်း ကင်းလွတ်နိုင်ပေမည်။ ဆွေးနွေးပွဲ ကျင်းပမည့် ခန်းမလိုအပ်ချက်များ၊ သယ်ယူပို့ဆောင်ရေး၊ တည်းခိုစရာစီစဉ်ပေးရေး၊ နှစ်လိုဖွယ် ပတ်ဝန်းကျင်ဖြစ်အောင် ဖန်တီးပေးရေးနှင့် သရုပ်ဖော်ပုံများ ရေးဆွဲ ဖန်တီးနိုင်ရန် လိုအပ်သည့် ပစ္စည်းများကိုပံ့ပိုးခြင်း အစရှိသည် တို့ကိုလည်း စီစဉ်သူအဖွဲ့အနေဖြင့် တာဝန်ယူကြရမည်ဖြစ်သည်။ သို့မှသာ အားလုံးအတွက် အကျိုးရှိစေမည့် စကားဝိုင်းတစ်ခုကို ချောချောမွေ့မွေ့ ဆောင်ရွက်နိုင်ကြမည်။

ကူညီပံ့ပိုးသူများအဖွဲ့

ကူညီပံ့ပိုးသူတို့ အနေဖြင့် ပညာရှင်နှစ်ဖက်စလုံးမှ အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးဖလှယ်နိုင်သော အပြန်အလှန် လေ့လာနိုင်ကြသော နေရာမျိုးကိုဖန်တီးရန် အဓိက တာဝန် ရှိသည်။ ကူညီပံ့ပိုးသူတို့အနေဖြင့် စကားဝိုင်းနေ့တွင် ဆွေးနွေးသမျှကို စိတ်ကူးကောင်းကောင်းဖြင့် အများ

မြင်သာအောင် အသေးစိတ် ရေးသားခြင်းသရုပ်ဖော်ပြခြင်း ဖြင့် စကားဝိုင်းတို့၏ ဖိလော်ဆော်ဖီနှင့် လုပ်ဆောင်ချက်ကို ကွင်းကွင်းကွက်ကွက်မြင်စေမည်ဖြစ်သည်။ မိမိတို့ ရေးဆွဲသည့် အခမ်းအနားအစီအစဉ်တွင် ပျာလောင်ခတ်ခြင်းမရှိ တည်ငြိမ်လျက် စကားဝိုင်းကို ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် ဆောင်ရွက် နိုင်ရန်လည်း အားထုတ်ကြရမည်။ ထိုသို့အားထုတ်ကြ ရာတွင် စကားဝိုင်း၌ တစ်ဖက်က တစ်ဖက်ကို အထက်စီး ဆန်နေသော ဖိအားပေးနေသော အခြေအနေမျိုးကို ရှောင် ကွင်းနိုင်လောက်အောင် ပါးနပ်ကြရမည်ဖြစ်ပြီး ထိုအခြေ အနေမျိုးကို အရိပ်အယောင်တွေ့ရသည်နှင့် တင်းမာမှုကို ပြေလျော့သွားနိုင်စွမ်းသော လှုပ်ရှားမှုများသည့် နည်းလမ်း (tools) များကိုလည်း ဖန်တီးနိုင်ကြရမည်။ တစ်ခါတစ်ရံတွင် ကူညီပံ့ပိုးသူများက စကားဝိုင်းတွင် အရွယ်အစားကြီးသော အုပ်စုကြီးများကို အတတ်နိုင်ဆုံး ပါဝင်သူအချင်းချင်း မျက်နှာချင်းဆိုင်ဆွေးနွေးနိုင်မည့် အရွယ်အစား ငယ်သည့် လူရှစ်ယောက်ထက် ပိုမပါသော စကားဝိုင်းများအဖြစ် ခွဲထုတ်ရန် စီစဉ်သင့်သည်။

ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းတင်သူများအဖွဲ့

နှစ်ဖက်စကားဝိုင်းကျင်းပနေချိန်တွင် ဗွီဒီယိုမှတ် တမ်းတင်သူများအဖွဲ့အနေဖြင့် အဆင့်ဆင့်ကို လစ်ဟာချက် မရှိအောင်မှတ်တမ်းတင်နိုင်ရမည်။ ပါဝင်သူနှစ်ဖက်စလုံး သည် နောင်တွင် ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းများကို ပြန်လည်ကြည့်ရှု ခြင်းဖြင့် မိမိတို့ရည်သန်ဆုံးဖြတ်ထားသည်များကို မမှိတ် မသုန် ဆက်လက်ဆောင်ရွက်ရန် စိတ်အားထက်သန်လာ နိုင်သည်ဖြစ်ရာ အခမ်းအနား၏ အရေးကြီးသော အစိတ် အပိုင်းများအားလုံး ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းတွင် ပါဝင်ရမည်ဖြစ် သည်။ အခြား စကားဝိုင်းကျင်းပသောအခါ ထို

ဗွီဒီယိုမှတ်တမ်းများကို စကားဝိုင်းလုပ်ပုံလုပ်နည်းနမူနာများ အဖြစ် ပြန်လည်သုံးသပ်နိုင်ကြပြီး ထိုသို့ အသုံးချနိုင်ရန် အခြား လိုအပ်သူများထံသို့လည်း ဖြန့်ချိနိုင်ကြသည်။ နှစ်ဖက် စကားဝိုင်းကျင်းပခြင်း အလေ့အထကို နမူနာယူနိုင်ကြသလို နိုင်ငံရေးအရဆွေးနွေးပွဲ သို့ကူးပြောင်းနိုင်ရန် ပြင်ဆင်မှုတစ်ခု အဖြစ်လည်း ရလဒ်များ ပေါ်ထွက်နိုင်ပေသေးသည်။

ရပ်ရွာနှင့်ညှိနှိုင်းဆောင်ရွက်ရန်များ

စီစဉ်သူများအနေဖြင့် ပညာရှင်စကားဝိုင်း ကျင်းပရန် နှစ်ဖက် ပညာရှင်များနှင့် တစ်နေ့စီတွေ့ဆုံရန် ဖိတ်ကြားရ ပါမည်။ စုစုပေါင်း အကြံညှိနှိုင်းရေး အစီအစဉ်မှာ နှစ်ရက် ခန့် ကြာမြင့်မည်ဖြစ်ရာ ပထမတစ်ရက်တွင် ရပ်ရွာမှ ဉာဏ်ကြီးရှင်ကိုယ်စားလှယ်များက ဆွေးနွေးမည့်အကြောင်း အရာများကို အသေးစိတ် ပြင်ဆင်ကြရန်ဖြစ်ပြီး နောက် တစ်ရက်တွင် သိပ္ပံပညာရှင်များနှင့် ရပ်ရွာမှ လေးစား အား ထားရသော ပညာရှင်များ တွေ့ဆုံဆွေးနွေးနိုင်ရန် လျာထား ရမည်ဖြစ်သည်။ ပထမနေ့တွင် ရပ်ရွာကိုယ်စားလှယ်များက ၎င်းတို့၏ ကြွယ်ဝသော ဗဟုသုတများကို PAR နည်းလမ်း များဖြင့် ပုံဆွဲသရုပ်ဖော်ကာ ဖော်ပြရမည်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ တင်ပြရာတွင် ရပ်ရွာ၏ ရေးရာအဖြာဖြာကို ကဏ္ဍများခွဲကာ တင်ပြကြရမည်ဖြစ်သည်။ ဒုတိယနေ့တွင် သိပ္ပံပညာရှင်များ ရောက်ရှိလာကြပြီး ၎င်းတို့၏ ကွင်းဆင်းအတွေ့အကြုံ များနှင့်မည်သည့် ပညာရပ်နယ်ပယ်များနှင့် ရင်းနှီးသည်ကို တင်ပြကြမည်ဖြစ်သည်။ ကူညီပံ့ပိုးသူတို့ အနေဖြင့် ယခုကဲ့သို့ မျက်နှာစုံညီ ဆွေးနွေးရသည့် ရည်ရွယ်ချက်ကို ထပ်မံ ရှင်းပြပြီး ပညာစကားဝိုင်း၏ လိမ္မာပါးနပ်မှု လိုအပ်ပုံများနှင့် ရှေ့ရှည်ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု၏ အရေးကြီးပုံများကို ထပ်မံ သတိပေးကြရန် တာဝန်ရှိသည်။

**စကားဝိုင်းကျင်းပနေစဉ်
သတိဖြင့် ကိုင်တွယ်ရန် လိုအပ်သည်များ**

ပညာရှင်များစကားဝိုင်းတွင် ထွက်ပေါ်လာနိုင်သည့် အရာတွင် ဆွေးနွေးမှုများ၌ အားပါလာသည်နှင့်အမျှ ဉာဏ်ပညာဖြင့် ဆင်ခြင်ခြင်းသည်သာမကပဲ စိတ်ခံစားမှု များနှင့် စွာနစ်ဝင်ခြင်းများပါ ရောပါလာတတ်သည်။ ထို့ကြောင့် အံ့အားသင့်ရသည့်အချိန်များ၊ စိတ်အားတက်ကြွ လာသည့် အချိန်များပေါ်လာအောင် လုပ်နိုင်ရန်မှာလည်း အရေးကြီးသည့် လုပ်ဆောင်ချက်တစ်ခုပင်ဖြစ်ပြီး အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးမှုမှသည် မယုံနိုင်ဖွယ် မမေ့နိုင်ဖွယ် တွေ့ဆုံ မှုများလည်းဖြစ်လာတတ်ကြသည်။ ရပ်ရွာရှိ တောင်ယာ လယ်လုပ်သူများက ရေးဆွဲထားသော ဗဟုသုတများ ပါဝင်သော ကားချပ်များကို ခင်းကျင်းပြသသောအခါ အကြောင်းအရာတစ်ခုနှင့် ဆက်စပ်ပြီး ၎င်းတို့၏ရှင်သန် နေထိုင်ပုံအမျိုးမျိုးကို ရည်ညွှန်းသည့်ပုံများဖြစ်နေရပါမည်။ ကူညီပံ့ပိုးသူက သိပ္ပံပညာရှင်ကို ထိုကားချပ်များအား လေ့လာစေကာ ၎င်းတို့ကိုယ်တိုင် ထင်မြင်ချက်များကို သရုပ်ဖော်ပုံများဖြင့် တင်ပြနိုင်ကြသည်။ ထိုအပြုအမူ အားဖြင့် ရပ်ရွာမှလာရောက်သော ပညာရှင်များ၏ အား ထုတ်တင်ပြမှုများကို အသိအမှတ်ပြုရာကျမည်။

စကားဝိုင်းများတွင် နှစ်ဖက်မျက်နှာချင်းဆိုင်၍ မရလောက်အောင် ငြင်းကြခုန်ကြသော အခြေအနေကို လည်းကောင်း၊ စိတ်ရှုပ်ထွေးကာ မကြည်မလင်ဖြစ်ကြရ သည့် အခြေအနေကိုလည်းကောင်း ရင်ဆိုင်နိုင်ရန် ပြင်ဆင် ထားကြရမည်ဖြစ်သည်။ မတူသော ပညာရပ်ရှုထောင့်များ မှုရှုကြည့်ကြရာမှ ပေါ်ထွက်လာသည့် ထိုအခြေအနေများမှာ ကိုင်တွယ်ရခက်သည့်တိုင်အောင် တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် မည်သည့်အကြောင်းကြောင့် သဘောထားကွဲလွဲရသည်ကို

ပိုမိုလေးနက်စွာ လေ့လာနိုင်သည့် အခင်းအကျင်းဖြစ်သည်။ ထိုတစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် ကွဲပြားခြားနားမှုများ ပေါ်ထွက် လာသော အခိုက်ကိုနားလည်ရန် အရေးကြီးလှပြီး နောင်တွင် ဆက်လက်လေ့လာရမည့်သုတေသနစာရင်းတွင် ထည့်သွင်း ထားရမည်ဖြစ်သလို ရပ်သိရွာသိနှင့် သိပ္ပံအသိနှစ်ဖက် ပူးပေါင်းကာ ဆက်လက်လေ့လာနိုင်သည့် နယ်ပယ်များ လည်း ဖြစ်လာနိုင်သည်။

နောက်ဆက်တွဲလုပ်ငန်းများ နှစ်ဖက် တွေ့ဆုံရန် ထပ်မံချိန်းဆိုမှုများနှင့် ရှေ့ဆက်ဆောင်ရွက်ရန် သန္နိဋ္ဌာန် ချထားသည်များကို အကောင်အထည်ဖော်ကြရန် ရိုးသား သော သဘောထားသည် အရေးကြီးလှပြီး အောက်ပါ အချက်များကိုလည်း သတိထားလိုက်နာကြရမည်ဖြစ်သည်။

- ဆွေးနွေးဖော်တို့သည် တစ်ဖက်ကိုတစ်ဖက် လေ့ လာစရာများ ပြည့်နေသည်ဟု ယူဆကြရမည်။
- တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန် ပြောဆိုဆောင် ရွက်မှုများ၊ အတွေ့အကြုံများကို ခြုံငုံသုံးသပ်မှုများ အသိပညာကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ခြင်းများ အစရှိသည့် ဆွေးနွေးသည့်ဖြစ်စဉ်တစ်လျှောက်လုံးတွင် ရုပ်ပြ သရုပ်ဖော်ပုံများဖြင့် တင်ပြခြင်း၊ မှတ်တမ်းယူခြင်း။
- တစ်ဖက်နှင့်တစ်ဖက် အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးကြ ခြင်း၏ အသည်းနှလုံးမှာ မိမိတို့ဆွေးနွေးနေသော အကြောင်းအရာများကို အစီအစဉ်တကျ ဖွဲ့စည်း တည်ဆောက်နိုင်ခြင်း၊ ဖွဲ့တည်မှုကိုပြန်လည် ပိုင်းခြား ကာ တစ်ဆန်းစစ်ခြင်း၊ သဘောတူနိုင်သည့် ဆုံမှတ် တစ်ခုသို့ရောက်ခြင်း၊ အကြောင်းအရာများကို အုပ်စု အလိုက် စုစည်းနိုင်ခြင်းတို့ဖြစ်ကြသည်။ ဆွေးနွေးသူ

များသည် အတွေ့အကြုံကြွယ်ဝသူ၊ တွေးတတ် ခေါ်တတ်သူ၊ ခံစားနားလည်တတ်သူ၊ ပညာနှင့် တကွ လုပ်ဆောင်ချက်များ၏ အဓိပ္ပာယ်ကိုသိသူများ ဖြစ်ကြသည်။

- ဆွေးနွေးပြီးသမျှကို အတူတကွ ပြန်လည်သုံးသပ် ကြခြင်းအားဖြင့် နှစ်ဖက်ပညာရှင်များ အားလုံး ပို၍ လေးနက်သော ပညာလမ်းကြောင်းပေါ်သို့ ရောက် ရှိရန် အကူးအပြောင်းကို ကြံတွေးနိုင်သည်။ ယခင် မကြုံခဲ့ဖူးသေးသောအရာများ၊ ဉာဏ်အလင်းသစ် ဖြစ်တည်လာမှုကို ဟန့်တားနေသော အမှတ်အသား အစွဲများကိုဖယ်ရှားနိုင်ကြရမည်။
- စကားဝိုင်းများတွင် အာရုံစိတ်တွင် အရိပ်ထင်လာ သော ဆင်ခြင်မှုများနှင့် စိတ်ခံစားမှုများသည် တစ်စု တည်းဖြစ်သွားသော နေရာများဖြစ်ကြပြီး ဉာဏ် ပညာကို ပိုမိုစူးရှလာစေသည်။
- ထို့ပြင် တက်ရောက်လာသူများကို စကားဆက် မပြောချင်လောက်အောင် တွန့်ဆုတ်စေသည့် အခင်း အကျင်းမျိုးကို အတတ်နိုင်ဆုံး ရှောင်ရှားကြရမည် ဖြစ်သည်။ ကိန်းကြီးခန်းကြီးနိုင်ပြီး ရုံးကနွားဆန် သော အခင်းအကျင်းများ၊ အစီအစဉ်များ ခန်းလုံး ပြည့်နေခြင်းသည် ရွာလေ့အလိုက်တင်ပြပုံများကို မထင်မဲ့မြင်ပြုရာကျနိုင်သဖြင့် သတိထားကြရမည်။
- ပညာရှင်စကားဝိုင်းသည် ပါဝင်သူအားလုံးကို အသိဉာဏ် တိုးတက်စေသော အံ့ဩဖွယ် အခိုက် အတန်များစွာကို ဖန်တီးပေးနိုင်သည့် ခင်မင်ရင်းနှီး လွယ်သော ပတ်ဝန်းကျင်မျိုးတွင် ဖြစ်ရမည်။

**သုတေသနနည်းလမ်းများနှင့် တိုင်းရင်းပညာအတွက်
ဆက်လက်လေ့လာရန် စာအုပ်များ**

Scoones, Ian and John Thompson. 1994. Beyond Farmer First, Rural People's Knowledge, Agricultural Research and Extension practice. London: Intermediate Technology Publications.

Grenier, Louise. 1998. Working with Indigenous Knowledge; A Guide for Researchers. Ottawa: IDRC

IIRR. 1996. Recording and Using Indigenous Knowledge: A Manual. Silang, Cavite: International Institute of Rural Reconstruction.

Kohler-Riesman, Catherine. 1993. Narrative Analysis, Qualitative Research Methods Vol. 30. London: Sage.

Miller, Robert. 2000, Researching Life Stories and Family Histories: Introducing Qualitative Methods. London: Sage.

Ong, Walter. 2003. Orality and Literacy. New York: Routledge. Sperber, Dan. 1982. On Anthropological Knowledge. Cambridge: Cambridge University Press.

Anderson, E. 1996. Ecologies of the Heart. Oxford: Oxford University Press.

Escobar, Arturo. 1995. Encountering Development: The Making and Unmaking of the Third World. Princeton: Princeton University Press.

Miller, Robert. 2000. Researching Life Stories and Family Histories: Introducing Qualitative Methods. London: Sage.

Mitchell, Bruce. 1997. Resource and Environmental Management. Harlow: Longman.

Nazarea, Virginia; E. Tison; M. Piniero and Robert E. Rhoades. 1997 Yesterday's Ways, Tomorrow's Treasures: Heirloom Plants and Memory Banking. Dubuque, IA: Kendall/Hunt Publishing Co.

Ong, Walter. 2003. Orality and Literacy. New York: Routledge.

Salas, Maria A. and Hermann Tillmann. 1993. Nuestro Congreso. Manual del Diagnostico Rural Participativo (DRP). Picagres: Costa Rica.

Salas, Maria A. and Hermann Tillmann. 2004. Participatory Technology Development (PTD). Linking Indigenous Knowledge and Biodiversity for Sustainable Livelihoods. Yunnan Science and Technology Press: Kunming.

Smith, Linda Tuhiwai 1999: Decolonizing methodologies, Research and Indigenous Peoples. London-New York: Zed Books

Toledo, Victor Manuel. 2000. Biodiversity and Indigenous Peoples, in Encyclopedia of Biodiversity 3:451-463. San Diego: Academic Press

အပိုင်း (၄)

သာဓကများ

အသိပညာ၏ကောင်းကျိုး

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းမှ အမျိုးသမီးများပါဝင်သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲနှင့် PINRM ကွင်းဆင်း လေ့ကျင့်သည့် အတွေ့အကြုံများ မိတ်ဆက်

စာရေးသူအနေဖြင့် ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းနှင့် အရှေ့တောင်အာရှ ဗဟို မွန်တားနားအဖွဲ့ (MMSEA) တွင် မနုဿဗေဒရေးရာ ပညာရှင်အဖြစ်နေထိုင်ခဲ့သော အတွေ့အကြုံများကြောင့် လက်ရှိ ဌာနတိုင်းရင်းသား ကွန်ရက်များနှင့် ထိတွေ့ဆက်ဆံခွင့်ရသည်။ ထိုသို့ တိုင်းရင်းသားကွန်ရက်များမှာ မိတ်ဆွေများနှင့် စီမံကိန်းများ အတူဆောင်ရွက်ရခြင်း၊ သတင်းစကားများဖလှယ်ခွင့်ရခြင်း အစရှိသည့် ထိတွေ့ ဆက်ဆံမှုများသည် ရံဖန်ရံခါမျှသာဖြစ်ခဲ့သလို တွေ့ဆုံ ချိန်မှာလည်း ကြာမြင့်လှသည်မဟုတ်ပေ။ သို့သော် ထိုသို့ ပူပေါင်းဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ဖွံ့ဖြိုးရေးလောကမှ အလှူရှင်များ၏ လွှမ်းမိုးမှုမှ အတော်အတန် လွတ်လပ်ခွင့် ရှိခဲ့ကြပြီး ဌာနတိုင်းရင်းသားကွန်ရက်အဖွဲ့များက အဓိက ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်များတွင် ၎င်းတို့မှာမည်သူမည်ဝါဖြစ်ကြောင်း ပုံဖော်ကြသည့် (ethnic identity) ကိစ္စများနှင့် တိုင်းရင်းသားအခွင့်အရေးများ၊ ယင်းတိုင်းရင်းသား အုပ်စုများတွင် အနှံ့အပြားတွေ့ရှိရသည့် အသက်အရွယ်အလိုက် ထိန်းသိမ်းရသော ရိုးရာအစဉ်အလာများနှင့် ဓလေ့များ အစရှိသည့် အရေးအရာများ ပါဝင်ခဲ့ကြပြီး လူကြီးများ သာမက လူငယ်အဖွဲ့များနှင့်ပါ ချိတ်ဆက်ဆောင်ရွက်ခဲ့ခြင်း ဖြစ်သည်။ အချို့သော ကွန်ရက်များသည် ရိုးရာပညာရပ် တစ်ခုခုနှင့် ပတ်သက်ပြီး သီးခြားလှုပ်ရှားသူများဖြစ်ကြသည်။ ဥပမာ- မုန်း လူမျိုးတို့၏ ပရဆေးပညာ ထိန်းသိမ်းရေး

ကွန်ရက် သည် ပရဆေးပင်များကို စာရင်းပြုစုခြင်း၊ ရပ်ရွာထဲတွင် ပရဆေးဥယျာဉ်များ ထူထောင်ရန်စိတ်ဝင်စားသည့် ရပ်ရွာဒေသခံအဖွဲ့များနှင့် ချိတ်ဆက် လှုပ်ရှားကြသည်။ ကရင်လူမျိုးများ၏ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာကွန်ရက်သည် တက္ကသိုလ်မှပညာရှင်များ၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ရေးရာ လှုပ်ရှားဆောင်ရွက်သူများနှင့်လက်တွဲပြီး အစိုးရမူဝါဒများ ချမှတ်ရေးတွင် ဖြစ်သင့်ဖြစ်ထိုက်သည်တို့ကို ချပြခြင်းတို့ကို ဆောင်ရွက်သည်။ ထိုအုပ်စုများထံ သွားရောက်ပူးပေါင်းခဲ့သည့် သုံးနှစ်တာကာလအတွင်း စာရေးသူအနေဖြင့် တာဝန်ယူမှုပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ ၎င်းတို့ အစည်းအဝေးများသို့ တက်ရောက်ခြင်း၊ လမ်းညွှန်ဆွေးနွေးပေးခြင်း၊ မှတ်တမ်းတင်ပေးခြင်းဖြင့် ပါဝင်ခဲ့သည်။ စာရေးသူက အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲများဟု အမည်ပေးထားသော ထိုအစုအဝေးများသည် - အသိပညာရှိသူများ အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးကြသောနေရာများ - အသွင်ကို ဆောင်လာကြသည်။ ထိုအစုအဖွဲ့ကလေးများသည် မိမိတို့အဖွဲ့အတွင်း၌ လည်းကောင်း၊ ကွန်ရက်များ အချင်းချင်းကြား၌လည်းကောင်း၊ ပြင်ပတက္ကသိုလ်အသိုင်းအဝိုင်းများရှိ ကွန်ဖရင့်များတွင်လည်းကောင်း၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားများအတွက် ဖိုရမ်များတွင်လည်းကောင်း၊ လေ့လာရေးခရီးများဖြင့်လည်းကောင်း၊ သင်တန်းများကျင်းပခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ကျောင်းသားများကို စုစည်းပေးခြင်းအားဖြင့်လည်းကောင်း၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်သားများ၏ ဆွေးနွေးပွဲများတွင်လည်းကောင်း၊ ဌာနတိုင်းရင်းသားများနှင့် သိပ္ပံပညာရှင်များ၏ စကားပိုင်းများတွင်လည်းကောင်း အချင်းချင်းအပြန်အလှန်ဆက်ဆံကြခြင်း၊ သတင်းအချက်အလက်များ ဝေမျှကြခြင်းဖြင့် တဖြည်းဖြည်းကြီးထွားလာကြသည်။ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများတွင် ထပ်ဖန်တလဲလဲကြားရသော

အကြောင်းအရာခေါင်းစဉ်များမှာ သဘာဝသယံဇာတများနှင့် ဖြစ်စေ၊ ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာနှင့်ဖြစ်စေ၊ မြေဩဇာဖွံ့ဖြိုး အောင် သီးပင်များသစ်တောထဲတွင် အလှည့်ကျ စိုက်ပျိုး ခြင်းဖြစ်စေ၊ ကျန်းမာရေးနှင့်ပတ်သက်၍ဖြစ်စေ၊ တိုင်းရင်း ဆေးပညာနှင့်ပတ်သက်၍ဖြစ်စေ၊ သဘာဝအခြေခံနှင့် ယဉ် ကျေးမှု အခြေခံခရီးသွားလုပ်ငန်းများနှင့်ဖြစ်စေ၊ ဝမ်းဆွဲ လက်သည်လုပ်နည်းစနစ်များ၊ အဝတ်အထည် ယက်လုပ် နည်းများနှင့် တိုင်းရင်းသား အဆိုအတီးများနှင့်ဖြစ်စေ ပတ်သက်နေကြသည်။

စာရေးသူတို့အနေဖြင့် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများတွင် ပြောဆိုဆွေးနွေးမှုများကို ပြန်လည်သုံးသပ်ကြည့်ကြသည်။ တိုင်းရင်းသားများ၏ အမှတ်အသားများ၊ အတွေးအခေါ် များကို နှုတ်ဖြင့်ဖြစ်စေ၊ ရုပ်ပုံများဖြင့်ဖြစ်စေ ဆက်သွယ်မှုများ၊ သူတို့နေစဉ်ဘဝထဲတွင် အမြစ်တွယ်နေသော အလေ့အကျင့် များ၊ ခံယူချက်များကို ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာပြီး အနက်အဓိပ္ပာယ် ဖွင့်ပေးကြပါသည်။ ရွာသားများ၏ စိတ်ကူးအိပ်မက်များ၊ ၎င်းတို့သိမှတ်ထားသော ဗဟုသုတများနှင့် ထိုဗဟုသုတ များကို ရှာမှီးခဲ့ကြပုံများကို ပြန်မှတ်မိနိုင်ရန် လုပ်ဆောင်ရာ တွင် တစ်ရက်မက အချိန်ယူ လုပ်ဆောင်ကြရသည်။

အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများတွင် အခြေခံအားဖြင့် အသိပညာရှင်များ အချင်းချင်းဆုံကာ အသိပညာများ မျှဝေကြခြင်း၊ ထိုအသိပညာများ၏ နောက်ကွယ်မှ အဓိပ္ပာယ် များနှင့် ပညာကို လက်ဆင့်ကမ်းလာသူများ၏ အခန်းကဏ္ဍ များကို အလေးပေးဆွေးနွေးဖြစ်ကြသည်။ တိုင်းရင်းသားများ သည် ၎င်းတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုတန်ဖိုးများ၊ အတွေးအကြံများကို အခြေခံလျက် တည်ဆောက်ထားသော မိမိတို့၏ တိုင်းရင်း ဗဟုသုတများကို ကမ္ဘာ့ပြသနာများနှင့် ချိတ်ဆက်ကြသည်။ ထိုသို့ အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးမှုများက မိမိတို့ နေထိုင်မှု

ဓလေ့များ၊ ယဉ်ကျေးမှုများကို ယုံကြည်သက်ဝင်သော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများနှင့် ကျောင်းသားများ၊ သိပ္ပံပညာ ရှင်များ၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးပညာရှင်များ အစရှိသော ပွင့်လင်း၍ ကျိုးကြောင်းဆီလျော်စွာ သုံးသပ်နိုင်သော အပြင်လူများနှင့် စိတ်ချင်းဆက်သွယ်မှုကို ဖြစ်ပေါ်စေသည်။

ထို Workshop များမှ အတွေးအကြံများ ဝေမျှရာ တွင် စာရေးသူ၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ လေ့လာမှုဆွေးနွေးမှုများ မှတဆင့် ယဉ်ကျေးမှုများခိုင်မြဲစေရေး၊ သဘာဝ ပတ်ဝန်း ကျင် ထိန်းသိမ်းရေးအစရှိသော စာရေးသူတို့နေထိုင်ရာ ကမ္ဘာအတွက် အရေးကြီးသည့် ကိစ္စများကို တိုင်းရင်းသား တို့နှင့် သုတေသီတို့ကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးနိုင်ရေး၊ အပြန်အလှန် လေ့လာသင်ယူနိုင်ရေးတို့ကို ဆောင်ရွက် နိုင်ကြရန်ရည်ရွယ်သည်။ ထိုမှတဆင့် အတူတကွ လှုပ်ရှား ဆောင်ရွက်နိုင်သော လုပ်ငန်းများပေါ် ထွက်လာရန် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲများတွင်ကြိုးပမ်းခဲ့ပေသည်။

အံ့ဖွယ်ကြွယ်ဝမှုပဒေသာ

ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းရှိ သစ်တောများနှင့် မြစ်များ သည် အရှေ့ဟိမဝန္တာ၏ သဘာဝ အဖိုးတန်နေရာများတွင် ပါဝင်လျက် ထိုင်းနိုင်ငံ၏ နယ်မြေ ငါးပုံတစ်ပုံအဖြစ် ဖွဲ့စည်း တည်ရှိသည်။ ထိုတောင်တန်းဒေသသည် မဲခေါင်၊ သံလွင်နှင့် မဲပိုင်အစရှိသော ရေဝင်ရေလဲဒေသများမှ ဖြစ်ပေါ်လာသည့် ရေထိန်းစနစ်များ၊ တောင်တန်း သစ်တောဧရိယာဖြစ်သည်။ ထိုဒေသများသည် လဝမ်၊ မယ်ဘရီ၊ ခမာစသော မွန်ခမာ ဘာသာစကား အုပ်စုတွင် ပါဝင်သော တိုင်းရင်းသားများ နယ်မြေဖြစ်ပြီး ကရင်ဘာသာစကားပြောသူများလည်း နေထိုင်ကြသည်။ သူတို့သည် ‘တောင်တန်းဒေသနေ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစု’ဟု သတ်မှတ်ခံရခြင်းကို မနှစ်သက်ဘဲ

ဒေသခံများဟုသာ မိမိတို့ကိုယ်ကို သတ်မှတ်ထားကြသည်။ လူမျိုးစုနာမည်များကို တရားဝင် သတ်မှတ်ရာမှာ ကရင်လူမျိုး များက မိမိတို့သည် သဘာဝနှင့် ခိုင်မာစွာဆက်နွယ်နေသည် ဆိုသော Pag K'nyau (သဘာဝ၏ ရင်သွေးငယ်များ) ဟူသော ကိုယ်ပိုင်နာမည်ကို ပြင်ပက ခေါ်ဝေါ်ကြသော နာမည်များထက်ပို၍ နှစ်သက်ကြသည်။ ထိုလူမျိုးစုငယ် များသည် တိုင်းပြည်လူဦးရေ၏ ၁ ရာခိုင်နှုန်းရှိပြီး မကြာ သေးမီက ပြောင်းရွှေ့လာသော မုံ၊ မဏ် အစရှိသော မိုင်ရို ဘာသာစကားအုပ်စုဝင်များနှင့် အခါ၊ လီဆူး၊ လားဟူ အစရှိသော တိဘက်ဗမာဘာသာစကား အုပ်စုဝင်များ ပါဝင်သည်။

ထိုင်းနိုင်ငံ မြောက်ပိုင်းက လူမျိုးစုများသည် အမျိုးမျိုး သောနတ်များ ကိုကိုးကွယ်သည့်အပြင် ဗုဒ္ဓဘာသာအလေ့ အထများကိုလည်း ကျင့်သုံးကြလျက် လောကကို ထိုဘာသာ ရေးအမြင်များဖြင့် သုံးသပ်ကြသည်။ အထူးသဖြင့် လဝမ် လူမျိုးများက ဗုဒ္ဓနှင့် နောက်လိုက် သံဃာတော်များကို ဆွမ်းကပ်လှူသော အလေ့အထကို နှုတ်နှင့် အစဉ်အဆက် လက်ဆင့်ကမ်းပါသည်။ ထိုနယ်၏ ရှေးဟောင်းနှောင်းဖြစ် မှတ်သားမှုများတွင် ထိုနယ်သားများမှာ ဗုဒ္ဓကို ကိုးကွယ်ကြ ပြီးနောက် ရွာတွင်လက်ညှိုးညွှန်ရာ ရွှေအဖြစ် ပြောင်းလဲသွား သောကြောင့် လဝမ်များက လယ်ယာထွန်ယက်ရန်မလိုတော့ ဟု ဆိုကြသည်။ ဗုဒ္ဓရောက်ရှိခဲ့သော ထိုနယ်မြေများကို တန်ခိုးကြီးနယ်မြေများဟု ခေါ်ဆိုခဲ့ကြပါသည်။ သို့သော် ၂၀ ရာစုအစောပိုင်းများကပင် ဒေသခံများ၏ ယုံကြည်မှု များနှင့် သက်မွေးဝမ်းကျောင်းမှုပုံစံများကို ခရစ်ယာန် သာသနာပြုများက လွှမ်းမိုးလာခဲ့သည်။ ကရင်လူမျိုးများ၏ ပါးစပ်ရာဇဝင်များထဲတွင် သမ္မာကျမ်းစာ စာပိုဒ်များ ရော ယှက်လာခဲ့ပြီး အခါလူမျိုးများ၏ ရိုးရာစိုက်ပျိုးရေးစနစ်

ပါဝင်သော စိုက်ပျိုးရေးပွဲတော်သည်လည်း ရပ်တန့်သွားခဲ့သည်ကို လေ့လာသိရှိရသည်။

ထိုအဖြစ်အပျက်များမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာကို တရားဝင် သက်ဝင်ယုံကြည်သော ဘုရင်စနစ်နှင့် တိုးတက်လာသော နိုင်ငံ၏အခြေအနေ နှစ်ခုကြားတွင် သဟဇာတဖြစ်စွာ တည်ရှိနေခဲ့သော လူမှုအသိုင်းအဝိုင်းများကို နှိုင်းယှဉ်ထားသော ပုံရိပ်တစ်ခုပင် ဖြစ်သည်။ များစွာသော လူမျိုးစုများထဲမှ ၈၀ ရာခိုင်နှုန်းကျော်သည် တိုင်(Tai) ဘာသာစကား အုပ်စုကို ပြောဆိုသူများဖြစ်ပြီး ၉၅ ရာခိုင်နှုန်းမှာ ဗုဒ္ဓဘာသာဝင်များဖြစ်ကြောင်း ကြေညာထားသည်။ ဘုရင်မင်းမြတ်၏ အုပ်ချုပ်ရေးအာဏာကိုလည်း အပြည့်အဝ ယုံကြည်ကြသည်။

ကွဲပြားခြားနားမှုအများစုကို ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်း ပြည်နယ်များတွင် နေထိုင်သော တိုင်(Tai) များတွင် တွေ့ရသည်။ ဥပမာ-၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ဘာသာစကားကို ကမ်းမြောင် (Kham Muang)ဟု ၎င်းတို့က သတ်မှတ်ထားပြီး ထိုင်းတွင် စံဟုသတ်မှတ်ထားသော ဘာသာစကားနှင့် ကွဲပြားကြသည်။ ၎င်းတို့မှ လာအိုလေ့ထုံးစံများစွာ ဆင်တူသော ဗုဒ္ဓဘာသာလေ့ထုံးစံများကို ကျင့်သုံးပြီး ဆန်ကို အဓိက အစားအစာအဖြစ် စားသုံးသည်။

ထိုတိုင်းရင်းသားတို့၏ အခြားစရိုက်လက္ခဏာများ အပြင် ဤဒေသသည် ထိုင်းနိုင်ငံသို့ လာရောက်သော ကမ္ဘာလှည့်ခရီးသည်များကို ဆွဲဆောင်နေသည့် အဓိက နေရာတစ်ခုအဖြစ်လည်း သက်မှတ်ထားကြသည်။ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများသည် ခရီးသွားလုပ်ငန်းအတွက် အရေးပါသော ဝင်ငွေအရင်းအမြစ်တစ်ခု ဖြစ်နေသည်။ ပြည်တွင်း၊ ပြည်ပကမ္ဘာလှည့် ခရီးသည်များက သစ်တောဧရိယာအတွင်း ကျွမ်းကျင်သော ကရင်ဆင်ထိန်းနှင့်အတူ

ဆင်စီးနိုင်ကြသည်။ သဘာဝ ခရီးသွားဧည့်သည်များသည် ရွာက ဇိမ်ခံအပန်းဖြေစခန်းတွင် တည်းခိုပြီး အခါလူမျိုး၊ မုံလူမျိုးနှင့် မင်လူမျိုးများ၏ အရောင်အသွေးစုံလင်သော အဖိုးတန်ပစ္စည်းများကို ဝယ်ယူရန် တက်မက်ကြသည်။ သဘာဝအသီးအရွက်နှင့် မှိုများစားသုံးနိုင်မည့် အခမ်းအနားများ၊ မုံရိုးရာဆေးများနှင့် ကုသမှုကိုလည်း ခံယူနိုင်ကြသည်။ ထိုင်းအစိုးရအနေဖြင့် ထိုဒေသကို တရားမဝင် မူးယစ်ဆေးအရောင်းအဝယ်ဒေသအဖြစ် ကိုင်တွယ်နေရသည်။ ထိုသို့ဖြစ်ရခြင်းမှာ လွန်ခဲ့သော ဆယ်စုနှစ်များတွင် ရွှေပြောင်းတောင်ယာစိုက်ပျိုးခြင်းမှ ဘိန်းစိုက်ပျိုးရန် တွန်းအားများဖြစ်စေခဲ့ပြီးနောက် ကမ္ဘာ့ဈေးကွက်သို့ ဘိန်းရောင်းချသော လမ်းကြောင်းပေါ်ထွန်းလာခဲ့သည်။ မြောက်ပိုင်းတောင်တန်းဒေသမှ ဘိန်းစိုက်ပျိုးထုတ်လုပ်ခြင်း၊ ဆေးရွက်ကြီးစိုက်ပျိုးခြင်းများကို ရှင်းလင်းရန် ရဲများ၏ စည်းရုံးဟောပြောမှုများကို နောင်အခါတိုးမြှင့် လုပ်ဆောင်ခဲ့ရသည်။ အစိုးရ၏ မူးယစ်ဆေး ဆန့်ကျင်ရေးတိုက်ပွဲများတွင် ရပ်ရွာခေါင်းဆောင်များ အသက်ဆုံးရှုံးခြင်းလည်းရှိခဲ့သည်။

မူးယစ်ဆေး ရောင်းဝယ်သူများနှင့် ဆက်စပ်သော သတင်းများအပြင် ထိုင်းနိုင်ငံမြောက်ပိုင်းသစ်တော ဧရိယာတွင် နေထိုင်ကြသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများကြားတွင် မြန်မာနှင့် လာအိုမှ ပြင်းထန်သော နှိပ်ကွပ်မှုများကို ရှောင်ရှားနိုင်ရန်အတွက် ရွှေ့ပြောင်းလာမှုများက တိုင်းပြည်လုံခြုံရေးကို ခြိမ်းခြောက်နေသည်ဆိုသော ကောလဟာလများ ပျံ့နှံ့နေကြသည်။ တရားဥပဒေစိုးမိုးမှုအတွက် ထိုင်းအာဏာပိုင်များက တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများကို သာမန်နိုင်ငံသားအဖြစ်မှ ခွဲထုတ်ပြီး တရားဥပဒေများပြဋ္ဌာန်းကာ သဘာဝသံယံဇာတကို ထိန်းချုပ်ရန်လည်း ကြိုးစားခဲ့ကြသည်။ ထိုကြိုးပမ်းမှုကိုပင် အစိုးရက သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်း

သိမ်းရေး ရှေးဦးဆောင်ရွက်ချက်ဟု ဆိုပါသေးသည်။ တိုင်းရင်းသားများသည် ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာ စိုက်ပျိုးကြသောကြောင့် မကြာခဏ ရေကြီးမှုများ၊ မြေပြိုမှုများဖြစ်စေသည်ဟုလည်း ပြစ်တင်ခံရသည်။ ဤအဖြစ်အပျက်များ၏ နောက်ဆက်တွဲမှာ ထိုင်းလူမျိုးကြီးအမြင်များက တိုင်းရင်းသားများ၏ ယဉ်ကျေးမှုများဆီသို့ အပေါ်စီးမှုလွှမ်းမိုးလာခြင်းဖြစ်သည်။

‘ဖွံ့ဖြိုးခြင်းက ယဉ်ကျေးခြင်း’

လွန်ခဲ့သော နှစ်ပေါင်း ၃၀ အတွင်း ထိုင်းအစိုးရက ‘ဖွံ့ဖြိုးခြင်းက ယဉ်ကျေးခြင်း’ ဟူသော ဆောင်ပုဒ်နှင့် အညီ စီမံကိန်းများကို စနစ်တကျ ဖော်ဆောင်ခဲ့ပြီး တိုင်းရင်းသားများအပေါ် အာဏာသက်ရောက်မှုရှိအောင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ Ken Kampeu စတင်ခဲ့သော အာဏာ၊ ဘတ်လျက်နှင့် ကိန်းဂဏန်းများအစရှိသည့် အမျိုးမျိုးသော ဖွံ့ဖြိုးရေးအယူအဆများကို မူတည်ပြီး အခန်းကဏ္ဍ အမျိုးမျိုးတွင် အဖွဲ့အစည်းအသီးသီးက ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများကို ဖွဲ့စည်းလုပ်ဆောင်ခဲ့ကြသည်။ ၎င်းတို့၏ ခံယူချက်မှာ တိုင်းပြည်စီးပွားရေး ဖွံ့ဖြိုးတိုးတက်ရေးတစ်ခုတည်းကိုသာ ဦးတည်ပြီး ကျွမ်းကျင်သော အတိုင်ပင်ခံ၊ အကြံပေးအရာရှိ၊ စောင့်ကြည့်လေ့လာသူ၊ လုပ်ငန်းဖော်ဆောင်သူ အစရှိသည်ဖြင့် မိမိတို့ တတ်မြောက်ကျွမ်းကျင်ရာ ကဏ္ဍမှ အခြေပြုလုပ်ဆောင်ခဲ့ကြသည်။ စီမံကိန်းပုံစံများ၊ သဘောတူညီချက် ဖော်ဆောင်မှုများကို Seminar များ၊ ရပ်ရွာအစည်းအဝေးများနှင့် ဒေသတွင်းလေ့လာမှုများမှတစ်ဆင့် ဖွံ့ဖြိုးရေးကို အကောင်အထည်ဖော်ခဲ့ကြသည်။ ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ဆောင်သူများနှင့် ဒေသခံများကြားက ဆက်ဆံရေးမှာ ဒေသခံများကို ဂရုစိုက်စရာမလိုဟု ယူဆသောအနေအထား

သို့မဟုတ် ရွာသားအချို့နှင့် ပုဂ္ဂိုလ်ရေး ရင်းနှီးမှုဖြင့် ဆက်ဆံသော အနေအထားကိုသာ အခြေခံသည်။

၁၉၉၀ ပြည့်နှစ်များကတည်းက နိုင်ငံတကာ ဖွံ့ဖြိုးရေး အဖွဲ့များက ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှုကို ထိန်းသိမ်းရေး ဆိုင်ရာကိစ္စများကို အာရုံစိုက် ဦးတည်လာခဲ့သည်။ အကျိုးဆက်မှာ တိုင်းရင်းအသိပညာများက သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် ထိန်းသိမ်းရေးအတွက် အရေးကြီးကြောင်းကို တစ်နိုင်ငံလုံး အတိုင်းအတာဖြင့် အသိအမှတ်ပြုလာခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုတိုင်းရင်းပညာရပ်များသည် သိပ္ပံပညာရှင်များ၊ NGO များ၊ ဖွံ့ဖြိုးရေးဆိုင်ရာ ကျွမ်းကျင်ပညာရှင်များ အတတ်ပညာကို မမြင်နိုင်သော ရှုထောင့်များဖြင့် တာရှည်ခံ ဖွံ့ဖြိုးရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေးကို အကူအညီပေးနိုင်မည်ဟု ယုံကြည်လာကြသည်။ ဇီဝမျိုးကွဲများကို ထိန်းသိမ်းရန် ရည်ရွယ်ချက်တစ်ခုမှာ စီးပွားရေးအမြတ်အစွန်းအတွက် ဖြစ်သည်နှင့်အညီ တိုင်းရင်းသားတို့၏ အသိပညာကို ပြန်လည်ဖွံ့ဖြိုးစေခြင်းမှာလည်း ၎င်းတို့၏ အန္တိမရည်မှန်းချက် မဟုတ်ပေ။ ကျွဲကူးရေပါ သဘောမျှသာ ဖြစ်သည်။

ထိုအချိန်က စဉ်းစားကြသော ရှုထောင့်မှာ သုတေသီပညာရှင်များက တိုင်းရင်းသားတို့၏ ကျွမ်းကျင်မှုများကို ဖော်ထုတ်သိရှိနိုင်ရန်သာ အဓိကဖြစ်ပြီး ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးအားကောင်း ကြံ့ခိုင်လာရေးကို ရည်ရွယ်သည်မဟုတ်ပေ။ ဇီဝမျိုးစုံထိန်းသိမ်းရေးမှာ ဖွံ့ဖြိုးရေးစီမံကိန်းများ၏ အစိတ်အပိုင်းအဖြစ် ပါဝင်သည့်တိုင်အောင် အများအားဖြင့် ရပ်ရွာအခြေအနေကို ကျကျနန လေ့လာကြသည်မဟုတ်ပေ။ ရွာအကြောင်းသိရှိမှုသာ သိအောင်လုပ်ပြီး လုံလောက်ပြီဟု ထင်သောအခါ ရွာသားများကို ပရောဂျက်မန်နေဂျာ ခန့်ထားပြီး လုပ်ငန်းများကို စတင်ခဲ့ကြခြင်းဖြစ်သည်။

သိပ္ပံပညာရှင်များက သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ သုတေသနဆောင်ရွက်ချက်များ အကောင်အထည်ဖော်ရန် တိကျသော ဧရိယာများကို ရွေးချယ်ခဲ့ကြသည်။ ဤလုပ်ဆောင်မှု များထဲတွင် ထိုင်းနိုင်ငံ၏ ဆန်စပါးအမျိုးမျိုးကို စုဆောင်းခြင်းမှာ သာဓက တစ်ခုဖြစ်ပြီး စပါးမျိုးပေါင်း ၇၀၀ ကျော်၊ ဒေသမျိုး ၂၀၀၀ ကျော်ကို စုဆောင်းခဲ့ကြသည်။ ဇီဝမျိုးကွဲများလေ့လာရန် ကွင်းဆင်းမှု လေ့လာမှုများက အသုံးဝင်အပင်မျိုးစိတ်များစွာကိုလည်း ဖော်ထုတ်နိုင်ခဲ့ကြသည်။ ဥပမာအားဖြင့် အပင်မျိုးစိတ်ပေါင်း ၁၂၀ ကို သစ်တောဧရိယာအတွင်းမှ စုဆောင်းနိုင်ခဲ့ပြီး ဒေသထွက် သီးပင်စားပင်မျိုးပေါင်း ၂၄၀ ခန့်ကို ဒေသဈေးကွက်တွင် ပြန်လည် ရောင်းချနိုင်ခဲ့ပြီဖြစ်သည်။

စုဆောင်းရရှိသော သတင်းအချက်အလက်များ ကြောင့် ဇီဝမျိုးကွဲများ ထိန်းသိမ်းရာတွင် တိုင်းရင်းသား လူမျိုးစုများ၏ အရေးပါမှုကို ပေါ်လွင်စေခဲ့သည်။

သို့သော် တိုင်းရင်းသားများ၏ ဗဟုသုတများ၊ နေထိုင်မှုပုံစံများနှင့် ၎င်းတို့၏ လောကကို ရှုမြင်လက်ခံပုံများကို နားလည်နိုင်ရန်အတွက် ထိရောက်သည့် အားထုတ်ဆောင်ရွက်မှုများ လိုအပ်နေဆဲပင်ဖြစ်သည်။

တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစုများ၏ ဇီဝမျိုးစုံ ထိန်းသိမ်းခြင်းဆိုင်ရာ အယူအဆများကို အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများတွင် တင်ပြကြသည်များကို အောက်ပါအတိုင်း လေ့လာနိုင်ကြသည်။ တိုင်းရင်းသားဒေသများမှ ပညာရှင်များပါဝင်သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် တက်ရောက်လာသူတို့က ၎င်းတို့၏ အတွေ့အကြုံများကို နှုတ်အားဖြင့် ပြောပြနိုင်အောင် စီစဉ်ခဲ့ကြရာ ပိုမိုထိရောက်မှု ရှိစေရန်အတွက် သရုပ်ပြခြင်းများနှင့် ရုပ်ပုံကားချပ်များဖြင့် မြင်သာထင်သာအောင် ချပြဆွေးနွေးနိုင်ရန် ဖန်တီးခဲ့ကြသည်။ တက်ရောက်

လာသည့် ပညာရှင်များအား ယခင်ဖြစ်ရပ်များကို ပြန်လည်အောက်မေ့စေခြင်း၊ သိထားသည့်ပညာများကို ဖော်ထုတ်သရုပ်ပြခြင်း၊ ရှေ့အနာဂတ်ကို စိတ်ကူးရည်မှန်းခြင်း အစရှိသော ဆွေးနွေးမှုပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့် ဆောင်ရွက်ကြရာ ပညာကို ယထာဘူတကျကျ ချဉ်းကပ်နိုင်ခြင်း၊ ပညာကို တင်စားမှုဖြင့် ဆွေးနွေးနိုင်ခြင်း အစရှိသည့် ဖြစ်စဉ်များ ပေါ်ပေါက်လာခဲ့ကြသည်။

၁။ အသိပညာ၏ တန်ဖိုး

မွေးကင်းစ ကလေးငယ်တစ်ဦး၏ နှုတ်ခမ်းဖျားတွင် ကောက်ပင်မှထွက်သော စပါးမဖြစ်မီ နို့ဦးရည်ကို ဆွတ်ပေးခြင်းအားဖြင့် ထမင်း၏အရသာကို မှတ်မိသည့်အချိန်ကနေ စပြီး တစ်သက်လုံး အမှတ်ရစေဖို့ဖြစ်ကြောင်း ကရင်အမျိုးသမီး လက်သည်က လူနဲ့သဘာဝဆိုင်ရာ ဆက်စပ်ပေးတဲ့ အလေ့အထကို ပြောပြပါသည်။ ရည်ရွယ်ချက်မှာ မွေးကင်းစကပင် သဘာဝနှင့်ရင်းနှီးရသော အရသာကို မှတ်မိသိရှိနေစေရန်ဖြစ်သည့်အပြင် ယဉ်ကျေးမှုမလေ့ထုံးစံတစ်ခုကိုစောင့်ရှောက်ခြင်းလည်းဖြစ်သည်။

အပင်များနှင့် ပတ်သက်ပြီး နှုတ်ပြောဖြင့် မှတ်သားထားကြသည်ကလည်း ကာလံဒေသလိုက်ပြီး အသုံးဝင်မှု ကွဲပြားနေခြင်းမျိုးတွေ့ရသည်။ မိုးရိုးရာဆေးဆရာက အပင်တစ်မျိုးကို မီးနေသည်ကုသရာမှာ အသုံးပြုသော်လည်း အခြားလူမျိုးစုမှ ဆေးဆရာတစ်ဦးက မြွေကိုက်ခံရသည်ကို ကုသရာတွင်သုံးပြီး၊ နောက်ဆေးဆရာတစ်ဦးမှာ ခေါင်းကိုက်ပျောက်ကင်းစေရန် အသုံးပြုကြသည်။ အပင်အမျိုးအစား တစ်ခုတည်းဖြစ်သော်လည်း အပင်ပေါက်ပွားရာ နယ်မြေကို လိုက်ပြီး၊ အစဉ်အဆက် လက်ဆင့်ကမ်းခဲ့ကြသော ဓလေ့ထုံးတမ်းများနှင့် ဆေးဆရာ၏ အသိပညာတို့ ပေါင်းစပ်ကာ

ကွဲပြားသော ကုထုံးများဖြင့် ရောဂါများကို ကုသပေးကြသည်။

ရွှေ့ပြောင်းတောင်ယာစိုက်ပျိုးသူ ကရင်လူမျိုးများက သစ်တော၊ ဥယျာဉ်များ၊ သစ်ခွပင်များ၊ လှေကားထစ် စိုက်ခင်းများ၊ စပါးခင်းများကို ၎င်းတို့၏ ‘သဘာဝဈေးဝယ် စင်တာ’ (Natural Supermarket) များအဖြစ် ခံယူထားပြီး သဘာဝနှင့် ဓလေ့ထုံးစံကြားရှိ အပြန်အလှန်စပ်ဆက်မှု များကို ဖော်ပြနေကြသည်။ ကရင်တို့သည် ရာသီအလိုက် သီးနှံများကို ရိတ်သိမ်းပြီး မည်သည်တို့ကို အစားအစာ အတွက်ဟုလည်းကောင်း၊ မည်သည်တို့ကို ဟင်းခတ်အမွှေး အကြိုင်အတွက်ဟုလည်းကောင်း၊ မည်သည်တို့ကို အဝတ် အထည်ဆေးဆိုးအတွက် ဟူ၍လည်းကောင်း အသုံးပြုနိုင် သည်။ ထို့ပြင် အနုပညာအတွက်လည်းကောင်း၊ အခမ်း အနားများနှင့် ရိုးရာနတ်ပူဇော်ပသခြင်းများအတွက်လည်း ကောင်း အသုံးပြုကြသည်။ ‘ဒါဟာ ကျွန်တော်တို့နဲ့ သဘာဝကြား သဟဇာတဖြစ်စွာ နေထိုင်ပုံပါ’။

အတိတ်နှင့် ပစ္စုပ္ပန်ကိုပြန်လည်သုံးသပ်ခြင်း

Workshop တစ်ခုတွင် အကြီးမားဆုံး စိန်ခေါ်မှုမှာ ပါဝင်တက်ရောက်သူတို့၏ အတွေ့အကြုံ ဗဟုသုတများကို နှုတ်ဖြင့်ဖော်ပြရာ၌ သူတို့ခံစားသမျှကို လွတ်လပ်စွာ၊ မရှက် မကြောက် ဖော်ပြနိုင်ကြသော ဆက်သွယ်မှုပုံစံ အမျိုးမျိုးကို ရရှိစေရန် အာမခံပေးခြင်းပင် ဖြစ်သည်။ ပါဝင်သူများက ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင်ဘာသာစကားဖြင့်သာ တင်ပြဆွေးနွေး ခြင်းမျိုးလည်း ဖြစ်နိုင်သည်။ ထိုသို့ဆွေးနွေးသောအခါ ထူးခြားနေခြင်းကိုလည်း သတိမမိကြမည်။ Workshop တစ်ခုတွင် ဆွေးနွေးတင်ပြမှုများကို ဆောင်ရွက်သောအခါ ဘာသာစကားတစ်မျိုးထက်ပိုနိုင်ပြီး မကြာခဏဆိုသလိုပင်

တက်ရောက်လာသော တိုင်းရင်းသားတို့က အများ နားလည် သော ဘာသာစကားအစား ကိုယ်ပိုင်ဘာသာစကားကို မပြောမဖြစ် အခြေအနေမျိုးလည်း ဖြစ်လာနိုင်သည်။ အထူး သဖြင့် ဘာသာစကားမတူညီသော သီချင်းသီဆိုမှုမျိုးမှာ မူလပုံစံများထက် အချိန်ပိုယူနိုင်သည်။ ဥပမာ မုံရိုးရာ သီချင်း များ ဆိုသောအခါ တေးသွား၏ အတိုးအကျယ်နှင့် သံစဉ် များက ကရင်သီချင်းသီဆိုဟန်များနှင့် အနည်းငယ်ကွဲပြားမှု ရှိသည်။ လီဆူးများမှာ မင်လူမျိုးများနှင့် ဆိုပုံဆင်တူသလို၊ လားဟူများကမူ မုံလူမျိုးများနှင့် ဆင်တူသည်။ အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲ တက်ရောက်သူများက ၎င်းတို့ဒေသမှ တိရစ္ဆာန် များ၏ဘာသာစကားကို ပြန်ပြောင်းပြောပြသောအခါတွင် လည်း လူမျိုးအချင်းချင်းကြား ကွဲပြားမှုများကိုတွေ့ရမည်။ တိုင်းရင်းသားလူမျိုးစု အသီးသီးဆီကနေ ခိုနှင့် ခွေးတို့ရဲ့ အသံကို ပုံစံမျိုးစုံနှင့် ကြားရခြင်းမှာ ဖျော်ရွှင်စရာဖြစ်သည်။ တိရစ္ဆာန်များရဲ့အပြုအမူနှင့် ဆောင်ရွက်ချက်များကို ဖော်ပြ ကြသော အခါတွင် ကွဲပြားသော အသိဉာဏ်များကို ဂရုပြုမိ စေသည်။

သို့ဖြစ်ရာ ထိုသဘောတွင် အပြုအမူများကို နေ့စဉ် သဘာဝတရားက ပုံဖော်သွားပြီး တိရစ္ဆာန်များ၏ အသံများ မှာ လူတို့၏ ဘာသာစကားလိုပင် အဓိပ္ပာယ်ရှိနေသည်ကို ဖော်ထုတ်ပြနေကြသည်။ ဤသို့ဖြင့်လူတို့၏ ဆက်ဆံရေး တွင်လည်းကောင်း၊ တိရစ္ဆာန်များ၏ ဆက်ဆံရေးတွင် လည်းကောင်း အညမညသဘောအားဖြင့် အပြန်အလှန် တုံ့ပြန်ကြပြီး လောကရေးရာများတွင် မိမိတို့ခံစားရသလို ပါဝင် အသုံးတော်ခံလေ့ရှိကြောင်းကိုလည်း တွေ့ရသည်။

နှုတ်နှင့်ပြောဆိုနိုင်ခြင်းကြောင့် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ တက်ရောက်လာသူများအနေဖြင့် ဘဝအတွေ့အကြုံများ ဝေမျှရာ နေရာတစ်ခုပေါ် ထွက်လာရာ ပြောပြသူတစ်ဦးစီက

ကိုယ်တွေ့မှတ်တမ်းများကို ပြောပြခြင်းအားဖြင့် တက်ရောက် လာသူ အသီးသီးကို ၎င်းတို့၏ ကိုယ်ပိုင် ကမ္ဘာများဆီသို့ အသီးသီးခေါ်ဆောင်သွားကြသည်။ နားလည်ရခက်ခဲသော အကြောင်းအရာအချို့ကို မဲစ တောင်ကြားဒေသတွင် တိုင်း ရင်းသူအမျိုးသမီးများနှင့် ပြုလုပ်ခဲ့သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ၌ ၎င်းတို့က မည်သို့ပြောပြကြသည်ကို အောက်ပါအတိုင်း ဖတ်ရှုနိုင်ပါသည်။

Wipa Srilimpanon (Lisu)

ဈေးကွက်အတွက် ပရဆေးထုတ်လုပ်မှုကို ကျွန်မ ကိုယ်တိုင် ကြိုးစားလုပ်ဆောင်ပြီးတဲ့နောက်မှာတော့ လီဆူးရိုးရာဝတ်စုံများ ချုပ်လုပ်မှုကို ကျွန်မသင်ယူခဲ့တယ်။ လီဆူးအိမ်ရှင်မကောင်း တစ်ယောက်ဖြစ်ဖို့ဆိုရင် ဝတ်စုံချုပ် လုပ်တာကို သိထားရမယ်။ မဟုတ်ရင်တော့ သင်မထားခဲ့ ဘူးဆိုပြီး အပြစ်တင်တာကို ခံရလိမ့်မယ်။ ကျွန်မသူငယ် ချင်းများ၊ ဆွေမျိုးများ၊ ကျွန်မမိဘများ၊ ဦးလေး အဒေါ်များ အကုန်လုံးက ကျွန်မကို သင်ပေးခဲ့ကြတယ်။ အာဏာပိုင် အဖွဲ့အစည်းတစ်ခုကလည်း အချုပ်အလုပ်နှင့် ပက်သက်တဲ့ အခြားအရာများကို သင်ကြားနိုင်ဖို့ ကျွန်မကို ကူညီပေးခဲ့ တယ်။ အခု ကျွန်မ ရိုးရာဝတ်စုံများနှင့် လက်မှုပစ္စည်းများကို ခေတ်နှင့်အညီ တီထွင်လုပ်ဆောင်နေပြီလေ။

ကျွန်မငယ်ငယ်တုန်းကဆို အမေက ကျွန်မကို အကုန် ပေးခဲ့တာ။ ကျွန်မ မှတ်မိသေးတယ် . . . နှစ်သစ်ကူးပွဲမှာ အမေက နတ်တွေကို တိုင်တည်ပင့်ဆောင်ခဲ့ပြီး ကျွန်မကို အရမ်းလှတဲ့ ဝတ်စုံတစ်စုံပေးခဲ့တယ်။ ဒါကြောင့်လည်း ကျွန်မက အားကျပြီး ဝတ်စုံလှလှများကို ဘယ်လိုချုပ်လုပ်ရ မလဲဆိုတာ သင်ယူခဲ့တာပေါ့။ အခု ကျွန်မသမီးကိုလည်း ပြန်သင်ပေးနိုင်ပြီ။ ကျွန်မ အစ်မကြီးက ရိုးရာဝတ်စုံများကို ဘယ်လိုဆင်ယင်ရမယ်။ အမျိုးသား အမျိုးသမီးများအတွက် အရောင်များရဲ့ အဓိပ္ပာယ်ကဘာ၊ ငွေထည် အဆင်တန်ဆာ များကို ဘယ်အချိန်မှာ ဆင်ယင်ရမယ်ဆိုတာရော အဝတ် အစားကိုပဲ ကြည့်ပြီး တစ်ခြားသူများကို လူကဲခတ်မမှားဖို့ ဆိုတာရော သင်ပြပေးခဲ့တယ်။

Nor-ari (Karen)

မိန်းကလေးများ လက်မှုပစ္စည်းအလုပ်တတ်ဘူးဆိုရင် လူကြီးသူမများက ပြစ်တင်ကြတယ် ။ ဒါကြောင့် ရက်ကန်း ယက်တာ ချည်ထည်ဆေးဆိုးတာများကို သင်ယူတာ ကျွန်မအတွက် စိန်ခေါ်မှု ဖြစ်လာခဲ့တာပေါ့။ ကျွန်မရဲ့ မိဘများနဲ့ ကိုယ်ပိုင်အတွေ့အကြုံတွေကနေ ကျွန်မ သင်ယူ လေ့လာခဲ့တယ်။

ကျွန်မရဲ့ မိသားစု၊ အထူးသဖြင့် ကျွန်မအမေနဲ့ အဖွားများက အဝတ်အထည်ဆေးဆိုးဖို့ ဘယ်အပင်ကို သုံးမယ်၊ ဝါပင်တွေကို တောထဲမှာ ဘယ်လိုစိုက်ပျိုးရမယ် အစရှိတဲ့ သိသင့်သိထိုက်တဲ့အရာတွေကို သင်ပေးခဲ့ကြ တယ်။ ကျွန်မတို့က လိုအပ်သလောက်ပဲ စုဆောင်းပြီး ဗုဒ္ဓဟူးနေ့ထူးရက်မြတ်များမှာလုပ်ဆောင်ကြတယ်။ အဝတ် အထည်တွေကို ဆေးဆိုးပြီးတော့ ကျွန်မတို့ ပွဲတစ်ခု ကျင်းပ တယ်။ ရွာကို မကောင်းဆိုးဝါးတွေ မလာအောင် ဆိုးဆေးကို ဝါးလုံးခေါင်းထဲထည့်ပြီး မီးရှို့တယ်။ ဒါက ဆေးဆိုးထားတဲ့ အထည်ကို ဝတ်ဆင်သူကို မကောင်းဆိုးဝါးများက ဒုက္ခပေး နိုင်အောင်၊ ဆိုးဆေးပင်များကနေ အစွဲတွေ ပါမလာရ အောင် လုပ်ဆောင်တာ ဖြစ်တယ်။ အရောင်တွေ၊ ဒီဇိုင်းပုံစံ တွေနဲ့ အဝတ်အထည်ရဲ့ အဓိပ္ပာယ်တွေနဲ့ ပတ်သက်လို့ ပုံတိုပတ်စတွေကို ကျွန်မ အဖွားက ပြောပြခဲ့တယ်။

နှစ်သစ်ကူး အခမ်းအနားကတော့ ကရင်အမျိုးသားတွေနဲ့ ကရင်အမျိုးသမီးတွေရဲ့ ငြိမ်းချမ်းတဲ့ ခင်မင်ဆက်ဆံမှု အမှတ်အသားအနေနဲ့ ကရင်ဝတ်စုံကို အပြန်အလှန်လဲလှယ် ပေးအပ်တဲ့ အချိန်ပဲ ဖြစ်တယ်။

ကျွန်မတို့ ကရင်များက မိခင်ရဲ့ ဓလေ့ထုံးစံကို သမီးက လိုက်နာရမယ်လို့ ခံယူထားကြတာ။ ဒီတော့ ကျွန်မ သိထားသမျှ ဗဟုသုတများကိုလည်း ကျွန်မသမီးကို လက် ဆင့်ကမ်းပေးမယ်။

Armima Saenmi (Lisu)

ကျွန်မအသက် ဆယ့်ရှစ်နှစ်အရွယ်မှာ ဝမ်းဆွဲ လက်သည်ဖြစ်အောင် အမေ့ဆီကနေတစ်ဆင့် သင်ယူခဲ့ တယ်။ ကျွန်မရဲ့ကိုယ်တွေ့ အတွေ့အကြုံတွေရော ပေါင်းစပ် ဖြစ်ပါတယ်။ ကလေးမီးဖွားဖို့ လိုအပ်တဲ့ ပစ္စည်းများက ချွန်ထက်တဲ့ ဝါးဓားတစ်ချောင်း၊ ကတ်ကြေးနှင့် အနီရောင် အပ်ချည်ကြိုးတစ်ချောင်းပါ။ မီးနေသည် ငါးဆယ်ကျော်ကို ကျွန်မကူညီမွေးဖွားပေးခဲ့တယ်။

ကလေးမွေးဖွားရာမှာ လိုက်နာရမယ့် စည်းကမ်း တချို့ကတော့ - (၁) ကလေးမွေးဖွားပြီးရင် သွေးက ဦးနှောက်ထဲ ရောက်သွားမှာကို စိုးရိမ်ရတဲ့အတွက် မိခင်က လဲလျောင်းနေတာထက် ထိုင်နေတာက ပိုပြီးသင့်တော် တယ်။ (၂) အစာစားတဲ့အခါ မိခင်က တစ်ယောက်တည်းပဲ စားသောက်ရမယ်။ (၃) မိခင်ရော ကလေးကော မီးခိုးငွေ့ မသင့်အောင် နေထိုင်သင့်တယ်။

ကလေးမီးဖွားဖို့ ကူညီပေးရတာကို အစပိုင်းတော့ ကျွန်မစိတ်ပူမိခဲ့တယ်။ ဒါပေမယ့် ကလေးကို မွေးဖွားပြီး တော့ ပျော်ဖို့ကောင်းလိုက်တာ။ မီးနေသည်အိမ်က ကလေး ကင်ပွန်းတပ်ဖို့ ပွဲတစ်ခု ကျင်းပပြီး ကလေးတစ်ယောက် ထပ်တိုးလာပြီဆိုတာ ရွာကိုအသိပေးဖို့ ယောက်ျားတစ်ဦးကို တာဝန်ပေးလေ့ရှိတယ်။ ဒါများ ပြီးပြီဆိုရင်တော့ ကျွန်မ တာဝန်ပြီးဆုံးလို့ စိတ်အေးလက်အေး ဖြစ်ပြီလေ။ ကျွန်မက နောက်ကနေ ဒူးခေါင်းနဲ့ ထောက်မပေးထားပြီး ကိုယ်ဝန် ဆောင် မွေးဖွားဖို့ကို ကူညီပေးတယ်။ ကလေးမွေးဖွားဖို့ ကျွန်မတို့ နှစ်ဦးစလုံး အားစိုက်လုပ်ဆောင်ရတာဖြစ်လို့

တော်တော်လေး ပင်ပန်းပါတယ်။ ခင်ပွန်းသည် အမျိုးသား ကလည်း ကလေးမွေးဖွားစဉ် အိမ်မှာရှိနေပြီး ကလေးကို ကျန်းကျန်းမာမာ မွေးနိုင်အောင် ကူညီပေးခဲ့လို့ ကလေး မိခင်က ကျွန်မကို ဝတ်စုံတစ်စုံပေးတယ်။ မီးနေသည်က နို့ထွက်ကောင်းအောင် ကြက်သားစားပေးရမယ်။

ကလေးရဲ့ခြေထောက်တွေ ဖြောင့်စင်းနေဖို့အတွက် သူ့ခြေထောက်ကို အနီးနဲ့ ခုနှစ်ရက် ကြပ်ကြပ်ထုပ်ထားပေး ရမယ်။ ဒါဟာ ကလေးကို မလန့်အောင်လည်း ကာကွယ်နိုင် တယ်။ ဒီအနီးထုတ်ပုံမှာ မိန်းကလေးနဲ့ ယောက်ျားလေး အတွက် ပုံစံကွဲပါတယ်။

ကလေးဟာ မွေးဖွားပြီးပြီးချင်း ငိုတယ်ဆိုရင် ကလေး ရဲ့ ကိုယ်စောင့်နတ်ဟာ အနီးအနား တစ်နေရာရာကနေ လာတာလို့ ကျွန်မတို့ ယုံကြည်ကြတယ်။ မွေးဖွားပြီး တစ်နာရီ နှစ်နာရီလောက်လောက်မှ ငိုတယ်ဆိုရင်တော့ သူ့ကိုယ် စောင့်နတ်ဟာ နည်းနည်းဝေးတဲ့နေရာကနေလာတာ။

အချင်းကျလာအောင် ကိုယ်ဝန်ဆောင်ကို ဘယ်လို နှိပ်နယ်ပေးပြီး ကလေးအသက်ကို ကာကွယ်ရမယ်ဆိုတာ ကို ကျွန်မအမေဆီကနေ သင်ယူခဲ့တယ်။ ကျွန်မ အသက် ရှင်နေသရွေ့ လိုအပ်တဲ့ အမျိုးသမီးများကို ဆက်ပြီး ကူညီ ပေးမယ်။ ကျွန်မသမီးကိုလည်း ဒီပညာကို လက်ဆင့်ကမ်း ပေးသွားမယ်။ ဒါပေမယ့် အနီးအနားမှာ ဆေးရုံတစ်ရုံ ရှိလာတာကြောင့် ဘယ်သူမှ ကျွန်မဆီလာပြီး မသင်ယူ သလောက်ပါပဲ။

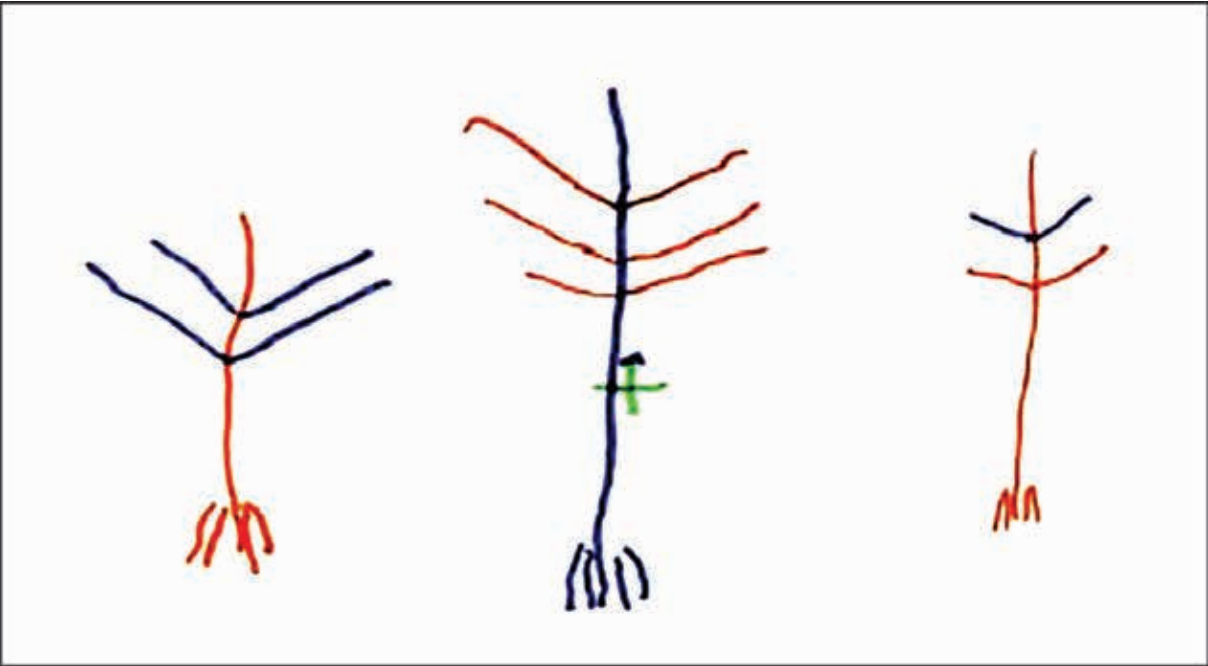
Ipu Siyamo (Karen)

ကျွန်မအသက် နှစ်ဆယ် မပြည့်ခင်မှာ ဝမ်းဆွဲ လက်သည် တစ်ယောက်ဖြစ်အောင် သင်ယူခဲ့ပါတယ်။ ဒီပညာကို အပျိုအမျိုးသမီးတစ်ယောက်ဆီက မဟုတ်ဘဲ

မိခင်ဖြစ်သူအိမ်ကနေ လက်ဆင့်ကမ်းသင်ယူရမယ်ဆိုတာဟာ ကရင်လူမျိုးစုမှာ စည်းမျဉ်းတစ်ခုပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ များသော အားဖြင့် ဒီပညာကို မိခင်ကနေ သမီးအိမ်၊ သက်ကြီးဝါကြီး များကနေတစ်ဆင့် လူငယ်တွေအိမ် လက်ဆင့်ကမ်းပေးကြ ပါတယ်။ ချွန်ထက်တဲ့ ဝါးကိရိယာတန်ဆာပလာ၊ အချင်း ထည့်ဖို့ ဇလုံကြီးကြီးတစ်ခု စတာတွေအပြင် ကိုယ့်မှာရှိတဲ့ လက်နှစ်ဖက်ကလည်း ဒီအလုပ်အတွက် အရေးအကြီးဆုံး တန်ဆာပလာပါပဲ။ ကျွန်မနှင့်အတူ အခြားအမျိုးသမီး နှစ်ဦးက နေ့ညမရွေး အဆင်သင့်ရှိနေပါတယ်။ ဒါက တော်တော်လေး အန္တရာယ်များတဲ့ အလုပ်တစ်ခုပါ။ ကလေးက မွေးဖွားပြီးပြီးချင်း ဝမ်းဆွဲရဲ့ ညစ်ပတ်တဲ့ လက်တွေနဲ့ ကိုင်တွယ်မိတယ်ဆိုရင် ကလေးက မျက်မမြင် ဖြစ်သွားနိုင်ပါတယ်။ ဒါကြောင့်လည်း အချို့ဝမ်းဆွဲတွေက သူတို့ သိထားတာတွေကို တခြားလူများကို အလွယ်တကူ ပေးဖို့ တွန့်ဆုတ်ကြတာပါ။

ကျွန်မအမေ ကလေးမွေးဖွားချိန်မှာ ကျွန်မ သူနှင့် အတူတူ ရှိနေခဲ့ပါတယ်။ အဲဒီအချိန်ကစပြီး ကလေးကို ဘယ်လိုမွေးဖွားရမယ်ဆိုတာကို ကျွန်မသင်ယူခဲ့ပြီး နောက် တော့ ကျွန်မကလေးကို ကျွန်မဘာသာ မွေးတယ်။ ကလေးက အသက်ရှင်တယ်ရှင်။ ကျွန်မအမျိုးသားက ဆေးရွက်ပြုတ်ရည်ကို ပြင်ဆင်ပေးခဲ့ပြီး ချက်ကြီးကို သစ်ပင်မှာ ချိတ်ဆွဲပေးခဲ့တယ်။ သစ်ပင်တွေက ကရင်လူမျိုး တွေရဲ့ ဘဝထဲ က အရေးကြီးတဲ့ အစိတ်အပိုင်းပဲ။ အမေက မီးဖွားပြီဆိုရင် သမီးက မိခင်အိမ်က သင်ယူရတယ်။ မီးနေသည် ရဲ့ ခင်ပွန်းက ချက်ကြီးကို သစ်ပင်မှာ ချိတ်ဆွဲတယ်။ ဒီလို ချက်ကြီးချိတ်တဲ့သစ်ပင်တွေကို မခုတ်မလှဲ စောင့်ရှောက်ရ တယ်။ ဒီလိုနဲ့ပဲ သစ်ပင်တွေဟာ ကရင်တွေရဲ့ ဘဝသံသရာ မှာ အရေးကြီးတဲ့ သင်္ကေတဖြစ်တယ်။

ချက်ကြီးကိုချိတ်ဆွဲထားသော သစ်ပင်

အမျိုးသမီးတစ်ယောက်က မီးဖွားဖို့ ခက်ခဲနေပြီဆိုရင် မွေးရလွယ်အောင် သူ့အမျိုးသားက လက်ယက်ကန်းက ပစ္စည်းတစ်ခုကို အနားယူလာပေးရတယ်။ ပြီးတော့ အမျိုးသမီးရဲ့ ကျောကိုပွတ်ပေးရတယ်။ ဒီလိုအခါဆို ဆွေမျိုးများက သူတို့လက်တွေကို ဆေးပြီး အဲဒီလက်ဆေး ရေကို မီးနေသည်ကို တိုက်တယ်။ ဒီလိုတိုက်တဲ့အခါလည်း အခမ်းအနားလုပ်ရတယ်။ အမျိုးသမီးတစ်ယောက် မီးဖွားပြီဆိုရင် အားလုံးက ရွာထဲမှာပဲ နေရတယ်။

ကလေးမီးဖွားတာနဲ့ ပက်သက်တဲ့ တခြားစည်းကမ်း တွေ ကတော့ ကိုယ်ဝန်ဆောင် အမျိုးသမီးဟာ မီးဖွားရင် မခက်ခဲရအောင် မီးကင်ထားတဲ့ ငှက်ပျောသီးတို့ တိရစ္ဆာန်

ထဲမှာဆိုရင်လည်း မြွေကိုမစားရဘူး။ ခွေးအပေါ်ကနေ လည်း မကျော်သွားရဘူး။ ဗိုက်ကြီးသည် ကိုယ်ပေါ်ကနေ လည်း ဘယ်သူမှ ကျော်ခွဲမလျှောက်ရဘူး။ လေးလံတဲ့ အရာဝတ္ထုများကို မမ,ရဘူး။ မီးဖွားပြီးရင် ကြက်သား၊ ကြက်ဥများ မစားသင့်ဘူး။

ကလေးမွေးဖွားပြီးပြီဆိုရင် ထမင်းရဲ့အရသာကို သိဖို့ အတွက် ကျွန်မက ကလေးနှုတ်ခမ်းကို ကောက်ပင် မမှည့်ခင် ရတဲ့ နို့ရည်ကို ဆွတ်ပေးတယ်။ ငရုတ်ကောင်းနှင့် ဂျင်း တစ်မျိုး ရောကြိတ်ထားတဲ့ ဆေးရည်ကို မွေးပြီးပြီးချင်း မီးနေသည် သောက်သုံးသင့်တာကလည်း ထုံးစံတစ်ခုပဲ ဖြစ်ပါတယ်။ ကလေးမွေးပြီး တစ်လတိတိ ရေမချိုးရဘူး။

ရေချိုးမယ်ဆိုရင်လည်း ဆေးမြစ်ဆေးရွက်တွေကို အသုံးပြုရမယ်။

ကျွန်မအသက် နှစ်ဆယ်အရွယ်မှာ ကိုယ်ဝန်ဆောင်ခဲ့ပြီး ကိုယ်တိုင်မွေးဖွားခဲ့တယ်။ အဲဒီ နောက်ပိုင်းမှာ အမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကို ကျွန်မ ကူညီမွေးဖွားပေးခဲ့တယ်။ အဲဒီအမျိုးသမီးက အစားအသောက်နှင့် ပက်သက်ပြီး လိုက်နာရမယ့် ကျွန်မ အကြံဉာဏ်တွေကို လက်မခံခဲ့လို့ ကလေးကို ထိခိုက်ခဲ့သေးတယ်။ ကလေးကြီးထွားမှုက နှေးကွေးနေလို့ ကျွန်မသူ့ကို အပြာရောင် တိုင်းရင်းဆေးတစ်မျိုး ပေးခဲ့ရတယ်။ မီးနေသည်အများကြီးကို ကူညီပေးခဲ့လို့ ကျန်းမာရေးထိခိုက်နေတဲ့ ကျွန်မအမေအတွက်လည်း ဆေးတစ်မျိုးကို တောထဲက ကျွန်မရခဲ့တယ်။ အဲဒီဆေးက သူ့ကို ခေါင်းအေးစေပြီး ဒီအတိုင်း မျိုချရတဲ့ ပုလဲလုံးလို ဆေးမျိုး။

ရွာထဲမှာ ကလေးတစ်ယောက်မွေးတော့မယ်ဆိုရင် ကလေးတွေ ကျွန်မဆီ လာကြတယ်။ အမျိုးသမီးအများစုက ဆေးရုံကို သွားဖို့ပဲ ပိုစိတ်သန်လာတဲ့ အခါကျတော့ အများစုက မကူညီချင်ကြတော့ဘူး သင်ယူချင်စိတ်လည်း မရှိကြတော့ဘူး။ ကျွန်မက ဆေးရုံအထိတော့ အဖော်လိုက်ပေးတယ်။ ဒါပေမယ့် ဆေးရုံမှာဆိုရင်တော့ ဝမ်းဆွဲတစ်ယောက်လိုတော့ ကူညီပေးနိုင်တော့ဘူး။

Prapraisi Dejudomwonga (Lahu)

မိဘများဆီက သင်ယူခဲ့တဲ့အတိုင်း ကျွန်မအသက် ဆယ့်ငါးနှစ်အရွယ်ကစပြီး မျိုးစေ့များကို စုဆောင်းခဲ့တာ။ ကျွန်မတို့ မိသားစုမှာ စားစရာ အလုံအလောက်ရှိနေချိန် အခြားမိသားစုတွေမှာ စားစရာ အလုံအလောက် မရှိနေ

ခဲ့ဘူး။ ဘာဖြစ်လို့လဲဆိုတော့ သူတို့ စပါးအထွက်ကို စောင့်ရှောက်တဲ့ အမေ (နတ်) ကို ကျေးဇူးတင်ဖို့ မေ့လျော့နေလို့ပဲ ဖြစ်မယ်လို့ ကျွန်မထင်တယ်။ ကောက်ရိတ်သိမ်းပြီးရင် ကျွန်မ မျိုးစပါး နည်းနည်းကို စုထားပြီး ဘယ်သူမှ မတွေ့နိုင်တဲ့ နေရာတစ်ခုမှာ တင်ထားလိုက်တယ်။

သဘောသီးအစေ့က အစာအိမ်နာတာအတွက် ကုသရာမှာ အသုံးပြုနိုင်တယ်။ ပြီးတော့ သီးသန့်စပါးစေ့ ခုနှစ်မျိုး ကလည်း အမျိုးသမီးများ ရက်ရှည် ဓမ္မတာဆင်းတာကို ရပ်တန့်အောင် အသုံးပြုနိုင်တယ်။

စက်တင်ဘာလလိုမျိုး စပါးပင်ရှည်တွေ ထိုးထိုး ထောင်ထောင် ပေါက်လာရင် သူတို့အပေါ်မှာ လေတွေက ဝေ့ပြီးတိုက်နေပြီဆိုရင်၊ ငရုတ်သီးတောင့်အနီတွေ ထွက်ပြီဆိုရင်၊ ဖားတွေက အော်ပြီဆိုရင်၊ စမ်းချောင်းထဲမှာ ရေစီးသံကြားနေရင် ကျွန်မပျော်တယ်။ စပါးပင်များ ဝင်းမှည့်နေပြီဆိုရင် ကျွန်မမိဘတွေနဲ့ ရွာသားတွေကို သတိရမိတယ်။ ဒါက ကောက်သစ်စားပွဲ ကျင်းပရမယ့်အချိန်။ ပွဲတော်အတွက် ရွာတွေကိုသွားပြီး ကြက် ဒါမှမဟုတ် ဝက်ကိုရှာမယ်။ သဘာဝကနေ ထွက်ရှိတဲ့ ပန်းကန်ပြားတွေ ဝါးတူတွေနဲ့ အတူတူစားကြတယ်။

နှစ်ကူး (ဇန်နဝါရီ ၁ ရက်မတိုင်ခင်) ညမှာတော့ ရွာသားတွေက ဘူးသီးခြောက်တွေနဲ့ ရေတွေကို သယ်လာပြီး အမေနဲ့ သက်ကြီးရွယ်အိုများကို လက်ဆေးပေးကြတယ်။ ညပိုင်းရောက်တော့ ဘုရားကျောင်းကိုသွားပြီး ကျေးဇူးတော် ချီးမွမ်းကြတယ်။ ဒီလိုအချိန်အခါမှာ လူတိုင်းက အကောင်းဆုံး အဝတ်အစားတွေကို ဝတ်ကြတယ်။ လူစုံတဲ့အခါ ကိုယ်တစ်နှစ်တာကြိုခဲ့တာတွေကို ပြန်ပြောင်း ဝေမျှပြောဆိုကြတယ်။ လူငယ်တွေကတော့ ပိုးကြပန်းကြတဲ့ အချိန်ပေါ့။ ဒီလူနဲ့ လက်တွဲသင့်လား မတွဲသင့်ဘူးလား အဲဒီအခါမှာ

ဆုံးဖြတ်ကြတာပဲ။

မျိုးစေ့တွေကို ထိန်းသိမ်းတာက အမျိုးသမီးတွေရဲ့ ထူးခြားတဲ့ပညာပေါ့။ ဒီ မျိုးစေ့ထိန်းသိမ်းတဲ့ ပွဲတော်မှာ အမျိုးသားတွေမပါဘဲ အမျိုးသမီးများချည်းပဲ တက်ရောက်ကြတယ်။ နှစ်စဉ်မေလထဲမှာ ကောက်စိုက်ပွဲတော်တစ်ခု ရှိတယ်။ အမျိုးသမီးများက သူတို့စိုက်ပျိုးနေတဲ့ သီးနှံပေါင်းစုံ မျိုးစေ့တွေထဲက အကောင်းဆုံးမျိုးစေ့တွေကို ယူဆောင်လာကြတယ်။ အမျိုးသမီးတွေက ဘယ်အပင်ကထွက်တဲ့ ဘယ်မျိုးဟာ အကောင်းဆုံးဆိုတာကို သိကြတယ်။ ဒီလို နောက်တစ်နှစ်အတွက် မျိုးထားဖို့ မျိုးစေ့ကိုတော့ လပြည့်မှာ ရိပ်သိမ်းကြပြီး နေပြင်းပြင်းနဲ့ အခြောက်ခံကြတယ်။

ကိုယ်ဝန်ဆောင်အမျိုးသမီးနှင့် ရာသီသွေးပေါ်နေတဲ့ အမျိုးသမီးတွေဟာ ဒီမျိုးစေ့တွေကို မကိုင်ရဘူး။ ဘာဖြစ်လို့လဲ ဆိုတော့ ကလေးရော မိခင်ပါ အားနည်းနေတဲ့ အချိန်မို့ သူတို့ကိုင်လိုက်ရင် ဒါဟာ မျိုးစေ့ကိုလည်း အကျိုးသက်ရောက်စေတယ်လို့ ယုံကြည်လို့ပဲ။ မျိုးစေ့ရဲ့ အာနိသင်ကို ထိခိုက်နိုင်တာကြောင့် ပလက်စတစ်အိတ်ထဲမှာလည်း မသိမ်းဆည်းသင့်ဘူး။

လားဟူလူမျိုးများမှာတော့ ဦးဦးဖျားဖျား ကောက်ဦးစပါးနဲ့လုပ်တဲ့ အစားအစာများနဲ့ မိဘတွေကို ကန်တော့ လေ့ရှိပြီး မုံလူမျိုးများမှာတော့ ဘိုးဘွားဘီဘင်များကို ကန်တော့ကြတယ်။

ဘယ်လိုမျိုးစေ့များကို သိမ်းဆည်းရမယ်၊ သန်စွမ်းတဲ့ အပင်များကို ဘယ်လိုခွဲခြားရမယ်၊ ဘယ်လိုအခြောက်ခံရမယ်၊ မျိုးစေ့ကို လုံခြုံတဲ့နေရာမှာ ဘယ်လိုသိမ်းဆည်းရမယ် ဆိုတာများကို ကျွန်မမိဘများဆီကနေ သင်ယူခဲ့တယ်။ ကလေးကို အငိုတိတ်အောင် ဘယ်လိုလုပ်ရမယ် ဆိုတာကိုလည်း ကျွန်မအမေက ပြောပြခဲ့တယ်။

ကျွန်မတို့ရွာက ဘုရားကျောင်းက မိဘကို ရိုသေဖို့ သင်ကြား ပေးခဲ့တယ်။ လားဟူ အခမ်းအနားပွဲများက သစ်စေ့များ ထိန်းသိမ်းတာ မဖြိုးတီးတာတွေကို အလေးထားတယ်။ IMPECT ကနေပြီး ဓာတုပစ္စည်းများမပါဘဲ စပါးဘယ်လို စိုက်ပျိုးရမယ်ဆိုတာ မျိုးစေ့ကောင်းများရဖို့ သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ကို ထိန်းသိမ်းရမယ်ဆိုတာများကို ကျွန်မ သင်ယူခဲ့တယ်။ ကျွန်မ တရုတ်ပြည် Lijing မှာ သဘာဝ နောက်ဆုံးမြေဩဇာကို သုံးသလဲဆိုတာ လေ့လာခဲ့တယ်။ ကျန်းမာသန်စွမ်းတဲ့ အပင်များစိုက်ဖို့ ဒီလုပ်ထုံးလုပ်နည်း များကို အတုယူခဲ့တယ်။ အဲဒီ အချိန်ကတည်းက ကျွန်မ ဆီကို လာလေ့လာကြတဲ့သူတွေလည်း ရှိလာတယ်။ သူတို့ကိုလည်း သင်ပေးခဲ့တယ်။ ဒီလို အစည်းအဝေးတွေမှာ ကျွန်မသင်ယူ ခဲ့သမျှ အတွေ့အကြုံတွေ တွေးမိတာတွေကို မှတ်စုစာအုပ်

ထဲမှာ ရေးထားတယ်။ မျိုးကွဲမျိုးစေ့များရဲ့ တန်ဖိုးကို ရှင်းပြနိုင်ဖို့အတွက် လူကြီးတွေဆီကနေ မျိုးစေ့တွေကိုလည်း ကျွန်မစုဆောင်းထားသေးတယ်။

Jia (Hmong)

ကျွန်မက သားသမီး ဆယ်ယောက်ထဲမှာ အကြီးဆုံး။ ကျွန်မအဖေ ဆုံးသွားတော့ ကျွန်မ အမေကို လယ်ထဲမှာ ကူပေးမယ့်သူ မရှိဘူးလေ။ ဒီတော့ ကျွန်မက မောင်လေး၊ ညီမလေးတွေကို ထိန်းပေးရတယ်။ ကျွန်မ အသက် ဆယ့်လေးနှစ်မှာ အိမ်ထောင်ကျခဲ့ပြီး နောက်တစ်နှစ်မှာ ပထမကလေးကို မွေးခဲ့တယ်။ ကလေးမွေးရတာ တော်တော် နာပါတယ်။ ကလေးမွေးပြီးတော့ ကျွန်မ လမ်းတောင် မလျှောက်နိုင်ဘူး။ မိရိုးဖလာဆေးတွေရှာပြီး ကျွမ်းကျင်သူ တွေနဲ့လည်း ပြခဲ့ရတယ်။ အဲဒီအချိန်တုန်းက ကျွန်မ ကိုယ် အလေးချိန်က ၂၉ ကီလိုဂရမ်ပဲ ရှိခဲ့တာ။ ဒီဆေးတွေရဲ့ အတူအညီနဲ့ နောက်တော့ ကျွန်မကိုယ်အလေးချိန်က ၅၂ ကီလိုဂရမ်အထိ တိုးတက်လာတယ်။ နောက် ကျွန်မ ကလေး သုံးယောက် ထပ်မွေးခဲ့တယ်။ အခုဆို တိုင်းရင်းဆေးက အနောက်တိုင်းဆေးများထက် ပိုပြီး အစွမ်းထက်တယ်ဆိုတာ ကျွန်မသိပြီလေ။ ကျွန်မနေထိုင်မကောင်းဖြစ်ရင် ဆေးရုံကို သွားပြတယ်။ ဒါပေမယ့် သူတို့က သက်သာအောင် ကုသ မပေးနိုင်တော့ အရပ်ထဲက ဆေးဆရာဆီကို ပြန်သွားခဲ့ရတာ ပါပဲ။ အဲဒီဆရာက ကျွန်မကို နတ်ဆေးဆရာဖြစ်ဖို့ နတ်တွေက ခေါ်နေတာလို့ပြောတယ်။ ခုတော့ ကျွန်မလည်း ဆေးကုပေး နေပြီလေ။ နာမကျန်းတဲ့သူကို ဘာဆေးမှ မပေးခင် ဆေး ဆရာက ကြက်သား၊ ငွေသားနည်းနည်းကို နတ်များထံ ပူဇော်ပသရတယ်။

အမျိုးသားပဲဖြစ်ဖြစ် အမျိုးသမီးပဲဖြစ်ဖြစ် နတ်တွေက နတ်ဆေးဆရာဖြစ်အောင် လုပ်ပေးနိုင်တယ်။ နတ်တွေက တောထဲမှာရှိတဲ့ သဘာဝဆေးမြစ်တွေကို စောင့်ရှောက်တယ် လေ။ နေမကောင်းဖြစ်နေတဲ့ သူတစ်ယောက်ကိုကုသဖို့ ကျွန်မက နတ်ဘုရားများကို တိုင်တည်ဆုတောင်းပြီး

ဘယ်လိုကုသရမယ်ဆိုတာကို အိပ်မက်ပေးတယ်လေ။ ဆေးနတ်ဘုရားများအတွက် နတ်စင်တစ်ခုကိုလည်း ကျွန်မ အိမ်မှာ ဆောက်ထားတယ်။ နတ်စင်ရှိလို့ ဆေးကုသတာ ဆေးရှာတာများမှာ ပိုပြီးအထောက်အကူဖြစ်တယ်။ ကျွန်မ နတ်စင်စဆောက်တော့ ကြက်တစ်ကောင်နှင့် ငွေ ဘတ် တစ်ရာ ပူဇော်ပသခဲ့တယ်။ အခုတော့ ရွာသားများက ဆေးလာကုရင် သဒ္ဓါသလောက် ငွေကြေးနှင့် ပူဇော်ပသကြ တယ်။ ကျွန်မက ကရင်တွေရော မုံလူမျိုးတွေရောကို ကုသ ပေးတယ်။

အများစုက ကျွန်မအဖွားဆီက သင်ယူခဲ့တာ။ ကျွန်မ အသက် ငါးနှစ်အရွယ်တုန်းကဆိုရင် ကျွန်မက လူဆိုးမလေး လေ။ သစ်ပင်တက်ပြီး လက်ကျိုးသွားခဲ့တယ်။ ကျွန်မ အဖွားက ကျွန်မကို ရိုးရာဆေးဆရာဆီ ခေါ်သွားခဲ့တယ်။ ရွာမှာ နေမကောင်းတဲ့သူမှန်သမျှ ကျွန်မအဖွားဆီကို လာကြ

တယ်။ အဖွားက မကုသနိုင်ဘူးဆိုရင် သူက လူနာကို ရိုးရာ ဆေးဆရာဆီကို ခေါ်သွားတယ်။ ကျွန်မက အဖွားနဲ့ နေခဲ့ရ တာ။

ကလေးမီးဖွားပြီးတော့ နေလို့မကောင်းတာကြောင့် ကျွန်မ ရိုးရာဆေးဆရာဆီကို သွားခဲ့တယ်။ ဆေးမျိုးစုံ အတွက် ဘတ်ငွေတစ်ထောင်တောင် ပေးခဲ့ရပေမယ့် မသက် သာပါဘူး။ ဒါကြောင့် တခြားဆေးဆရာတစ်ယောက်ဆီ သွားပြတော့ သူက ဆေးကုသအဖြစ် ရိုးရာဝတ်စုံတစ်စုံ တောင်းဆိုခဲ့တယ်။ နောက်တော့ ချင်းမိုင်က ဆေးရုံတစ်ရုံမှာ သွားပြခဲ့တော့ ဆရာဝန်များက သားအိမ်ထဲမှာ ကင်ဆာ ဖြစ်နေတာကို စမ်းသပ်မိကြတယ်။ သူတို့က ကျွန်မကို ခွဲစိတ် ကုသပေးခဲ့ပေမယ့် မသက်သာတာနှင့် အီစန် (Issan)ကို သွားပြီး ရွာနားက လူနာတစ်ယောက်ကို ကုသပေးခဲ့တဲ့ ရိုးရာ ဆေးဆရာကို သွားပြခဲ့တယ်။ သူ့ဆေးတွေကြောင့် ကျွန်မ ရောဂါ သက်သာလာပြီး အဲဒီဆေး ဆရာဆီကနေ ဆေးကုတဲ့ ပညာကို သိလာခဲ့တယ်။ ကျွန်မလည်း တဖြည်း ဖြည်းနှင့် နာမည်ရလာပြီး လူတော် တော်များများက ဆေးကုဖို့ ကျွန်မဆီ ရောက်လာကြတယ်။ ဒါပေမယ့် ကျွန်မဆီ ဆေးကုဖို့ လာသူတိုင်းက နတ်စင်မှာရှိတဲ့ ရိုးရာဆေးနတ် ဘုရား များကို ပူဇော်ပသရတယ်။

ကျွန်မသိထားတဲ့ ရိုးရာဆေး ကုသနည်းကို သင်ယူ လိုတဲ့ သူတိုင်းကို ကျွန်မက ပညာဖြန့်ဝေပေးမှာပါ။

ရုပ်ပုံများဖြင့် မြင်သာအောင်ဖော်ပြခြင်းနှင့် နှုတ်ဖြင့် ပြောပြခြင်း

ဆွဲထားသော ရုပ်ပုံကားချပ်နှင့် နှုတ်ပြောဖြင့် ဆွေးနွေးမှုများကြားတွင် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ဘဝရုပ်ပုံ လွှာများက တစ်လှည့်စီ ပေါ်လာကြသည်။ ရုပ်ပုံကားချပ် ရေးဆွဲခြင်းနှင့် နှုတ်ပြောဖြင့် တင်ပြခြင်း နှစ်ခုစလုံးမှာ ဒေသခံတို့၏ ယဉ်ကျေးမှုကို ထဲထဲဝင်ဝင်နားလည်လာ အောင် အထောက်အကူပေးသည်။ ရုပ်ပုံဆွဲပြခြင်းကြောင့် နှုတ်ပြောဖြင့် တင်ပြရန် မလိုတော့ဟု ထင်လျှင်များပါမည်။ နှုတ်ပြောကိုရုပ်ပုံက အစားမထိုးနိုင်၊ ရုပ်ပုံသည် နှုတ်ပြောကို အထောက်အကူ ပြုရန်ဖြစ်သည်။ အတွေးစိတ်ကူးများကို စုစည်းရ လွယ်ကူစေရန် ဖြစ်သည်။ ပုံကိုကြည့်ပြီး အကျယ်ချဲ့ ပြောဆိုနိုင်ရန် ဖြစ်သည်။ ရေးဆွဲထားသော ရုပ်ပုံမှာ ရေးဆွဲသူဒေသခံ တစ်ဦး၏ စုစည်းထားသော ပုဂ္ဂလ ဆန်သော မှတ်စုတစ်ခုလည်း ဖြစ်နေပြန်သည်။ အပြင်မှ ကြည့်သူ(လေ့လာသူ) အဖို့ကား ရုပ်ပုံမှာ ဆက်လက်ဆွေး နွေးရန် လမ်းဘယ်က စရမည်ဟူသော အချက်ကို ကောက်ရ ခြင်းမျိုးပင်ဖြစ်သည်။ ရုပ်ပုံအားလုံးသည် ယဉ်ကျေးမှုနှင့် ဆက်စပ်သော ရုပ်ပုံလွှာများပင်ဖြစ်သည်။ အချို့ကမူ ရုပ်ပုံဖြင့်ပြသော တင်စားချက်များဖြစ်နေကြမည်။ ထိုရုပ်ပုံ များတွင် မျက်စိပသာဒ ဖြစ်စေသော အလှတန်ဖိုးများ ရှိနေကြမည်။ ထိုအလှသည် တိုင်းရင်းသားတို့၏ အငွေ့ အသက် ထုံမွမ်းနေသောအလှဖြစ်မည်။ အထက်တွင်ဖော်ပြ ခဲ့သော ဘဝထဲမှ လာသည့် အတွေ့အကြုံများတွင် အသိ ပညာ သက်သက်သာမဟုတ် နာမ်ပိုင်း ဆိုင်ရာအတွေး အမြင်၏ နက်ရှိုင်းခြင်းကို တွေ့မြင်ရမည်။ သဘာဝကိုပုံဖော် ထားသော ယဉ်ကျေးမှုဆိုင်ရာ ပုံရိပ်များက ထို နာမ်ပိုင်း ဆိုင်ရာ ရှုထောင့်ကို လှစ်ပြနေကြသည်။ ကရင် ဝမ်းဆွဲ

တစ်ဦး၏ အတွေ့အကြုံတွင် သစ်ပင်ကို ဘဝသံသရာ တစ်ကြောတွင် အရေးပါသော ပုံရိပ်တစ်ခုအဖြစ် ဖော်ပြသွား ခဲ့သည်။ မွေးကင်းစကလေး၏ ချက်ကြီးချိတ်ဆွဲရာ နေရာ အဖြစ် သစ်ပင်ကို အလေးအမြတ်ထားမှုကို မြင်ရသည်။ လားဟူ မျိုးစေ့ကျွမ်းကျင် သူအမျိုးသမီးက ပြောပြသော ဆန်စပါးကို စောင့်ရှောက်သည့် မယ်တော်အကြောင်းတွင် ဆန်စပါးမျိုးများကို ကာကွယ်စောင့်ရှောက်ရန်နှင့် ပျောက်ဆုံး လုလု မျိုးများကို ပြန်လည်ဖော်ထုတ်ရန် အမျိုးသမီးတို့၏ ကဏ္ဍကို တွေ့မြင်ရမည်ဖြစ်သည်။ မုန်းရိုးရာ နတ်များကမူ လူသားတို့ အသက်ရှင်သန်စေရေးအတွက် အပင်များကို စောင့်ရှောက်သည်။ အဝတ်အထည် ရက်လုပ်ရာတွင် သစ်တောထဲမှ ဆိုးဆေး၊ ချည် အစရှိသည့်ပစ္စည်းများကို မိမိလိုသလောက်ကိုသာထုတ်ယူသုံးစွဲတတ်သောလေ့ကို ကရင်လူမျိုးများ၏ သီလအဖြစ်တွေ့မြင်ရမည်ဖြစ်သည်။ ထို ဇာတ်ကြောင်းများအားလုံးသည် တစ်နည်းအားဖြင့် တိုင်းရင်း သားတို့၏ စကြာဝဠာအမြင် (လောကတည်ဆောက်ပုံ) ကို လည်း ဖော်ကျူးနေကြသည်။ ထိုယဉ်ကျေးမှုများအားလုံး တွင် ကပ်ပါလာသော တန်ဖိုးများကို ရှုမြင်နိုင်ပါက ဒေသခံ တို့နှင့် အပြန်အလှန်ဆွေးနွေးကြရာတွင် တန်ဖိုးရှိသော လူသားတို့အကျိုးဖြစ်ထွန်းစေမှုများကို ထဲထဲဝင်ဝင် ဆွေးနွေး ကာ အမြင်များလည်း ဖလှယ်နိုင်ကြပေမည်။

၂။ ပစ္စုပ္ပန်နှင့် အနာဂတ်

အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများက ရပ်ရွာကောင်းကျိုး အတွက် တစ်ခုခု စတင်လုပ်ဆောင်ဖြစ်စေရန် စိတ်ပိုင်း ဆိုင်ရာအရာ အဆင်သင့်ဖြစ်အောင် ပြင်ဆင်ပေးသော၊ ရှောင်သင့်ဆောင်သင့်သည့် ယဉ်ကျေးမှုအရ အကဲဆတ်

သော ကိစ္စများကိုတွေးတောဖြစ်စေသော နေရာများဖြစ်ကြ သည်။ သို့သော် ထိုအလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများမှာ အနာဂတ် အတွက် မည်သို့မည်ပုံဆောင်ရွက်ကြမည်ကို နည်းပညာပိုင်းမှ ပြင်ဆင်ပြီး စီမံကိန်းရေးဆွဲသော နေရာများမဟုတ်ကြ သေးပေ။ အမှန်စင်စစ် တိုင်းရင်းသားတို့၏ ရှိရင်းကြွယ်ဝ မှုကို ပြန်လည်ဖော်ဆောင်နိုင်မည့် အနာဂတ်ကို မျှော်ရည် ကာ လက်ရှိတွင် အသုံးပြုနိုင်သော ကျွမ်းကျင်မှုများ၊ အရည် အသွေးများနှင့် ယဉ်ကျေးမှုပြယုသ်များဖြင့် စိတ်ကူးကြံစည် ကြသော ဖြစ်စဉ်တစ်ခုသာဖြစ်သည်။ အာဏာပိုင်တို့နှင့် ရပ်ရွာအကြား လုပ်ပိုင်ခွင့်ကိုမည်သို့ ခွဲဝေကျင့်သုံးမည်၊ ပြင်ပကမ္ဘာနှင့် တိုင်းရင်းသားဒေသများကြား ဆက်ဆံရေးကို မည်သို့ တည်ဆောက်မည် အစရှိသည်ဖြင့် စဉ်းစားကာ ပုံကြမ်းဖော်သော ကာလလည်းဖြစ်သည်။

‘ဝါပင်များက ဘယ်လိုပုံစံရှိတယ်ဆိုတာကို ကလေးများ မမေ့သင့်ဘူး’

လီဆူး၊ ကရင်၊ အခါ၊ မင်နှင့် ကချင် ဝတ်စုံချုပ်လုပ်သူ များနှင့် ရက်ကန်းသမားများက ၎င်းတို့၏ အသိုင်းအဝိုင်းမှ မိသားစုဝင်များ၊ အထူးသဖြင့် လူငယ်များကို ဓလေ့ထုံးစံများ လက်ဆင့်ကမ်းနိုင်ရန်အတွက် ဆွေးနွေးအဖြေရှာကြသည်။ အချိန်ကိုစောင့်ရပြီး အလွယ်တကူ ရှာဖွေရန် ခက်ခဲသည့် တိုင်အောင် သဘာဝပစ္စည်းများကို သာအသုံးပြုကြရန် ဟူသော အဆိုကို ၎င်းတို့အားလုံးကသဘောတူကြသည်။ ဥပမာ- ဝါပင်များဖြစ်ထွန်းဖို့ရာတွင် လူငယ်များအနေဖြင့် ဝါပင်ကိုပင် မည်သို့မည်ပုံရှိမှန်းမသိသော အခြေအနေမျိုး မဖြစ်သင့်ပေ။ တိုင်းရင်းပညာများကို သင်ယူနိုင်ကြရန် ၎င်းတို့အနေဖြင့် မိဘများနှင့် အတူနေထိုင်သင့်ပြီး မြို့သို့

ပညာသင်သွားကာ ရွာသို့ပြန်မလာတော့သည့်အဖြစ်မျိုးမှာ ပညာကို မျိုးတုန်းသွားစေသည်ဟု ဆိုကြသည်။ ထို့ပြင် လူငယ်များအနေဖြင့် ရိုးရာဝတ်စုံကိုလည်း မပစ်ပယ်သင့်ဟု ဆိုသည်။ ဝါပင်နှင့် လျှော်ပင်များကို ယာထဲတွင် ကိုယ်တိုင် စိုက်ပျိုးပြီး သက်ကြီးဝါကြီးများအနေဖြင့် သင်ကြားပေး နိုင်သေးသော ပွဲတော်ကျင်းပရေးနှင့် ကိုးကွယ်ယုံကြည်မှု ပိုင်းဆိုင်ရာ ဓလေ့နှင့် ဗဟုသုတများကိုလည်း ဆည်းပူးထား သင့်သည်ဟုဆိုသည်။

ရိုးရာဝတ်စုံများ၏ တန်ဖိုးကို နားလည်ရန် ပြိုင်ပွဲများ ပြုလုပ်ပေးတာ၊ ရိုးရာဝတ်စုံများကို ဂုဏ်ယူစွာ ဆင်ယင်မှု၊ စိတ်ဝင်စားမှုနှင့် တန်ဖိုးများကို ထိန်းသိမ်းထားနိုင်ရန်၊ လူငယ်များ အာရုံစိုက်လာစေရန် ကျေးရွာခေါင်းဆောင်များ အနေဖြင့် အားထုတ်ကြရမည်ဖြစ်သည်။ ကလေးများ လက်မှုပညာကို လေ့လာနိုင်ရန် ထိုကဲ့သို့သော နည်းလမ်း များဖြင့် ဆွဲဆောင်နိုင်မည်ဖြစ်သည်။

‘ဈေးကွက်’ ကပဲ ဘဝရဲ့ ကိစ္စအဝဝကို ဖြေရှင်းပေး သွားမယ်ဆိုတာ မဟုတ်ပါဘူး။ ဒါပေမယ့် ဈေးကွက်က လူတွေကိုခိုင်းပါတယ်။ ထုတ်လုပ်တဲ့ ပစ္စည်းများက ဖောင်းပွ လာပြီး ပတ်ဝန်းကျင်ညစ်ညမ်းကာအသုံးပြုသူများကိုလည်း အဆိပ်အတောက် ဖြစ်စေတာကြောင့် ထိုနည်းလမ်းမှာ ရေရှည်တည်တံ့သော ဖွံ့ဖြိုးရေးကို မဖြစ်စေပါ။ စက်ရုံကြီး များက ထွက်ကုန်များကို ဝယ်ယူခြင်းဟာ ဒေသခံများကို အကျိုးပြုခြင်းထက်စာလျှင် စက်ရုံပိုင်ရှင်များနှင့် ကြားခံလူများ ကိုသာ ပို၍ အကျိုးဖြစ်ထွန်းစေသည်။ ဒေသ၏ သဘာဝ အရင်းအမြစ်များကို အသုံးပြုပြီး ဝတ်စုံများ ထုတ်လုပ် ခြင်းကမှာ ရေရှည်ခိုင်မြဲသော လူ့အဖွဲ့အစည်းဖြစ်လာစေရန် ဆောင်ရွက်မှုဖြစ်သည်ဟု ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။

‘ရွာထဲကို မျိုးစေ့တွေ ပြန်ရောက်လာပြီ’

ကလေးများနှင့် အိမ်ထောင်ရှင်မများကို ဗဟုသုတ ဝေမျှခြင်းဖြင့် မျိုးစေ့ထိန်းသိမ်းရန် စိတ်ကူးကို လားဟူများက စတင်ခဲ့ကြသည်။ အခြားမျိုးနွယ်စုများတွင် မျိုးစေ့ရှားပါး လာမှုနှင့်ကြုံတွေ့နေရချိန်တွင် လားဟူအိမ်ရှင်မများက မျိုးစေ့များကို စုဆောင်းထိန်းသိမ်းကြသည်။ အိမ်ရှင်မများ၏ ထိန်းသိမ်းမှုကြောင့် မျိုးစေ့များ အရည်အသွေးကောင်းလေ့ ရှိရာ စပ်မျိုးစေ့များထက်ပိုမို အထွက်နှုန်းကောင်းသဖြင့် အိမ်ထောင်ဦးစီးများက ဒါဘယ်ကလာတဲ့ မျိုးစေ့လဲဟုပင် မေးမြန်းရလေ့ရှိသည်။

ယခင်ကလားဟူ နှစ်သစ်ကူးပွဲများတွင် ရွာတွင် စိုက် ပျိုးသော မျိုးစေ့များကို စုပေါင်းပြသပြီး ရွာလူထု အကောင်းဆုံးမျိုးစေ့ကို ဆွေးနွေးရွေးချယ်ကြသည်။ ကျောင်းများက သရုပ်ပြကွင်းများတွင် မျိုးစေ့များကို စိုက်ပျိုးပြီး အိမ်ထောင်ရှင်မများကလည်း ကလေးများကို မျိုးစေ့များအကြောင်း သင်ပြပေးသည်။ တဖြည်းဖြည်းနှင့် လားဟူများသည် မျိုးစေ့ကောင်းရှိသူများ ဖြစ်ကြသည်ဟု ကျောင်းမှဆရာများအထိပင် သိရှိလာတော့သည်။ကျောင်း တွင် မျိုးစေ့အကြောင်း သင်ကြားရာတွင် မည်သည့်အချိန် တွင် မျိုးစေ့စုဆောင်းမှု အခန်းအနားများ ပြုလုပ်ရမည်ဟု ဆွေးနွေးခြင်းလည်း ပါဝင်လာခဲ့သည်။ ကျောင်းနေစဉ် အတွင်းမှာပင် ကလေးများက အမျိုးမျိုးသော မျိုးစေ့များ အကြောင်း လေ့လာနိုင်ကြပြီဖြစ်သည်။

‘အရင်တုန်းက စပါးရိတ်သိမ်းဖို့အတွက် မောင်း ထောင်းနှင့် တံစဉ်များကို အသုံးပြုကြတယ်။ အခုတော့ လူတော်တော်များများက စက်များကို အသုံးပြုပြီး ဆန်က လည်း အရင်လောက် အရသာမရှိတော့ပါဘူး။ ရွာထဲမှာ မောင်းထောင်းနှင့် တံစဉ်နှစ်စုံရှိပြီး ရွာသားများ စပါး

ခြွေလှေ့နိုင်ပါတယ်။ ဒီစပါးကနေ မိသားစုဝင်ငွေ ရရှိတာပါ။ မီးနေသည်က စက်နှင့် ခြွေလှေ့တဲ့ ဆန်မဟုတ်ဘဲ မောင်း ထောင်းထားတဲ့ ဆန်ကိုပဲ စားသုံးနိုင်ပါတယ်။’

‘အရင်တုန်းကဆို ကျွန်တော်တို့ ဓာတ်မြေဩဇာ များကို မသုံးပါဘူး။ ဘယ်လိုသုံးရမယ်ဆိုတာကိုလည်း မသိ ပါဘူး။ ရွာကို အဖွဲ့အစည်းတချို့ရောက်လာပြီး အခြား မျိုးစေ့များနှင့် ထွန်ယက်စိုက်ပျိုးရေးစနစ်များကို မိတ်ဆက် ပေးပါတယ်။ အခုဆို ရွာထဲမှာ ဓာတ်မြေဩဇာ အသုံးပြုမှု မိတ်ဆက်ပေးပြီး အသုံးပြုဖို့ လွယ်တာကြောင့် တော်တော် များများက သုံးနေကြပါပြီ။ ဓာတ်မြေဩဇာနှင့် ထိတွေ့တဲ့ မိသားစုဝင်များ အကုန်လုံး ဖျားနာကြပါတယ်။’

လယ်ယာမြေကန့်သတ်ချက်များ ရှိနေတာကြောင့် ရွာသားတော်တော်များများက ဓာတ်မြေဩဇာကို အသုံးပြု နေရပါတယ်။ သူတို့ရဲ့ လယ်များနားက နယ်မြေများက တော်ဝင်စီမံကိန်းအတွက် ဖြစ်သွားပြီး မြေယာပဋိပက္ခ များက အရင်ထက် ပိုလာပါတယ်။

ဖျားနာမှုများဟာ ဓာတ်မြေဩဇာများကြောင့် ဖြစ်တာ လို့ ရွာက လူကြီးများက ပြောပါတယ်။ ရွာက ရပ်မိရပ်ဖ အဖွားတစ်ယောက်က သူတို့ကို ကုသဖို့ ပရဆေးအချို့ကို အကြံပေးပါတယ်။ ဒါပေမယ့် မပျောက်ကင်းတာကြောင့် ဆေးရုံကို သွားကြရပါတယ်။ ဒါပေမယ့် ကုသလို့ မရသေး ပါဘူး။ ဓာတုပစ္စည်းများက သူတို့နှလုံးထဲအထိ ရောက်နေ ပြီလေ။ ရွာထဲမှာ သဘာဝပစ္စည်းတွေ ရနိုင်ပြီး ဒေသမျိုး စေ့များ ပြန်လည်အသက်ဝင်လာတာကြောင့် သဘာဝ အလျောက် စိုက်ပျိုးမှုတန်ဖိုးတွေကို ဖလှယ်ဖို့အတွက် ရွာသားတွေကို စုစည်းနိုင်ခဲ့ပါတယ်။’

‘သဘာဝကုထုံးက ဆေးများ အသုံးပြုတာထက် ပိုကောင်းပါတယ်’

‘ကလေးတွေက ဆိုးတယ်ဗျ။ သူတို့ ခဏခဏ အရိုး ကျိုးလို့ ပရဆေးစုဆောင်းတဲ့ တောထဲကို သူတို့ကို ခေါ် သွားတယ်လေ။ သူတို့လဲ လေ့လာနိုင်တာပေါ့။ မကြာခဏ ဖျားနာနေသူများလည်း လေ့လာထားဖို့ လိုပါတယ်။ ဆေးရုံ ဒါမှမဟုတ် ပွဲလမ်း အခမ်းအနားများနဲ့ မကုသနိုင်ရင် သူတို့ကို ပရဆေးတွေနဲ့ ကုသလို့ရပါတယ်။’

‘မဲ့ ရွာတော်တော်များများမှာ ပရဆေးဥယျာဉ်များကို သစ်တောထိန်းသိမ်းနယ်မြေများနားမှာ တည်ထောင်ထား ပါတယ်။ လတိုင်း အိမ်ထောင်ရှင်မတွေ၊ သမီးတွေနဲ့ အိမ်ထောင်တစ်ခုစီက မိသားစုဝင်တွေက ဒီဥယျာဉ်များကို အလှည့်ကျထိန်းသိမ်းကြပါတယ်။ သူတို့က ကောင်းကောင်း မစောင့်ရှောက်ဘူးဆိုရင် ဒဏ်ရိုက်ပါတယ်။ ဒါကို ထိန်းသိမ်း စောင့်ရှောက်နေစဉ်အတွင်းမှာ ပရဆေးများအကြောင်းကို သူတို့ လေ့လာနိုင်ပါတယ်။ ဒီဥယျာဉ်ကို ရွာသားများ အသုံး ပြုနိုင်ပြီး အခြားရွာသားများအနေနှင့် ခွင့်တောင်းပြီးဖြစ်စေ အခကြေးငွေနှင့်ဖြစ်စေ အသုံးပြုနိုင်ပါတယ်။ ရွာကိုလာတဲ့ ဧည့်သည်များကိုလဲ သူတို့က ပရဆေးများ ဝေမျှပေးပါတယ်။ တခြားရွာမှာ အစွမ်းထက်တဲ့ ပရဆေးပင်များ ရှိတယ်ဆိုရင် ဒီမှာ စိုက်ပျိုးဖို့ တောင်းခံပါတယ်။

တချို့ ပရဆေးတွေက ဥယျာဉ်ထဲမှာ စိုက်ပျိုးလို့ မရပါဘူး။ ဒီဆေးပင်များက တောထဲမှာ ရှင်သန်တာဖြစ်လို့ သူတို့ကို ခူးဆွတ်ဖို့ စည်းကမ်းအချို့ ချထားရပါတယ်။ ခူးဆွတ်ဖို့အတွက် အခြားရွာသားများရဲ့ ခွင့်ပြုချက် တောင်းခံ ရမှာဖြစ်ပြီး လိုအပ်သလောက်ပဲ ခူးယူရမှာပါ။ ရောဂါက ပြင်းထန်တယ်ဆိုရင် အသက်ဆုံးရှုံးမှုများ မဖြစ်ဖို့အတွက် တခြားဆေးဆရာများလည်း ကူညီကုသပေးပါတယ်။

ပရဆေးနှင့် မကုသခင် နတ်စင်မှာ ကန်တော့ဖို့ ကလည်း အရေးကြီးပါတယ်။ နှစ်သစ်ကူးမှာတော့ ပထမ ဦးဆုံး လူနာက ကြက်နှင့် ငွေသားအချို့ကို ပူဇော်ရပါတယ်။ ကုသလို့ ပျောက်ကင်းသွားရင်လည်း စက္ကူငွေသားနှင့် ပူဇော်ရပါမယ်။ လားဟူလူမျိုးတွေမှာတော့ လူနာက ငွေသား ဘတ် ၂၀ နှင့် ဆန်၊ ဆေးရွက်ကြီးနည်းနည်းပေးရပါတယ်။ တကယ်လို့ ရောဂါပျောက်ကင်းတယ်ဆိုရင် ငွေသား ဘတ် ၂၀၀ ပေးရပါတယ်။

လူနာက ရာသီပေါ်နေရင် သူ့အမျိုးသားနှင့် အတူ မအိပ်စက်ရပါဘူး ဒါမှမဟုတ် ပရဆေး သုံးဆောင်ရပါမယ်။ ကိုယ်ဝန်ဆောင်အမျိုးသမီးက တိုင်းရင်းဆေးဆရာနှင့်အတူ တောထဲကို သွားနိုင်ပါတယ်။ ဒါပေမယ့် သူ့ကိုယ်တိုင် ဆေးရွက်မခူးရပါဘူး။ အခါလူမျိုးတွေမှာ အသက် ၅၀ ကျော်မှ သမားကောင်းတစ်ဦး ဖြစ်တယ်လို့ ယူဆပါမယ်။ ဒါမှသာ လောဘများများ မရှိတော့မှာပါ။ မီးယပ်သွေးဆုံး သွားပြီဖြစ်တဲ့ အမျိုးသမီးတစ်ယောက်ကလည်း ဆေးဆရာ ဖြစ်နိုင်ပါတယ်။

ဘယ်ဘာသာဝင်ပဲ ဖြစ်ဖြစ် ပရဆေးသုံးတာမျိုး မဖြစ် သင့်ပါဘူး။ ဒါပေမယ့် ပူဇော်ပသမှုက ကုသမှုရဲ့ အစိတ် အပိုင်းတစ်ခု ဖြစ်ပါတယ်။’

‘ဘဝသစ်ပင် တည်တံ့နေရမည်’

ဝမ်းဆွဲလက်သည်က သူ့သမီးနဲ့ ချွေးမကို ပညာတွေ လက်ဆင့်ကမ်းမျှဝေပါတယ်။ အမျိုးသမီးတစ်ယောက် မီးဖွားတဲ့အခါ သူ့သမီးတွေကို အတူခေါ်လာမယ်။ သွေး ကြောကို ဘယ်လိုစမ်းမယ် ဆိုတာ၊ ကိုယ်ဝန်ဆောင်အတွက် ဆောင်ရန်၊ ရှောင်ရန်ဘာတွေရှိတယ်ဆိုတာကိုလည်း သင် ကြားပေးပါတယ်။

အခုတော့ ဆေးရုံသွားတာက ပိုပြီးစိတ်ချရတယ်လို့ အမျိုးသမီးများက ယူဆပါတယ်။ ကလေးမွေးစာရင်းက လည်း ဆေးရုံမှာ ရဖို့ပိုလွယ်ပြီး ဒါကို နိုင်ငံသားလျှောက် ထားဖို့ အသုံးပြုနိုင်ပါတယ်။ ရွာမှာ ကလေးမီးဖွားတာက ပိုပြီး ရှုပ်ထွေးတာကြောင့် ကရင်ဝမ်းဆွဲလက်သည်တွေက အစီအစဉ်အသစ်တစ်ခုကို ပြုလုပ်ဖို့ ဆုံးဖြတ်ခဲ့ပါတယ်။ မွေးဖွားကြောင်းအထောက်အထားနဲ့ ချက်ကြီးကို ဆေးရုံမှာ တင်ပြပြီး မွေးစာရင်း ထုတ်ယူတာပါ။ ဒါပေမယ့် ချက်ကြီးကို အိမ်ပြန်သယ်လာပြီး သစ်ပင်မှာ ချိတ်ဆွဲထားရပါမယ်။ အဲဒီသစ်ပင်ကို ရွာသားများ ခုတ်ခွင့်မရှိပါဘူး။ ဒီလို ချက်ကြီးမချိတ်ဖြစ်တဲ့အပင်ဆိုရင် ရွာသားတွေက ခုတ်ပစ်မှာ ဖြစ်ပြီး သစ်တောလည်း ပြုန်းတီးကုန်မှာပါ။

လီဆူးလူမျိုး ဝမ်းဆွဲလက်သည်က ရွာသားတွေ ရိုးရာမီးဖွားနည်းကို စိတ်ဝင်စားမှု တိုးလာပြီး ဆေးရုံ ဝန်ထမ်းတွေကလည်း ကျွန်မတို့ဆီကလည်း ပြန်လည် သင်ယူနိုင်တာလည်း ရှိတာကြောင့် အတွေ့အကြုံဖလှယ် နိုင်ဖို့ မျှော်လင့်နေပါတယ်။ ဒါမှ အချင်းချင်းနားလည်မှု ရှိမှာပါ။ မွေးစာရင်းကို ရဖို့ကိုလည်း ရိုးရိုးရှင်းရှင်းနဲ့ မခက် ခဲဖို့ လိုနေပါတယ်။

ကလေးချက်ကြီးနှင့် ပတ်သက်ပြီးတော့ လိုက်နာ ရမယ့် ဓလေ့ထုံးစံအချို့ ရှိနေပါတယ်။ လားဟူလူမျိုးများက ချက်ကြီးကို လှေကားအောက်မှာ သိမ်းထားပါတယ်။ မုံလူမျိုးများအတွက်ကတော့ ကလေးက မိန်းကလေးဖြစ်ရင် ချက်ကြီးကို အိပ်ယာအောင်မှသိမ်းထားပြီး ယောက်ျားလေး ဆိုရင်တော့ ခြင်းတောင်းထဲထည့်ပြီး သစ်ပင်မှာ ချိတ်ဆွဲ ထားပါတယ်။ လီဆူးလူမျိုးများကတော့ ချက်ကြီးကို မိခင်ရဲ့ အိပ်ခန်းအောက်တည့်တည့် အိမ်အောက်မှာ မြှုပ်နှံပါတယ်။ မုံလူမျိုးများမှာ လူတစ်ယောက်က ရွာပြင်ကို ရွေ့သွားပြီး

သူသေဆုံးသွားတယ်ဆိုရင် လူသေနှင့်အတူ ချက်ကြီးကို မြှုပ်နှံဖို့အတွက် ချက်ကြီးရှာဖွေတဲ့ အခန်းအနားကို လုပ်ဆောင်ရပါတယ်။ ကရင်လူမျိုးများက ချက်ကြီးကို သစ်ပင်မှာ သိမ်းထားသရွေ့ သူ့ကိုသေပြီလို့သတ်မှတ်လို့ မရဘူး။ ချက်ကြီးက ဘဝသစ်ပင်နှင့်အတူ ဆက်စပ်နေတာ ကြောင့် သူ့ဘဝက ဆက်လက်တည်ရှိနေပါတယ်။

မြန်မာနိုင်ငံအတွင်းရှိ ရပ်ရွာအချို့မှ သဘာဝအရင်းအမြစ်များကို စီမံခန့်ခွဲပုံကလည်း တိုင်းရင်းပညာမှာ လူမှုဘဝရှင်သန်ရေးအတွက် များစွာအရေးပါလှပုံကို ဖော်ပြနေသည်ဖြစ်ရာ အောက်ပါသဘာဝကမ္ဘာများက ဌာနေတိုင်းရင်းသားတို့၏ပညာကို ဆက်လက်လေ့လာ ဖော်ထုတ်ကြရန် စိတ်အားထက်သန်မှုကို ဖြစ်ပေါ်စေခဲ့သည်။

ကချင်ပြည်နယ်မှ ကိုယ်ပိုင်စားသုံးဆီထုတ်လုပ်ပုံ

ကချင်ပြည်နယ်တွင် အသုံးပြုခဲ့ကြသော ကိုယ်ပိုင် စားသုံးဆီထုတ်လုပ်ပုံကို ဝိုင်းမော်မြို့နယ်၊ ဝေရွတ်ယန် ကျေးရွာမှ ၅၆ နှစ်အရွယ် ဦးလဖိုင်နော်ဆမ်သည် ဝေရွတ်ယန်ဒေသခံ ပြည်သူ့အစုအဖွဲ့ပိုင် သစ်တောလုပ်ငန်းအဖွဲ့ဝင် တစ်ဦး ဖြစ်သည်။ ဦးလဖိုင်နော်ဆမ်၏ ငယ်ရွယ်စဉ်ဘဝမှ လူလတ်ပိုင်းအထိ မိရိုးဖလာ မိသားစု စားဝတ်နေထိုင်ရေး အတွက် ကိုယ်ပိုင်စားသုံးဆီ (နှမ်းဆီ) ထုတ်လုပ်ပုံ အဆင့်ဆင့်ကို ဖော်ထုတ်ဆွေးနွေးခဲ့ရာ ထိုရွာမှ မောင်မြစ်အောင် ၂၉ နှစ်က ပုံဖော်ရေးဆွဲပေးခဲ့ပါသည်။ ဆီထုတ်လုပ်ရာတွင် ထုတ်လုပ်မည့်ကိရိယာပြုလုပ်ပုံအဆင့်ဆင့်တွင် ပထမဆုံး အလျား ၈ လက်မ အနံ ၆ လက်မ ဗျက်အထူ ၂ လက်မ ရှိသော ပျဉ်ပြား အလယ်တွင် အလျား ၆ လက်မ၊ အနံ ၄ လက်မ အပေါက် ငယ် ဖောက်ရပါမည်။ ထို့နောက် ၄ လက်မ x ၂ လက်မ ပျဉ်ချောင်းအရှည် သုံးပေခန့်ယူပြီး ပျဉ်၏ တစ်ဖက်မှ ဝှပ်စံ တစ်ပေခန့်ခွဲ စိတ်ထားရပါမည်။ ထိုခွတိုင်အား မြေတွင် ၁၈ လက်မခန့် မြေစိုက်ထားရပါမည်။ ၎င်းခွတိုင်ကို သပ်ရိုက်ရန် သပ် ၆ လက်မခန့် အရှည်ပြုလုပ် ထားရပါသည်။

ဆီထုတ်ရန် နှမ်းများအား မိနစ်အနည်းငယ်ပေါင်းရ ပါမည်။ အစေ့များ အနည်းငယ် ပွလာပါက ဆုံကြီးထဲ ထည့်ပြီး အစေ့ကွဲပျက်သည်အထိ အနည်းငယ်ထောင်းပေးရ ပါသည်။ ထို့နောက် ကြိမ်ဖြင့်ယက်လုပ်ထားသော ခြင်းငယ် အတွင်းသို့ နှမ်းစေ့များထည့်ပြီး လုံအောင်ထုပ်ပိုးရပါမည်။

ကိုယ်ပိုင်စားသုံးဆီ ထုတ်လုပ်ပုံနှင့် အသုံးပြုသော ပစ္စည်းများကို သရုပ်ဖော်ရေးဆွဲထားပုံ

ယင်းထုပ်ပိုးထားသော နှမ်းစေ့ထုပ်ကို ခွတိုင်ပြုလုပ်ထား သော ခွကြားတွင်ညှပ်ထားပြီး အပေါက်ဖောက်ထားသော ပျဉ်ပြားကိုစွပ်ပြီး သပ်ရိုက်သွင်းရပါသည်။ ထိုသို့ ရိုက်သွင်းရာ ခြင်းထဲမှ ဆီများစိမ့်ထွက်လာရာ နို့ဆီဗူး ငါးဗူးတွင် ဆီ တစ်ပုလင်းကို ၂ နာရီအကြာတွင်ရရှိပါသည်။ ထွက်ရှိလာ သော ဆီများကို အဆင်သင့်စားသုံးနိုင်ပါသည်။

ဤကဲ့သို့ စားသုံးဆီထုတ်လုပ်ပုံ အဆင့်ဆင့်အား လူတိုင်း အိမ်တိုင်းတွင် အလွယ်တကူပြုလုပ်နိုင်ပြီး ဝန်ထုပ် ဝန်ပိုးကုန်ကျစရိတ်မကြီးမားသည့်အပြင် ကျန်းမာရေး

အတွက် အထူးကောင်းမွန်သောကြောင့် အိမ်တိုင်းတွင် ကိုယ်ပိုင်တစ်ခုစီပြုလုပ်ကာ ဆီထုတ်လုပ် စားသုံးသွားလျှင် ပိုမိုကောင်းမွန်ကြောင်း ပြောကြားဆွေးနွေးခဲ့ပါသည်။

ကိုယ်ပိုင်ဆီ ထုတ်လုပ်ခြင်းတွင် အချိန်အလွန်သက် သာခြင်း၊ သန့်ရှင်းလတ်ဆတ်သောစားသုံးဆီ ရရှိခြင်း၊ ကျန်းမာရေးအတွက် အထူးကောင်းမွန်ခြင်း၊ ယနေ့ခေတ် အဆင်သင့်ပြုလုပ်ထားသော ဆီများထက် အရသာထူးကဲ ခြင်း၊ စသည့် အကျိုးကျေးဇူးများရရှိကြောင်း ပြောကြားခဲ့ ပါသည်။

**ခေတ်ဟောင်း စကာ၊ ခေတ်သစ်မှာ၊
စဉ်လာထိန်းသိမ်းကြ**

ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း ဆီဆိုင်မြို့နယ်၊ ပါလော ပါကယ် အုပ်စု၊ ခိုရိုင်းကျေးရွာတွင်နေထိုင်ကြသည့် တောင်သူ များနှင့်အတူ ကျေးရွာ၏ ရှေးကြောင်းနှောင်းဖြစ်များကို ဆွေးနွေးဖော်ထုတ်ခဲ့ကြသည်။

ကျေးရွာကကြုံတွေ့ခဲ့ရသော ရေးရာအဖြာဖြာအနက် သစ်တော၊ လူနေထိုင်မှုပုံစံ၊ တိရစ္ဆာန်၊ ရာသီဥတု ပြောင်းလဲမှု၊ ပညာရေး ကျန်းမာရေးနှင့်ဆိုင်သော ဆေးဝါးစားသောက်မှု ပုံစံ စသော အခြေအနေများကို ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။ တောင်သူများ အမြင်ပွင့်လင်းလာမှုကြောင့် ရွာအနီး သစ် တောမှာ နဂိုကထက် ပိုမိုထူထပ်ကောင်းမွန်နေခြင်း၊ စိုက် ပျိုးရေးနေရာဒေသဖြစ်သောကြောင့် ၎င်းတို့၏ ကျွဲနွားများကို ပိုမိုထိန်းသိမ်းမွေးမြူလာခြင်း၊ ထူးခြားစွာမြင်တွေ့ရသည်။ သို့သော်လည်း အစားအသောက်ပုံစံမှာမူ ပြောင်းလဲလာခဲ့ပြီး မူလကကိုယ်တိုင်ပြုလုပ်စားသောက်ကြရာမှ ယခုပြင်ပမှ လာသော အသင့်စားသောက်နိုင်သော အသင့်စာများ၊ အမှိုက်စာ၊ အမြန်စာများကို ဝယ်ယူစားသောက် လာကြ သည်။

ထို့အတူ လူ့အသုံးအဆောင်များမှာလည်း ပြောင်းလဲ လာခဲ့ရာ ယခင်က ဝါးဖြင့် အသုံးအဆောင်ပစ္စည်း မျိုးစုံ အောင် ပြုလုပ်သုံးစွဲခဲ့ကြသော်လည်း ယခုအခါ ဝါးအစား အလွယ်တကူဝယ်ယူရရှိနိုင်သည့် ပလပ်စတစ်များကို အစားထိုးသုံးစွဲလာခဲ့ကြသည်။ ပလပ်စတစ်များသုံးစွဲခြင်း ကြောင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ညစ်ညမ်းမှုများ၊ ငွေကြေး ကုန်ကျမှုများနှင့် ရိုးရာဓလေ့ထုံးတမ်းများ ပျောက်ကွယ် စေခြင်း စသည့်ပြဿနာများ၊ ဝိုင်းဝန်းဖော်ထုတ်ခဲ့ကြသည်။ ထို့ပြင် အခြားရင်ဆိုင်နေရသော စိန်ခေါ်မှုများမှာ များပြား

လာနေသည်။ သစ်တောများကျွဲပါးလာရမည် ရွာသား တို့၏ တာဝန်သိစိတ်ဖြင့် ထိန်းသိမ်းမှုကြောင့် ပြန်လည်ဝေသာ လာသည့် တိုင်အောင် အောက်ပါအခြေအနေများကို ကြုံနေ ကြရပြန်သည်။ မြေသိမ်းသူများက မြေယာလုတိုးချဲ့ခြင်း၊ ကျွဲနွားစားကျက်ရှားပါးခြင်း၊ သစ်တောမှသစ်ခိုးထုတ်ယူခြင်း၊ ကျောက်ခိုးထုတ်ခြင်းနှင့် နွေရာသီရေရှားပါးသည့်ပြဿနာများ ကြုံတွေ့နေရပါသည်။ ထို့ပြင် တောင်သူများပိုင်ဆိုင်သော မြေနေရာများကို ပိုင်ဆိုင်ကြောင်း လက်မှတ်ရယူထားရန်၊ ကျွဲနွားများအတွက် စားကျက်မြေ သတ်မှတ်ထားရန်၊ မိမိတို့ပိုင်ဆိုင်သော သစ်တောများကို တရားဝင်ပိုင်ဆိုင်ခွင့် CF လက်မှတ်ရယူထားရန်၊ သောက်သုံးရေအတွက် ရေကို လုံလောက်စွာ ဆက်လက်ထိန်းသိမ်းသွားနိုင်ရန်၊ ရွာသူ ရွာသားတို့အားထားနေရသည့် သောက်ရေကန်ဝန်းကျင်ကို အပင်များထပ်မံစိုက်ပျိုးကြရန်၊ ဝိုင်းဝန်းကာရေးဆွဲ အဖြေ ရှာခဲ့ကြသည်။

ထို့ကြောင့်ယခုမှစပြီး သစ်တောလျှောက်ရန် စီမံချက် များရေးဆွဲပြီး သက်ဆိုင်ရာတွင် လျှောက်ထားနိုင်ခဲ့ပြီး ကိုယ်ပိုင်ခြံယာများကို ပုံစံ (၁) အဆင့်သို့ လျှောက်ထားနိုင်ခဲ့ သည်။ ထို့အပြင် ကျွဲနွားများအတွက် စားကျက်မြေ သတ် မှတ်ပေးနိုင်ခဲ့ပြီး၊ သောက်ရေအတွက် ရေကန်ဝန်းကျင်တွင် အပင်များ စတင်စိုက်ပျိုးနေပြီဖြစ်သည်။

ထိုဆွေးနွေးပွဲတွင် ရပ်ရွာက ကြုံတွေ့နေရသော အခြေအနေဆိုးများကို ပြန်လည်ကုစားနိုင်ရန်အတွက် ဒေသ ထွက်များဖြင့် ထုတ်လုပ်သော ပတ်ဝန်းကျင်ကို ဘေးမဖြစ် စေသည့် အသုံးအဆောင်ပစ္စည်းများ ဆက်လက်ပြုလုပ်သုံးစွဲ ကြရန်နှင့် လူငယ်များကိုလည်း ရိုးရာဓလေ့ကို ဆက်လက် ထိန်းသိမ်းသွားနိုင်ရန် လက်ဆင့်ကမ်း အမွေပေးနိုင်ရန် အရေးကြီးသည်ဟု ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြသည်။

**စုပေါင်းနှံ့ပျော် တိုင်းရင်းသားပွဲတော်
ရာသီခွင်ပြကွဲဒီနံ**

ရှမ်းပြည်နယ်မြောက်ပိုင်း၊ သိန္နီမြို့နယ်၊ နမ့်စလတ် ကျေးရွာတွင် ပြုလုပ်ခဲ့သည့် ဒေသအသိပညာနှင့် ဒေသ အရင်းအမြစ်ဆိုင်ရာ စီမံခန့်ခွဲမှုသင်တန်း အဖွဲ့ခွဲ(၂)မှ ရာသီခွင်ပြနည်းကို အသုံးပြုလျက် လူမျိုးစုအလိုက် ရိုးရာ ပွဲတော်များ ယဉ်ကျေးမှုများ တန်ဖိုးထားမှုများကို ရပ်ရွာ ဒေသခံများနှင့် အတူပူးပေါင်း ဆွေးနွေး ဖော်ထုတ်ခဲ့ကြ သည်။

နမ့်စလတ်ကျေးရွာသည် ကွမ်းလုံမြို့နယ်၊ ၀ နယ်စပ် သို့ သွားရာလမ်းမပေါ်တွင် တည်ရှိသည့် ကျေးရွာဖြစ်သည်။ တိုင်းရင်းသားပေါင်းစုံ နေထိုင်ကြပြီး အများစုမှာ ရှမ်းလူမျိုး များ ဖြစ်ကြသည်။ တအောင့်နီ၊ ပလောင်၊ ဗမာ၊ ကချင်နှင့် အခြားလူမျိုးစု ငယ်များလည်း ရောနှောနေထိုင်ကြပါသည်။ နမ့်စလတ်ကျေးရွာသည် တရုတ်နယ်စပ်နှင့် အလွန် နီးကပ် စွာ တည်ရှိနေမှုကြောင့် တရုတ်ယဉ်ကျေးမှုများ တရုတ်သီးနှံ မျိုးစေ့များ တရုတ်ရိုးရာပွဲတော်များ၏ လွှမ်းမိုးမှုကို ခံနေရ သော ဒေသလည်းဖြစ်သည်။

ရာသီခွင်ပြကွဲဒီနံ နည်းလမ်းကို အသုံးပြုခြင်းအားဖြင့် ဇန်နဝါရီလတွင် နှစ်သစ်ကူးပွဲတော်နှင့် မြန်မာနိုင်ငံ လွတ် လပ်ရေးနေ့၊ ဖေဖော်ဝါရီလ(၅)ရက်နေ့ ကချင်တော်လှန်ရေး နေ့နှင့် ဖေဖော်ဝါရီ(၁၂)ရက်နေ့တွင် ပြည်ထောင်စုနေ့၊ တရုတ်နှစ်သစ်ကူး၊ မတ်လတွင် တပေါင်းပွဲတော်၊ ဧပြီလတွင် သင်္ကြန်ပွဲတော်၊ မေလတွင် ညောင်ရေသွန်းပွဲတော်နှင့် ကမ္ဘာ့အလုပ်သမားနေ့၊ ဇွန်လတွင် ဖခင်များနေ့နှင့် ကလေး များနေ့၊ အာဇာနည်နေ့၊ ဩဂုတ်လတွင် သမ္မာကျမ်းစာနေ့၊ စက်တင်ဘာလတွင် အနာကြီးရောဂါ ပပျောက်ရေးနေ့၊ အောက်တိုဘာလတွင် ကမ္ဘာ့ပွဲတော်နေ့နှင့် နိုင်ငံတကာ

မျက်မမြင်များ၊ သီတင်းကျွတ်ပွဲတော်များဟူ၍ ဖော်ထုတ် ဆွေးနွေးနိုင်ခဲ့ပါသည်။

ရာသီခွင်ပြက္ခဒိန်နည်းလမ်းကို အသုံးပြုခြင်းဖြင့် လူမျိုးပေါင်းစုံ ဘာသာပေါင်းစုံများ နီးနှောပါဝင် ဆင်နွှဲနိုင်မှု များကို ယှဉ်တွဲဖော်ပြနိုင်ခဲ့ပါသည်။ ထိုတိုင်းရင်းသား ပွဲတော် များသည် တစ်ရက်မှသုံးရက်ထိသာ ဆင်နွှဲကြသော်လည်း တရုတ်နှစ်သစ်ကူးပွဲတော်တွင် လောင်းကစားဝိုင်းများ၊ ဂျင်ဝိုင်းများ၊ ဖိုက်ကျူးဖဲဝိုင်းများ၊ မာဂျင်ဝိုင်းများဖြင့် လနှင့်ချီ၍ ပြုလုပ်ကျင်းပကြပါသည်။ ထိုတရုတ်နှစ်သစ်ကူး ပွဲတော်တွင် ဒေသခံတိုင်းရင်းသားများ ပါဝင်ဆင်နွှဲကြသည့် အပြင် လောင်းကစားမှုများတွင် ပါဝင်ကြသည့်အတွက် မိမိတို့စုဆောင်းထားသည့် ငွေကြေးများ အကျိုးမရှိ သုံးစွဲမှု များစွာရှိခဲ့မှုကြောင့် မိသားစုပြဿနာများကိုလည်း ဖော်ထုတ် ဆွေးနွေးနိုင်ခဲ့ပါသည်။

ထုတ်ဖော်ဆွေးနွေးထားမှု၏ အကျိုးမှာ သင်တန်း တွင် ပါဝင်သူများအားလုံး မိမိတို့၏ အခြေအနေမှန်များကို ပြန်လည်သုံးသပ်မိစေပြီး နှောင်လာမည့် အနာဂတ်အတွက် ပြင်ဆင်ရန်အသင့်ဖြစ်ကြမည်ဟု မျှော်လင့်နိုင်ပါသည်။

အလွှာစုံဆွေးနွေး တိုင်းရင်းဆေး

ဦးယောဆီသည် ပူတာအိုမြို့နယ်၊ မာမူလှဲကျေးရွာ တွင် နေထိုင်သော လီဆူးတိုင်းရင်းသားအဖွဲ့ဝင် ခေါင်း ဆောင်တစ်ယောက်ဖြစ်ပြီး တောင်သူလုပ်ငန်းဖြင့် အသက် မွေးဝမ်းကျောင်းပြုသူဖြစ်သည်။ PAR ပြုလုပ်ချိန်တွင် ဦးယောဆီနှင့် ရွာသူရွာသား ၁၂ ယောက်ခန့်သည် မိမိတို့ နေအိမ်ပတ်ဝန်းကျင်နှင့် မိမိတို့နေအိမ်တွင် အလွယ်တကူ အဆင်သင့်ရှိသော ဆေးပင်ဆေးရွက်များကို ၄၅ မိနစ်ခန့်

ရှာဖွေ စုဆောင်းသွားရောက်ယူငင်ကြပါသည်။ ရရှိလာသော ဆေးပင်ဆေးရွက်များကို မိမိတို့၏ တိုင်းရင်းသားအခေါ် အမည်များဖြင့် ရေးမှတ်ကြပါသည်။ ဆေးရွက် ဆေးပင် များ၏ တိုင်းရင်းသားအလိုက် အသုံးပြုပုံချင်း မတူညီကြပုံ လက်တွေ့ တွေ့ရှိကာ အချင်းချင်း နီးနှောဖလှယ်ကြပါသည်။ ယခင်နှင့်ယခု ဆေးဖက်ဝင်အပင်များ ရှားပါးလာသည်ကို သတိထားမိလာကြသည်။ ဆေးဖက်ဝင်အပင်များနှင့် အတူ တန်ဖိုးကြီးသော ရှားပါးဆေးဖက်ဝင် တိရစ္ဆာန်များ အကြောင်းကိုလည်း ထည့်သွင်းဆွေးနွေး ပြောဆိုကြပါ သည်။

အချို့တိရစ္ဆာန်များ မျိုးတုန်းပျောက်ကွယ်လာသည်ကို သတိထားမိလာကြသည်။ ဆေးအသုံးပြုပုံ မတူညီကြပုံ ဥပမာ တောင်ဆိတ်အဆီကို အရိုးအကြောအတွက်သုံးသည်၊ ကွဲ ပြားကြပုံမှာ ကချင်တွင် မျိုးနွယ်စုတစ်ခုက အသားတွင် ကပ်သော ဝမ်းပျဉ်းဆီကို ဆေးအတွက်သုံးပြီး အခြား မျိုးနွယ်စုတစ်ခုက ရိုးတွင်းချဉ်ဆီကို သုံးသည်ဟုဆိုသည်။ ဆေးဖက်ဝင်သစ်ပင် သစ်ခေါက် သစ်ဥသစ်ဖုနှင့် ဆေးဖက် ဝင် တောရိုင်းတိရစ္ဆာန်ရှားပါးလာသည့် အကြောင်းရင်းမှာ တရုတ်ပြည်မှ ဈေးကောင်းပေးဝယ်သောကြောင့်ဖြစ်သည်။ အသုံးပြုနေကြသော တိုင်းရင်းဆေးပညာနှင့် သဘာဝ ဆေးပစ္စည်းများ မပျောက်ကွယ် မတိမ်ကောရန်အတွက် မတူကွဲပြားကြသော တိုင်းရင်းသားလူမျိုးများ၏ ရိုးရာ ပွဲတော်များတွင် ရိုးရာအသိပညာများကို ဖလှယ်သည့် ဆွေးနွေးပွဲများ ပြုလုပ်သင့်ကြောင်း လေ့လာ၊ တွေ့ရှိ၊ နားလည်၊ လက်ခံ၊ သဘောတူကြပါသည်။

မိမိတို့၏ သဘာဝသယံဇာတနှင့် ရိုးရာအသိပညာကို မတိမ်ကော မပျောက်ကွယ်ရန်လက်တွေ့ စနစ်တကျ ဆောင်ရွက်ရန် လိုအပ်ချက်ကြီးစွာ ရှိနေပေသည်။

စာရေးသူ၏ အနာဂတ်မျှော်မှန်းချက်

စာရေးသူအနေဖြင့် မတူကွဲပြားသော အသိပညာ စနစ်များ အချင်းချင်း ဆက်သွယ်ဆွေးနွေးရန် ဖြစ်နိုင်ခြေကို တွေ့မြင်ခဲ့ရသည်။ ကမ္ဘာပေါ်တွင် နေထိုင်ကြသော လူ အမျိုးမျိုးအတွက် အသိပညာအမျိုးမျိုးမှာ တစ်ကျောင်း တစ်ဂါထာဆိုသလိုပင် ထူးခြားကွဲပြားစွာ အသုံးဝင်နေ ကြသည်ဖြစ်ရာ သိပ္ပံပညာနှင့် တိုင်းရင်းပညာများအားလုံးကို လူတို့က အချိန်နှင့်အမျှ ဖွဲ့စည်းတည်ဆောက်လာခဲ့သည့် သဘောချင်းအတူတူပင်ဟုဆိုနိုင်သည်။ လူတို့သည် မိမိ ပတ်ဝန်းကျင်မှ အရာများကို အဓိပ္ပာယ်ဖွင့်ဆိုယုံသာမဟုတ် ထို အဓိပ္ပာယ်များတွင် သိပ္ပံသဘောဖြင့် ခွဲခြမ်းစိတ်ဖြာမှုများ၊ အတွေးပုံရိပ်များ၊ အကျင့်သီလဖြင့် သုံးသပ်ခြင်းများနှင့် တင်စားချက်များပါဝင်နေကြသည်။ သို့ဖြစ်ရာ သိပ္ပံနှင့် ဆန်းစစ်မှု ပညာသဘောဖြစ်သည်။ ဓာတ်ခွဲခန်းမပါ၍ သက်သေမပြနိုင်သဖြင့် ပညာမမည်ဟူ၍ မဟုတ်ဘဲ အချင်း ချင်းကြား ညီမျှသော တန်းတူဆက်ဆံရေးမျိုးရှိအပ်သည်။ သို့မှသာ တစ်ဦးချင်းအနေဖြင့်ဖြစ်စေ လူ့ယဉ်ကျေးမှုကို ကိုယ်စားပြုပြီးဖြစ်စေ တစ်ဖက်နှင့် တစ်ဖက် လောကအပေါ် ရှုမြင်ပုံများကိုဖလှယ်နိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့ အမြင်ခြင်း ဖလှယ်ကြရာမှ ဘဝကျမှုနှင့်အတူ တစ်ဖက်၏ သဘောကို အခြားတစ်ဖက်က အတွင်းကျကျလေ့လာနိုင်သည့် အကျိုး များလည်း ပေါ်ပေါက်လာကြမည်ဖြစ်သည်။ အကျိုးမှာ လူသားတို့၏ ကြွယ်ဝစုံလင်မှုကို အရှိအတိုင်းမယုတ်မလျော့ ထိန်းသိမ်းနိုင်ကြမည်ဖြစ်သည်။

Maria Angelica Salas, Ph.D
Co-author
January 2010

References

- Abram, David. 1997. *The Spell of the Sensuous. Perception and Language in a More than Human World*. Vintage Books: New York
- Gardner, Howard. 1993. *Frames of mind, the Theory of Multiple Intelligences*. New York: Basic Books. The Perseus Books Group.
- Gottwald, Franz-Theo and Christian Raetsch ed. 1998. *Shamanische Wissenschaften. Oekologie, Naturwissenschaft und Kunst*
- Keyes, Charles. 1987. *Thailand: Buddhist Kingdom as Modern Nation-State*. Westview Press.
- McCaskill, Don and Ken Kampe ed. 1997. *Development or Domestication? Indigenous Peoples of Southeast Asia*. Chiang Mai, Thailand: Silkworm Books.
- Narby, Jeremy. ed. 2001. *Shamans through Time, 500 years on the Path to Knowledge*. New York: Penguin Putnam Inc.
- Ong, Walter J. 2003. *Orality and Literacy. The technologizing of the Word*. London, New York: Routledge Taylos & Francis Group.
- Pollan, Michael. 2001. *The Botany of Desire. A Plant's Eye View of the World*. New York: Random House.
- Salas. M.A. ed. 2005. *Indigenous Peoples Forum*. Chiang Mai, Thailand: Blue Print Design.
- 2005. *Bridging Epistemologies. Indigenous Views*. Chiang Mai, Thailand: Blue Print Design.
- 2006. *Pga k'nyau Knowledge on Rotational Farming in Northern Thailand*. Chiang Mai, Thailand: Blue Print Design.
- Santasombat, Yos. 2003. *Biodiversity Local Knowledge and Sustainable Development*. The Regional Center for Social Science and Sustainable Development (RCSD), Chiang Mai University.
- Serementakis, Nadia C. ed. 1994. *The Senses Still. Perception and Memory as Material Culture in Modernity*. Chicago: The University of Chicago Press.

သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ယိုယွင်းလာခြင်းနှင့် ယဉ်ကျေးမှုများ ယိုင်နဲ့လာခြင်း - ရပ်ရွာ၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို စီမံ ခန့်ခွဲရာတွင် ရပ်ရွာက ကိုယ်တိုင်ပါဝင်နိုင်ရေး အရေး ကြီးပုံကို အသိအမှတ်ပြုလာရခြင်း

မြန်မာနိုင်ငံသည် ရေနံ၊ သဘာဝဓာတ်ငွေ့၊ ကျောက် မျက်ရတနာနှင့် အခြားသတ္တုများ၊ သစ်မာများနှင့် ရေထွက် ပစ္စည်းများ၊ မြေဩဇာကောင်းမွန်သော မြေကြီးနှင့် အခြားသော သယံဇာတများစွာတို့ ကြွယ်ဝသည့် နိုင်ငံတစ်ခု ဖြစ်သည်။ သို့သော် ပြီးခဲ့သည် ဆယ်စုနှစ်များအတွင်း၌ ထိုသဘာဝသယံဇာတများစွာကြောင့် ရသော အကျိုးစီးပွား ကို ပြည်သူလူထုအများစုမခံစားရသည့်အပြင် သယံဇာတ ကျိန်စာပင်သင့် ခဲ့ရသေးသည်။ သဘာဝသယံဇာတ မည်မျှပင်ကြွယ်ဝစေကာမူ မြန်မာနိုင်ငံရှိ များစွာသော သူတို့သည် ဆင်းရဲတွင်းမှ ရုန်းမထွက်နိုင်ကြသေးပေ။ အထူးသဖြင့် ပြည်တွင်းစစ်မီးဒဏ်ကို နှစ်ပေါင်းများစွာ ခံနေခဲ့ကြရသောနေရာများဖြစ်သည့် တိုင်းရင်းသား လူမျိုး ပေါင်းစုံ ဖြန့်ကျက်နေထိုင်ကြ ယဉ်ကျေးမှု အဖုံဖုံရှင်သန်ကြ သော နယ်စပ်ဒေသများတွင် ဆင်းရဲတွင်းမှာပို၍ပင် နက် သေးသည်။ တိုင်းရင်းသားလက်နက်ကိုင်အဖွဲ့များနှင့် အစိုးရတို့ကြားဖြစ်ပွားနေခဲ့သော ပြည်တွင်းစစ်ကို သုံးသပ် ကြည့်လျှင် ကိုယ်ပိုင်အုပ်ချုပ်ခွင့်နှင့် အာဏာပိုင်ဆိုင်ခွင့် များကို တောင်းဆိုသည့် နိုင်ငံရေးစစ်ပွဲများ ဖြစ်ကြသော် လည်း တစ်နည်းအားဖြင့် ထိုနယ်များတွင် ထွက်ရှိနေသော သယံဇာတများကို ထိန်းချုပ်ခွင့်ရရှိရေးသည် အရေးပါသည့် အကြောင်းရင်းတစ်ရပ်ဖြစ်ခဲ့သည်။

အပိုင်း (၅)

ရပ်ရွာလူထု ပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော သုတေသနနှင့် တိုင်းရင်းနည်းများဖြင့် သဘာဝသယံဇာတများ စီမံခန့်ခွဲရေးဆိုင်ရာ စွမ်းရည်မြှင့်သင်တန်း

တိုင်းရင်းသားပြည်နယ်များမှ သဘာဝသယံဇာတ

များကို အစိုးရနှင့် လက်နက်ကိုင်အင်အားစုများက ထုတ်ယူ ကာ ပြည်ပသို့ရောင်းချခဲ့ကြရာတွင် ရရှိသော ငွေကြေးကို ထုတ်ယူရာနယ်များမှ တိုင်းရင်းသားလူထု၏ အကျိုးစီးပွား အတွက် ပြန်လည်ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုမှာ နည်းပါးလှသည်။ သို့သော် ဖြစ်နေခဲ့သည်မှာ ထိုသယံဇာတထုတ်ယူမှုများကို ဆောင်ရွက်ကြရာ၌ နယ်ခံလူထု၏ သဘောတူညီချက်ကို ကြိုတင်ရယူခြင်း၊ နယ်ခံလူထုနှင့် တိုင်ပင်ခြင်း လုံးလုံးမရှိဘဲ လူထုကနောက်ဆက်တွဲ လူမှုဘဝဆိုးကျိုးများနှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင်ပျက်စီးမှုများကို ခါးစည်းခံကြရခြင်းဖြစ်သည်။ ထိုအဖြစ်အပျက်များသည် လူထု၏ မကျေနပ်မှုနှင့် ဒေါသကို တိုးသထက်တိုးလာစေသည်။ အလားတူပြဿနာများသည် မြန်မာနိုင်ငံရှိ တိုင်းရင်းသားများနေထိုင်ရာ သဘာဝရေမြေ တောတောင် ပုံစံအမျိုးမျိုးဖြင့်တည်ရှိသော နေရာများတွင် အသွင်သဏ္ဍန် အမျိုးမျိုးဖြင့် ပေါ်ပေါက်လာကြသည်။ သို့သော်လည်း ယခုထိတိုင်အောင် သဘာဝသယံဇာတ များကို စီမံခန့်ခွဲရာတွင် ဒေသခံတို့က စစ်မှန်စွာပါဝင်ခွင့် မရခြင်းက ထိုပြဿနာကို ရှင်းရန် မလွယ်သေးသော အကြောင်းတစ်ရပ်အဖြစ် တည်ရှိသည်။

၁၉၉၀ ကျော်နှစ်များအတွင်း အစိုးရက အပစ်အခတ် ရပ်စဲရေးစာချုပ်များကိုချုပ်ဆိုပြီး ဈေးကွက်စီးပွားရေးစနစ်ကို စတင်ကျင်းသုံးချိန်မှစကာ တိုင်းရင်းသား ဧရိယာများမှာ သယံဇာတများကို လာရောက်တူးဖော်ကြသူများကို ခပ်စိပ်စိပ် ကြိုလာခဲ့ကြသည်။ အကျိုးဆက်အနေဖြင့် သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင် ပျက်စီးမှုအပြင် မိမိယဉ်ကျေးမှုကို ခိုင်မြဲတည်တံ့အောင် မထိန်းနိုင်တော့ခြင်း၊ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ရေရှည် တည်တံ့အောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်သော အသိပညာများကို မဆုတ်ယုတ်ဘဲယုံ့ပွားအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ခြင်း မရှိတော့

သည်ကိုလည်း တွေ့ရသည်။ ရာစုနှစ်ပေါင်းများစွာပင် မြန်မာ နိုင်ငံ ပြည်နယ်အနှံ့အပြားတွင် တိုင်းရင်းသားအမျိုး ၁၀၀ ကျော်တို့က မိမိတို့၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို အထိအခိုက် နည်းအောင် ထိန်းသိမ်းနိုင်ခဲ့ကြသည်။ သူတို့၏ ယဉ်ကျေးမှု အမွေအနှစ် စုံလင်ကြွယ်ဝခြင်းသည် သဘာဝပတ်ဝန်း ကျင်၏ ဇီဝမျိုးစုံကြွယ်ဝမှုနှင့် တိုက်ရိုက်ချိတ်ဆက်ခဲ့ကြသည်။ ယခုအခါတွင်မူ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်က နာမကျန်းမှုများနှင့် ကြုံလာရသောအခါ ၎င်းတို့၏ လူမှုဘဝနှင့်ယဉ်ကျေးမှု အစိတ်အပိုင်းများဖြစ်ကြသော ဘာသာစကားနှင့် တိုင်းရင်း ပညာများ တစ်စ ချို့တဲ့လာကြတော့သည်။

၂၀၁၁ ခုနှစ် မှစတင်ကာ နိုင်ငံရေးပြုပြင်ပြောင်းလဲမှု များနှင့် ဈေးကွက်စီးပွားရေး ပိုမိုပွင့်လင်းလာသည့် လုပ် ဆောင်ပြီးနောက်ပိုင်းတွင် သယံဇာတနယ်ပယ်အတွင်းသို့ ရင်းနှီးမြှုပ်နှံမှုများ ပိုမိုထိရောက်လာတော့မည်ဟု မျှော်လင့်ရ သည်။ သို့ဖြစ်ရာ သယံဇာတကြွယ်ဝသော တိုင်းရင်းသား နယ်မြေများမှာ ထိလွယ်ခိုက်လွယ်သော ရပ်ရွာလူထုမှာ ပို၍ပြင်းထန်သောဖိအားများနှင့် တွေ့ကြုံရဖွယ်ရှိသည်။ ထို့ကြောင့် သယံဇာတကို စီမံခန့်ခွဲကြသည့်ဖြစ်စဉ်တွင် ဒေသခံတို့ ထိရောက်စွာပါဝင်နိုင်ရေးသည် နောက်ထပ် သယံဇာတကြောင့် ပေါ်ပေါက်လာသော ပဋိပက္ခများ မဖြစ်ပေါ်စေရန်အတွက်လည်းကောင်း၊ ငြိမ်းချမ်းရေးတည် ဆောက်မှုများ ပိုမိုထိရောက်လာရေးအတွက်လည်းကောင်း အရေးပါလှသော အနေအထားဖြစ်သည်။ သဘာဝ သယံဇာတများကို တာရှည်ခံသည့် ဖွံ့ဖြိုးရေးဖြစ်စဉ်များတွင် သုံးစွဲကြရန် မူဝါဒများချမှတ်အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် ဒေသခံတို့က ပါဝင်လာနိုင်ရေးအတွက် ရပ်ရွာကို အင်အား ဖြည့်တင်းပေးရန်လိုအပ်ရာ ပြည်တွင်းမှ ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်သား

များအနေဖြင့် ရပ်ရွာကို မိမိတွင်ရှိသော ကျွမ်းကျင်မှုများ အသိပညာများဖြင့် ကူညီပံ့ပိုးနိုင်ရေးမှာ အဓိကကျသော ခြေလှမ်းတစ်ရပ်ဖြစ်လာခဲ့သည်။ ထိုဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်သား လိုအပ်ချက်မှာလည်း မသေးလှသည့်အပြင် ၎င်းတို့သည် ရပ်ရွာလူထုနှင့်ရော ရပ်ရွာကို ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင် ရွက်ပေးနိုင်သည့်အစိုးရမဟုတ်သော အဖွဲ့အစည်းများကြား ကောင်းမွန်သောဆက်ဆံရေးကို တည်ဆောက်နိုင်သူများ ဖြစ်ရမည်။ သို့သော် လက်ရှိအနေအထားတွင် ရပ်ရွာထဲတွင် ရွာသားများ၏ ပူးပေါင်းမှုကို ရယူကာ သုတေသန ဆောင် ရွက်နိုင်သော၊ ရပ်ရွာလူထုနှင့် ဆွေးနွေးတိုင်ပင်ပေးနိုင်သော ကူညီပံ့ပိုးသူ အရေအတွက်မှာ နည်းပါးနေသေးသည်ကို တွေ့ရှိရပါသည်။ အထူးသဖြင့် ဒေသခံတို့က ၎င်းတို့ဘာသာ ဆုံးဖြတ်ချက်များ ချနိုင်လာအောင် ကူညီပေးသော၊ ပြင်ပ ပညာရှင်၊ ကျွမ်းကျင်သူတို့နှင့် ရပ်ရွာလူထုက တန်းတူရည်တူ ပါဝင်ဆောင်ရွက်လာနိုင်အောင် အကူအညီပေးနိုင်သော ဆက်ဆံရေးပုံစံမျိုးကို ကျွမ်းကျင်သူများ လိုအပ်ချက်ပေါ် ပေါက်လာပေသည်။ နယ်ခံ အစိုးရဌာနများသည် ထုံးစံ အားဖြင့် ရပ်ရွာလူထုကို အပြုခံအဖြစ် သဘောထားကြပြီး ရွာသူရွာသား၏ သိမြင်နွဲ့စပ်မှုကို ထည့်စဉ်းစားကောင်းသည် ဟု မထင်သော အယူရှိတတ်သည်။ တစ်ဖန် ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းရပ်များသည် အများအားဖြင့် အလှူရှင်၏ ဦးတည် ချက်ကို ဖြည့်ပေးရသည့် သဘောရှိပြီး ရပ်ရွာ၏ လိုအပ်ချက်၊ ရပ်ရွာ၏ လိုအပ်ချက်နှင့် ကိုက်မကိုက်စဉ်းစားချိန်မရကြ ခြင်းလည်း ရှိသည်။ သို့ဖြစ်ရာ ရပ်ရွာက ပါဝင်ဆောင်ရွက် နိုင်သော ဖွံ့ဖြိုးရေးဆိုသည်မှာ ရှားပါးပြီး အလှူရှင်အလိုကျ အထောက်အပံ့များဖြင့် ဆောင်ရွက်သော ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းတို့မည်သည် ရွာသားတို့က မိမိတို့နှင့် သက်ဆိုင် သည်ဟု ကြာရှည်ကြာများ မှတ်ယူလေ့မရှိပေ။

စိတ်ကူးမှသည် အကောင်အထည်ဖော်ခြင်းသို့

ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးတွင် လူထုက ပါဝင်ဆောင်ရွက် နိုင်ရန်နှင့် တိုင်းရင်းပညာများကို ရေရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေးလမ်းကို ဖော်ဆောင်ရာတွင် တတပ်တအား ပါဝင်လာနိုင်ရန်အတွက် ကျွမ်းကျင်သော ပံ့ပိုးကူညီသူများ လိုအပ်ချက် ရှိနေသည်ကို သိရှိရသဖြင့် EcoDev အနေဖြင့် ထိုကဲ့သို့ ကျွမ်းကျင်သူ များကို မွေးထုတ်နိုင်သော သင်တန်းတစ်ရပ်ကို စီစဉ်ရန် စိတ်အားထက်သန်လာခဲ့သည်။ EcoDev ၏ ဒါရိုက်တာ ဦးဝင်းမျိုးသူမှာ ဒေါက်တာ ဟာမန် ဂျေ တေမန်နှင့် ဒေါက် တာ မာရီယာအင်ဂလီကာဆယ်လွတ်တို့ စီစဉ်ခဲ့သော ရပ်ရွာလူထု အတူပူးပေါင်းပါဝင်ဆောင်ရွက်ရေး အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲများကို ထိုင်းနိုင်ငံနှင့် ဂျာမနီနိုင်ငံတို့တွင် ပါဝင် တက်ရောက်ခဲ့သည့် အတွေ့အကြုံလည်း ရှိခဲ့သူဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် ထိုပညာရှင်နှစ်ဦးနှင့်အတူ ဟိန်းနရစ်ဘော ဖောင်ဒေးရှင်းတို့ ပူးပေါင်းပံ့ပိုးမှုဖြင့် မြန်မာနိုင်ငံအတွင်း၌ ဆရာဖြစ် သင်တန်းတစ်ရပ်ကို စီစဉ်ရန် EcoDev က ဆော်ဩခဲ့သည်။ ၂၀၁၀ နောက်ပိုင်းတွင် ပြောင်းလဲလာ သော မြန်မာပြည်တွင်းနိုင်ငံရေးအခြေအနေများက ဖွံ့ဖြိုး ရေးအဖွဲ့အစည်းများအတွက် ပို၍ လုပ်သားကိုင်သာဖြစ်လာ သော ကာလလည်းဖြစ်ရာ မြန်မာကျေးလက်တောရွာများ တွင် ပြည်ပမှလာရောက်သော ကျွမ်းကျင်သူများနှင့် သင် တန်းကျင်းပရန် သင်တန်းသားများ လက်တွေ့ကွင်းဆင်း လေ့ကျင့်ကြရန် ဖြစ်နိုင်သည့် အခြေအနေများလည်း ပေါ် ပေါက်လာကြသည်။

ပထမဆုံး Participatory Action Research (PAR) သင်တန်းကို ပထမဆုံးအကြိမ်အဖြစ် EcoDev

က မတ်လ ၂၀၁၂ ခုနှစ်တွင် ဒေါက်တာ ဆာလာစ်နှင့် ဒေါက်တာ တေးလ်မန်းတို့ အကူအညီဖြင့် ရှမ်းပြည်နယ် အင်းလေးကန်ဒေသတွင် စီစဉ်ခဲ့သည်။ တစ်ပတ်ကြာကျင်းပ ခဲ့သော အဆိုပါသင်တန်းသို့ သင်တန်းသား ၂၅ ဦးတို့ တက်ရောက်ခဲ့ကြပြီး ရပ်ရွာက ပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော သုတေသနလုပ်ငန်းများကို အကောင်အထည်ဖော်ရာတွင် အသုံးပြုနိုင်မည့် Tools များကို ဆွေးနွေးလေ့လာခဲ့ကြသည်။ အင်းလေးကန်ဒေသတွင် နေထိုင်ကြသော လယ်သမားများ မြေယာ မဆုံးရှုံးရေးကိစ္စများ၊ မြေယာနှင့်ပတ်သက်သော အငြင်းပွားမှုများ၊ သဘာဝအတိုင်းစိုက်ပျိုးခြင်း(အော်ဂဲနစ်) နှင့် အင်းရိုးရာ ပဒုမ္မာကြာမျှင်ဖြင့် အထည်ရက်လုပ်ခြင်း အစရှိသည့် အကြောင်းအရာများပေါ်တွင် အခြေခံကာ ရပ်ရွာနှင့်အတူ သုတေသနအတူဆောင်ရွက်နိုင်မည့် နည်းလမ်းများကို စမ်းသပ်သော သင်တန်းတစ်ရပ်အဖြစ် ကျင်းပ ခဲ့ရာ အောင်မြင်မှုအပြည့်အဝရရှိခဲ့သည်။ ထိုစမ်းသပ်ကာလ အောင်မြင်မှုများက EcoDev၊ ဟိန်းနရစ်ဘော ဖောင် ဒေးရှင်းနှင့် ဒေါက်တာ ဆာလာစ်၊ ဒေါက်တာ တေးလ်မန်း တို့ ပူးပေါင်းကာ နောက်ထပ် စွမ်းဆောင်ရည်မြှင့်တင်ရေး သင်တန်းများ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်ရန် ဆုံးဖြတ်ချက်ကို ပို၍ ခိုင်မာစေခဲ့သည်။

စွမ်းဆောင်ရည် မြှင့်တင်ရေးသင်တန်းများ၏ ဒီဇိုင်း အတွက် ဝိုင်းဝန်းဆွေးနွေးကြခြင်း

နိုင်ငံအနှံ့တွင် ဖွံ့ဖြိုးရေးလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက် နေသော အဖွဲ့အစည်းများအနေဖြင့် ၎င်းတို့အဖွဲ့မှ သင်တန်း သားများကို စေလွှတ်ကြရာတွင် သင်တန်းတွင် ပါဝင်ရုံ

သက်သက်မဟုတ်ဘဲ အဖွဲ့အစည်းများ ကိုယ်တိုင်လည်း စွမ်းဆောင်ရည်မြှင့်တင်ရေးသင်တန်းများ၏ ဒီဇိုင်းကို ဝိုင်းဝန်းပါဝင်ဆွေးနွေးနိုင်ကြရန် ပြည်တွင်းမှ အဖွဲ့အစည်း များထံ ဖိတ်ကြားခဲ့သည်။ အဖွဲ့အစည်း ၂၀ ခန့်မှ ကိုယ်စား လှယ် ၃၀ ဦးခန့်က ရန်ကုန်တွင် ၂၀၁၂ ခုနှစ် စက်တင်ဘာ ၇ ရက်နေ့၌ ကျင်းပသော ဒီဇိုင်းအလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကို တက်ရောက်ခဲ့ကြသည်။

ထိုအလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲတွင် သင်တန်းနှင့် ပတ် သက်ပြီး မိမိတို့ဘက်မှ လိုလားချက်များ၊ သင်တန်း အစီ အစဉ်တစ်ခုလုံးက ဖော်ဆောင်နိုင်မည့် ရည်မှန်းချက်များ၊ သင်တန်းသားရွေးချယ်မှုနှင့်ပတ်သက်သော စည်းကမ်းများ၊ သင်တန်းများကျင်းပမည့် အချိန် အစရှိသည်တို့ကို အဖွဲ့ အစည်းများမှ တက်ရောက်လာသော ကိုယ်စားလှယ်များက အကြံဉာဏ်ပေးဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။

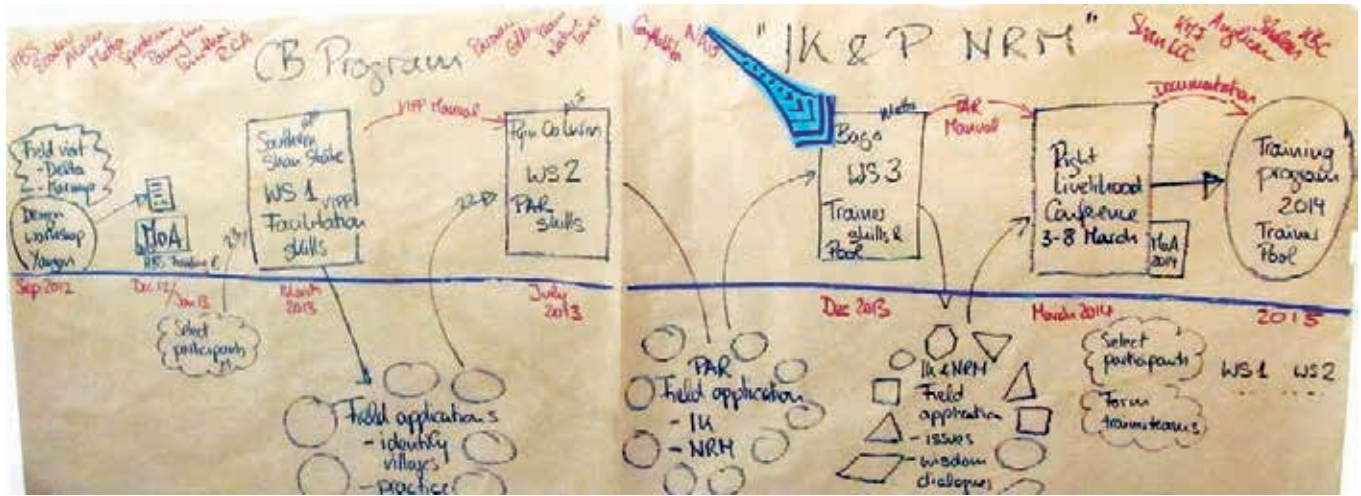
ထို့နောက် ကိုယ်စားလှယ်များအနေဖြင့် သင်တန်း စီစဉ်ခြင်း၏ ရည်ရွယ်ချက်များကို အောက်ပါအတိုင်း သဘောတူညီခဲ့ကြသည်။

- * ရပ်ရွာလူထု အတူပါဝင်နိုင်သော သုတေသနလုပ်ငန်း များနှင့် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေးအတွက် လိုအပ်သော သုတေသနမှူးများနှင့် ပံ့ပိုးကူညီသူများ အစုအဝေးတစ်ခု ပေါ်ပေါက်လာရေး အားထုတ်ကြ ရန်။
- * အနာဂတ်တွင် ပေါ်ပေါက်လာမည့် ပံ့ပိုးကူညီသူများ အသုံးပြုနိုင်မည့် ရပ်ရွာက အတူပါဝင်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများနှင့် ပံ့ပိုးကူညီရေးဆိုင်ရာ

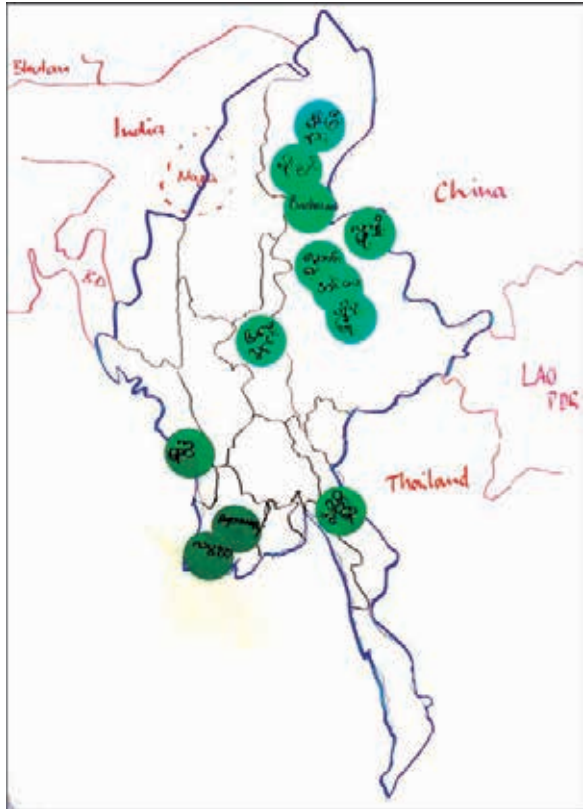
ကျွမ်းကျင်စေမည့် နည်းလမ်းများကို အသင့်ပြင်ဆင် ပေးရန်။

- * သဘာဝသယံဇာတကိုစီမံခန့်ခွဲ ကြရာတွင် တိုင်းရင်း ပညာများ၏ အရေးကြီးပုံကို ပြန်လည်အလေးထား ကြရန်။
- * ရပ်ရွာလူထုအနေဖြင့် တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေး၏ အကျိုး ကို တကယ်ခံစားနိုင်ရန်အတွက် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေးတွင် ၎င်းတို့၏ လုပ်ပိုင်ခွင့်များကို တရား ဥပဒေကြောင်းအရလည်းကောင်း၊ ရိုးရာထုံးတမ်း စဉ်လာများအရလည်းကောင်း သိရှိနားလည်ကာ ရရှိအောင် ဆောင်ရွက်နိုင်ရေး အကူအညီပေးရန်။

အဆိုပါ စွမ်းရည်မြှင့်တင်ရေးအစီအစဉ်၏ ပထမပိုင်း တွင် မတ်လ ၂၀၁၃ မှ မတ်လ ၂၀၁၄ အထိတစ်နှစ်ကာလ အတွင်း အစီအစဉ်၏ အဓိက အစိတ်အပိုင်းဖြစ်သော အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ သုံးကြိမ်ကျင်းပရန် (တစ်ကြိမ်လျှင် ပျမ်းမျှတစ်ပတ်စီ) စီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ သို့သော် သင်တန်းသား များအနေဖြင့် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကို တက်ရောက်ရုံမျှမက ဘဲ လက်တွေ့လုပ်ငန်းခွင်တွင် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ၌ လေ့လာ ခဲ့ရသည်များကို ပြန်လည်အသုံးပြုသော အစီအစဉ်များ ပါရှိရာ ထိုအလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ တစ်ခုနှင့်တစ်ခုကြားတွင် ထို လေ့ကျင့် အသုံးပြုကာလများ ထားပေးရန်စီစဉ်ခဲ့သည်။ သို့ဖြစ်ရာ ပါဝင်တက်ရောက်ကြသော ဆရာဖြစ်သင်တန်း သားများအနေဖြင့် မိမိတို့ကွင်းဆင်းပြီး လက်တွေ့ဆောင် ရွက်ခဲ့သည်များကို နောက်တစ်ကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ ပြန်လည်ကျင်းပသောအခါ တင်ပြနိုင်ကြမည်။

ဆရာဖြစ် သင်တန်းသားများမြန်မာနိုင်ငံ၏ ကွဲပြားသော သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အမျိုးမျိုးနှင့် မတူညီသော နယ်များမှာ လူမှုအသိုင်းအဝန်းအမျိုးမျိုးနှင့် ထိတွေ့ဆောင်ရွက်နိုင်ရန်အတွက် ထိုတစ်နှစ်အတွင်း ကျင်းပခဲ့သည်အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ သုံးကြိမ်ကို ပထဝီအနေအထား မတူသော ဒေသသုံးခုကိုရွေးချယ်ခဲ့သည်။ ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း ဟိုပန်းမြို့နယ် နောင်ခမ်းတွင် ပထမအကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကိုလည်းကောင်း၊ မန္တလေးတိုင်းရှိ ပြင်ဦးလွင်မြို့တွင်လည်းကောင်း၊ တတိယအကြိမ်အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲကို ရခိုင်ပြည်နယ်ရှိ ကျိန္တလီမြို့အနီးတွင် ကျင်းပရန်လျာထားသော်လည်း ၂၀၁၃ ခု အောက်တိုဘာလတွင် သံတွဲမြို့၌ဖြစ်ပေါ်ခဲ့သော အဓိကရုဏ်းများကြောင့် တတိယအကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲအတွက် ရခိုင်ပြည်နယ်အစား ပဲခူးမြို့ကို ရွေးချယ်ဖြစ်ခဲ့သည်။

ပထမသင်တန်း မကျင်းပမီ သင်တန်းသားများကို ရွေးချယ်ရေးအတွက် စည်းကမ်းချက်များတွင် မြန်မာနိုင်ငံအနှံ့အပြားကို ကိုယ်စားပြုသူများ တက်ရောက်နိုင်ရန်၊ လူမျိုးနှင့် ယဉ်ကျေးမှုနောက်ခံ အမျိုးမျိုးမှ သင်တန်းသားများ ပါဝင်နိုင်သော သင်တန်းဖြစ်ရမည်ဟု ဆုံးဖြတ်ခဲ့ကြပြီး ကျားနှင့် မ အချိုးမျှတမှုကို တတ်နိုင်သလောက် ထည့်သွင်းစဉ်းစားရန် စီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ သင်တန်းလျှောက်လွှာများ ခေါ်ယူရာတွင် အဖွဲ့အစည်းအသီးသီးမှ ဝန်ထမ်းများ လျှောက်ထားခဲ့ကြပြီး ရွေးချယ်ရာတွင် သင်တန်းနှင့် သင့်တော်မှုကို ၎င်းတို့၏ ဖွံ့ဖြိုးရေးနယ်ပယ်မှ အတွေ့အကြုံ၊ ပံ့ပိုးကူညီသူအဖြစ် သင်တန်းများတွင် ပါဝင်ခဲ့ဖူးသည့် အတွေ့အကြုံ၊ မိမိလုပ်ငန်းဆောင်ရွက်နေသည့် နယ်တွင် ဖြစ်ပေါ်နေသော လိုအပ်ချက် နားလည်မှု အစရှိသည့် အချက်များကို အခြေခံကာ ရွေးချယ်ခဲ့ကြသည်။ နောက်ဆုံးတွင် အဖွဲ့အစည်းပေါင်း ၁၇ ခုမှ ၂၃ ဦးကိုရွေးချယ်ခဲ့သည်။ ပါဝင်သူများမှာ ကမ်းရိုးတန်းဒေသ၊ အညာဒေသ၊ တောင်တန်းဒေသ၊ မြေပြန့်ဒေသ၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသ အစရှိသည့် ဒေသကြီးငါးခုမှ လာရောက်သူများဖြစ်ကြပြီး ကွဲပြားသော ဘာသာစကားပေါင်း အနည်းဆုံး ၁၀ ခုခန့် ပါဝင်သော အစုအဖွဲ့တစ်ခု ဖြစ်လာခဲ့သည်။ အမျိုးသားအရေအတွက်မှာ အမျိုးသမီးအရေအတွက်ထက် မဆိုစလောက်များသော်လည်း အသက်အရွယ်အားဖြင့် ၂၀ မှ ၆၀ အတွင်း လူကြီးလူငယ်များ ရောနှောပါဝင်သော အုပ်စုဖြစ်ပြီး သယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုနှင့်ပတ်သက်ပြီး ကွဲပြားသော အတွေ့အကြုံများရှိကြသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ သင်တန်းသားဖြစ်လာရန် ရွေးချယ်ရာတွင် အဓိက အကဲဖြတ်ချက်ကို သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ချစ်မြတ်နိုးသူများ၊ လူမှုဘဝကောင်းရာကောင်းကျိုးအတွက် ဆောင်ရွက်ရန် စိတ်ထက်

သန်ကြသူများဖြစ်ကြပြီး ဒေသခံလူထုအနေဖြင့် ၎င်းတို့၏ အခွင့်အရေးများ၊ ၎င်းတို့၏ သက်မွေးဝမ်းကျင်များနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ကြွယ်ဝစေရန် ကူညီအားဖြည့်ပေး ရေးတွင် အားတက်သရောဂျီမှုကို အခြေခံကာ ရွေးချယ်ခဲ့ ခြင်းဖြစ်သည်။

သင်တန်းဒီဇိုင်းအတွက် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် သင်တန်းသားများစေလွှတ်မည့် အဖွဲ့အစည်းအသီးသီးက ၎င်းတို့ ထည့်ဝင်နိုင်သော ငွေအား၊ လုပ်အား အစရှိသည် တို့ကို ဆွေးနွေးကတိပြုခဲ့ကြသည်။ အဖွဲ့အစည်း ၁၇ ခုက မြန်မာနိုင်ငံရှိ PAR ဆောင်ရွက်နည်းများ ကျွမ်းကျင်သော ဆရာ အစုအဝေးတစ်ရပ် ပေါ်ပေါက်လာရန် အကောင် အထည် ဖော်ဆောင်ရွက်မည့်အကြောင်း သဘောတူညီမှု တစ်ရပ်ကို လက်မှတ်ရေးထိုးခဲ့ကြသည်။ ထိုသဘောတူညီမှု သဝဏ်လွှာတွင် အဖွဲ့အစည်းများက သင်တန်းတလျှောက် လုံး သင်တန်းသားများ၏ လက်တွေ့ လုပ်ငန်းဆောင်ရွက်မှု များအတွက် အခွင့်အရေးများကို ဖန်တီးပေးရန်နှင့် လိုအပ် သည်များကို ပံ့ပိုးပေးရန် ကတိကဝတ်ပြုခဲ့ကြသည်။

မတ်လ ၂၀၁၃ ခုနှစ် ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း နောင် ခမ်းတွင် သင်တန်းဆရာအဖြစ် ပံ့ပိုးကူညီမှုနှင့် ဆွေး နွေးမှုများကို ဦးဆောင်နိုင်မည့် အတတ်ပညာ သင်ယူ ရေး အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ- သင်တန်း ပထမအကြိမ်

၂၀၁၃ ခုနှစ် မတ်လတွင် ရှမ်းပြည်နယ် နောင်ခမ်းရှိ မေတ္တာဖွံ့ဖြိုးရေး ဖောင်ဒေးရှင်း၏ သင်တန်းရိပ်သာတွင် ပထမဆုံးအကြိမ် တစ်ပတ်ကြာ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲကို ကျင်းပခဲ့ရာ အနယ်နယ်အရပ်ရပ်မှ လာရောက်ကြသော

သင်တန်းသားများအနေဖြင့် ပထမဆုံးအကြိမ် တွေ့ဆုံကြ သည်။ ပထမအကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် ရပ်ရွာ လူထု၏ ပူးပေါင်းဆောင်ရွက်မှု အရေးကြီးပုံ၊ သဘာဝ သယံဇာတများ စီမံခန့်ခွဲမှု၏ အရေးပါပုံကို ဆွေးနွေးခဲ့ကြပြီး သင်တန်းများတွင် ပံ့ပိုးကူညီသူတစ်ဦးအတွက် အသုံးဝင်မည့် သရုပ်ပြပုံဖော်နည်းများ၊ ဆွေးနွေးပွဲပိုင်းများကို ဦးဆောင် နည်းများကို လေ့လာသင်ယူနိုင်ခဲ့ကြသည်။ ထိုအလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲတွင် ရပ်ရွာလူထု အင်အားရှိစေရေးနှင့် ပတ်သက် သော အတွေးအခေါ်များ၊ တိုင်းရင်းပညာများကို သီအိုရီ ရှုထောင့်မှ လေ့လာခြင်းများ အဓိက ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။

အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် လေ့ကျင့်တွေးခေါ်မှုများကို Participatory Tools အမျိုးမျိုးကို သုံးလျက် မြန်မာနိုင်ငံ အတွင်းဖြစ်ပေါ်နေသော လက်ရှိ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် အပေါ် ခြိမ်းခြောက်မှုများကို သုံးသပ်ခြင်းဖြင့် စတင်ခဲ့ကြ သည်။ သင်တန်းသားများက မြန်မာနိုင်ငံတွင် လက်ရှိ ကြုံတွေ့နေရသော တာရှည်ခံဖွံ့ဖြိုးရေးကို ခြိမ်းခြောက်နေ သည့် အရာများမှာ သစ်တောများပြုန်းတီးခြင်းနှင့် တရား မဝင် သစ်ခိုးထုတ်မှုများ၊ ရပ်ရွာလူထုက မိမိတို့၏ အခွင့် အရေးနှင့် လက်ရှိဖြစ်ပေါ်နေသော အခြေအနေများကို နားလည်နိုင်စွမ်း အကန့်အသတ်ရှိနေခြင်းများ၊ အဓမ္မမြေယာ သိမ်းဆည်းခံရခြင်းများ၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်းများ၊ သတ္တုဗိုင်းများ၊ ရေအားလျှပ်စစ်ထုတ်လုပ်ရန် ရေကာတာ ဆောက်လုပ်သည့် စီမံကိန်းများ၊ စက်မှုလယ်ယာသို့ ပြောင်း လဲခြင်း၏ မပြေလည်မှုများ၊ ပိုးသတ်ဆေးများ၏ အန္တရာယ်နှင့် လက်နက်ကိုင်စစ်ပွဲများ ဖြစ်ကြောင်း ပိုင်းဝန်းဆွေးနွေး ကြသည်။

ထို့ပြင် ဒေသခံများကို သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှု၊ တိုင်းရင်းပညာနှင့် ရပ်ရွာလူထုက အတူပါဝင်ဆောင်ရွက်

နိုင်သော သုတေသနများအကြောင်းကို ဦးဆောင်ရှင်းလင်း ဆွေးနွေးပေးမည့် သင်တန်းဆရာများအနေဖြင့် ရပ်ရွာ လူထု၏ ရပိုင်ခွင့်ကို အကာအကွယ်ပေးနိုင်သော တရား ဥပဒေ အချက်အလက်များကိုသိထားရမည်ဖြစ်ရာ နိုင်ငံ တကာ ပဋိညာဉ်စာတမ်းများ၊ စာချုပ်စာတမ်းများနှင့် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဥပဒေရေးရာအရ အကာအကွယ် ပေးနိုင်မှု များကိုလည်း လေ့လာဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။ သင်တန်းသား များက အစုအဖွဲ့အလိုက် မိမိတို့ကျရာ စာချုပ်စာတမ်းများ အကြောင်းကို ပုံဖော်ဆွေးနွေးခဲ့ကြရာ ၁၉၉၂ တွင် ရေးထိုး သော ဇီဝမျိုးစုံကြွယ်ဝရေး ကွန်ဗန်းရှင်းကိုလည်းကောင်း၊ UNESCO ၏ နိုင်ငံတကာ ယဉ်ကျေးမှုစုံလင်ကြွယ်ဝရေး ကြေညာစာတမ်းကိုလည်းကောင်း၊ ကုလသမဂ္ဂတိုင်းရင်းသား လူမျိုးစုများအခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းကိုလည်းကောင်း၊ မူရင်းဌာနေတိုင်းရင်းသားများနှင့်လူမျိုးစုများ ဆိုင်ရာ ILO ၏ ကွန်ဗန်းရှင်း ၁၆၉ နှင့် အာဆီယံ လူ့အခွင့်အရေး ကြေညာစာတမ်းတို့ ပါဝင်ခဲ့သည်။

ပထမအကြိမ် ရပ်ရွာက ပူးပေါင်းပါဝင်နိုင်သော သုတေသနကို ဆောင်ရွက်နိုင်ရန် နောင်ခမ်းရိပ်သာ အနီး တစ်ဝိုက်ရှိ ပတ်ဝန်းကျင်ကိုလေ့လာခြင်း၊ အနီးမှရွာများသို့ သွားရောက်ကာ ဒေသခံများနှင့် သွားရောက် ဆွေးနွေး သုတေသနပြုခြင်းတို့ကို ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။ သင်တန်း သားများအနေဖြင့် PAR tools များကို သုံးခြင်းက ရပ်ရွာ၏ ကောင်းကျိုးကိုမြှင့်တင်နိုင်သော နည်းတစ်ရပ် ဖြစ်ကြောင်း လက်ငင်းသိမြင်ခဲ့သော အစီအစဉ်များလည်း ဖြစ်ကြသည်။ သင်တန်းသားတစ်ဦးက ရွာများတွင် အိမ်ရှင်များနှင့် အတူ ဆွေးနွေးခဲ့သော အတွေ့အကြုံများကို ပြန်လည်တင်ပြရာ တွင် ထိုအိမ်ရှင် လယ်သမားကြီးက ပုံဆွဲရာမှ ရွာအကြောင်း ကို ပြန်လည်သုံးသပ်ဖြစ်ပုံ အတွေ့အကြုံကို ဝေငှခဲ့သည်။

ထိုအိမ်ရှင်လယ်သမားကြီးက မိမိတို့ လအလိုက် လယ်ယာ လုပ်ငန်းများဆောင်ရွက်ကြပုံကို ရေးဆွဲခဲ့ရာ ထိုသို့ မိမိဘဝ၏ တစ်နှစ်တာ လယ်ယာလုပ်ငန်းဆောင်တာ အဝဝကို စာရွက်ပေါ်တင်ပြီး ရေးဆွဲကြည့်ခြင်းသည် ပထမဆုံး အတွေ့အကြုံပင်ဖြစ်ကြောင်း ပြောကြားခဲ့သည် ဟု ဆိုသည်။ အခြားရွာသားအဖွဲ့များကလည်း မိမိတို့ရွာ၏ သမိုင်းကြောင်းကိုရေးဆွဲခဲ့ကြရာ လွန်ခဲ့သောမျိုးဆက် သုံးဆက်အတွင်း မြန်ဆန်စွာ ပြောင်းလဲချို့တဲ့လာသော ရွာအနီး သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်အကြောင်းကို ပြောပြနိုင်ခဲ့ကြသည်။

ပထမဆုံးအကြိမ်အဖြစ် PAR tools များကို သင်တန်းသားများက စတင်သုံးစွဲချိန်တွင်ရည်ရွယ်ချက်မှာ သင်တန်းသားများအနေဖြင့် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ချိန်တွင် ဒေသခံတို့နှင့် ရင်းနှီးမှုကိုတည်ဆောက်နိုင်ရန် ရည်ရွယ်သည်။ အဆိုပါနည်းလမ်းများက ရွာ၏ သဘာဝပတ်ဝန်းကျင် သယံဇာတများ အခြေအနေနှင့် ရွာ၏ နောက်ကြောင်းရာဇဝင်ကို သိရှိစေပြီး ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကိုဆောင်ရွက်ရာတွင် ရပ်ရွာလူထု အနေဖြင့် အတူလှုပ်ရှားပါဝင်နိုင်မည့် နေရာများကို လေ့လာမှတ်သားနိုင်ကြစေရန်ဖြစ်သည်။

သင်တန်းသားများက သင်တန်းရိပ်သာအနီး တောအုပ်ထဲမှ စုဆောင်းခဲ့သော အပင်များအကြောင်း ဆွေးနွေးကြစဉ်

ပစ္စည်းတစ်ခု၏ အသုံးဝင်ပုံနှင့် ထိုပစ္စည်းတွင်ပါဝင်သော အဓိပ္ပာယ်များကို ဆွေးနွေးကာ တိုင်းရင်းပညာကို လေ့လာကြစဉ်။

ကချင်ပုဆိုးတစ်ထည်ဖြစ်လာရန်
လိုအပ်သော ပစ္စည်းများ၊ အသုံးဝင်ပုံနှင့်
အဓိပ္ပာယ်ကိုနမူနာပြု၍ဆွေးနွေးစဉ်။

နောင်ခမ်းတွင် သင်တန်းသားများက ရပ်ရွာနှင့်အတူ ပထမအကြိမ် သုတေသနကို
စမ်းသပ် ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။

၂၀၁၃ ဇူလိုင်လတွင် မန္တလေးတိုင်း၊ ပြင်ဦးလွင်မြို့တွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သော တိုင်းရင်းပညာနှင့် လူထုပါဝင် ဆောင်ရွက်နိုင်သော ဖွံ့ဖြိုးရေးသုတေသနများ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ- သင်တန်း ဒုတိယအကြိမ်

နောင်ခမ်းတွင် ကျင်းပခဲ့သည့် ပထမအကြိမ်သင်တန်းနှင့် ပြင်ဦးလွင်ရှိ ဒုတိယအကြိမ် သင်တန်းတို့ကြားတွင် သင်တန်းသားများက ၎င်းတို့ လေ့လာခဲ့ပြီးသော သုတေသန

နည်းလမ်းများကို လက်တွေ့လုပ်ငန်းခွင်များတွင် အသုံးပြုကြရမည်ဖြစ်သည်။ ထိုသို့လက်တွေ့အသုံးပြုရာမှ ရရှိလာသော ရလဒ်များကို ပြင်ဦးလွင်ရှိ အာရှအလင်းရောင် ဖောင်ဒေးရှင်း တည်ရာဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းတွင် ကျင်းပချိန်၌ ပြန်လည် တင်ပြကြရသည်။ ထိုရလဒ်များတွင် သင်တန်းသားများ လက်တွေ့ ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသော ရွာများမှာ ဂေဟစနစ် ပုံစံမျိုးစုံဖြင့် တည်ရှိသော ရွာများဖြစ်ကြောင်း တွေ့ရသည်။ သင်တန်းသားများအနေဖြင့် နောင်တွင်

ထိုဒေသများ၌ တိုင်းရင်းပညာများ၊ ဒေသတွင်း အရေးပါသော အသိအတတ်ပညာများဖြင့် ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဆောင်ရွက်နိုင်မည့် အခြေအနေများကိုလည်း ကြံဆ စိတ်ကူးနိုင်ခဲ့ကြကြောင်း ထိုတင်ပြမှုများတွင် တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။

ထိုသို့ ကနဦးတင်ပြမှုများကို ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီးနောက် သင်တန်းနောက်ရက်များတွင် par tools အများအပြားကို လေ့ကျင့်ရန် သင်ယူနိုင်သော နည်းလမ်းများဖြင့် ဆက်လက်ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။ သင်တန်းသားများကို အဖွဲ့ငယ်လေးများခွဲကာ သင်တန်း တည်ရာနေရာအနီးမှ ရွာများသို့ သွားရောက်ကာ လက်တွေ့ကွင်းဆင်း ဆောင်ရွက်ကြရန် စီစဉ်ခဲ့ကြသည်။ ရွာများကို နယ်ခံများနှင့် အတူအချိန်ယူလေ့လာနိုင်ရန် tools များကို ကျေကျေညက်ညက် အသုံးချနိုင်ရန် နှစ်ရက်ခွဲခန့် အချိန်ယူခဲ့ကြသည်။ အဖွဲ့တစ်စုစီသည် ကြိုတင်ပြင်ဆင်ထားသော သဘာဝသယံဇာတရေးရာ စီမံခန့်ခွဲမှု ခေါင်းစဉ်များကိုလေ့လာကြရပြီး လက်ရှိလေ့လာပြီးသမျှ PAR tools များကို အသုံးပြုကာ ရေးဆွဲထားသော အချိန်ဇယားအတိုင်း ရွာထဲတွင် ရွာသူရွာသားများနှင့်အတူ ရွာ အကြောင်းကို သုတေသနလုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ကြရန်ဖြစ်သည်။ ရွာသားများနှင့် ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ပံ့ပိုးကူညီသူများအနေဖြင့် နေရာယူခဲ့ကြသော သင်တန်းသားများက ၎င်းတို့၏ တွေ့ရှိချက်များကို ပိုစတာများရေးဆွဲကာ လက်တွေ့လေ့ကျင့်ကာလ ကုန်ဆုံးချိန်တွင် ရွာမှ ဘုန်းကြီးကျောင်းရှိ သင်တန်းဌာနသို့ပြန်လည်ရောက်ရှိကာ ပြခန်းတစ်ခုကျင်းပရန် စီစဉ်ကြရမည်။ ထိုပြခန်းသို့ သုတေသနလုပ်ငန်းများတွင် ပါဝင်ကူညီခဲ့ကြသော ရွာသားများအပြင် ဘုန်းတော်ကြီးကျောင်းအတွင်းရှိ သံဃာများကိုပါ လာရောက်ကြည့်ရှုရန် ဖိတ်ခေါ်ခဲ့ကြသည်။ လက်တွေ့ကွင်းဆင်း

ဆောင်ရွက်ချိန်များတွင် သင်တန်းသားများနှင့် ရွာသားများကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးမှုများကို အောင်မြင်စွာ ဆောင်ရွက်နိုင်ခဲ့ပြီး ရင်းနှီးချစ်ခင်မှုကိုလည်း တည်ဆောက်နိုင်ခဲ့သည်။ ပြန်လည်တင်ပြချက်များတွင် ရွာတွင်ကြုံတွေ့နေရသော သဘာဝသယံဇာတစီမံခန့်ခွဲမှု ရေးရာ ပြဿနာများကို သရုပ်ဖော် ရေးဆွဲထားသော ပုံများမှတစ်ဆင့်

တင်ပြမှုများ ပါဝင်ခဲ့ပြီး ရွာသူရွာသားတို့၏ ပုံကို ထောက်ပြကာ ပိုင်းဝန်းဆွေးနွေးမှုများ ဖော်ထုတ်နိုင်ခဲ့သည်။ ဒုတိယအကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် မြန်မာနိုင်ငံအရပ်ရပ်ရှိ ၎င်းတို့၏ စီမံကိန်းနယ်မြေများတွင် ဆောင်ရွက်ကြမည့် သင်တန်းသား၏ ရှေ့အစီအစဉ်များအကြောင်းကိုလည်း အသေးစိတ် ဆွေးနွေးနိုင်ခဲ့ကြသည်။

ပြင်ဦးလွင်အနီးရွာများတွင် ဒေသခံများနှင့် အတူ PAR ကို ဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်။

ရပ်ရွာထဲမှ PAR ကို အတူဆောင်ရွက်ခဲ့သော ရွာသူရွာသားများကို သုတေသနရလဒ်များ ခင်းကျင်းပြသသည့်ပွဲသို့ ဖိတ်ခေါ်ပြီးနောက် ဆွေးနွေးမှုများတွင်လည်း သင်တန်းသားများနှင့်အတူ ပါဝင်ခဲ့ကြသည်။

၂၀၁၃ ဒီဇင်ဘာလတွင် ပဲခူး၌ပြုလုပ်သည့် သင်တန်း ဆရာများ၏ ကျွမ်းကျင်မှုဆိုင်ရာ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲ - သင်တန်းတတ်ယအကြိမ်

ယခင်အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲများတွင် သင်တန်းသားတို့အနေဖြင့် PAR နှင့်ပတ်သက်သော သရုပ်ပြပုံဖော်မှုများ

ဆိုင်ရာ နည်းလမ်းများ၊ ကူညီပံ့ပိုးသူတစ်ဦးအနေဖြင့် သိသင့်သင့်အပ်သောအရာများ၊ တိုင်းရင်းပညာ၏ အခန်းကဏ္ဍနှင့် ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကို လူ့အခွင့်အရေးရှုထောင့်မှ ချဉ်းကပ်ခြင်းများကို လေ့လာနိုင်ခဲ့ကြပြီး နောက်ဆုံးအကြိမ်ကျင်းပသော မေတ္တာဖောင်ဒေးရှင်း၏ ပဲခူးသင်တန်း ရိပ်သာ၏ အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင်မူ သင်တန်းဆရာတစ်ဦး

အနေဖြင့် သေသေချာချာ ကျွမ်းကျင်ရန် လိုအပ်သော အရာများကို အာရုံစိုက်ခဲ့ကြသည်။ တစ်လျှောက်လုံး ကျင်းပခဲ့သော ဆရာဖြစ်သင်တန်း၏ ရည်ရွယ်ချက်မှာ ပါဝင်သူများအနေဖြင့် သင်တန်းသုံးကြိမ် ပြီးမြောက်ချိန်တွင် မိမိတို့၏လုပ်ဖော်ကိုင်ဖက်များနှင့် အခြား ပြည်သူ့လူ့အဖွဲ့အစည်းများကလိုအပ်သော သင်တန်းများတွင် မိမိ၏ ကျွမ်းကျင်မှုကို ယုံကြည်စွာ အသုံးပြုနိုင်ရန် ဖြစ်သည်။ ထို့ကြောင့် နောက်ဆုံး အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် ဆရာဖြစ်သင်တန်းသားတို့အနေဖြင့် မိမိတို့၏ သရုပ်ပြပုံဖော်မှုဖြင့် သင်ကြားနိုင်သော စွမ်းရည်များ အုပ်စုလိုက် ဆွေးနွေးတင်ပြမှုများကို ဦးဆောင်နိုင်သည့် အရည်အချင်းများကို မြှင့်တင်ရန် အဓိကထား ဆောင်ရွက်ခဲ့သည်။ မိမိတို့က ဆရာတစ်ဦးအဖြစ် ဦးဆောင်ရာတွင် ကျွမ်းကျင်ရန်လိုအပ်သည့် အရည်အသွေးများကို လေ့ကျင့်ကြရာတွင် အချင်းချင်း အုပ်စုလိုက်လုပ်ဆောင်ရသော လေ့ကျင့်ခန်းများ၊ သင်တန်းတစ်ခုလုံး၏ အစီအစဉ်ကို စနစ်တကျ ဒီဇိုင်းရေးဆွဲတတ်ရန် များဆောင်ရွက်ရန် အချိန်ယူခဲ့ကြသည်။

ထို့ပြင် ဒုတိယအကြိမ် ပြင်ဦးလွင် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲ၏ နောက်ဆက်တွဲ အစီအစဉ်အဖြစ် မိမိတို့၏ သက်ဆိုင်ရာ ဒေသများတွင် လက်တွေ့ ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသော တိုင်းရင်းပညာနှင့် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေးဆိုင်ရာ သုတေသနအား ရပ်ရွာနှင့်အ တူဆောင်ရွက်ခဲ့ကြသည်များကို ပိုစတာများဖြင့် ပြန်လည်တင်ပြခဲ့ကြသည်။ သင်တန်းသားများက ရှမ်းပြည်နယ်၊ ကချင်ပြည်နယ်၊ ကရင်ပြည်နယ်၊ ရခိုင်ပြည်နယ်၊ မန္တလေးတိုင်း၊ ဧရာဝတီတိုင်း အပါအဝင် နေရာကိုးခုတွင် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ခဲ့ကြပြီး လေ့လာခဲ့ကြသော အကြောင်းအရာများကို အောက်ပါ ဇယားတွင် ကြည့်ရှုနိုင်သည်။

	နေရာ	ဆောင်ရွက်သည့်အကြောင်းအရာ	သဘာဝသယံဇာတစီမံခန့်ခွဲမှုနှင့်ပတ်သက်သောတွေ့ရှိချက်များ	နောက်ဆက်တွဲဆောင်ရွက်ချက်
၁။	ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်း၊ အင်းလေးကန်ဒေသ	ရွာသားများ၏ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲပုံ	စပ်မျိုးများနှင့် ဓာတ်မြေဩဇာသုံးစွဲမှုလျှော့ချခြင်း၊ ပြင်ပမှ ဝင်ရောက်လာသော အမှိုက်စာများ များပြားလာခြင်း၊ တိုင်းရင်းဆေးပညာဗဟုသုတများ နည်းပါးလာခြင်း၊ ဒေသတွင်း ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်း၊ ဇီဝမျိုးကွဲစုံလင်မှု လျော့ပါးလာခြင်း၊ မြေယာအဓမ္မအသိမ်းခံရခြင်း၊ မီးသွေးဖုတ်ခြင်းနှင့် ထင်းခုတ်ခြင်း တို့ကြောင့် သစ်တောများပြုန်းတီးလာခြင်း	ရပ်သူရွာသား အများပါဝင်ကြသော သဘာဝသယံဇာ စီမံခန့်ခွဲရေး လက်တွေ့အစီအစဉ်ကိုရေးဆွဲခြင်း၊ ရွာသုံးရွာတွင် ထိုသို့ ရှေ့အစီအစဉ်များ ပေါ်ပေါက်လာအောင်ဆောင်ရွက်ခြင်း
၂။	ဧရာဝတီတိုင်းဒေသကြီး၊ မြစ်ဝကျွန်းပေါ်ဒေသ	ရွာသားများကိုယ်တိုင် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှု	ဒီရေတောများ ပြုန်းတီးလာခြင်း၊ ငါးရှားပါးလာခြင်း၊ ရေချို ရှားပါးလာခြင်း၊ ရပ်ရွာလူထု၏ စားသောက်မှုပုံစံပြောင်းလဲလာခြင်း	အများပိုင်သစ်တောထူထောင်ရန်စီစဉ်နေ၊ စွမ်းဆောင်ရည်မြှင့်သင်တန်းကျင်းပရန်စီစဉ်ထား
၃။	ကချင်ပြည်နယ်၊ ပူတာအို	လက်ရှိ သဘာဝသယံဇာတ အခြေအနေကိုမှတ်တမ်းတင်ခြင်းနှင့် အများသိရန်တင်ပြခြင်း	မြေယာအဓမ္မအသိမ်းခံရခြင်း၊ သစ်တောပြုန်းတီးခြင်း၊ ရေဝေရေလဲ ဒေသများပျက်စီးခြင်း၊ တရုတ်သို့ခိုးထုတ်ခြင်းကြောင့် သားငှက်နှင့် ဆေးဖက်ဝင်အပင်နှင့် ပန်းမန်များရှားပါးလာခြင်း၊ ရွှေတူးသော မိုင်းများ၏ အန္တရာယ်	ဆေးဖက်ဝင်အပင်များနှင့် ပတ်သက်သောတိုင်းရင်းပညာများ ဆွေးနွေးဖလှယ်ကြခြင်း
၄။	မန္တလေးတိုင်းဒေသကြီး	ရွာသားများအတွက် ရိပ်သိမ်းချိန်လွန် နည်းပညာသင်တန်းများ	ဒေသတွင်းရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်း၊ မိုးခေါင်ရေရှားခြင်း၊ မြေဆီလွှာပြုန်းတီးလာခြင်း	ရိပ်သိမ်းချိန်လွန် သီးနှံသိမ်းဆည်းမှု စနစ်ကျစေရေး
၅။	ကရင်ပြည်နယ်	ရွာမှဖွံ့ဖြိုးရေးစေတနာ့ဝန်ထမ်းများအတွက် သင်တန်းတွင်ပံ့ပိုးကူညီသူဖြစ်လာရေးသင်တန်းများ	မြေမြှုပ်မိုင်းများ၊ သစ်တောပြုန်းတီးခြင်းများ၊ သံနှင့်ဖော့စဖိတ် တူးဖော်သည့်မိုင်းများ။	ရွာသားတို့ကိုယ်တိုင်ရေးဆွဲသော လက်တွေ့လုပ်ငန်းအစီအစဉ်ပေါ်ထွက်လာရန်
၆။	ရှမ်းပြည်နယ်၊ မြောက်ပိုင်း	သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ကို ရေရှည်ခံစေသည့်စိုက်ပျိုးရေးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ထိန်းသိမ်းရေး	ပလပ်စတစ်အမှိုက်များ၊ မြေဆီလွှာပျက်စီးလာခြင်း၊ ဓာတ်မြေဩဇာကို အလွန်အကျွံသုံးစွဲခြင်း၊ မြေယာအဓမ္မအသိမ်းခံရခြင်း၊ ဒေသမျိုးရင်းများ ပျောက်ဆုံးလာခြင်း	တောင်သူသင်တန်းကျောင်းများဆက်လက်ဆောင်ရွက်ရန်၊ သစ်ပင်စိုက်ရန်၊ စပါးမျိုးစေ့များကိုထိန်းသိမ်းရန်၊ ဇီဝမြေဩဇာကိုသုံးစွဲရန်၊ ပလပ်စတစ်လျှော့သုံးရေးပညာပေးရန်
၇။	ရှမ်းပြည်နယ်၊ တောင်ပိုင်း	ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်းနှင့် သဘာဝသယံဇာစီမံခန့်ခွဲရေး	မြေဈေးမတန်တဆကြီးမားလာခြင်း၊ ဘိန်းစိုက်ခင်းများတိုးလာခြင်း၊ ကျွဲနွားများ အသုံးလိုမှု များလာခြင်း	
၈။	ကရင်ပြည်နယ်	မိမိပတ်ဝန်းကျင်ကို သုတေသနပြုခြင်း	ဓာတ်သတ္တုတူးဖော်ခြင်း၊ သစ်တောပြုန်းတီးခြင်း၊ ပြည်ပသို့ ပြောင်းရွှေ့ထွက်ခွာပြီး လုပ်ကိုင်စားသောက်ရန် လိုအပ်လာခြင်း၊ ဒုက္ခသည်များပြန်လည်နေရာချထားခြင်းနှင့် လက်နက်ကိုင်ပဋိပက္ခများ	ရွာခံ သင်တန်းပေးနိုင်သူများ ပေါ်ပေါက်လာရန် လေ့ကျင့်ပေးခြင်း
၉။	ရခိုင်ပြည်နယ်	တောင်ကတိုးမှာယောင်ထိုးစို့ဗျာ။	ဒေသမျိုးရင်းများပျောက်ဆုံးခြင်း၊ စပ်မျိုးစပါးများနှင့် ဓာတ်မြေဩဇာကိုအများအပြားဝယ်ယူသုံးစွဲလာခြင်း၊ သစ်တောပြုန်းတီးခြင်း။	
၁၀။	ကချင်ပြည်နယ်	ကချင်ပြည်နယ် လူထုအခြေပြု သစ်တောစီမံခန့်ခွဲရေး	ဒေသမျိုးရင်းများ ပျောက်ကွယ်လာခြင်း၊ တိုင်းရင်းဆေးနှင့်ပတ်သက်သော အသိပညာများပျောက်ကွယ်လာခြင်း၊ ထင်းအလွန်အကျွံသုံးစွဲခြင်း	မျိုးစေ့ဘဏ်ထူထောင်ရေး၊ ထင်းအဖြစ် အသုံးပြုမည့်သစ်ကို သစ်တောထဲမှ သင့်တော်ရာ ရွေးချယ် သုံးစွဲရေး၊ ဒေသမျိုးရင်းများထိန်းသိမ်းရေး

ဒုတိယအကြိမ် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ခဲ့စဉ်က သင်တန်းသားတို့၏ လှုပ်ရှားမှုများ (စက်တင်ဘာ-နိုဝင်ဘာ ၂၀၁၃)

PAR ကို လက်တွေ့ ကွင်းဆင်းအသုံးပြုခဲ့သည့် အတွေ့အကြုံများကို ပြန်လည်တင်ပြသောအခါ ရေးဆွဲထားသော ပုံစံတစ်ခုမှာ သရုပ်ဖော်ပုံရုပ်စုံများဖြင့် အမြင်အရ ဆွဲဆောင်မှုရှိရုံသာမက၊ ၎င်းတို့ သွားရောက်ခဲ့သော ရပ်ရွာများ၏ သဘာဝသယံဇာအခြေအနေများ အကြောင်းကို မိမိရရ ဖော်ပြနိုင်စွမ်းရှိကြသည်။ နမူနာအားဖြင့် ရှမ်းပြည်နယ်

တောင်ပိုင်းတွင် ဆောင်ရွက်ခဲ့သော ကျေးရွာသမိုင်း ကောက်ကြောင်းပြပုံတွင် ပြည်ပမှဝင်ရောက်လာသော စပ်မျိုးများ ဒေသတွင်းသို့ လျင်မြန်စွာ ဝင်ရောက်လာပုံ၊ ဒေသအစားအသောက်မဟုတ်သော အမြန်စာနှင့် အမှိုက်စာများကို စားသုံးမှုမြင့်မားလာခြင်းနှင့် ဒေသတိုင်းရင်းဆေးပညာများကို သိကျွမ်းသူနှင့် တိုင်းရင်းဆေးပင်များ ပျောက်ကွယ်လာခြင်း၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်း အစရှိသည့် အချက်အလက်များကို ရှင်းလင်းစွာတင်ပြနိုင်သည်။ ပုံစံတစ်ခုတွင် ပါရှိသော ထိုအချက်အလက်များသည် နားလည်ရန် လွယ်ကူသဖြင့် ဘာသာစကားမတူသူတို့ပင် နားလည်နိုင်ကြသည်။

ကွင်းဆင်းပြီးလက်တွေ့ဆောင်ရွက်ခဲ့သည့် အတွေ့အကြုံများကို မှတ်တမ်းတင်ရန်အတွက် ရွာသူရွာသားများနှင့် အတူရေးဆွဲခဲ့သော ပုံစံတစ်ခုမှာ ရွာအကြောင်းကို အကောင်းဆုံးတင်ပြနိုင်သည့် အချိန်ရှုထောင့်၊ တိုင်းရင်းပညာရှုထောင့်နှင့် နေရာဒေသရှုထောင့်တို့မှ ရှုမြင်ကာရေးဆွဲသရုပ်ဖော်ထားသော အကြောင်းအရာ အသီးသီးပါဝင်သည့် ပုံစံတစ်ခုကို ပြန်လည်ရွေးချယ်ကြသည်။ ထိုပုံစံတစ်ခုနှင့် ပတ်သက်သော နောက်ခံအကြောင်းအရာများ ရွာသားတို့နှင့် အတူဆောင်ရွက်ရာမှ ပေါ်ထွက်လာသော တွေ့ရှိချက်များကို လည်း စာဖြင့် ရေးသားစေသည်။ ထိုပုံစံတစ်ခုနှင့် စာများဖြင့် ရေးသားထားသော ရပ်ရွာထဲမှ သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲမှုဆိုင်ရာ ဇာတ်လမ်းများကို ဤစာအုပ်တွင် ထည့်သွင်းအသုံးပြုထားသည်။ တတိယအကြိမ် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲ မတိုင်မီ ဆောင်ရွက်ဖြစ်ခဲ့သော ကွင်းဆင်းအတွေ့အကြုံများကို ဓာတ်ပုံဆလိုက်များသုံးကာ ဝိုင်းဝန်းဆွေးနွေးသုံးသပ်ခဲ့ကြသည်။

ရှမ်းပြည်နယ်တောင်ပိုင်းရှိ ရွာတစ်ရွာမှ ရွာသူရွာသားများကိုယ်တိုင် ရေးဆွဲသော ကျေးရွာသမိုင်းပြမြေပုံ

တတိယအကြိမ် အလုပ်ရုံဆွေးနွေးပွဲတွင် ပဲခူးတိုင်း အတွင်းရှိ မိုးယွန်းကြီးအင်းဘေးမဲ့တောသို့လည်း နံနက် စောစောတွင် လေ့လာရေးခရီး သွားရောက်ခဲ့ကြသည်။ စိတ်အပန်းပြေစေခြင်းသာမက အင်းတစ်ပိုက်မှဒေသခံတို့၏ သက်မွေးဝမ်းကျင်ကို လေ့လာနိုင်သော ခရီးတစ်ခုဖြစ်ခဲ့ သည်။ အင်းထဲတွင် လှေစီးပြီး သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်နှင့် ဇီဝမျိုးကွဲတို့၏ အဆက်အစပ်ကိုလေ့လာပြီးသည့်နောက် တွင် ပဲခူးသို့အပြန်တွင် ပျဉ်ပုံကြီးဈေးသို့ဝင်ရောက် လေ့လာ ကာ ဒေသခံတို့၏ ရောင်းဝယ်ဖောက်ကားမှုနှင့် သဘာဝ ပတ်ဝန်းကျင် အဆက်အစပ်ကို လေ့လာခဲ့ကြသည်။ ထို့ နောက် လေ့လာရေးခရီးစဉ်အပြီးတွင် ယခင် အလုပ်ရုံ ဆွေးနွေးပွဲအပြီးတွင် ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်ခဲ့သော အတွေ့ အကြုံများအရ နယ်အသီးသီးတွင် အရေးကြီးသည့်

ရှမ်းပြည်တောင်ပိုင်းမှ ရွာသူရွာသားများရေးဆွဲထားသော ကျေးရွာသမိုင်းပြမြေပုံ

အချိန်နှင့်အမျှ သစ်တောဧရိယာများ ပြောင်းလဲ သွားပုံ၊ အိမ်ယာများပြောင်းလဲလာပုံ၊ ကျွဲနွားများအသုံးပြုမှု ပြောင်းလဲလာပုံ၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာပုံ၊ ရေရရှိမှု အခြေအနေများ၊ ပညာရေး၊ ကျန်းမာရေး၊ လူဦးရေ ပြောင်းလဲလာပုံနှင့် အစားအသောက်များပြောင်းလဲလာပုံကို အထက်ပါဓာတ်ပုံတွင်တွေ့မြင်နိုင်သည်။

ရှမ်းပြည်တောင်ပိုင်း ကွင်းဆင်းဆောင်ရွက်မှုများအတွင်း ရေးဆွဲခဲ့သော ရွာအနီးရှိမြေများအသုံးချမှုပုံစံပြမြေပုံ

သဘာဝသယံဇာတစီမံခန့်ခွဲရေး ကိစ္စရပ်များကို ဆွေးနွေး တင်ပြရာ အောက်ပါခေါင်းစဉ်များ အဓိက ပါဝင်ခဲ့သည်။ တောင်ပေါ်ရွာများတွင် ပလပ်စတစ်အမှိုက်များ ပုံအော လာခြင်းနှင့် ပလပ်စတစ်ပစ္စည်းများကြောင့် ဒေသထွက် အိမ်သုံးလက်မှုပစ္စည်းများကို အသုံးနည်းလာခြင်း၊ မြေဆီလွှာ ပြုန်းတီးခြင်းနှင့် အထွက်နှုန်းလျော့လာခြင်း၊ ကျားမဟူ၍ ခွဲခြားဆက်ဆံခံရခြင်း၊ ရာသီဥတုပြောင်းလဲလာခြင်း၊ တိုင်း ရင်းပညာများ မှေးမှိန်လာခြင်း၊ မြေယာအမွေသိမ်းဆည်းခံရ ခြင်း၊ ဒေသထွက်မျိုးရင်းများပျောက်ဆုံးကုန်ခြင်း၊ ရွှေ့ပြောင်း တောင်ယာအတွက် အခက်အခဲရှိလာခြင်း၊ တိုင်းရင်းပညာ သင်ယူနိုင်သည့် ကျောင်းများ၊ ဌာနများမရှိခြင်း၊ တိုင်းရင်း ပညာနှင့် လူမျိုးစုငယ်များ၏ ရှင်သန်မှုအရေးပါခြင်း၊ ဆေး ဖက်ဝင်အပင်များနှင့် ဆေးဖက်ဝင် တိရစ္ဆာန်များ ရှားပါး လာခြင်း၊ ငါးဖမ်းခွင့်များကန့်သတ်ခံရခြင်း၊ သစ်တော ပြုန်းတီးခြင်းနှင့် မူဝါဒများကို အစိုးရဘက်က ထင်သလို ချမှတ်ခြင်း အစရှိသည်တို့ကို နယ်အသီးသီးကို ကိုယ်စား ပြုသူများက ပါဝင်ဆွေးနွေးခဲ့ကြသည်။ ထိုဆွေးနွေးပွဲ၏ အဓိကရည်ရွယ်ချက်မှာ ရပ်ရွာအဆင့်တွင် အဆိုပါ အရေး များကို မည်သို့ဖြေရှင်းကြမည်ဆိုသည့်အချက်ကို ဝိုင်းဝန်းကာ ဖြစ်နိုင်ခြေများစဉ်းစားကြရန်ဖြစ်သည်။ ထိုအရေးကိစ္စများကို ဖြေရှင်းရန် မူဝါဒရေးရာကို ကိုင်တွယ်သူများနှင့် အတတ် ပညာရှင် အသိုင်းအဝိုင်းများနှင့် မည်သို့မည်ပုံ ချိတ်ဆက် လှုပ်ရှားနိုင်မည်ကို စဉ်းစားကြရန်လည်းပါဝင်သည်။

ထိုဆွေးနွေးပွဲနှင့် တစ်ဆက်တည်းတွင် နိုင်ငံနှင့် ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဈေးကွက်၏ အခြယ်လှယ်ခံသက်သက် ဖွံ့ဖြိုးရေးပုံစံထက် အခြားနည်းဖြင့် ချဉ်းကပ်နိုင်ကြရန် သီအိုရီဘက်မှ စဉ်းစားနိုင်ကြရန် သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝန်းကျင် Buen Vivir သို့မဟုတ် Right

Livelihood ခေါ် အတွေးအခေါ်ကို မိတ်ဆက်ပေးခဲ့သည်။ လက်ရှိမြန်မာနိုင်ငံ၏ ဖွံ့ဖြိုးရေးမူဝါဒများမှာ အခြားကမ္ဘာ့ နိုင်ငံများတွင် ဟောင်းနွမ်းသွားသော အတွေးအခေါ်များ ဖြစ်ခဲ့ပြီးဖြစ်သော်လည်း မြန်မာနိုင်ငံတွင် စမ်းသပ်ကာလသာ ရှိသေးသောကြောင့် အခြားသူတို့၏ လမ်းမှားများမှ သင်ခန်းစာယူကာ တစ်လုံးတစ်ဝဲဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဖော်ဆောင်ရန် နိုင်ငံခေတ်မီအောင် ဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ဖွံ့ဖြိုးရေးကို ဈေးကွက်ဦးစားပေးစနစ်အပြင် အခြားဘက်မှ ချဉ်းကပ်

ရန်လည်း လိုအပ်သည်။ ထို့နောက် သင်တန်းသားများက ၎င်းတို့လှုပ်ရှားနေသော ဒေသအသီးသီးတွင် သင့်တင့်မျှတ သော သက်မွေးဝန်းကျင် ရှိလာစေရန် မည်သို့ ဆောင်ရွက်နိုင် ကြမည်ကို ကားချပ်များရေးဆွဲကာ သရုပ်ဖော်ကြပြီး အားလုံးကို စုပေါင်းကာ ပြခန်းတစ်ခုအဖြစ် တင်ဆက်ပြသ ခဲ့သည်။ ထိုပြခန်းတွင် ဒေသအသီးသီးတွင်ဖြစ်ပေါ်နေသော အကောင်းအဆိုးများနှင့် နောက်ခံအခြေအနေ ဒေသတွင်း တန်ဖိုးများကို နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ရှုနိုင်ခဲ့ကြသည်။

မိမိတို့ဒေသအသီးသီးတွင် ဖြစ်စေလိုသော သင့်တင့်မျှတသည့် သက်မွေးဝန်းကျင်အကြောင်း ရေးဆွဲထားသည့် ပုံစံစာများကို အချင်းချင်း နှိုင်းယှဉ်ကြည့်ခဲ့ကြသည်။

သိပ္ပံပညာနှင့် တိုင်းရင်းပညာနယ်ပယ်နှစ်ခုကြားတွင် ဆက်ဆံရေးကျွမ်းကျင်မှုကိုလည်း ဖြေရှင်းနိုင်ကြရန် လိုအပ်ရာ သင်တန်းသားတို့အနေဖြင့် ပညာရှင်များ နှီးနှောဖလှယ်ပွဲ ဟူသော ပုံပိုးကူညီမှု နည်းလမ်းတစ်ခုကိုလည်း လေ့လာရန် အချိန်ရခဲ့ကြသည်။ ထိုပညာရှင်များ နှီးနှောဖလှယ်ပွဲမှာ ဒေသခံ များနှင့် ပြင်ပမှ မူဝါဒရေးရာနှင့် အရေးကြီးသော ဆုံးဖြတ်ချက်များကို ချမှတ်ရာတွင် တစ်စုံတရာအတိုင်း အတာအထိ ဩဇာရှိသော ပညာရှင်များ၊ ကျွမ်းကျင်သူများ ကြား တွေ့ဆုံစကားပြောဖြစ်ရန်ဖြစ်ပြီး နှစ်ဦးနှစ်ဖက် ဒီမိုကရေစီကျကျဖြင့် မူဝါဒများ ချမှတ်အကောင်အထည် ဖော်နိုင်ရန်မှာ ထိုမျက်နှာစုံညီဆွေးနွေးပွဲကို စီစဉ်သော ပုံပိုးကူညီမှုတို့၏ ကျွမ်းကျင်မှုပေါ်တွင်များစွာ မူတည်သည်။ ထိုသို့ ကြားဝင်ပုံပိုးကူညီမှုများ အောင်မြင်လျှင် တိုင်းရင်း ပညာအမြင်များကိုပါ ထည့်သွင်းစဉ်းစားပြီး ရပ်ရွာလူထုနှင့် ကြိုတင်တိုင်ပင်တတ်သော၊ ကြိုတင်အသိပေးတတ်သော ဖွံ့ဖြိုးရေး လုပ်ငန်းများ ဆောင်ရွက်ရန် ပိုမိုချောမွေ့လာ နိုင်သည်။

ရပ်ရွာလူထု ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော သုတေသန လုပ်ငန်း အတွေ့အကြုံများကို ဆင်ခြင်ခြင်း

သင်တန်းများကို တစ်နှစ်ကြာဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီးနောက် မြန်မာနိုင်ငံ၏ ဒေသအသီးသီးကို လေ့လာခွင့်ရခဲ့သလို ရပ်ရွာ၏ပါဝင်မှုဖြင့် ဆောင်ရွက်ရသော သုတေသန နည်း လမ်းများကိုလည်း စမ်းသပ်ခွင့်ရရှိခဲ့သည်။ စမ်းသပ်ဆောင် ရွက်ခဲ့သော အတွေ့အကြုံအရ လေ့ကျင့်ရင်းတွေ့ရသော အမှားများမှ သင်ခန်းစာများကိုလည်း ရရှိခဲ့ပေသည်။ သင်တန်းသားတစ်ဦးက အရမ်းတန်ဖိုးရှိတဲ့ အတွေ့အကြုံ

တွေ့ကို ကိုယ့်အချင်းချင်းအုပ်စုလိုက်အတူ လုပ်ကိုင်ရတာ တွေ၊ ဗဟုသုတနဲ့အတွေ့အကြုံတွေ မျှဝေလေ့လာနိုင်ကြတာ တွေ၊ နေရာအတော်များများကို သွားဖြစ်တော့ ယဉ်ကျေးမှု အမျိုးမျိုး၊ ဘာသာအမျိုးမျိုး၊ ဓလေ့အမျိုးမျိုးရှိတဲ့ ဒေသခံ တွေနဲ့ တွေ့ရတာတွေကနေရခဲ့ပါတယ်။ တစ်ခါတလေတော့ ရွာသူရွာသားတွေနဲ့ အတူတူလှုပ်ရှားကြတဲ့အခါ PAR tools တွေကို သုံးတဲ့အခါမှာ ခဏခဏမှားပါတယ် ဟုဆိုသည်။ တစ်နေရာနှင့် တစ်နေရာ မတူသော အတွေ့အကြုံများ အပေါ်အခြေခံကာ သင်တန်းသားများအနေဖြင့် သတိထား မိခဲ့သည်မှာ ရွာသားများသည် မိမိတို့ရပ်ရွာတွင် ဖြစ်ပျက်နေ သည့် ပြဿနာများကိုကောင်းစွာနားလည်ပြီး သူတို့လိုအပ် သမျှမှာ သူတို့နားလည်သည့်အရာများကို ရှင်းလင်းပြောပြ နိုင်ရန် အခွင့်အရေးပင်ဖြစ်သည်။ သို့မှသာ ရွာသားတို့၏ ဘဝနှင့် ဆန္ဒကိုအမှန်တကယ် ထင်ဟပ်သော ပြဿနာ ဖြေရှင်းနည်းများကို ပေါ်ထွက်အောင်ဆောင်ရွက်နိုင်မည် ဖြစ်သည်။ ကျွန်တော် ရွာကလူတွေနဲ့တွေ့တဲ့အခါ သတိ ထားမိတာကတော့သူတို့က သူတို့ဆီက သဘာဝသယံ ဇာတကို ဘယ်လိုစီမံခန့်ခွဲရမယ်ဆိုတဲ့နည်းကို သိနေတဲ့ သူတွေပဲ။ သူတို့စီမံခန့်ခွဲပုံက အံ့ဩစရာကောင်းလောက် အောင်ကို ကောင်းပါတယ်။ ကျွန်တော့်မိတ်ဆွေတွေကို ကျွန်တော်ပြန်ပြောဖြစ်မှာကတော့ ကျွန်တော်တို့ဟာ ရပ်ရွာ ကနေ အများကြီး သင်ယူရဦးမယ် ဆိုတာပါပဲ။

PAR ကိုသုံးစွဲသောအခါ သင်တန်းသားတို့မှာ PAR သည် ၎င်းတို့၏ စွမ်းဆောင်ရည်ကို မြှင့်စေသည်သာမက ရပ်ရွာလူထုကလည်း နှစ်နှစ်ခြိုက်ခြိုက် တုံ့ပြန်ကြသည်ကို တွေ့ရှိခဲ့ရသည်။ သို့သော် ရံဖန်ရံခါ ဆိုသလိုပင် PAR ကို သုံးကြရာတွင် ပုံဆွဲလိုသော ရွာသားများကိုကြိုတင်စမြဲ ဖြစ်သည်။ ပုံဆွဲခြင်းသည် ကျောင်းနေအရွယ်ကလေးများ၏

အလုပ်ဟု မှတ်ယူထားကြရာ ပုံဆွဲခြင်းရန် အခက်အခဲ ရှိသော်လည်း ပုံဆွဲသူများအနေဖြင့်မူ ပုံ၏အကြောင်းအရာ ကို အလွယ်တကူ သုံးသပ်ရန် အထောက်အကူပြုခြင်းကို ချက်ချင်းသိမြင်တတ်ကြသည်။ “ရွာရဲ့ သမိုင်းပြမြေပုံကို ဆွဲကြတဲ့အခါ ရွာရဲ့အတိတ်၊ ပစ္စုပ္ပန်နဲ့ အနာဂတ်ကို နှိုင်းယှဉ် သုံးသပ်နိုင်တာဖြစ်တဲ့အတွက် သူတို့ သိပ်ကြိုက်ကြတယ်” ဟု သင်တန်းသားတစ်ဦးက ဆိုသည်။ အချို့ ရွာသူရွာသား များမှာ စာရေးတတ်ဖတ်တတ်ခြင်းမရှိသောကြောင့် မည် သည့်အသက်အရွယ်ပင်ဖြစ်စေ ပုံဆွဲခြင်းမှာ သူတို့သိရှိထား သော ဗဟုသုတများကို အခြားသူများထံ ဝေငှနိုင်ရေး အတွက် အသုံးဝင်လှသည်။ တစ်ခါက ရွာတစ်ရွာမှာ အဘွား တစ်ယောက်က ကျွန်မတို့ သင်တန်းကိုရောက်လာပါတယ်။ သူပြောတာလေးက မှတ်သားစရာကောင်းလွန်းလို့ ကျွန်မ ပြန်ပြောပြချင်တယ်။ အမေ့သားတွေရော အမေ့မမီးတွေ ရော အမေ့ရော စာမတတ်ဘူး။ ဒါပေမယ့် ဆရာမတို့ လုပ်နေ တာတွေကို အမေ နားလည်တယ်လို့ သူပြောတယ်။ ပုံပိုး ကူညီသူများနှင့် ရွာသူရွာသားများကြား အပြန်အလှန် ဆွေးနွေးရသော အတူတကွလုပ်ဆောင်ရသော အစီအစဉ် များပါရှိသောကြောင့် PAR ကို ဆရာတစ်ဦးတည်းသာ တစ်ဖက်သတ် ဆွေးနွေးလေ့ရှိသော သင်တန်းများထက် စာလျှင် PAR မှာ ရွာကို ပို၍ ဆွဲဆောင်နိုင်ခဲ့သည်။ သို့သော် အခြားတစ်ဖက်တွင်လည်း ရွာသားများအနေဖြင့် ငြီးငွေ့ သော အဖြစ်အပျက်မျိုးလည်း ရှိသည်။ အထူးသဖြင့် ရွာသားများက သင်တန်းတွင် မိမိတို့ကြားဖူးနားဝ မရှိသေး သော သင်ခန်းစာအသစ်များကို သင်ယူလိုသော်လည်း အသစ်တို့ သင်ကြားနေရသည်ဟု ၎င်းတို့ မယူဆပါက ငြီးငွေ့မှုများ ဖြစ်လာနိုင်သည်။ ရွာသားများဘက်မှ ယခုကဲ့သို့ မျှော်လင့်ချက်များ ရှိနေကြချိန်တွင် မိမိတို့ဘက်မှ ပြင်ဆင်

ထားမှု မရှိပါက ပံ့ပိုးကူညီသူများအနေဖြင့် အကြပ်ရိုက်နိုင်သည်။ အချို့အခြေအနေများတွင် PAR တွင် လက်တွေ့လုပ်ဆောင်ချိန်၌ ကြုံရလေ့ရှိသော အခက်အခဲတစ်ခုမှာ ဆွေးနွေးသည့်စကားပိုင်းများ အပြန်အလှန် တင်ပြနေခြင်းများတွင် ပါဝင်သော ရွာသားက ရှက်ကြောက်ခြင်း၊ စိုးရိမ်တတ်ခြင်းကြောင့် အများစုတွင် စကားမပြောရသည့်အခါ မျိုးတွင်ဖြစ်သည်။ ထို့အပြင် ကြိုတင်ပြင်ဆင်မှု မရှိပါက

ရပ်ရွာလူထုနှင့် အတူဆောင်ရွက်ချိန်တွင် လွဲမှားချွတ်ချော်မှုများကို တွေ့ရလေ့ရှိကြောင်းကိုလည်း သင်တန်းသားတစ်ဦးက မိမိအတွေ့အကြုံကို ဝေမျှသည်။ မည်သို့ပင်ဖြစ်စေ သင်တန်းသားများအားလုံးအနေဖြင့် သင်တန်းကာလတွင် ရော လက်တွေ့နယ်ပယ်တွင်ပါ ဆောင်ရွက်ခဲ့သည် ၎င်းတို့၏ PAR အတွေ့အကြုံများကို အလေးအနက် တန်ဖိုးထားကြပေသည်။

အနာဂတ်အလားအလာ

ရပ်ရွာလူထုက အတူပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သော သုတေသနနည်းလမ်းများနှင့် သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေးသင်တန်းအစီအစဉ် သုံးကြိမ်ကို ပထမအသုတ်အဖြစ် ဆောင်ရွက်ခဲ့ပြီးချိန်၌ မြန်မာနိုင်ငံတွင် ရပ်ရွာနှင့်အတူ သုတေသနလုပ်ငန်းများကို ဆောင်ရွက်နိုင်သော ပံ့ပိုးကူညီသူအစုအဝေးတစ်ခု အတည်တကျ ပေါ်ပေါက်လာရန် အလားအလာများကို တွေ့မြင်နိုင်ပြီဖြစ်သည်။ ပထမအသုတ် သင်တန်းများပြီးဆုံးခြင်း အထိမ်းအမှတ်အဖြစ် ၂၀၁၄ ခုနှစ် မတ်လတွင် the Right Livelihood Conference ကို ကျင်းပမည်ဖြစ်ပြီး ထိုကွန်ဖရင့်တွင် သင်တန်းသားတို့က သင်တန်းမှရရှိခဲ့သော အတွေ့အကြုံများ၊ ၂၀၁၃ တစ်လျှောက် ကွင်းဆင်းကာ လက်တွေ့ဆောင်ရွက်ရာမှ တွေ့ရှိရသော အကြောင်းအရာများကို ရှင်းလင်းတင်ပြခြင်းမည်ဖြစ်သည်။ ထိုကွန်ဖရင့်တွင် မြန်မာနိုင်ငံ၌ သင့်တင့်မျှတသော သက်မွေးဝမ်းကျင်ဟူသော သီအိုရီကို မိတ်ဆက်ရန်၊ ဌာနေတိုင်းရင်းပညာများနှင့် ရပ်ရွာလူထုအတူပါဝင်နိုင်သော နည်းလမ်းများ အထူးသဖြင့် PAR နည်းလမ်းများနှင့် စပ်လျဉ်း၍ ဆွေးနွေးကြရန် ဖြစ်သည်။ ထိုကွန်ဖရင့်တွင် ရပ်ရွာလူထု အသီးသီးနှင့် သဘာဝပတ်ဝန်းကျင်ဆိုင်ရာ ပြည်သူ့လူ့အဖွဲ့အစည်းများက ပူးပေါင်းကြသော သဘာဝသယံဇာတ စီမံခန့်ခွဲရေး ကိစ္စများကိုလည်း တင်ပြသွားကာ ပြည်သူများအပါအဝင် လွှတ်တော်မှ ကိုယ်စားလှယ်များ၊ နိုင်ငံရေးသမားများနှင့် ဂျာနယ်လစ်များကိုလည်း ဖိတ်ကြားသွားမည်ဖြစ်သည်။ ကွန်ဖရင့်အပြီးတွင် ပထမအသုတ်၌ သင်တန်းသားများကိုစေလွှတ်ခဲ့သော အဖွဲ့အစည်းများ အပါအဝင် စီစဉ်သူများနှင့် တာဝန်ရှိသူအားလုံးစုပေါင်းကာ

သင်တန်းသားများ၊ သင်တန်းနည်းပြများနှင့် သင်တန်း စီစဉ်သူများ

ပြီးခဲ့သည့် ရလဒ်များကို အကဲဖြတ်သုံးသပ်ရန် ဆွေးနွေးပွဲ ကျင်းပမည်ဖြစ်သည်။ ယခု ပထမအသုတ်တွင် ပေါ်ထွက်လာကြသော သင်တန်းဆရာအစုအဖွဲ့များနှင့် ၎င်းတို့၏ အဖွဲ့အစည်းများသည် တစ်နိုင်ငံလုံးမှ အခြားသော ပြည်သူ့လူ့အဖွဲ့အစည်းများထံသို့ မိမိတို့ ကျွမ်းကျင်မှုများကို ဝေမျှနိုင်ရန် ဆက်လက်၍ မည်သို့မည်ပုံ ဆောင်ရွက်ကြမည် ဆွေးနွေးကြရန် ရည်ရွယ်သည်။ နောင်တွင် ပေါ်ပေါက်လာမည့် သင်တန်းများအတွက် ရည်ရွယ်ကာ သင်တန်းများတွင် အသုံးပြုနိုင်သော လမ်းညွှန်စာအုပ် နှစ်အုပ်ကိုလည်း မြန်မာဘာသာဖြင့် ထုတ်ဝေခဲ့ပြီးဖြစ်သည်။ ထိုလမ်းညွှန်စာအုပ်များကို အသုံးပြုကာ ပထမအသုတ်သင်တန်းမှ ပေါ်ပေါက်လာသော သင်တန်းဆရာ အစုအဝေးသည် မိမိတို့ လုပ်ငန်းများဆောင်ရွက်ရာ နယ်များမှ ဖွံ့ဖြိုးရေးကို လူထုက

ထိရောက်စွာ ပါဝင်သော ဖွံ့ဖြိုးရေးအဖြစ်သို့ ပြောင်းလဲနိုင်ရန် ဖြစ်သည်။ Visualisation in Participatory Programmes (VIPPP), How to Facilitate and Visualise Participatory Group Processes က သင်တန်းများတွင် ပံ့ပိုးကူညီသူတို့အနေဖြင့် အများ၏ ပါဝင်ဆွေးနွေးမှုဖြင့် သင်တန်းကို ဦးဆောင်နိုင်ရန် နည်းလမ်းများကို ရှင်းပြထားသော စာအုပ်ဖြစ်ပြီး PAR လမ်းညွှန်မှာ မြန်မာနိုင်ငံ၏ ရေမြေအခြေအနေနှင့် လိုက်လျောညီထွေစွာဖြင့် ပံ့ပိုးကူညီသူတို့နှင့်အတူ ရပ်ရွာလူထုက သုတေသနလုပ်ငန်းများတွင် မည်သို့ပါဝင်ဆောင်ရွက်နိုင်သည်ကို ရှင်းလင်းထားသော စာအုပ်ဖြစ်သည်။ တစ်လျှောက်လုံး အင်တိုက်အားတိုက် ပါဝင်ခဲ့ကြသော သင်တန်းသားများနှင့် ၎င်းတို့ကို ကျောထောက်နောက်ခံပြုထားသော အဖွဲ့အစည်းများ၏ စိတ်

အားထက်သန်မှုကြောင့် ရပ်ရွာဖွံ့ဖြိုးရေးကိုဆောင်ရွက်ကြရာတွင် ဒီမိုကရေစီနည်းဖြင့် ဆုံးဖြတ်ဆောင်ရွက်ကြသော အလေ့အထများမှာ PAR နည်းလမ်းများမှတစ်ဆင့် မြန်မာ့မြေတွင် ရှင်သန်ခိုင်မြဲစေနိုင်မည်ဟု အားလုံးကမျှော်လင့်ထားကြပေသည်။ ဤနေရာတွင် သင်တန်းသားတစ်ဦး၏ စကားအတိုင်းပင် ရည်သန်မိသည်။ ရပ်ထဲရွာထဲက လူတွေ သူတို့ဘာသာ သူတို့ပတ်ဝန်းကျင်ကိုနဲ့ သူတို့သယံဇာတတွေကို ကောင်းကောင်းစောင့်ရှောက်လာနိုင်အောင် ကူညီဖို့အတွက် ကျွန်တော်ဒီသင်တန်းတွေမှာ လေ့လာသိရှိခဲ့ရတာတွေကို ကျွန်တော်သုံးမယ်။

Written By Mr. Rainer Einzenberger

